

Udruženje građana „Bunjevci“ Novi Sad

BUNJEVAČKI PRIGLED

**ZBORNIK ZA KULTURU I DRUŠTVENA
PITANJA BUNJEVACA**

GODINA 2014, SVESKA 3.

Novi Sad, 2014.

Izdavač

Udruženje građana „Bunjevci“ Novi Sad

Za izdavača

Ivan Vojnić Kortmiš

Uredništvo

dr Aleksandar Raič, glavni i odgovorni urednik

mr Suzana Kujundžić Ostojić

dr Jelisaveta Zidarević Kalajdžić

dr Bela Pokrić

Izdavanje ove sveske Bunjevačkog prigleda realizovano je sufinansiranjem Pokrajinskog sekretarijata za kulturu i javno informisanje sredstvima iz Budžeta Autonomne Pokrajine Vojvodine i Ministarstva za kulturu i informisanje Republike Srbije

Sadržaj

Uvodnik

Nuz treću svesku „Bunjevačkog prigleda“ /7/

Tragom savrimenosti

Govor pape Franje u Evropskom parlamentu /11/

Dan Velike narodne skupštine 1918. godine : nacionalni praznik
bunjevačke zajednice /22/

Suzana Kujundžić Ostojić : Obaveze prid nama /23/

Saša Marković : Izazovi postmoderne i identitet Bunjevaca /25/

A.R. : Programi bunjevačkih nevladinih organizacija: izmed tradicije i
evropskog horizonta bunjevačkog civilnog društva /29/

A.R. : Prvi svetski rat i Bunjevci : posledice čiji trag dospeva do naši
dana /36/

A.R. : Manjinske kulture i govorne zajednice /39/

Bunjevački kulturni forum

Aleksandar Raič : Perspektive bunjevačke zajednice /47/

Suzana Kujundžić Ostojić : Posljedice politizacije Bunjevačkog nacionalnog savita i pokret za kulturnu konsolidaciju bunjevačke zajednice /54/

Ivan Sedlak : Odnosi u bunjevačkoj nacionalnoj zajednici sa pogledom u budućnost /58/

Joso Poljaković : Bunjevci u istorijskim prominama i značaj Nacionalnog savita u naše vreme /65/

Zvonko Stantić : Pravci depopulacije bunjevačkog naroda /70/

Studije i istraživanja

Aleksandar Raič : Bunjevački nacionalni savet, organizacije civilnog društva i stranke : Izbori za BNS 2014 /81/

Aleksandar Raič : Neuspeh hrvatizacije i nadmoć mađarizacije i srbizacije Bunjevaca u Mađarskoj i Srbiji /97/

Zvonko Stantić : Veliki rat ko međunarodna pretpostavka prisajedinjenja Bačke, Banata i Baranje Kraljevini Srbiji /104/

Zvonko Stantić : Bunjevačka feudalna porodica Antunovići /121/

Memoari

Aleksandar Raič : Posli povratka iz zaborava: problem samoodređivanja bunjevačkog identiteta /134/

www monitor

Aleksandar Raič i Suzana Kujundžić Ostojić : Udžbenici na ćirilici za bunjevačku dicu : Hronika i komentari /149/

Bunjevačko-hrvatski dialog

Aleksandar Raič : Hrvatsko-bunjevački suživot : Prijedlog platforme „Pučke kasine 1878“ /162/

Aleksandar Raič : Otvoreno pismo bunjevačkih Hrvata : nulta tačka dijaloga /174/

Aleksandar Raič : Priskočena tema bunjevačko-hrvatskog dijaloga: Dugotrajni moratorium nacionalne samoidentifikacije Bunjevaca /193/

Projekti

A.R. : Nepopunjena polja u matrici institucionalizacije kulture bunjevačke nacionalne zajednice /204/

Bunjevački edukativni i istraživački centar “Ambrozije Šarčević” /206/

Internet istraživačka radionica IIR - Projekt seminara "Uvod u društveno istraživanje bunjevačke zajednice" /211/

Bunjevački kulturni forum /215/

Elektronski portal časopisa „Bunjevački prigled“ /219/

Susret kultura: Interkulturalna tribina nacionalnih manjina Grada Novog Sada /224/

Recenzije

Aleksandar Raič : Politike građenja nacija i etničke manjine - Harris Mylonas (2013), *The Politics of Nation Building: Making Co-nationals, Refugees, and Minorities*, Cambridge: Cambridge University Press /228/

Društveni i kulturni život Bunjevaca

A.R.: Pet godina od osnivanja UG Bunjevci Novi Sad /246/

Aktivnosti Udruženja građana „Bunjevci“ u 2014. godini /249-251/

Uvodnik

Uredništvo

Nuz treću svesku „Bunjevačkog prigleda“

Dvi vodeće teme su ove godine dospile na stranice Prigleda: izbori za Bunjevački nacionalni savit (BNS) i bunjevačko-hrvatski dijalog započet nastupom Mirka Bajića i Andrije Anišića u emisiji “Periskop” subotičke kablovske televizije K23, 23. avgusta 2013. godine.

Prva tema je pokrenila cilu lepezu pitanja o odnosima u bunjevačkoj zajednici, posebno o konkurentnom odnosu politički stranaka i organizacija civilnog društva i, dalje, dublja pitanja o samoidentifikaciji i kulturnoj autonomiji Bunjevaca ko nacionalne manjine brez države.

Za okruglim astalom prve sesije Bunjevačkog kulturnog foruma podvrgnuti su analizi i kritičkoj procini zbivanja oko izbora za treći saziv Bunjevačkog nacionalnog savita. Na osnovu empirijskog istraživanja, posebno glavni specifični ciljova i poruka platformi devet izborni listi sa ti izbora, pokazala se ideološka i interesna razlika izmed stranaka i organizacija civilnog društva.

Dvi stranke koje su učestvovale na izborima, nalaze razlog krize funkcionisanja BNS u prithodna dva saziva u većinskom uticaju sektora nevladini organizacija koji ne uspiva ostvarit političko jedinstvo. Stranke su obećale izlazak iz nestabilnosti i interesni konfrontacija NVO najavljujući pri tom inicijativu njevog političkog disciplinovanja putom jačeg uplitanja BNS, ko državne kape nad bunjevačkim civilnim sektorom, uključujuć posebno transformaciju Bunjevačke matice od udruženja građana u ustanovu. Interes stranaka za uniformisanjem raznolikosti bunjevački civilni organizacija, radi njevog pretvaranja u lojalnu

glasačku strukturu na budućim izborima za lokalni i više nivoe vlasti, mož se razumit ali se ne može opravdat. Bunjevačke stranke su okrenite politizaciji civilnog društva ostajuć ravnodušne spram svoje bitne uloge – borbe na političkoj areni za participaciju bunjevačke zajednice u zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti u Srbiji od koje zavisi njen izlazak iz sadašnje nevidljivosti i marginalizacije kao političkog subjekta. U sadašnjoj svojoj ulozi ancille veliki nacionalni politički stranaka, bunjevačke stranke (dve stranke konkurentne oko pridobijanja podrške nacionalni stranaka vladajuće koalicije) ostavljaju bunjevačku zajednicu bez ideološke i praktično-političke artikulacije njenih autohtonih stremjenja. Ideja o demokratskom konstituisanju bunjevačkih organizacija civilnog društva kao kulturno-političkog pokreta, refleks su ove jednostranosti i lokalističkog autizma stranačkog sistema bunjevačke zajednice.

Demokratska konsolidacija bunjevačkog civilnog društva pritpostavlja povezivanje, širenje mreže civilni organizacija. Brez tog bunjevačka nacionalna zajednica ostaje na uskom grlu stranačke političke komunikacije sa državom lišavajuć se komunikacija sa cilinom civilnog sektora u zemlji i sa međunarodnom zajednicom. Triba, pri tom, razumit kako se civilni sektor bunjevačke nacionalne zajednice ne mož zadržat na ekstenzivnom širenju broja organizacija civilnog društva, dilom formirani u funkciji jačanja stranačke infrastrukture, oslonjeni samo na tradicionalističke folklorne programe aktivnosti. Naredna etapa razvoja OCD ide ususrit profesionalizovani specijalizovani institucija sa kapacitetom realizacije postojeći manjinski prava kao i novi sadržaja važni za ekonomski i kulturni razvoj bunjevačke zajednice (oslonac na partnerske OCD osnovane u EU, prikogranična saradnja u mikoregionu Bajskog trougla). Katalog projekata pridloženi u ovoj sveski “Prigleda”, nastoji dat odgovor na pitanje o načinu izlaska iz jednostrane institucionalizacije na kojoj se sad zasniva kulturna autonomija bunjevačke nacionalne zajednice. Navedeni su projekti osnivanja važni kulturni institucija važni za izvođenja bunjevačke zajednice iz stagnacije u okvirima tradicionalne virske kulture i manifestacionih okupljanja.

Stagnacija bunjevački OCD se mož objasniti nerazvijenošću kreativne inteligencije. Razumljivo je da institucionalna konsolidacija, popunjavanje praznina u institucionalizaciji bunjevačke kulture, mora imati svoje pokretače i nosioce među samim Bunjevcima. Čekanje "mane s neba" u osnivanju kulturni ustanova pod ingerencijom državne administracije, ne može riješiti problem stvaralaštva koje izražava nacionalne samoidentifikacije čitavog bunjevačkog naroda. Zastupnici zahtijevaju podržavanje čitavog sektora organizacija civilnog društva, sljedeći svoj stranački instinkt, nastoje bunjevačku zajednicu organizirati kao kopiju aktualnog političkog sistema (politizacije, partokratije), ali time samo doprinose blokiranju autohtonog samoidentifikovanja Bunjevaca i stavljaju tačku na razvoj bunjevačke zajednice kao nacionalne zajednice sposobne da svoje potencijalne samoupravne kapacitete dignu na nivo korišćenja šansi evrointegracija.

Druga tema je otvorila pitanja o nacionalnom identitetu Bunjevaca, njegovom izvođenju i savremenom razvoju i konkretizovanju na osnovu autohtone koncepcije nastanka i razvoja tog identiteta, u čemu se postavlja i pitanje uloge Crkve i klerika u sekularnom bunjevačkom civilnom društvu.

Od ranije potpune političke blokade i ignorisanja "bunjevačkog pitanja" (prije izjave hrvatskog pridsidnika dr Iva Josipovića o potrebi dijaloga među Bunjevcima date u intervjuu novosadskom "Dnevniku" 31. 12. 2011. godine), dijalog među Bunjevcima je već nekoliko puta bio postavljan na dnevni red javne komunikacije. Sa strane Bunjevaca autohtone nacionalne orijentacije, dolazilo je do pokušaja komunikacije ali nuz otpor i političko anatemisanje sa strane najagilniji stranački akteri. Sa strane Hrvata-Bunjevaca prvi obrazložen signal otvorenosti dijalogu potekao je 22. 3. 2012. u vidu Prijedloga platforme „Pučke kasine 1878“. Sa bunjevačke strane – iako bez potrebnog obrazloženja – skinuta je anatema sa bunjevačko-hrvatskog dijaloga. Sa strane većinskog, konzervativnog krila hrvatske političke elite ne zapaža se sklonost dijalogu. Sa te strane nema signala promjene tretiranja autohtonog bunjevačkog nacionalnog samoidentifikovanja kao stvaranja antihrvatske "memorandumske miloševićevske umjetne nacije".

Dijalog pripadnika obadve nacionalne orijentacije u bunjevačkom narodu je počeo, ali bez jasnog cilja i razjašnjavanja razloga, koji su taj narod doveli do podila koje ga sputavaje u razvoju od početka njegovog nacionalnog samoidentifikovanja. Na stranicama ove sveske "Prigleda" postavljena su pitanja i naznačeni su mogući odgovori o temama koje se ne mogu zaobći na samom početku ovog dijaloga. Dugotrajni moratorijum nacionalnog samoidentifikovanja Bunjevaca, izazvan 1945. godine nasilnom kategorizacijom Bunjevaca i Šokaca kao Hrvata, svakako je ključna tema koja zahtijeva suočavanje Bunjevaca sa sopstvenom prošlošću ko i sa prošlošću građenja nacija koje su ji asimilovale tokom protekla dva vika, pogotovo tokom posljednjih sedam decenija. Ne mož se, takođe, ignorisati pitanje odnosa obadve orijentacije među Bunjevcima spram njeve integracije i participacije u demokratskim procesima u Srbiji i Hrvatskoj i, tim putom, realnog nastupanja bunjevačkog etnikuma ko mosta između srpske i hrvatske države ko domovina dvi različito nacionalno samoidentifikovane bunjevačke zajednice.

U ovoj sveski "Prigleda" donosimo in extenso obraćanje Evropskom parlamentu u kojem je papa Franjo naglasio aktuelnost nastojanja za "zaštitom ljudskog dostojanstva, a protiv tolikih nasilja i diskriminacija" kao i nastojanja "okrenuti se ljudskoj naravi, našoj urođenoj sposobnosti da razlikujemo dobro od zla". S papinim porukama prid očima, moguće je razlikovati govor što dopire iz Crkve i u dijalog Bunjevaca unosi impuls otvaranja živi problema današnjeg čovika, od govora koji spričava dijalog, duhovnošću prikriva sekularnu ideologiju šta opravdava uspostavljene staleške, nacionalne i stranačke interese.

Zasluziva pažnju i studija Z. Stantića o feudalnoj porodici Antunovića koja saopštava važno saznanje za razumivanje porikla i etnogeneze Bunjevaca. Nasuprot tradicionalnom samorazumivanju Bunjevaca ko naroda koji se doselio "od rike Bune" pod vodstvom franjevaca i nekoliko oficira mletački dostojanstvenika i kasniji austrijski carski vojskovođa, Stantićova studija suočava sa naučno obrazloženom istorijom koja etnogenezu Bunjevaca teritorijalizuje južnije od male rike Bune kod Mostara, identifikujući pritke Antunovića ko feudalne dostojanstvenike sa područja Paštrovića.

Tragom savrimenosti

Govor pape Franje u Evropskom parlamentu

Papa Franjo održo je govor u Europskom parlamentu u Strasburu u utorak, 25. decembra 2014. Ode donosimo cili govor koji je priveo /na hrvatski/ fra Šimun Markulin; bunjevački privod S. Kujundžić Ostojić

Gospodine Pridsidniče,

*gospode i gospodo pot-
pridsidnici,*

*poštivani evropski
zastupnici,*

*radnici u ovom sazivu
parlamenta,*

dragi prijatelji,

*Papa Franja za govornicom Evropskog
parlamenta u Strazburu*

zafaljivam vam na pozivu da održim govor prid temeljnom institucijom za život Evropske unije i za priliku da se – priko vas – obratim građanima (priko 500 milijona), koje pridstavljate iz 28 zemalja članica. Posebnu zafalnost izričem Vama gospodine pridsidniče Parlamenta, za lipe riči dobrodošlice koje ste mi uputili u ime svi prisutni.

Moja posita događa se nakon 26 godina od posite pape Ivana Pavla II. Mnogo se tog prominilo od onda u Europi i cilom svitu. Više ne postoje

suprotstavljeni blokovi koji su dilili kontinent i polagano se ostvariva želja „da Evropa, nuz pomoć suvereni i slobodni institucija, dosegne granice zadane geografski, a još više istorijski“^[1].

Dok se Evropska unija širila, i svit je postajo sve složeniji i nepristano se minjo. Kako svit postaje sve povezaniji i globalniji, tako je sve manje „evrocentričan“. Uprkos većoj i snažnijoj Uniji, Evropa se čini nekako starija i iscrpljenija te osića sve manju i manju važnost u svitu koji je često gleda suzdržano, nepovirljivo, pa čak i sumnjičavo.

Obraćajuć vam se danas, želim – ko pastir – poslat poruku nade i ohrabrenja svim građanima Evrope.

Ova poruka nade temelji se na uvirenju da sve naše poteškoće mogu postat snažni poticaji za jedinstvo, s ciljom da se pobide svi strahovi s kojima se suočava Evropa, zajedno s ostatkom svita. Ovo je poruka nade u Gospodina, koji pritvara zlo u dobro, a smrt u život.

Ovo je ohrabrenje da se vratite čvrstom uvirenju utemeljiteljâ Evropske unije, koji su vidili budućnost utemeljenu na sposobnosti zajedničkog nadvladavanja podila i u učvršćivanju mira i zajedništva med svim narodima kontinenta. U sridištu ovog velikog političkog projekta stajalo je povirenje u čovika: ne toliko ko u građanina il subjekta ekonomije, nego u čovika ko osobu obdarenu *transcendentnim dostojanstvom*.

Čini mi se važnim naglasit povezanost izmed ričâ „dostojanstvo“ i „transcendentno“.

„Dostojanstvo“ je bila ključna rič koja je obilužila obnovu posli Drugog svitskog rata. Naša nedavna istorija bila je zaokupljena zaštitom ljudskog dostojanstva, a protiv toliki nasilja i diskriminacija, što se i u Evropi dešavalo tokom prošlog vika. Važnost brige za ljudska prava pripoznata je nakon dugačkog procesa, kojeg su obilužile mnoge patnje i žrtve; a što je doprinelo svisti o vridnosti, jedinstvenosti i nepovridivosti svake osobe. Ovo izhodište nije plod isključivo istorijski događaja, nego se jednostavno temelji na evropskoj misli; koju obilužava široko ušće,

čiji različiti i daleki izvori potiču „od Grčke i Rima, Kelta, Germana i Slovena te kršćanstva koje ji je duboko obiluzilo“^[2] tako stvarajuć ideju o „osobi“.

Danas je promocija ljudski prava središnji zadatak Evropske unije s ciljom unapriđenja dostojanstva osobe, bilo unutar same Unije, bilo u odnosima s drugim zemljama. Govori se o važnom i žurnom zadatku, budući da i dalje ima previše situacija u kojima se ljudska bića tretiraju ko objekti; čiji se nastanak, izgled i iskoristivost mogu programirati te se mogu odbaciti kad više ne budu korisni, zahvaljujuć slabosti, bolesti ili starosti.

U stvari, o kakoj se vrsti dostojanstva radi kad pojedinac nema mogućnost kazati svoje mišljenje ili ispovediti svoju viru? Kako dostojanstvo može postojati bez jasni pravni okvira, koji ograničavaju upotrebu sile i omogućavaju primuć zakona nad tiranijom? Kako opšte dostojanstvo može imati muškarac ili žena kad su izloženi svim oblicima diskriminacije? Kakom se dostojanstvu osoba može nadati kad on ili ona nemaju hrane ili osnovne potrištine za život; ili još gore: kad nemaju dostojanstven posao?

Unapriđivati dostojanstvo osobe znači pripoznati da on ili ona posiduju neotuđiva prava, koja njim nitko ne može oduzeti sporazumno, a još manje iz ekonomski interesa.

Međutim, mora se paziti da se ne upadne u niske pogriške koje se događaju zbog nerazumivanja koncepta ljudski prava ili iz njeve zloupotrebe. Danas se nastoje proglasiti još veća lična prava – u napasti sam kazati individualistička, čime se pridonosi svaćanju ljudske osobe ko istrgnute iz svi društveni i antropološki datosti; ko da bi osoba bila kaka „monada“ (*μονάδα*), sve više nezainteresirana za druge „monade“ koje je okruživaju. Čini se da tako poimanje prava narušava bitan i komplementaran koncept dužnosti. Ko rezultat, potvrđivaju se prava pojedinca, ne uzimajući u obzir činjenicu da je svako ljudsko biće dio društvenog konteksta, u kojem su njegova ili njezina prava i dužnosti povezana s pravima i dužnostima drugi i opštim dobrom samog društva.

Zato, mislim da je danas prisudno raditi na kulturi ljudski prava, koja mož mudro povezati individualnu bitnost, bolje kazati: ličnu, sa bitnošću *opšteg dobra*, onog „*svi nas* kojeg tvore pojedinci, porodice i različite grupe a koji zajedno čine društvo“^[3]. Ustvari, sve dok prava svakog pojedinca nisu usklađena s opštim dobrom, ona će se smatrati bezgraničnima te će postati izvor sukoba i nasilja.

Govoriti o *transcendentalnom ljudskom dostojanstvu* znači okrenuti se ljudskoj naravi, našoj urođenoj sposobnosti da razlikujemo dobro od zla, „kompasu“ koji se nalazi duboko u našim srcima, kojeg je Bog utisnio u cilo stvorenje.^[4] Ponad svega, to znači ne posmatrati ljudska bića kao apsolutna, nego kao *bića u odnosu*. Po meni, danas je u Evropi najraširenija bolest *usamljenost*, tipična za one koji nemaju odnose s drugima. Ovo se posebno odnosi na starije, koji su često pripušteni sopstvenoj sudbini, i na mlade, kojima nedostaje jasan orijentir, kao i ponude za budućnost. To se vidi i po mnogim siromašnima koji žive po našim gradovima i po nesnalaženju imigranata koji su došli odatle tražiti bolju budućnost.

Ovu usamljenost pospješiva ekonomska kriza, čiji efekti i dalje imaju tragične posljedice po život društva. Posljednja godina, kako se Evropska unija širila, raste nepovjerenje građana prema institucijama, koje se čine otuđenima i koje se bave pisanjem pravila neosjetljivi na pojedine osobe, ako njim direktno i ne štete. Na mnogim područjima mož se steći utisak zamorenosti i starenja, Evrope koja je sada „majka“, a ne više plodna i živahna. Kao rezultat, čini se da su velike ideje koje su kadgod nadahnjivale Evropu izgubile svoju privlačnost, a zaminile su joj birokratske tehnikalice institucija.

Takođe, primjećivamo pomalo egoistične stilove života, obilježene bogatstvom bez pokrića i često bezosjećajne na svijet oko nas, osobito na najsiromašnije među siromašnima. Sa zapriječenošću posmatramo kako tehnička i ekonomska pitanja privladavaju u političkim nadmetanjima, a sve na štetu ljudski bića.^[5] Muškarci i žene riskiraju da budu svedeni na dilove u stroju koji se troše, a rezultat je – kao što je to tragično jasno – da se ljudski život, kad god se pokaže breskorskim za taj stroj, odbaciva

brez imalo griže savisti; ko što je slučaj s bolesnima i bolesnima na smrt, sa starijima koji su napušteni i za koje se niko ne brine, s dicom koja su ubijena u utrobi.

Događa se velika pogriška „kad privlada tehnologija“^[6], a rezultat je „konfuzija izmed ciljova i sridstava“^[7]. To je neizbežna posljedica *kulture otpada* i *nekontroliranog konzumerizma*. Nasuprot tom, podržavat dostojanstvo osobe znači pripoznat dragocinost ljudskog života, koji nam je bresplatno darovan, stoga ne mož bit predmetom razmine il trgovine. Ko članovi ovog Parlamenta, pozvani ste na veliku misiju koja se ponekad mož činit beskorisnom: brinit o potribama pojedinaca i zajednice. Za pomoć onima u potrebi potrebna je snaga i nižnost, trud i velikodušnost nasuprot funkcionalističkom i egoističnom sastavu koji nepogrišivo vodi u „kulturu otpada“. Brinit o pojedincima i zajednicama u potrebi znači očuvat pamćenje i nadu, znači danas priuzet odgovornost za situacije krajnje marginaliziranosti i tiskobe te bit sposoban vratit njim dostojanstvo^[8].

Kako nada mož bit obnovljena, da bi se, polazeć od mlađi generacija, nastavio veliki ideal Europe koja je ujedinjena i u miru, kreativna i snalažljiva, koja poštiva prava i svisna je svoji dužnosti?

Da bi odgovorio na ovo pitanje, dopuštit ćete mi da upotribim jednu sliku. Jedna od najpoznatiji Raffaellovih fresko-slika koje se nalaze u Vatikanu pridstavlja tzv. *Atensku škulu*. U njezinom sridištu nalaze se Platon i Aristotel. Prvi s prstom uperenim prema gori, prema svitu ideja, možemo reći prema nebu; drugi drži ispruženu ruku, prema onom ko gleda, prema zemlji, prema konkretnoj stvarnosti. Čini mi se da ova slika dobro oslikava Europu i njezinu istoriju, koja se sastoji od nepristanog susrita neba i zemlje, pri čemu nebo označava otvorenost transcendentnom, Bogu, što je oduvik odlikovalo evropskog čovika; a zemlja pridstavlja praktičnu i konkretnu mogućnost suočavanja sa situacijama i problemima.

Budućnost Evrope zavisi od obnove životne i neraskidive veze izmed ovi dvaju elemenata. Evropa koja se nije sposobna otvorit transcenden-

talnoj dimenziji života je Evropa koja polagano riskira da izgubi sopstvenu dušu i „humanistički duh“ koji je još voli i čuva.

Polazeć od potrebe za otvaranjem transcendentnom, želim potvrditi sridišnjost ljudske osobe, koja je pridana na milost i nemilost kretanjima i pritiscima sadašnjeg trenutka. U tom smislu temeljnim držim ne samo nasliđe koje je kršćanstvo u prošlosti dalo socio-kulturološkoj formaciji kontinenta, nego posebno na doprinos kojeg daje za rast Evrope danas i u budućnosti. Taj doprinos ne predstavlja opasnost za sekularnost država i za neovisnost institucija Unije, nego obogaćenje. To potvrđivaje ideali koji su je oblikovali od početka, ko što je mir, supsidijarnost i solidarnost; humanizam izgrađen na poštivanju dostojanstva osobe.

Stoga, želim potvrditi raspoloživost Svete Stolice i Katoličke crkve – priko Vića biskupski konferencija Evrope (COMECE) – za plodan, otvoren i transparentan dijalog s institucijama Evropske unije. Duboko sam uviren da se Evropa koja se zna poslužiti svojom religioznom tradicijom, u svom njezinom bogatstvu i otvorenosti, mož lakše suočiti s tolikim ekstremizmima koji su rašireni u savremenom svitu – koji se javlja i ko nedostatak idealâ, što svidočimo i na Zapadu – jer upravo „čovikov zaborav Boga i njegova nezahvalnost čine da nasilje raste“^[9].

Ovde ne možemo zaboravit brojne nepravde i progone koje svakodnevno proživljavaju virske manjine, posebno kršćanske, u različitim dilovima svita. Zajednice i pojedinci koji su izloženi okrutnom nasilju: protirani iz svoji domova i zemalja; prodani u roblje; ubijeni, obezglavljeni, razapeti i živi spaljeni, dok drugi sramotno i odobravajuć čute.

Geslo Evropske unije je *Jedinstvo u različitosti*, pri čemu jedinstvo ne znači političku, ekonomsku, kulturalnu ili misaonu ujednačenost. Zapravo, autentično zajedništvo crpi iz bogatstva različitosti koje ga čine: tako je to i u porodici, koja je ujedinenija kad se svaki od njezini članova mož ostvariti bez straha. U tom smislu, držim da je Evropa obitelj narodâ koji će ositi blizinu institucija Unije koje su sposobne mudro spojiti ideal jedinstva s različitostu svakog pojedinca; nigujući pojedine tradicije,

prihvatajuć sopstvenu istoriju i oslobađajući se mnogi manipulacija i strahova. Postavit u središte ljudsku osobu znači dopustiti joj da slobodno izražava sopstvenu volju i kreativnost: bilo na ličnom nivo, bilo na zajedničkoj.

S druge strane, posebnost pojedinca predstavlja autentično bogatstvo u miri u kojoj se ti pojedinci daju drugima. Dobro je podsitit na ličnu strukturu Evropske unije, koja se temelji na načelima solidarnosti i supsidijarnosti, tako da se napridak ostvariva kroz međusobnu saradnju i povirenje.

Dame i gospodo evropski zastupnici, u ovoj dinamici jedinstva i posebnosti vaša je dužnost podržavat demokratiju, demokratiju za narode Evrope. Nije tajna da koncepcija jedinstva shvaćenog ko ujednačenost ugrožava životnost demokratskog sastava, slabeć tako bogat, plodan i konstruktivan odnos organizacija i politički stranaka. Ovako riskiramo da živimo u svitu ideja, isprazni riči, slika, sofizama... i da zaminimo stvarnost demokratije s novim političkim nominalizmom. Podržavat životnost demokratije u Evropi traži izbegavanje mnogi globalni krećanja koja nagrízaju stvarnost: pobožni purizam, diktaturu relativizma, fundamentalizme, eticizme, intelektualizme brez mudrosti.[\[10\]](#)

Podržavat životnost demokratije izazov je sadašnjeg trenutka. Istinska snaga naše demokratije, koja je politička volja naroda, ne smi pokleknit prid međunarodnim interesima – koji nisu univerzalni interesi – koji je slabe i pritvaraje u sisteme finansijske moći, a koji služe nevidljivim carstvima. Ovo je jedan od izazova koje istorija stavlja danas prid vas.

Podarit Evropi nadu više je od pukog priznavanja središnjosti ljudske osobe, to podrazumiva uvažavanja talenata svakog muškarca i žene. To znači ulaganje u pojedince i u područja na kojima će se njevi talenti oblikovat i razvit. Na prvom mistu radi se o odranjivanju, počevši od familije, temeljne i najdragocinije sastavnice svakog društva. Ujedinjena, plodna i nerazdvojiva familija u sebi sadrži temeljne elemente nade u bolju budućnost. Brez ovog čvrstog uporišta, budućnost je utemeljena na nestabilnom tlu, s teškim poslasticama za društvo. Takođe,

ističuć važnost familije, ne daju se samo smirnice i nada novim generacijama, već i starijima, koji su često osuđeni na usamljenost i napuštenost, jer nemadu toplog familijarnog srca koje je sposobno pratit ji i podržavat.

Nuz familiju, tu su različite vaspitne ustanove: škole i učilišta. Vaspitanje i obrazovanje ne ograničavaje se samo na poučavanje tehnički iskustava. Štaviše, triba potaknit složen proces sazriavanja ljudske osebe. Mladi ljudi danas traže prikladano i potpuno vaspitanje koji će njim omogućit da na budućnost gledaje s nadom umisto s nezadovoljstvom. U Evropi je toliko kreativni mogućnosti na različitim poljima znanstvenog istraživanja, a nika od nji tek tribaju bit potpuno istražena. Sitimo se samo obnovljivi izvora energije, koji će pomoć u očuvanju okoliša.

Evropa je uvik pridnjačila u unapriđenju ekologije. Naša zemlja triba nepristanu brigu i pažnju. Svako od nas je odgovoran prid stvorenim, prid tim dragocinim darom kojeg nam je Bog povirio. To znači da nam je priroda na raspolaganju, da je ispravno koristimo. Takođe, to znači da nismo njezini gospodari. Upravitelji, a ne gospodari. Moramo volit i poštivat prirodu, no često smo „vođeni željom za vladanjem, posidovanjom, manipuliranjem, iskorištavanjom; ne čuvamo zemlju, ne poštivamo je, ne smatramo je darom kojeg triba čuvat“^[11]. Poštivanje okoliša više je od njegova neuništavanja, poštivanje traži i njegovu upotrebu za dobre svrhe. Osobito mislim na poljoprivredni sektor, koji osigurava hranu ljudskim familijama. Nedopustivo je da milijuni ljudi po svitu umiru od gladi dok se svakodnevno s naši astala bacaje tone hrane. Poštivanje prirode traži priznanje da smo i sami njezin temeljni dio. Nuz ekologiju okoliša potribna je ekologija med ljudima, koja se sastoji u poštivanju osebe, što sam želio naglasit u svojem današnjem obraćanju.

Rad je drugo područje u kojem se razvijaje ljudski talenti. Došlo je vrime za politiku koja će promovisat zapošljavanje, a iznad svega se mora vratit dostojanstvo radu osiguravanjom odgovarajući radni uslova. To znači da na nov način triba pomirit tržišnu fleksibilnost s potribom radničke stabilnosti i sigurnosti, što je neophodno za ljudski razvoj radnikâ. To znači i stvaranje povoljnog društvenog okruženja, koje neće

bit usmireno na iskorišćavanje osoba, nego će garantovat – upravo kroz rad – mogućnost podizanja porodice i odranjivanja djece.

Isto tako, mora postojati zajednički odgovor na pitanje migracija. Ne možemo dopustiti da Mediteran postane veliko groblje! Brodovi koji svakodnevno pristižu u evropske vode puni su žena i muškaraca kojima je potrebna pomoć i utočište. Nepostojanje zajedničke politike unutar Evropske unije povećava rizik dilomitskog rješavanja problema, koje ne računa na ljudsko dostojanstvo imigranata, tako pospešujući robovski odnos prema radnicima i socijalne napetosti. Evropa će biti sposobna suočiti se s problemima imigracije ako bude sposobna jasno prihvatiti vlastiti kulturni identitet i doneti odgovarajuće zakone, kako bi zaštitila prava evropski građana i osigurala prihvatanje imigranata. Samo ako bude sposobna provoditi pravedne, hrabre i ostvarive politike koje će pomoći zemljama porijekla u njihovom društvenom i političkom razvoju te njihovim naporima da razriješe unutarnje sukobe – što je glavni uzrok ovog fenomena; radije nego li sprovesti politike motivisane sopstvenim interesima, koje povećavaju i doprinose takvim sukobima. Moramo pridržati mir protiv uzroka, a ne samo protiv posljedica.

Gospodine pridesidnice, Ekselencije, dame i gospodo zastupnici,

Potrebna je i svist o svojem identitetu kako bi se započeo pozitivan dijalog sa zemljama koje su zatražile biti dio Unije u budućnosti. Osobito mislim na zemlje Balkana, za koje članstvo u Evropskoj uniji može biti odgovor na toliko željeni mir u regiji koja je mnogo propatila u posljednjim ratovima. Svist o sopstvenom identitetu neophodna je i za odnose sa susjednim zemljama, osobito onima koje graniče s Mediteranom, a od koji mnoge proživljavaju unutrašnje sukobe, porast virskog fundamentalizma i stvarnost globalnog terorizma.

Na vas zakonodavce pada zaštita evropskog identiteta, kako bi građani vratili povjerenje u institucije Unije i u njezin temeljni projekt mira i prijateljstva. Znajući da „što više raste moć muškaraca i žena, veća je osobna i zajednička odgovornost“^[12], potičem vas da pomognete Evropi da otkrije najbolji dio sebe.

Nepoznat autor iz II. st. napisao je da su „kršćani u svijetu ono što je duša u tilu“^[13]. Uloga duše je da bude podrška tilu, njegova savist i istorijsko sićanje. Evropa i kršćanstvo prožimaje se tokom dvi iljade godina istorije. Ta istorija nije brez sukoba, pogrišaka i griha, no stalno je vođena željom da se radi na dobro svi. To vidimo u lipoti naši gradova, a još više u lipoti toliki dila ljubavi i konstruktivne ljudske saradnje na cilom kontinentu. Velikim dilom ova priča čeka da bude zapisana. Ona je naša sadašnjost i naša budućnost. Ona je naš identitet. Evropa triba žurno ponovno otkrit svoj identitet kako bi rasla – ko što su to želili njezini utemeljitelji – u miru i slogi, budući da i dalje nije oslobođena sukoba.

Dragi članovi Evropskog parlamenta, došlo je vrime da zajedno gradimo Evropu koja ne počiva na ekonomiji, nego na svitosti ljudske osobe, na nepovridivim vridnostima. Gradit Evropu koja hlabro prihvaća svoju prošlost i s povirenjom gleda u budućnost, kako bi punim plućima i s nadom živila sadašnjost. Došlo je vrime da napuštimo ideju strašljive i samodopadne Europe, a oživimo i potaknemo Evropu koja pridvodi, nositeljicu nauke, umitnosti, muzike, ljudski vridnosti i vire. Evropu koja kontemplira nebo i teži ka uzvišenim idealima. Evropu kojoj je stalo, koja brani i štiti čovika, svakog muškarca i ženu. Evropu koja sigurno i uporno korača zemljom, dragocin orijentir za čitavo čovičanstvo!

Fala.

---

^[1] Ivan Pavao II., Govor u Evropskom parlamentu (11. septembar 1988.), 5.

^[2] Ivan Pavao II., Govor Parlamentarnoj skupštini Vića Evrope (8. listopada 1988.), 3.

^[3] Usp. Benedikt XVI., Caritas in veritate , 7; Drugi vatikanski sabor, Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu Gaudium et spes, 26.

- [4] Usp. Kompedij društvenog nauka Crkve, 37.
- [5] Usp. Evangelii Gaudium, 55.
- [6] Benedikt XVI., Caritas in Veritate, 71.
- [7] Isto.+,
- [8] Usp. Evangelii Gaudium, 209.
- [9] Benedikt XVI., Govor članovima Diplomatskog zbora (7. siječnja 2013.).
- [10] Evangelii Gaudium, 231.
- [11] Franjo, Opća audijencija (5. lipnja 2013.)
- [12] Usp. Drugi vatikanski sabor, Gaudium et Spes, 34.
- [13] Usp. Pismo Diognetu, 6.

http://www.franjevci-split.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=5172:govor-pape-franje-u-europskom-parlamentu&catid=74:vijesti-2014

Dan Velike narodne skupštine 1918. godine : nacionalni praznik bunjevačke zajednice

U utorak, 25. novembra, u Velikoj vićnici Gradske kuće u Subotici, u organizaciji Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine u Srbiji, održano je svečano obilježavanje Dana Velike narodne skupštine 1918. godine, jednog od četiri nacionalna praznika bunjevačke zajednice.

Tokom programa prisutnima su se obratili Suzana Kujundžić Ostojić, pridsidnica Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine u Srbiji, Ljuben Hristov, pomoćnik gradonačelnika Subotice, zadužen za oblast male privrede i Aleksandar Petrović, šef kabineta gradonačelnika Novog Sada, dok je štogod više o značaju 25. novembra 1918. godine i borbi Bunjevaca za njev identitet divanio dr Saša Marković sa Pedagoškog fakulteta u Somboru.

Sa svečane sidnice Bunjevačkog nacionalnog savita 25. Novembra 2014.
u Gradskoj kući u Subotici

Suzana Kujundžić Ostojić

Obaveze prid nama

Večeras kad se sićamo svitle prošlosti naši pridaka, moramo pogledat i sagledat sebe u sadašnjem trenutku. Nakon izbora formiran je treći saziv Bunjevačkog nacionalnog savita, a dvanaajsta je godina kako ova krovna bunjevačka institucija postoji. Tokom tog vrimenta urađeno je puno na buđenju bunjevačke svisti, očuvanju kulture, izučavanju istorije, uveden je bunjevački divan u škole a s njim je započet i process konačnog uboličavanja naše ikavice u standardni jezik.

Sve ove započete istorijske, kulturne i naučne procese potribno je nastaviti dalje i u buduće četiri godine mandata ovog nacionalnog savita. Da bi uspili u svim navedenim zadacima potriban je rad svakog, od 19, članova nacionalnog savita.

Svaki saziv Nacionalnog savita imo je svoj put, al i stranputice, nadam se da smo iz nji, ko zajednica, naučili dovoljno da nam se iste pogriške ne bi ponovile.

Ono za šta su se zalagali naši velikani Ivan Antunović, Boza Šarčević, Mijo Mandić i brojni znani i neznani Bunjevci mi danas imamo priliku ostvariti i sprovest u dilo. Tu priliku ne smimo propuštit.

Moramo se prilagoditi vrimentu u kojem živimo, da nas ono svojim tokom i modernizacijom ne bi prigazilo. To nam se ko narodu u proteklim vikovima našeg istorijskog pamćenja znalo dešavati.

Potrebno je osmisлити pravi način i miru kako tradiciju i običaje prinet modernim generacijama, kako salaše i lampaše približit onima koji rastu nuz tekovine moderne civilizacije.

Naša bunjevačka istorija ima mnoge trenutke veliki nadanja i veliki razočarenja. I posli svake od ti istoriski amplituda bilo nas je sve manje i manje. Mnogi su sa tog krivudavog puta skrećali, umorili se il jednostavno odustali.

Vrime je da budemo dovoljno jaki sami za sebe, dovoljno mudri sami za sebe, dovoljno samostalni i složni da bi sve što smo od naši stari dobili prineli na generacije koje tek dolaze.

Saša Marković

Izazovi postmoderne i identitet Bunjevaca

Na današnji dan pre 96 godina Bunjevci su odabrali na koji način će svoj identitet stvarati u modernom vremenu. Velika Narodna skupština 1918. godine, ukoliko želimo da odredimo njen istorijski značaj, ima višeslojan karakter: narodne, nacionalne, socijalne i humanističke emancipacije diskriminiranih naroda nekadašnje Austro-Ugarske carevine. U tom kontekstu trijumf je novembra 1918. ostvaren zahvaljujući međusobnoj saradnji malih naroda koji su u dijalogu i bliskosti pronašli način da odole isključivom nacionalizmu. I Bunjevci su bili svedoci da su nekim narodima, u jednom trenutku, arogancija, netolerantnost, uobrazilja i sujeta obesmislili priliku da budu uspešni i pretvorili je u fantazmagoriju sopstvene veličine.

Suočeni sa ovakvim iskustvom, kreatori jugoslovenskog ujedinjenja, uz oslonac na Kraljevinu Srbiju na pomenutoj Skupštini bili su zadovoljni svojim oslobođenjem ali nisu zaboravili da pobeđenjima ponude nadu. Izbegavajući greške os-

trašćenosti, poneti energijom "novog vremena", spremni za odgovornost u budućnosti, istakli su potrebu za demokratskim društvom, za autentičnim originalnostima sjedinjenim u jedinstvenoj državi koja ih inspiriše da kreiraju nove vrednosti.

Takav "zamah" dobre volje imao je iza sebe višedecenijsko istrajavanje u prikupljanju kulturne građe za ostvarenje identiteta i Bunjevaca. Pokrenuti Ivanom Antunovićem, oslonjeni i na Maticu srpsku Bunjevci su

otkrivali sopstvo i izbegavali tuđinštinu. U tom procesu bilo je i malodušnih i klonulih, ali su brojniji bili neposrnuli i odlučni. Pred svetsko ratno razračunavanje 1914. i Bunjevci su bili na stratištu sopstvene ideje, pritisnuti i priklješteni. Ipak, iako je ponekima teret bio prejak, brojniji su odoleli i ostali dosledni.

Preživeli su tamničara, a njegovim potomcima, iako su bili u prilici, nisu nametnuli osvetu već su ponudili iskupljenje i to do mere da prepoznaju greške svojih predaka. Da prepoznaju, ali da se zbog toga ne postide naroda kome pripadaju, već da prihvate da su saradnja i dijalog potrebni-ji od nametljivosti i podčinjavanja. I tako i Bunjevci ulaze u moderno doba - Jugoslaviju, Evropu i svet nakon Velikog rata. Iza njih su iskušenja poput "mađarizacije" ali i procvat vrednosti oslonjene na tradiciji, jeziku i folkloru. Politička artikulacija ovih narodnih elemenata pokrenuta je bojažljivo ali odlučno. Uplovili su oni najsmeliji u nacionalne vode koje su već, u nečijim, "-izmima" bile zaposednute. Liberalne ideje o političkoj slobodi u demokratskom društvu i u miljeu ostvarene nacije bili su ciljevi Bunjevaca moderne epohe. Činilo se da je to na dohvat ruke.

Ipak, jugoslovenski projekat se suočio sa svojim slabostima. Isuviše politikanstva i režiranog identiteta doveli su do urušavanja ideje o zajedništvu. Ivica lomova išle su sredinom bunjevačkog korpusa. Autonomni Bunjevci su bili pritisnuti dok su ostali smatrali da su bili sigurniji u sastavu bliskih ali brojnijih. Novi ratni vihor, posvećen starim problemima neostvarenosti iznova je ozbiljno i nepopravljivo narušavao demografsku strukturu na ovim prostorima.

Preživljavanje je zahtevalo žrtvu do pobeđe. I konačno, kada je taj trenutak nastupio, a mnogim narodima se osmehnula budućnost ponovo uspostavljenе moderne epohe, za Bunjevce slobode izbora nije bilo. Oni su morali da se podrede, prihvatili to ili ne. Za njih je modernizacija završena, možda kako su i poneki od njih želeli, ali moguće kako i brojni nisu prihvatili. Slobodan stav da "želim da sam odlučim da li me ima ili ne" nije ispoštovan. Moderno neostvareni Bunjevci, bauljali su više de-

cenija u društvu koje je trebalo da emancipuje svaku potrebu za slobodom. Prekid je bio dubok i trajan po posledicama.

Evropa se, 90-tih godina prošlog veka suočila sa postmodernizmom, a ovi prostori sa bezizlazom. I dok je postmoderna za Evropu i svet bila u "kraju istorije" i pobedi humanizma, jugoistok Evrope svoj postmoderni izraz zaobišao je putem razaranja. Time je postao obrazac za nedovršeno, nedorečeno, neuspešno, bezidejno i bezizlazno. To je trajalo do onog trenutka dok se narod ne uklopi. Tada je prihvatano. I nije problem bio u prihvatanju jer je ono iskorak ka kvalitetu, već je problem bio u nepoverenju u autohtone vrednosti.

Iskustveno one su prepoznate od drugih kao neubedljive i konfliktne a ne kao humane i tople. I tako, dok je ostatku Evrope postmoderna ponudila upućenost u ogroman idejni kolorit društvenih ideja od Antike, preko renesanse do prosvećenosti i globalizma, nama, malim narodima ponudila je gotov proizvod bez sopstvene redakcije. Najveće nezumevanje upravo proističe iz nastalog nesuglasja.

Dok se oni upiru da nas nauče vrednostima sa ubeđenjem da nam pomažu, mi pokušavamo da im objasnimo da prihvatamo vrednosti ali i da svoju tradiciju ne napuštamo. U tom "sudaru" nekada smo prinuđeni da poslušamo, ali nekada odbijemo, nažalost i čini mi se do novog sudara kada ipak moramo da prihvatimo.

Razumemo i da smo u bliskoj prošlosti imali brojne propuste i često, svojim potezima odmagali sopstvenom identitetu, ali ne odustajemo od potrebe da pronađemo put. I tu je onaj trenutak postmodernističkog izazova i Bunjevaca – ne namećite nam ubeđenje šta je dobro za nas – pomozite nam da, uvažavajući sebe, sami dođemo do njega. Moguće je da postoje i dodirne tačke i prihvatamo da ih vidimo.

Ako je svaki narod imao svoj razvojni put i došao do odgovorne zrelosti, mislimo da ni manji narodi, pa ni Bunjevci nisu manje dostojni tog puta. Što više budu znali, Bunjevci će manje grešaka praviti i zato su svi saveti dobro došli. Ako su i odabrali stranputicu... imali su izbor, nisu

bili primorani. Kada se to traži treba da se ima na umu jedna veoma bitna stvar: sloboda je odgovornost a ne anarhija.

Istorija je bila svedok da narodi nisu imali uspeha jer nisu umeli u slobodi. Interes osmišljavanja identiteta je krovni zahtev savremene socijalizacije Bunjevaca. On je ranjiv i može da se uzurpira i zloupotrebi. Post moderna nudi svaku društvenu misao kao na dlanu za one koji je poznaju, opet za nedovoljno upućene ona je lavirint protivrečnosti. U odabiru iz brojne ponude treba se oslanjati na vrednosti i kulturu kao simbol svestranosti. Izlaz je u konsenzusu oko onoga šta čini identitet. Redukcija je ozbiljan protivnik i često dobije bitku. Potrudite se da konačna pobeda bude vaša ... a do nje ima još mnogo. Ne odustajte i sretno.

* Dr Saša Marković, doktor istorijski nauka, vanredni profesor Pedagoškog fakulteta u Somboru. Ko istraživač doprino je svojom monografijom "Politički život Bunjevaca Vojvodine u Kraljevini SHS/ Jugoslaviji 1918-1941 godine" rasvjetljavanju političkog života Bunjevaca u međuratnom periodu. Istraživački rad dr Markovića usridsriđen je na kulturnu i na političku istoriju.

A.R.

Programi bunjevački nevladini organizacija: izmed tradicije i evropskog horizonta bunjevačkog civilnog društva

Manifestacija „Pečat vremena 2014 - Smotra programa bunjevački organizacija“ održana je u Zavodu za kulturu Vojvodine u Novom Sadu u organizaciji UG „Bunjevci“ Novi Sad, 23. juna 2014. godine. Osim uvodnog predstavljanja programa, učesnici su izložili četiri saopštenja, a tokom rasprave dati su komentari na pojedina gledišta i činjenice navedene u saopštenjima.

Obrazložić povod teme za ovaj skup, dr Aleksandar Raič, pridsidnik Izvršnog odbora Udruženja građana „Bunjevci“ Novi Sad, istako je da su programi bunjevački organizacija realizacija njegov osnovnog cilja - čuvanja, nigovanja i razvoja nacionalnog identiteta Bunjevaca. Za uspih u

realizaciji ovog cilja neophodno je razvijanje i konsolidacija (integracija i demokratski način dilovanja) nevladini organizacija (NVO, kaka su udruženja građana, KUD-ovi, kulturni centri), brez koji se ne mož ostvarit civilno društvo u bunjevačkom narodu (civilno društvo je poseban sektor demokratskog života građana koji, kroz partnerske odnose, diluje ko posridnik izmed javnog-državnog i privatnog sektora savremenog društva, posebno izmed građana i vlasti.) Cilj ovog skupa je traženje odgovora na važno pitanje: kako učvrstit postojeće i razvit nedostajuće NVO u bunjevačkoj zajednici sa obadve strane srpsko-mađarske granice, di žive pripadnici ove zajednice.

U svom saopštenju na temu "Programska orijentacija bunjevački NVO i integracija Srbije u Evropsku Uniju", prof. Raič je reko kako uvid u postojeći sistem bunjevački NVO pokazuje da su one nedovoljno razgranate, ne pokrivaju većinu područja aktivnosti važni za aktuelne potrebe bunjevačkog naroda. Nema profesionalni udruženja, posebni udruženja žena, omladine, studenata, organizacija pojedini moderni oblika kulturnog i umetničkog stvaralaštva - pozorišni družina, orkestara, pivački društava, sportski organizacija i sl. ko ni edukativni i istraživački vidova aktivnosti, kako je to kod većine drugi nacionalni zajednica u Vojvodini. Raspoloživa sridstva za finansiranje bunjevački NVO su ograničena i fiksirana, što spričava pojavu novi NVO. Pošto bunjevačka nacionalna zajednica nema demokratski formulisanu i usvojenu strategiju svojeg razvoja, nove NVO se javljaje brez koordinacije i sinhronizacije sa razvojnim potrebama ove zajednice. Postojeće NVO su tradicionalistički orijentisane sa elementima modernog kulturnog stvaralaštva. Postojanje takvi elemenata pruža mogućnost za saradnju izmed nji, na podsticanju modernog kulturnog kreativnog izražavanja, za šta u pojedinim takim NVO postoje makar začeci potrebnih kapaciteta. Povezivanje, uspostavljanje virtuelne umrižene zajednice bunjevački NVO, okupljeni oko zajedničkog projekta stvaranja apsorbacionog kapacita u odnosu na korišćenje fondova EU, mogući je realni izlaz iz sadašnje programske stagnacije i jednostranosti sistema bunjevački NVO.

Pridsidnica POUBNS mr Suzana Kujundžić Ostojić je saopštila saznanja do koji je doveo uvid u realno stanje kulturni aktivnosti bunjevački organizacija. Kod niki od nji programi, posebno prilikom nastupa na međunarodnim manifestacijama, naglašavaju multietničnost i ostavljaje u drugom planu bunjevačku orijentaciju njihovi programa.

Zvonko Stantić, pridsidnik Odbora za istoriju Bunjevačke matice, u svom saopštenju „Bunjevaci, etnička i nacionalna zajednica u korelaciji sa drugim identitetima" ukazao je, izmed ostalog, na dvojnost identiteta Bunjevaca ko etnički posebnog naroda i ko pripadnika državni zajednica u kojoj oni žive, na krucijalni značaj jezika za identitet Bunjevaca ko nacionalne (narodnosne) manjine u ovim državama, na emotivnu

komponentu identiteta ko i na ulogu bunjevački politički stranaka. U smislu, u kojem kažemo hrvatski Bunjevci, jel mađarski Bunjevci, kazo je Stantić, opravdano je koristit i srpski Bunjevci, iako se na to ljudi obično trgnu u nedoumici, šta to implicira, teritorijalnu, jel suštinsku nacionalnu integrisanost. U Mađarskoj je jasno da Bunjevci nisu isti narod sa Mađarima, iako je period mađarizacije dono značajan prilazak manjinski naroda, u mađarski narod, u etničkom smislu, negirajući vrlo često izminom prizimena, familijarnu slavensku geneologiju, al su i oni koji nisu to uradili u Mađarskoj prihvaćeni, ako se ko potpuno ravnopravni, sa genetskim Mađarima, u smislu mađarske nacije, izjašnjavaju ko Mađari. Zatim je naglasio koliko je jezik za identitet krucijalan, šta pokaziva činjenica da je za priznavanje Bunjevaca, ko nacionalne manjine u Mađarskoj, neophodno prikazat standardizovan bunjevački jezik, i pored toga što ga oni pripoznaju ko različit, najviše zbog postojanja hrvatske samouprave, koju čine uglavnom Bunjevci, koji ističu da je bunjevački dijalekat dio hrvatskog jezika, a ne zaseban jezik. Stručno formalne odrednice, koje dokazuju na stručan način različitost, postaju ograničavajući faktor, sve dok se standardizacija bunjevačkog jezika ne završi, u takoj miri da se mož formalizovati u zvaničnoj nastavi u državnim školama. U etničkom identitetu važna je i emotivna komponenta, šta Stantić pokaziva na primeru vicova u kojima Bunjevci nisu afirmativno pokazani, iako te iste vicove znamo, u sasvim drugoj formi za Bosance, iz oni stari vrimeana, u drugom obliku. U tom smislu, reagujemo upoređujući poentu, s našom identifikacijskom matricom, uviđajući potrebu da komegod, ko nam je vic ispričo, objasnimo u čemu je "pogriška", naravno ukoliko nam poeta ne odgovara, jel smatramo da mana, koju vic jel šala potencira, više konvergira drugima, često onima koji su je reafirmisali, osmislili, ispričali. Kadgodašnji epski manir Bunjevaca (da reaguju etnički), vrimenom, naročito u poslednjih 40 godina, priobratio se u manir (da čak sa velikim žarom ispričaju "novi" vic na svoj račun, koji drugi ispričaju samo za druge), koji je produkt državnog zapostavljanja, naročito srpske političke elite, koja je u kroatizaciji Bunjevaca, istu, na svojem sopstvenom republičkom i intranacionalnom prostoru, vrlo žustro podržavala, sprovodeć sve što njim je od Komunističke partije rečeno, ko i iznuđene egzistencijalne marginalnosti naši ljudi, posli "Hrvatskog

prolića" i liberalistički događaja u Srbiji. Stantić je skrenio pažnju na političke stranke čiji se bunjevački nacionalni pridznak mož razumit, ko poziv na identifikaciju na izborima, al neophodno je da one izrastu u stranke bunjevačkog naroda, što pridpostavlja sasvim drugi način obraćanja, al i drugčijeg živog učestvovanja u životu svojeg naroda. U suprotnom, priostaju nam međunarodni izvori (finansiranja) koji su jednako dostupni svima, što nas opet dovodi na početak kruga, u kojem uspišno igraje samo međunarodno dobro organizovane manjinske zajednice i to u prvom redu formalno dobro organizovane, sa stalnim obukama kako pristupit raznim fondovima, koji sa svoje strane, zahtivaje formalno validne odnose prikogranične saradnje, al i nude odgovarajuće edukacije edukatora, za neposridni rad u NVO-ima. Sam pojam NVO kod nas zbog nepoznavanja domicilne pravne regulative, ima neželjeni prizvuk organizacija koje nisu u potpunosti za vladu, što je poseban kognitivni problem, koji zahtiva posebnu pažnju u razjašnjavanju na terenu, ko priduslovu neophodnog jačanja integrativnosti.

Prikaz programa Bunjevačkog kulturnog centra Tavankut dao je u svojem saopštenju Apolon Savanov, pridsidnik tog Centra. I pored ograničeni uslova aktivnosti (isteko je ugovor o korišćenju prostorija u kojima Centar održava svoje aktivnosti pripremajuć se za nastup svoji folklorni grupa na festivalima u Srbiji i Mađarskoj) održavaje kontakt sa bunjevačkim stanovništvom u Tavankutu. Zapaža se smanjenje uzdržanosti od izjašnjavanja ko Bunjevaca kod Hrvata roditelja dice koja pohađaje nastavu Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture (150 učenika u Tavankutu). Finansiranje Centra iz državni budžeta - od opštine do Republike - ne zadovoljavaje potrebe normalni aktivnosti Centra što opravdava traženje novi izvora finansiranja, u čemu su fondovi iz EU važni iako nema iskustava kako pripremit prijavu i uspit na odgovarajućim konkursima u EU. Inicijativa o projektu prikogranične saradnje i umrižavanju bunjevački organizacija je otvaranje nove šanse za održanje i razvoj Centra u Tavankutu i drugi bunjevačkih NVO.

U komentaru na izneta saopštenja Mirko Bajić, pridsidnik stranke Savez bačkih Bunjevaca, izno je svoja gledišta o prioritetnom značaju državni

ustanova za bunjevačku zajednicu i izrazio neslaganje sa neposridnim udruživanjem (stvaranjem saveza) organizacija civilnog društva (NVO). Bajić smatra da je najvažnije da se bunjevačke organizacije jedinstveno okrenu prema političkim strankama bunjevačkog pridznaka u pridstojećim izborima za BNS. Takođe je iznoo stav da je pogrišno Bunjevačku maticu tretirat ko krovnu organizaciju svi bunjevački NVO jer funkciju krovne institucije mož vršit samo Bunjevački nacionalni savit (BNS) ko državni organ.

U svojoj intervenciji Z. Stantić je obrazložio kritičku primedbu na Bajićevu tvrdnju o štetnosti po Bunjevce da osnivaju saveze i koalicije bunjevačkih NVO. Uvođenjem višepartijskog sistema, nacionalne partije Bunjevaca, sa hrvatskim obilježjima i uticajem, ostvarile su određen upliv u politički život Srbije i Vojvodine, dok su one sa bunjevačkom orijentacijom, ostale brez konkretne političke, a naročito materijalne podrške srpske politike, za razliku od drugi nacionalni partija, koje su imale i materijalnu i svaku drugu logističku pomoć matični država, iako se samo Bunjevci vezuju za Srbiju, ko svoju matičnu državu. Tom se mora dodat, da način rukovođenja, sa malo demokratski diskusija u tim strankama, na nivou članstva, egzistira i danas. Stranke, odnosno njeva osnovna rukovodeća struktura, svodi se na pridsidnika i vrlo mali broj saradnika. Pridsidnik je “dobar” sa trenutnom vlašću, pa je tako on transmisija za određena sridstva od države, što mu omogućiva, leadersku neprikosnovenu poziciju med malobrojnim, malobitnim članstvom. Taki partijski lideri, nisu u stanju stvorit internu harizmu i unet onaj karakteristični zanos i prisnost stranačkih saboraca, tako karakteristični za standardne stranke, pa i različiti ideološki orijentacija. Tog je narod svistan, pa je odziv bunjevačkog naroda vrlo slab, daleko slabiji od onoa što je potencijalno moguće ostvarit na izborima. U takoj situaciji, uloga bunjevački NVO dobija na značaju i iz tog se mož razumit njevo nastojanje da ostanu nezavisne od uticaja stranaka i ojačaje svoje misto u društvu putom udruživanja i solidarnosti. Ove organizacije se upravo zovu Nevladine organizacije, jer nisu finansirane iz budžeta, već na bazi programskih aktivnosti, te su upravo zbog toga zanimljive pri apliciranju ka međunarodnim istraživačkim i domaćim fondovima, a ne obrnuto.

Odnosi med institucijama, bunjevačkim NVO-ima i strankama, moradu bit u interesu naroda, konstruktivni i komplementarni.

Komentarišuć pridlog pokrećanja projekta prekogranične saradnje bunjevačkih NVO, Kata Kuntić, pridsidnica KUD „Bunjevka“ iz Subotice, je izrazila uvirenje da je opravdana inicijativa pokrećanja umrežavanja bunjevački NVO oko pomenutog projekta i jaćanja apsorpcionog kapaciteta umriženi bunjevački organizacija u odnosu na fondove EU za finansiranje NVO.

U zaključnoj riči profesor Raić je otklonio utisak o suprotnosti izmed povezivanja bunjevački NVO oko projekta prikogranične saradnje, radi jaćanja apsorpcionog i administrativnog kapaciteta za korišćenje fondova EU, s jedne, i dilovanja BNS ko državne institucije, s druge strane. Ovo su dvi jednako važne linije aktivnosti bunjevačke nacionalne zajednice, koje doprinose njezinom opstanku i ostvarivanju ravnopravnosti i razvojni šansi u savrimenim uslovima evrointegracija. Razlika u gledanju na NVO se javlja zato što civilno društvo i NVO, ko oblik njegove demokratske konsolidacije, nastoje održat svoju samostalnost, nepodložnost stranačkim podilama i političkoj borbi, koje su karakteristične za politički sistem opterećen podilama u borbi za vlast. Projekt prikogranične saradnje na polju modernog kulturnog stvaralaštva, kompatibilnog sa zahtivima konkurisanja za korišćenje fondova EU za podršku civilnog društva, važan je za afirmaciju Bunjevaca ko moderne nacionalne zajednice okrenute budućnosti i sposobne da u sebi razvije kapacitete (sva znanja i sridstva postizanja ciljova razvojni strategija). S takom orijentacijom, bunjevačka zajednica mož izać u arenu konkurencije nacionalni zajednica, kod nas i u drugim evropskim zemljama, oko stvaralaštva u kulturi, umitnosti i na drugim vitalnim područjima za nacionalni razvoj Bunjevaca. U svakom slučaju, organizovanje i uzajamna podrška i saradnja bunjevački NVO ne mož se odlagat u iščekivanju da domicilne države stvore povoljan i optimalan razvojni okvir. Uspostavljanje projekta prikogranične saradnje računa sa bazičnim nivoom okupljanja i organizovanja Bunjevaca oko postizanja interesa koji su ustavima zajemčeni građanima svi etnički i nacionalni opridiljenja, mada za njevu realizaciju države nemadu ni dovoljno

sridstava, nit pokazuju postojanu naklonost za afirmaciju Bunjevaca ko posebni subjekata korišćenja ustavni prava. Povezivanje bunjevački NVO prvenstveno se orijentiše na stvaranje sposobnosti i sticanje resursa neophodni za uspišno dilovanje civilnog društva u skladu sa Istambulskim principima efektivnog delovanja organizacija civilnog društva (vidit: http://cso-effectiveness.org/spip.php?page=rubrique&id_rubrique=67).

A.R.

Prvi svjetski rat i Bunjevci : posljedice čiji trag dospiva do naši dana

Povodom obilježavanja početka Prvog svjetskog rata, u Zavodu za kulturu Vojvodine u Novom Sadu, Udruženje građana „Bunjevci“ Novi Sad organizovalo je 24. jula 2014. godine tribinu na temu "Prvi svjetski rat i Bunjevci". Nakon uvodnog izlaganja pridsidnice POUBNS mr Suzane Kujundžić Ostojić, pridavanje o Velikom ratu 1914-1918 godine održo je dr Saša Marković, vanredni profesor Pedagoškog fakulteta u Somboru. Saopštenje na temu "Svetski rat kao međunarodna pritpostavka prisajedinjenja Bačke, Banata i Baranje Kraljevini Srbiji" imao je Zvonko Stantić, pridsidnik Odbora za istoriju Bunjevačke matice i saopštenje na temu "Posljedice Prvog svjetskog rata – ishodište gašenja govorne zajednice i depopulacije bački Bunjevaca" dr

A. Raič pridsidnik IO UG Bunjevci.

U izlaganju mr S. Kujundžić Ostojić se spomenila istorijski okolnosti iz vremena Velikog rata, koje su na Bunjevce u Bačkoj ostavile dubok trag. Skoro da nema bunjevačke porodice u Bačkoj koja u to vreme nije imala svoji poginuli članova

na ratištima istočnog fronta (Galicija) i tamnovanja velikog broja Bunjevaca u ruskom zarobljeništvu. O tom postoje tužna i teška sićanja koja, nažalost, nisu zabilježena. Kraj rata dono je Bunjevcima novu nadu, izlazak većeg dila ovog naroda iz nestale Austougarske i prisajedinjenje južne Bačke, demokratskom odlukom sviju Bunjevaca, Kraljevini Srbiji. Očekivanja i nade Bunjevaca se u to vreme nisu ostvarile zahvaljujuć povlačenju državne granice izmed Kraljevine SHS i Mađarske i podili

bunjevačkog naroda ko i neostvareni očekivanja o položaju Bunjevaca ko konstitutivnog naroda u novoj državi. Trajne posljedice ovi događaja zaslužuju spomina čemu je tribina o Velikom ratu i Bunjercima posvećena.

Pridavanje dr S. Markovića obuvatilo je cili istorijski tok Prvog svitskog rata, od pritpostavki njegovog izbijanja, priko najvažniji zbivanja od značaja za borbu srpskog naroda za očuvanje državnog suvereniteta, do ishoda sa njegovim teškim demografskim i ekonomskim poslasticama al i važnim

političkim postignućima - stvaranja države sviju južni Slovena, čemu su i Bunjevci težili.

Z. Stantić je u svojem saopštenju izložio hronologiju zbivanja uoči i tokom rata na tlu Balkana. Nastojanje Austougarske, posebno vojne elite oko cara Franca Jozefa, već u vrime balkanski ratova išlo je u pravcu suzbijanja interesa Srbije, a tokom rata se negiranje stremljenja južnoslovenski naroda za ostvarivanjem državnog ujedinjenja pokazalo kao jedan od glavni motiva agresije na Srbiju. Stantić osvitljava ponašanje evropski sila tokom rata prema srpskoj vojsci nakon povlačenja priko Albanije i tokom priprema za ofanzivu na Solunskom frontu. Na kraju, na osnovu saznanja o položaju Srbije u odnosima međunarodni interesa još u vrime Velikog rata, on zaključiva: „Okolnosti, metode i međunarodna saradnja na minimizaciji srpskog životnog prostora, jasno je vidljiva iz svega iznetog, a pridstojeći ulazak u ujedinjenu Evropu, u ovom ili ne daj Bože drugom obliku, ukazuje da su apetiti prema Kosovu, Sandžaku, Vojvodini, samo slid kojeg moramo bit svisni. I Srbi starosidioci i mi Bunjevci, bili smo već u ujedinjenoj Evropi, kadgod oličenoj u austrijskom, a kasnije u austrougarskom carstvu, odnosno starom mađarskom kraljevstvu. Jasno je da će se vrimenom, na odriđenom nivou uticaja i komunikacije, težit unifikaciji

službenog jezika, pravni normi i postupaka. Nama nije pridviđeno da pridemo u prosiku 800 evara misečno, što mogu potvrdit iskustva okolni zemalja, od koji nismo tili učit na žalosnim iskustvima, pa sad već duže vrime, učimo i učićemo na svojim.“

Na osnovu analize podataka o demografskim prominama u stanovništvu 16 bunjevački naselja u mađarskom dilu Bajskog trougla od 1880 do 2001 godine, dr A. Raič izveo je zaključak o neuspihu hrvatizacije Bunjevaca i nadmoći mađarizacije i srbizacije Bunjevaca u Mađarskoj i Srbiji. Do takog istorijskog rezultata došlo je nakon priloma od uspona pokreta Bunjevaca uoči Prvog svitskog rata, prema opadanju govorne zajednice našeg naroda u obadve države nastale posli tog rata. Broj govornika bunjevačkog jezika u posmatrani 16 bunjevački naselja u Mađarskoj smanjio se od 12,5 hiljada ili 24% ukupnog stanovništva u 1910 godini na ispod 1% stanovništva isti naselja u 2001 godini. Nastojanja hrvatske nacionalne propagande med Bunjencima nakon Velikog rata, posebno posli 1949. godine, nisu doprinela održanju bunjevačke etničke (govorne) zajednice, što se nastavlja i u Vojvodini poslidnji decenija.

Na ovoj tribini učesnici su osvtilili dosad manje poznate istorijske okolnosti iz vrimena Prvog svitskog rata koje imadu uticaja na položaj i razvoj Bunjevaca do današnjeg dana.

Aleksandar Raič

Manjinske kulture i govorne zajednice

Izvod iz studije prezentovane na panel diskusiji u ZKV 27. novembra 2014.

Koordinacioni odbor društava za jezike, književost i kulturu Vojvodine, Udruženje građana „Bunjevci“ Novi Sad i Zavod za kulturu Vojvodine Odeljenje za NVO, organizovali su 27. novembra 2014. na osnovu studije dr. A. Raiča „Organizovanje građana u kulturi, manjinske jezičke zajednice i sistem nacionalnih saveta nacionalnih manjina u Srbiji“, panel diskusiju predstavnika rumunske, rusinske i bunjevačke nacionalne zajednice. Učesnici su bili mr Miroslav Keveždi, dr A. Raič, dr Lucijan Marina i prof. Irina Papuga.

U Srbiji, nakon 1990-ti godina, a posebno posli 2001. godine, priduzete su inovacijske reforme u sferi manjinski prava na samoodređenje i kulturnu autonomiju čiji je rezultat aktuelni sistem nacionalni savita nacionalni manjina, koji djeluje u posljednjoj deceniji. Nakon tri izborna perioda, nacionalni saviti su pokazali svoje pridnosti i nedostatke. U najnovijoj novelaciji Zakona o nacionalnim savitima ovaj sistem je, bez raniji formalni ograničenja,

otvorio mogućnost njegovog potpunog saobražavanja sa sistemom stranačke borbe za vlast, koji je okarakterisan ko sistem partokratije. Dal je, na taj način, dovedena u pitanje bitna funkcija nacionalni saveta u uspostavljanju kulturne autonomije i podržavanju demokratske konsolidacije civilni društava manjinskih zajednica? Na ovo istraživačko pitanje tražimo odgovor na slidećim stranicama ove studije.

Organizovanje građana ode razumimo ko samoinicijativno il stranačko-politički indukovan proces osnivanja NVO u sferi kulture, njevog korišćenja ko instrumenata kontrole distribucije ograničeni resursa, koje država (fondovi opština/gradova, APV i Srbije) investira u poželjni razvoj manjinskih zajednica na svojoj teritoriji, i korišćenja finansijski i drugih sridstava za zadovoljavanje kulturni i drugi potreba i interesa manjinski kulturni organizacija, uključujuć interes učvršćivanja političkog i menadžerijalnog primata pojedini od nji, naspram drugi slični organizacija u areni konkurencije NVO i političke borbe stranaka.

U istraživanom slučaju građana Vojvodine u poslednjoj deceniji, analiza raspoloživi empirijski podataka o krećanju ukupnog stanovništva etnički zajednica, kategorizovani ko nacionalni manjina u Srbiji (samo skupine identifikovane-kategorizovane u statističkim izveštajima o rezultatima dva poslednja popisa stanovništva) otkrivaju postojanje povoda za rastuću zainteresovanost agilni pojedinaca i njevi grupa za organizovanje u kulturi.

Jezička zajednica, postojanje sagovornika na maternjem jeziku, živa razmina ideja, kulturni sadržaja, prvi je, neposidni uslov i interes svakog pojedinačnog etnika, koji uživa pravo građanina/ državljanstva, koje ga apstraktno izjednačava sa svim drugim, etnički raznolikim pojedincima. Sužavanje tog etničko-jezičkog miljea pokreće interes višeg nivoa, koji u prvi plan javnog, društveno-političkog identifikovanja, dovodi problem relativnog reprezentovanja ukupnosti etničke zajednice, njenog tzv. nacionalnog korpusa. Analiza podataka pridstavljeni u tabeli 1. upućuje na postojanje *tri grupe govorni zajednica* građana u Vojvodini.

Najbrojnija i najuticajnija govorna zajednica u Vojvodini danas je zajednica srpskog jezika, govorna zajednica titularne nacije u Srbiji, čija

je osnovna karakteristika jezičko-kulturna ekspanzija izražena pozitivnim indeksom akulturacije (115,21). U 2011. godini, građana koji su srpski jezik deklarirali ko svoj maternji jezik bilo je 15,21% više od građana koji su se u nacionalnom pogledu izjasnili ko Srbi. Iz raspoloživi podataka nazire se da je u toku proces smanjivanja ove razlike između nacionalni Srba i građana ne-Srba koji srpski jezik deklarišu ko svoj maternji jezik (izmed 2002. i 2011. godine opadanje od 235.213 na 196.156 ili za 16,6%).

Srpski jezik nacionalno izjašnjeni građana-Srba, nije samo njev maternji jezik nego je, u 2011. godini u Vojvodini, i maternji jezik 196.156 pripadnika manjinski nacionalni zajednica što čini 33,7% pripadnika evidentirani manjina u Vojvodini (ukupno 582.027 bez ostali i neizjašnjeni i nepoznati).

Drugu grupu čine manjinske zajednice zahvaćene procesom negativne akulturacije, smanjivanja govorne zajednice na njevim maternjim jezicima, izraženim negativnim indeksom akulturacije (manjim od 100). Značajne su razlike u stepenu obuhvata posmatrani nacionalni zajednica ovim procesom. Uzimajuć za kriterijum prag nepovratne asimilacije govorni zajednica - opadanje efektivni govornika maternjeg jezika ispod 70% ukupne etničke zajednice - konstatujemo da se mogu identifikovat: a) zajednice koje se sporije il ubrzano približavaju pomenutom pragu ugroženosti i b) akulturacionim procesom ugrožene zajednice čija govorna zajednica se smanjila ispod praga od 70%.

U prvu od naznačeni kategorija manjinski zajednica spadaje Mađari (96,02), Rumuni (94,96), Slovaci (94,91) i Rusini (80,08). To su tzv. stare nacionalne manjine u Vojvodini, koje su uspiale, nakon Drugog svitskog rata, izgradit i do danas sačuvat i razvijat svoje kulturno-obrazovne sisteme. Sa izuzetkom Rusina (malog naroda brez države), ovo su nacionalne zajednice sa postojanom i snažnom podrškom svoji matični država.

Tabela 1 - Ukupno stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti i maternjem jeziku, Vojvodina 2002 i 2011

Nacionalna pripadnost	Ukupno	Srbi	Alban ci	Bošnja ci	Bugari	Bunjevci	Vlasi
2002	2031992	1321807	1695	417	1658	19766	101
2011	1931809	1289635	2251	780	1489	16469	170
Indeks rasta	95,06	97,56	132,8	187,05	89,80	83,31	168,31
Maternji jezik	Ukupno	Srpski	Alban ski	Bosan- ski	Bugar- ski	Bunjeva- čki	Vlaški
2002		1557020	2369	186	920		92
2011	1931809	1485791	3844	456	601	6821	178
Indeks rasta		95,42	162,3	245,16	65,32		193,47
Indeks akulturacije 2002		117,79	139,8	44,60	55,48		91,08
Indeks akulturacije 2011		115,21	170,8	58,46	40,36	41,41	104,70
Nacionalna pripadnost	Mađari	Makedo nci	Nemci	Romi	Rumuni	Rusi	Rusini
2002	290207	11785	3154	29057	30419	940	15626
2011	251136	10392	3272	42391	25410	1173	13928
Indeks rasta	86,53	88,17	103,7	145,88	83,53	124,78	89,13
Maternji jezik	Mađar- ski	Make- donski	Nema- čki	Romsk i	Rumun- ski	Ruski	Rusin- ski
2002	284205	4152		21939	29512		
2011	241164	3694	1418	27430	24133	819	11154
Indeks rasta	84,85	88,96		125,02	81,77		
Indeks akulturacije 2002	97,93	35,23		75,50	97,01		
Indeks akulturacije 2011	96,02	35,54	43,33	64,70	94,97	69,82	80,08

Bunjevački prigled, 3/2014

Nacionalna pripadnost	Slovaci	Slovenci	Hrvati	Crnogorci	Ostali	Nisu se izjasnili	Nepoznato
2002	56637	2005	56546	35513	5311	55016	
2011	50321	1815	47033	22141	6710	28567	14791
Indeks rasta	88,84	90,52	83,17	62,34	126,34	51,92	
Maternji jezik	Slovački	Slovenački	Hrvatski	Crnogorski	Ostali jezici	Nisu se izjasnili	Nepoznato
2002	55065		21053		31200	24279	
2011	47760	630	14576	1193	21056	24039	15052
Indeks rasta	86,73		69,23		67,48	99,01	
Indeks akulturacije 2002	97,22		37,23		587,45	44,13	
Indeks akulturacije 2011	94,91	34,71	30,99	5,38	313,80	84,14	101,76
Popis 2002, knjiga 1. i knj. 3. Popis 2011, 7_Stanovništvo prema maternjem jeziku....exl., 6_Stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti....exl.							

U drugu naznačenu kategoriju, spada većina nacionalni manjina u Vojvodini: Crnogorci (5,38), Hrvati (30,99), Slovenci (34,71), Makedonci (35,54), Bugari (40,36), Bunjevci (41,41), Nemci (43,33), Bošnjaci (58,46), Romi (64,70) i Rusi (69,82). Iz ovog prigleda se zapaža da u kulturno-jezički najugroženije manjinske zajednice u Vojvodini spadaje tzv. nove nacionalne manjine, čiji pripadnici su, do raspada Jugoslavije, uživali status konstitutivni nacija, a posli tog raspada, označeni ko građani otcipjeni, osamostaljeni država, niki u sukobu sa Srbijom. Specifičnu novu ugroženu autohtonu manjinu u Vojvodini pridstavljaje Bunjevci, čije optiranje za Srbiju ko matičnu državu ima istorijski koren, ko i osporavanje njevog nacionalnog identiteta posli 1945. godine i nasilna kategorizacija ko pripadnika hrvatske nacije. Male, nove manjinske zajednice čine takođe Bugari i Nemci, Aškalije i Egipćani (ranije nevidljive manjine) dok su Romi dio

procesa inkluzije tog naroda u evropskim razmirama. Već iz ovog ovlašnog priglada zapažaju se značajne različitosti, koje karakterišu ovu grupaciju manjinski zajednica i koje povezuje njeva jezičko-kulturna ugroženost u okolnostima balkansko-evropski suprotnosti i šireg procesa globalizacije.

Treću grupu čini mali broj manjinski govorni zajednica koje su u porastu (Albanci 170,76 i Vlasi 104,7), čiji pripadnici se u Vojvodini javno nacionalno ne izražavaju ali ostaju privrženi svojem maternjem jeziku.

Zapažene značajne razlike u prominama kod govorni zajednica nacionalni manjina u Vojvodini, povezane su sa kulturno-političkim procesima, od lokalni do globalizacijski. Ove su promine vidljivije u kratkom roku ali su povezane i sa temeljnijim demografskim prominama koje pogađaju sličnim depopulacionim efektima manjinske zajednice u Vojvodini (uglavnom opadanje izmed 10% i 17% u periodu 2002-2011 godine). U isto vrime većinska nacionalna zajednica u Vojvodini pokazala je depopulaciju od 2,44% na godišnjem nivou.

Na osnovu ciline istraživanja u ovoj studiji, konstatovani su i diskutovani nalazi potkripljeni argumentima zasnovanim u raspoloživoj dokumentaciji.

Ko osnovni rezultat analize pokazano je postojanje snažni motiva samoodređivanja - čuvanja i razvoja nacionalnog identiteta manjina u Vojvodini putom uspostavljanja i korišćenja grupne-kulturne autonomije. Opšta depopulacija je zahvatila većinu manjinski zajednica, koja se odvija šest puta ubrzanije od depopulacije većinskog naroda. Gašenje jezički zajednica manjinski naroda, posebno oni malobrojni, zakasnili u nacionalnom razvoju (kaki su Bunjevci), ukazuje na akulturacioni proces, na otuđivanje mladi generacija uslid kulturološkog kašnjenja i odbrambenog izolacionizma njevi zajednica, i uslid nespremnosti ti zajednica za suočavanje sa uticajom globalizacije. Gubitak životne perspektive, koju izaziva masovna nezaposlenost i narastanje društvenog sloja prekarijata (Guy Standing), slabi veze

etniciteta, a naciokreacija¹, pogotovo kod mali naroda brez matične nacionalne države i kreativne sopstvene inteligencije, teško uspija da izađe izvan okvira tradicionalizma i virski zasnovane kulture. Ove okolnosti otkrivaje postojanje prilomnog perioda krize manjinski etnički zajednica, njev ulazak u etapu „poslidnjeg minuta“ prirodne asimilacije (I. Feher) ili pokušaja otvaranja etape obnove i kulturnog priporoda za koji pruža šansu (podgriva nadu) proces evointegracija.

Iz diskusije rezultata istraživanja izveden je zaključak.

Osnova ostvarivanja prava manjina je u njevoj prigovaračkoj snagi, u konsolidaciji ko demokratski, organizovani zajednica. Očekivanja da domicilna država sama, zbog svoji interesa (uključujuć proces integracije u EU) podari prava samoodređenja i kulturne autonomije, ne rišava problem egzistencijalne i identitetske krize nacionalni manjina. Naizgled demokratski, sistem nacionalni savita nacionalni manjina ne izlazi izvan uravnilovke koja prikriva razlike, uzajamna blokiranja manji od strane veći, oni koji imaju i oni koji nemaju matičnu nacionalnu državu, oni koji jedva uspijaju očuvat svoje jezičke zajednice i oni koji

---

¹ Termin naciokreacija, naciotvorni proces, izgradnja nacije podrazumiva proces idejne i institucionalne izgradnje pritpostavki nacionalne zajednice – razvoja etniciteta, tradicionalni etnički veza, u uslove nacionalne zajednice, koja koristi mogućnosti kulturne autonomije. Kod nacija, sa uspostavljenom državom, proces naciokreacije je istorijska etapa koja slidi period nacionalnog romantizma (nacionalizam prije nacije, M. Hroch); etapa stvaranja nacije putom državne intervencije („Imamo Italiju, još treba da stvorimo Italijane.“). Kod mali naroda, koji nemaju sopstvenu državu, proces naciokreacije je nastojanje obrazovani slojeva da sopstveni narod dovedu do nivoa kulturnog, edukativnog, demokratskog razvoja na kojem postoje kapaciteti korišćenja šansi ravnopravnog učestvovanja u progresu društva domicilne zajednice i u procesima međunarodni integracija. To je, kako institucionalna izgradnja (školski sistem, kulturne institucije – mediji) tako i ideje (književnost, umitnost, nauka) i artefakti, opipljiva baština na koju se oslanja (referentni okvir) kolektivno pamćenje i identifikacija pripadnika zajednice (unutrašnja konsolidacija, solidarnost) ko i uspostavljanje odnosa prema okružujućim zajednicama, posebno onim koje pokazuju napridak, otvorenost i apsorpcionu sposobnost al i sposobnost otpora razornim efektima asimilacije i globalizacije. Vidit: Pål Kolstø URL: <http://folk.uio.no/palk/ch02.htm>

imadu pretenzije prema "svojim" "jezičkim zapercima". U rišavanju tog problema bitno je samoodređenje, uspostavljanje realne nacionalne zajednice (za sebe) koja mož imat pripadajući status nacionalne manjine (zajednice viđene iz perspektive nacionalne države većinskog naroda) i prosperirati ako se konsoliduje kao civilno društvo .

*Studija dr A. Raiča „Organizovanje građana u kulturi, manjinske jezičke zajednice i sistem nacionalnih saveta nacionalnih manjina u Srbiji“ objavljena je u časopisu „Most“ broj 2, 2014. Novi Sad : Zavod za kuturu Vojvodine

Bunjevački kulturni forum

Saopštenja na prvoj sesiji Bunjevačkog kulturnog foruma Bunjevačke matice – okruglog astala na temu „Razvoj bunjevačke nacionalne zajednice, organizacije civilnog društva i stranke“ u Bunjevačkoj matici 16. decembra 2014. godine.

Aleksandar Raič

Perspektive bunjevačke zajednice

Meni je zadovoljstvo da smo se ovoliko nas danas ovde skupili. Ne bi bilo dobro da su svi 14-15 pozvani došli. Dugo bi potrajao ovaj naš skup. Ovako ćemo moć slobodnije, sa malo više vremena, da saopštimo ono što smo pripremili a što je u vezi sa ovom temom o razvoju bunjevačke nacionalne zajednice, o nevladinim organizacijama i strankama.

Taj trougao pitanja je veoma značajan da bismo razumili šta se to danas sa našom zajednicom zbiva i da vidimo šta možemo učinit da se izađe iz neprijatnog stanja konfrontacije koja se na ovim izborima za Nacionalni savit u poslednje vreme pokazala. To bi bila svrha ovog našeg okruglog astala. Znači, da pokušamo uspostaviti dijalog sa uvažavanjem svačijeg mišljenja i sa nastojanjem da se oslonimo na argumentaciju, na logički način razmišljanja. Kad se postavi problem, prvo da se pokaže šta se i kako misli o tom, drugo, kako se vidi rješenje tog problema. Kad se utvrdi zašto taj problem nastaje, onda se dolazi do onog najtežeg dila u debati, a to je kako dati dokumentaciju, evidenciju, argumente navesti da nešto utiče ili ne utiče na taj problem u kojem se Bunjevci danas nalaze. I na kraju, da se izvede zaključak sa pogledom na budućnost, kako da se iz tog problema izađe.

Mislim da je ono što pokazuju istraživanja pravi problem. Ja sam, nuz poziv za ovaj skup, poslao studiju koju sam pripremio za Zavod za kulturu Vojvodine¹. Ona pokazuje kako se, ne samo Bunjevci, nego većina nacionalni manjina u Vojvodini, nalaze na nizlaznoj demografskoj putanji. U pogledu jezički, govorni zajednica još više.

Tu se pokazuje da srpski govorni jezik prevladava, pogotovo kod Bunjevaca i kod Hrvata. To je logično da se očekuje. Ali problem je u tom što su, pod uticajem okruženja većinske kulture, tradicionalizmom opterećene manjinske kulture, dospile u situaciju da ne mogu da se reprodukuju. Pogotovo ne mogu da se razvijaju, da prate ono što se zbiva u svitu, da priuzimaju ono što i svi drugi priuzimaju. Još važnije je, kad je riječ o malim našim zajednicama to, kako da se odupru onom što nazivamo globalizacijom. Ona diluje ko tehnička standardizacija, ali i standardizacija kulture, amerikanizacija – s kojom su se Francuzi znatno ranije od nas suočili al nisu do kraja uspili. Pitanje je kako se postaviti prema kulturnom talasu koji iz svita nailazi, kako se sačuvati prid njim, kako održati ono što je bitno za identitet. Kultura je nosilac, temelj identiteta, a jezik je svakako još važniji.

Ali, tu dolazi još nešto a to je kako stvoriti sistem, organizovani sistem kulture i društvenog života, koji neće zavisiti samo od države. Mi Bunjevci smatramo da je Srbija naša matična država. To jeste tako, ali to je u značajnoj mjeri jednostrano očekivanje. Vidimo da nije lako riješiti problem sa Zavodom za kulturu Bunjevaca. Taj predlog nije u Pokrajini svojevremeno prihvaćen. Razumi se tu se odmah postavlja pitanje

---

¹ Videti *Manjinske kulture i govorne zajednice* na priloženim stranicama ovog zbornika.

standardizacije jezika. A standardizacija ne može biti amaterski posao i ne može biti oročen, recimo na dve godine. To je stalni proces koji mora pratiti razvoj jezika. Kako on doprinosi kulturi. Kako omogućuje komunikaciju.

Prid nama je akutno pitanje kako formirati ono što se u svetu naziva civilnim društvom koje nastaje samoniklo. Mi govorimo o autohtonosti Bunjevaca. To je upravo ta samoniklost na kojoj se autohtonost u našoj zajednici temelji. Ja bi rekao da postoji ono što Bunjevci nose kao tradicionalni svoj etnički identitet, ono što ih održava bez obzira na okruženje koje je bilo često ne naročito prijateljsko. Rič je o različitim strategijama asimilacije koje su bile ili agresivno usmirene, kao za vreme mađarizacije, ili pak stihijno pripuštene, koje je jedan od istraživača sudbine nacionalni manjina u Mađarskoj, Ištvan Feher, nazvao prirodnom asimilacijom. Ovaj drugi vid asimilacije A. Delvideki smatra da je to dobrovoljna orijentacija Bunjevaca u Mađarskoj ka prijateljskoj kulturi kakva je mađarska za njih. To je sa njihovog, mađarskog stanovišta virovatno tako. S druge strane, vidimo kako je taj proces doveo do toga da su Bunjevci u Mađarskoj svedeni na desetak hiljada stanovnika, a oni koji govore svojim maternjim jezikom njih se može izbrojati virovatno dva, tri hiljade.

Civilno društvo je okruženje, kad je rič o kulturi, o jeziku, bez kojeg manjine ne mogu opstati. Bez civilnog društva vi morate prihvatiti jezik, morate prihvatiti odgovarajuću lekturu, na jeziku većinske nacije, jer bez toga ne možete opstati. Taj problem Mađari su u Vojvodini svojevremeno istakli jer kad mađarski učenici završe školovanje u Segedinu, ne mogu da se vrate, nemaju da se zaposle jer ne znaju većinski jezik. Uzano je društveno okruženje u kome mogu realizovati svoja znanja.

Ovo sam izneo zato da bi ukazao na ono što mislim da je ključno za nas a to je kako bunjevačku zajednicu izvesti iz situacije etničke grupe. Realno postojanje posebnosti somborski Bunjevaca i subotički Bunjevaca (da ne govorimo o bajskim Bunjencima), znak je postojanja Bunjevaca kao etničke grupe. Ove grupacije somborski Bunjevaca i subotički Bunjevaca imaju specifično etničko osiđanje zajednički pridaka ali imaju mnogo toga što njima je svima zajedničko. Pitanje je kako ih privesti u situaciju

koja ih povezuje u realnu zajednicu. Take realne situacije se tradicionalno javljaju prilikom učestvovanja u javnim manifestacijama. Ali u savremenom društvu, zahvaljujući medijima posredovanog društva, osjećaj zajednice (imaginarni cilini) javlja se u situacijama uživanja u društvene, političke procese. Take situacije nisu česte i povezane su sa pitanjima koja pokazuju da se bunjevačka zajednica tretira isključivo kao nacionalna manjina. Nacionalna manjina je političko pravna kategorija koju država dodjeljuje nekim etničkim grupama, kojima ne dodjeljuje. Primer je Mađarska. Oni imaju Hrvate ali ne dodjeljuju kategoriju nacionalne manjine Bunjevcima. Da ne ulazimo ovom prilikom zašto.

U centru razvoja Bunjevaca, koji još ne konsolidovani etnički grupa, je pitanje kako od etničke grupe do nacionalne manjine? Taj razvojni korak zavisi od politike izgradnje nacije koju realizuje država većinske nacije. Ona odlučuje o tome, da li će jednoj etničkoj grupi pružiti sva prava, za koja kažemo da su nacionalna, ili da su ljudska prava na samoodređenja ili identitet. Postavlja se pitanje do koje mere će biti pružena šansa da se individualno osjećanje pripadnosti ili samoodređenja socijalizuje, kako da se to subjektivno, intimno osjećanje, ispolji kao grupno pravo nacionalne manjine. Ali, čak i ako država pruži uslove realizacije kolektivnog manjinskog prava, ako pogledamo šta su Bunjevci iskoristili od tih prava, zapažamo da su ih nedovoljno iskoristili. Zašto? Zato što nisu formirali ono što danas nazivamo civilnim društvom. To znači nisu uspjeli stvoriti, prije svega, sistem organizacija koje neguju kulturu, koje povezuju ljude po osjećanju da pripadaju Bunjevcima kao etničkoj grupi, kao etnicitetu.

Zakonodavac je kod nas definisao četiri oblasti realizacije kulturne autonomije, koja je kolektivni izraz onog individualnog osjećanja etniciteta, očekujući da Bunjevci stvore institucionalne uslove korišćenja prava u ovim oblastima. Ali, oni to nisu bili u stanju iskoristiti. Pomoć države je u tome nezaobilazna ali je stvar organizovani Bunjevaca da izdejuju da ona formira ustanove koje će to da obezbude, u oblasti jezika, obrazovanja, itd.

Međutim, očigledno je da se samo političkim putem to ne može postignuti. Ako vi nemate u samom narodu inicijativu, želju i pridružljivost da se

formiraju organizacije, proklamovano pravo se ne mož realizovati. Kad je rič o kulturi, vidimo aktiviranje potrošača kulture, što mi uglavnom danas imamo. Kulturnoumitnička društva su organizacije koje pokušavaju da ono što je tradicionalno u kulturi pripreme tako da naiđe na prijem. A to nije tako teško postignit. Međutim, teško je postignit institucionalizaciju u oblasti jezika, učenja bunjevačke ikavice radi javne komunikacije na tom jeziku. Takav organizovani napor zahtiva aktiviranje lingvista, pisaca, novinara, nastavnika. Prema tom, to je pitanje kako obezbedit, formirat nike oblike komunikacije, socijalizacije znanja jezika?

Drugi je primer institucinalizacija u oblasti sportskog života. Kako obezbediti kod Bunjevaca da se razvije sistem sportski organizacija, udruženja itd. Mislim da bi taki organizacioni napor bio značajan jer bi privuko mlađe generacije ljudi. Ima niz područja kulture koja zahtivaju inovaciju u organizovanju i kreativnom programiranju kojeg zasad kod nas nema.

Civilno društvo, ako se posmatra ko samoniko autohtoni oblik organizovanja radi zadovoljenja potrebe da se ljudi sami iskažu, da se samoodrede, da iskoriste ljudsko pravo na samoodređenje, ne mož se realizovat ako ostane svako sa svojim osićanjem. Civilno društvo zahtiva komuniciranje. Naše osićanje bunjevaštva mora se dići na viši nivo organizovanog načina života unutar zajednice a, onda i prema ostalim, drugim zajednicama putom kreativne konkurencije. Ima ode kod nas takih pokušaja multikulturalne komunikacije, ponekad nedovoljno artikulisani. U svakom slučaju, jedna zajednica sa svojom kulturom ne mož živit u izolaciji. Ona se mora otvorit, da uđe u konkurenciju. To za Bunjevce nije lako s obzirom da ne možemo konkurisat sa državnim nacionalnim kulturama iz našeg okruženja koje imaju Akademije nauka i umitnosti, imadu fakultete, pozorišta, institute za lingvistiku, književnost, istoriju, itd, Ali to ne znači odustajanje od razvoja elementarni pritpostavki moderne bunjevačke nacionalne kulture koja je uslov opstanka Bunjevaca.

Ode bi doveo svoje razmišljanje do pitanja: ko je taj ko je otvoren, ko prihvata Bunjevce, ko pruža šansu da se razvijaju, da postanu

konkurentni. To očigledno zavisi od politički strujanja u procesu građenja većinske nacije u Srbiji (isto važi za Bunjevce u Mađarskoj, donekle i za Bunjevce u Hrvatskoj). Vidili smo da neke naše vlade, koje su posle dvihiljadite godine dolazile na vlast, nisu imale isti odnos prema Bunjevcima. Ja sam to samo uzgred pokušao analizirati i donekle svatio. Možemo imati u jednom momentu vrlo dobronameran odnos. Aktuelan je primer pridsidnika Republike Nikolića koji je lično dao donaciju da udžbenike bunjevačkim đacima. Ali to je izazvalo nevirovatnu reakciju koja otkriva protivrečne pristupe Bunjevcima kod nas i u regionu.

Iz rečenog se postavlja pitanje kako obezbediti održivi razvoj Bunjevaca u promisljivom političkom okruženju? S jedne strane imamo ustavom određena prava. S druge strane postoje nerazvijeni kapaciteti apsorpcije odnosno prihvatanja i realizovanja tih prava u našoj zajednici. Te kapacitete ne može država pružiti. Kao primer, možemo napraviti Zavod za kulturu, ali to nije garancija da će ta ustanova biti prihvaćena kao funkcija razvoja naše zajednice a ne kao administrator u ime nejasnih grupnih interesa. Pitanje je koliko bunjevačke institucije, uključujući posebno državne ustanove, mogu svojim dilovanjem dospeti do svih naših ljudi, čak i do onih u malobrojnim skupinama i naseljima. Prema tome, na kraju se sve svodi, po mojem mišljenju, upravo na to kako da mobilizujemo, u kulturnom smislu, većinu naše populacije. Kako dovesti do toga da Bunjevci organizuju sebe, da se povežu sa drugima, i na kraju, da dobijemo koordinirani sistem nastupanja prema okruženju.

Posmatrajući sadašnje odnose u našoj zajednici, pa i tokom poslednjeg veka, postaje jasno da je naš suštinski problem postojanje, negovanje odnosa koji se mogu označiti kao bunjevačka civilna zajednica. Pitanje je kako da se unutar, između sebe, barem između već postojećih bunjevačkih nevladinih organizacija, međusobno povežemo. Naš narod nema u ovom pogledu dugu tradiciju. (Dugo je samo crkva bila „košnica oko koje su se Bunjevci okupljali“.) Važnost ovog pitanja postaje jasna ako povučemo paralelu sa Jevrejima u Srbiji koji su organizovani u svojim opštinama. Od njih se može mnogo toga naučiti. Oni su uspjeli da taj svoj interni sistem uključe u sistem nacionalni savita. Ono što njeve opštine zaključuje, to država prihvata kao da je odlučio njeve nacionalni savit, iako za taj organ nisu imali izbore.

Iz ovog primera mogli bismo uzet nauk kako da se formira demokratska baza naše zajednice. Naš Nacionalni savit jeste kapa, ali ona je kapa koja je od gore postavljena i čije formiranje je u praksi podložno uticajima izvan kontrole regulatornih institucija. To je organ, institucija koja realizuje Ustav, zakone koje je donela država. U donošenju ti zakona ne učestvuju Bunjevci, osim kroz opšte izbore. A za našu zajednicu može se reći da je specifična što bi moralo dobiti izraz u njenom demokratskom konstituisanju. Ove specifinosti su važne za manjinske zajednice što sam pokazao u studiji koju sam pripremio za ZKV. Tu ima značajni razlika: stare i nove, male i velike manjinske zajednice, one koje imaju svoju matičnu državu i one koje se oslanjaju samo na Srbiju (kaki je naš slučaj). Međutim, država zakon ne mož donosit za pojedine manjinske zajednice čime se prikrivaju ozbiljne razlike (uzmimo samo finansijsku i političku pomoć matični država). Postoji med nama mišljenje: Ako je Matica srpska posebnim zakonom regulisana, možda bi i Bunjevačka matica mogla. Ali, imajuć u vidu postojanje ositljive ravnoteže prava manjina u Vojvodini, tako očekivanje virovatno ostaje u sferi optimistički želja.

Bunjevci mogu očekivat realne efekte svog političkog dilovanja ako uspiju da se organizuju tako da postanu vidljiva i uticajna politička, društvena činjenica. Dokle god važni državni faktori budu našu zajednicu politički marginalizovali, naše političke stranke neće imat realan uticaj na te faktore. Neophodan je konsolidovani sektor bunjevačkog civilnog društva. Stranačko-politički sektor je potreban ali ne i dovoljan činilac. Prema tom, Bunjevci moraju bit organizovani na principu solidarnosti i javne odgovornosti, sa realnom demokratskom bazom, sistemom konferencija, kako bi mogli nastupat ko vidljiva, uvažavana zajednica, koja ostvaruje svoja prava i nalazi podršku u procesima evrointegracija.

Suzana Kujundžić Ostojić

Posljedice politizacije Bunjevačkog nacionalnog savita i pokret za kulturnu konsolidaciju bunjevačke zajednice

Pozdravljam cinjeni skup i izvinjavam se što mu nisam mogla prisustvovati zbog ranije priuzeti obaveza. Zahvaljivam se pridsidnicima Odbora koji su inicirali ovaj sastanak jer on je priko potreban. Smatram da je vrijeme njegovog održavanja trebalo bit puno ranije, možda u isto vrijeme lanjske godine, jer bi onda tok izborni aktivnosti za BNS, rezultati izbora i njegov ishod bio drugačiji. Ovako možemo samo konstatovati da je određena snaga koju su mogli imati nevladini sektori kod Bunjevaca izgubljena do u naredni četiri godine. A za našu nacionalnu zajednicu četiri godine je ekvivalent od 20 a možda i trideset godina kod drugi zajednica. Demografski smo stara nacionalna zajednica, brojni naši Bunjevci umiru jedan za drugim, a poznato je da je upravo taj stariji sloj našeg življa izuzetno naklonjen nacionalnom izjašavanju, dok sa mladima još uvijek ne ostvarivamo potrebni kontakt, odkaleg bi nadoknađivali one koji odlaze u nepovrat. Brojčanim smanjenjem zajednice smanjivaje se mnoge šanse koje bi mogli imati, smanjiva se govorna zajednica, nestaje kultura.

Iz svi ovi razloga jasno je koliko sve što se radi u bunjevačkoj zajednici mora bit u što skorijem vremenu, kako bi se pozitivnim rezultatima rada bunjevački institucija, a tu spada i BNS, privuklo što više našeg svita – jer osnovni uslov za naš rad i zalaganje je da ima naroda kojem je to i potrebno.

Izlaznost na izbore za Nacionalni savit pokazala je jasno da Bunjevci ne razumidu važnost Nacionalnog savita i da ji nije puno ni briga u kojem će se smeru odvijati rad u ovoj instituciji.

Ako se uzme u obzir da je izlaznost bila oko 30% odsto, a da je u ti isti 30% izašli na glasanje barem 10% upisani oni koji ne pripadaju bunjevačkom narodu (ovaj procenat je lako moguće i daleko veći) onda je jasno da se štogod mora hitno uradit.

Analizirajući ovako stanje svatila sam da smo za njega svi odgovorni, brez obzira koliko smo u proteklom periodu postupali prema sopstvenim osiđanjima i ubeđenjima. Naš narod od nas očekuje: slogu, jasnu nacionalnu politiku i rezultate rada. Na žalost, skoro sva tri segmenta vrlo često nedostaju u skoro svim oblastima. Složićemo se svi mi koji znamo koliko je teško radit u lošim uslovima da je isto tako teško štogod i postignit.

Imajući sve ovo u vidu lista br. 2 „Bunjevci“ izašla je na izbore za BNS ističući upravo nevladin sektor – ili kako mi to zovemo bunjevačke institucije, koje i jesu prva karika u lancu rada oko Nacionalnog savita. Šokantan je podatak koji sam čula u Zavodu za kulturu Vojvodine da je vršeno istraživanje uključenosti nacionalni zajednica u kulturna društva i Bunjevci se ode u ovoj statistiki nalaze na samom dnu – svega jedan posto je uključen u njev rad. Izbori su to i pokazali. Pokazatelje imamo nedvosmislene i na osnovu nji moramo i radit.

S postignutim sadašnjim dogovorom oko rada u BNS-u mnogi nisu zadovoljni, ali on je najmanje loš od oni koji su bili ponuđeni. Bunjevački nacionalni savit, a prije njega i Bunjevačka matica ko i sve bunjevačke stranke uvik su bili pritiskani „milom il silom“ od veliki stranaka, upućivani na „pravi put“ često „gurkane“ na stranu, sve dok nismo završili u društvenom jarku.

Tu stranačku mimikriju Bunjevci lako pripoznaju i ignorišu. Sitimo se veliki rezultata kadgodašnje, a ne tako davno, Bunjevačko šokačke stranke u Subotici i 5 mandata u lokalnoj samoupravi i jedan pridstavnik u Pokrajini. Ovaj potencijal je metnut pod kontrolu i čim je „omeđem“ stranom ideologijom on je izgubio na svojoj izvornosti i na svojoj jačini. Svako dalje nastavljanje političkog rada samo je mrvilo ove prvotne rezultate, sve do dila kad smo došli do tog da se objavljiva gašenje već

ugašene stranke zbog nerada njezini članova – na šta sam ukazivala prije tri godine i na žalost ni tad me skoro niko nije razumio. Zato sad imamo na sceni sasvim drugačije političke aktere u bunjevačkoj zajednici, koji nam nisu po volji, ali ako nismo ništa uradili bolje od drugi onda, po mojem svaćanju stvari, nemamo puno prava ni kritikovat.

Svidoci smo otimanja oko BNS-a evo već treći mandat, svaka velika stranka koja je bila na političkoj sceni tila je s nama upravljat. Ona bi bila ta koja treba da nam kaže šta da radimo, kako da radimo i ko da nas vodi. To nas je dovelo tu di smo. Ne smimo bez kritičkog razmišljanja i potenciranja, prije svega naši nacionalni interesa, pristajat na kratkotrajne dogovore sa bilo kojim strankama, jel tad dovodimo u pitanje sami sebe – a mi osim sami sebe drugo i nemamo.

Krećemo se po tankoj ivici noža jel Evropska unija možda i nije raspoložena da podrži autohtonost Bunjevaca i mi umisto da se grupišemo i damo sve od sebe da neutrališemo jake uticaje iz Hrvatske i Mađarske da nas još jednom ukinu ko narod mi ostajemo slipi za ovake opasnosti. Potpuno zabavljeni sitnim čarkama, gubimo dragocino vreme za regeneraciju svoji redova i ozbiljne zahvate u našoj zajednici.

Postavljam pitanje svim prisutnima šta će se desit ukoliko se i dalje bude i ovaj saziv Nacionalnog savita, ko ovi misec – dva- bezglavo vuko na dvi stran? Usuđivam se kazat da će posljedice bit katastrofalne, baš ko i one kad je Bunjevačka stranka Vojvodine odabrala loš politički pravac. Mnogi problemi u kojima smo sad vuku korenje upravo iz tog vrimena. Mnoga neslaganja među nama i zamirke potiču isto otaleg. Onog trenutka kad je Bunjevačka matica ostala bez mogućnosti političke artikulacije svoji nastojanja posegla je za drugom, uslovno rečeno, velikom strankom. Svi zajedno podržali smo Ligu socijaldemokrata Vojvodine. Oni su nas, ko i mnoge druge stranke prije nji, privarile, napravile od nas lakovirne ljude koji povirenje svojeg naroda daju svima. Onaj ko je tad bio na čelu Lige u Subotici i koji snosi, ako ništa drugo, a ono moralnu odgovornost za sve što se posli tog desilo ili nije – zbog izostanka pomoći Bunjevcima, danas želi da bude na čelu iste te institucije. Šta Bunjevci o tom misle kazali su nam na ovim izborima –

svi smo izgubili veliki dio povirenja i to je nedvosmislena činjenica s kojom, što se prije suočimo i iz nje izvučemo pouke, biće bolje za sve nas.

Ono što nam se nameće je pitanje kako dalje. Teško pitanje, a još je teže tražiti odgovore.

Smatram da je potrebno pronaći modalitet kojim će se naš bunjevački narod probuditi, pokrenuti i povratiti izgubljeno povirenje. To možemo uraditi samo ako i sami virujemo u to što divimo i što želimo da uradimo. Bunjevcima u 21. vijeku potreban je Bunjevački pokret, koji će afirmirati sopstveni narod, njegova prava, kulturu i jezik na najviše vrednosti do koje drži i koje nisu na prodaju ni na davanje na negledu nikom, ma koliko se pokazivo ko naš prijatelj.

Bunjevštinu svaćam ko najveće blago svakog od nas koje je dobio rođenjem, i koje je dužan čuvati i negovati tokom svojeg života. U Bunjevačkom pokretu, koji ne bi bio politička stranka, već kulturni pokret, ne bi bilo mesta za neodlučne, oni koji nisu rasčistili sa jugoslovenstvom, koji naginju hrvatstvu ili srpstvu, jel i jedno i drugo vodi sigurnoj asimilaciji našeg naroda.

Bunjevački pokret treba da bude svitacionik novog vremena, nova ideja i realizacije najvažniji projekata. Ako ne budemo imali snage, mudrosti i ljudi koji bi ovo vodili i sproveli, onda se bojim da ću, ko i prije tri godine kad sam alarmirala na loš potez Bunjevačke stranke Vojvodine, ostat u manjini nesvaćena, a mi svi odgovorni za tiho i sigurno nestajanje naše zajednice.

Još jedared se zahvaljujem sazivačima sastanka, domaćinu, poštivanim i uvaženim kolegama i nadam se da ćete moje riječi prihvatiti ko iskreno i otvoreno razmišljanje kako izaći iz ovog stanja.

*mr Suzana Kujundžić Ostojić, pridsidnica Bunjevačkog nacionalnog savjeta i pridsidnica Odbora za jezik Bunjevačke matice.

Ivan Sedlak

Odnosi u bunjevačkoj nacionalnoj zajednici sa pogledom u budućnost

Ja bi u ime Matice pozdravio ovu vrstu skupa. Mislim da je ovo pravo vreme da se ovako nađemo i da otvoreno i argumentovano iznesemo naše stavove o svim aktuelnim pitanjima naše zajednice i kroz razmenu mišljenja, da analiziramo stanje i definišemo moguće pravce razvoja. Jer vreme jako brzo otkucava, a mi se nalazimo u sve težoj i težoj situaciji. Posli prvog nacionalnog savita, kad se neslavno završio njegov mandat, mislili smo da od toga nema gore. Desio se drugi nacionalni savet, čiji se mandat na sličan način okonča. I evo sad smo započeli i mandat trećeg, di, ove prve sednice, ne ukazuju na dobro. Sad je vreme da sagledamo razloge stanja u kojoj se nalazi naša zajednica, pa da na osnovu toga pokušamo nać izlaz. Nameće se pitanje dal smo to sposobni učinit mi koji smo dugo na istim mistima ili to mož neko drugi? Zadaci koji čekaju našu zajednicu su take prirode da zahtivaje jedinstvo i mobilizaciju svi nas.

Bitno je radi uvoda u ovu problematiku podsitit se na prošlu godinu koju smo završili sa dozom optimizma, koji je donela posite pridsidnika Republike Srbije Tomislava Nikolića, našoj zajednici. Pridsidnik je u svom pozdravnom govoru na jedan nedvosmislen način, izneo stav da su Bunjevci autohtoni narod na ovom prostoru, da su samo Bunjevci, da njim je Srbija matična država, i da ćemo dobit podršku u procesu standardizacije jezika i kod rišavanja ostali otvoreni pitanja iz nadležnosti Savita, da bili ravnopravni sa ostalima. Ovaki dražavotvorni stav nas je ohrabrio, jer se to prvi put desilo u novijoj istoriji našeg naroda. Nakon tri miseca, u martu 2014. godine, uslidila je još jedna posita na visokom državnom nivou. Tad je prvi potpridsidnik Vlade Republike Srbije Aleksandar Vučić posities Bunjevačku maticu i tom prilikom je još konkret-

nije izno oprideljenje države u pogledu položaja bunjevačke nacionalne manjine i rišavanju svih otvoreni identitetski pitanja, kroz resore u Vladi Republike Srbije u zavisnosti od problematike. Nakon informacije o radu Matice, i načinu rišavanja njezinog statusa, dao je podršku da se riši na sistemski, po ugledu na Maticu srpsku.

Da bi se završila standardizacija jezika, zaokružio sistem obrazovanja i informisanja usvojila strategija u kulturi ,formirao Zavod za kuturu, potreban je makar minimum jedinstva svih subjekata u našem korpusu. Nažalost, u dosadašnjim mandatima Savita to nam nije uspivalo. Separatni interesi pojedinaca, politički stranaka i udruženja, često su bili iznad kolektivni. S obzirom na jasnu podršku koju smo dobili od države bilo je za očekivat da će se nać minimum jedinstva kako bi se ubrzali procesi u rišavanju otvorenih pitanja. Dobra prilika su bili izbori za Nacionalni savit koji su održani 26.10.2014.godine. Na žalost, već sam početak izborni aktivnosti, pokazivao je da će se teško preovladati podile koje realno postoje među nama. Formirano je devet lista, jedino su Romi imali više. Na žalost, inicijative da se taj broj smanji kroz objedinjavanje stvarno slični programa, i ponovno okupljanje liste “ Sad i uvijek samo Bunjevci “, je doživio neuspah, pod izgovorom da je bolje što više lista jer bi se na takav način lakše ostvarilo jedinstvo i kadrovski osnažio Nacionalni savit. To je dovelo do toga da su članovi Bunjevačke matice bili na više lista, pa je s tim stvorena zbunjenost kod glasaća. Politički pritisak koji je vršen na nevladin sektor, pogotovo Bunjevačku maticu, rezultirao je oduzimanjem finansijski sridstava od strane Grada Bunjevačkoj matici za potrebe dilatnosti i jednog lićnog dohotka koja su usmirena na Privremeni organ upravljanja nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine. Da podsitim, tad je Nacionalni savit imo četiri zaposlena, od ti samo jednog sa odgovarajućom stručnom spremom potrebnom za rad Nacionalnog savita. Tako je jedino bunjevaćka kulturna institucija, imajuć u vidu kulturne institucije drugi manjina, ostala brez fiksni budžetski sridstava. Na žalost, ta ideja je kod gradonaćelnika potekla od strane dva odbornika iz našeg korpusa, sa kojim se složio i Privremeni organ upravljanja.

Lista Saveza baćkih Bunjevaca, je još za vrime izbora za Nacionalni savit izišla sa tezom da je u organizovanju bunjevaćkog nacionalnog

korpusa u apsolutnom prioritetu osnivanje institucija od strane nacionalnog savita i da se u tom pravcu, transformišu i udruženja, na taj način što bi im Savit posto osnivač ili suosnivač. To drugim ričima znači da bi se upravljalo sa kulturom iz jednog centra i po jednom modelu, što sigurno nije dobro ni za demokratski razvoj zajednice. Drugim ričima, potrebne su nam i institucije kojima je osnivač Nacionalni savit, kao i jak nevladin sektor, koji će zajednički raditi na realizaciji kulturne politike naše nacionalne zajednice.

Na indirektan način i odredbe Zakona o Nacionalnim savitima favorizovali su političke stranke u izbornim aktivnostima u odnosu na kulturna udruženja jer za sprovođenje izborni aktivnosti država nije obezbedila neophodna finansijska sredstva.

I šta smo na taj način dobili? Dobili smo klasične političke izbore u kome su dominirale političke stranke potpomognute finansijski i logistički od strane veći stranaka, koje imaju ambicije svojom politikom da utiču na dešavanje u savitu, jer je za SBB logističku podršku dao SPO, a kod Bunjevačke stranke SNS. Normalno je očekivat da iza podrške stoje i političke ambicije ti stranaka. Oslabljen i podiljen nevladin sektor, koji ko stvaralac programa, ima mali uticaj na kreiranje i vođenje kulturne politike Nacionalnog savita, obuzet skupljanjem mrvica sa kulturne trpeze u cilju pukog pojedinačnog priživljavanja.

Izlaznost na izborima bila je 37 posto. Što je malo. Niko, realan, ne može bit zadovoljan sa podrškom koju je dobio. Tim prije ako se izanalizira broj dobijeni glasova po izbornim jedinicama. U tradicionalnim bunjevačkim sridinama ne možemo bit zadovoljni sa izlaznošću, nit sa podrškom koju smo dobili. Tako da je i legitimitet svake od lista u narodu dosta sporan. Sigurno da među razloge spada i teška ekonomska situacija u društvu, nedovoljna informisanost naroda o nacionalnim savitima, politizacija svi segmenata u društvu, nesloga i nejedinstvo među nama i tako dalje...

Narod nisu zavarali ni programi puni slatkih riči o jedinstvu, nacionalnim interesima, stručnosti, i tako dalje. To su nudili oni lideri koji su doveli do raspuštanja prithodna dva nacionalna savita.

Šta nam je, sad se postavlja pitanje, donelo konstituisanje novog savita?

Novu i neočekivanu koaliciju, okupljenu oko Saveza bačkih Bunjevaca di je u tu koaliciju ušla i lista mr Suzane Ostojić Kujundžić i nažalost dodatno zakomplikovala situaciju. To je dovelo i do tog da se na principima funkcionisanja parlamentarnog sistema, upravlja Nacionalnim savitom. Da većina izglasavanje svi svoji pridloga postiže bez pokušaja stvarne rasprave i dogovora oko najvažnijih pitanja u obezbeđivanju funkcionisanja Nacionalnoga savita.

Drugo, svi smo se kleli da očemo prave ljude na pravim mistima. I to nije ispoštovano. Jer sve ključne funkcije u Savitu su zauzela lica iz koalicije koja čini većinu. Čak i po cinu mogućeg sukoba interesa kod pojedinaca. Na primer, Mirko Bajić, ima funkcije: zamenika pridsidnika Skupštine Grada, direktora BIC-a, i pridsidnika Izvršnoga odbora Nacionalnoga savita.

Isto tako imali smo usvajanje Statuta, sa nizom nezakoniti odredaba. Jedno je i davanje privelikog ovlašćenja pridsidniku Izvršnog odbora u Nacionalnom savitu i minimiziranje uloge pridsinika saveta. Loše je što pojedine odredbe Statuta koje se odnose na Izvršni odbor, izlaze iz zakonski okvira jer povećavaju njegov broj članova u odnosu na broj predviđen zakonom. Naime, Zakon predviđa da Izvršni odbor broji pet članova i to članovi mogu da budu samo oni koji su iz reda članova Nacionalnog saveta a ovde je ubačen, “novi organ” prošireni sastav Izvršnog odbora, što ne poznaje Zakon. Uvedena je mogućnost da Izvršni odbor možeformirati odbore, što isto tako ne postoji po Zakonu. Logično je da mož formirati neka druga stručna pomoćna radna tila.

U želji da se dobije što kvalitetniji i u potpunosti sa zakonom usklađeni statut, nismo uspeali, jer se to protumačilo na pogrišan način. To je dovelo do tog da je nepotrebno proradila “ glasačka mašina” i amandmani su odbijeni.

Imamo ove još jedan ozbiljni problem. Strah mali udruženja. Mislim, mali po broju članova i programima, neka su se već izjasnili da ne bi ostali bez finansiranja, da će minjat osnivača i suosnivača. Znači front nevladinog sektora će se na ovaj način usitnit.

Loše je, što nismo imali u prvom i drugom sazivu Nacionalnog savita, da se kod pojedini u novom rukovodstvu stvara lična netrpeljivost prema drugoj strani. Ne neslaganje povodom neki pitanja i na način rišavanja ti pitanja, već netrpeljivost prema Marku, Ivanu, Janku, itd. To je, nažalost, dosta daleko otišlo. Postavljamo pitanje, kako će novi prid sidnik Odbora za kulturu u takim odnosima funkcionisati, kad se izbegava dolazak na manifestacije koje organizuje Matica. Sve to ukazuje da je stanje loše i da ide u pravcu kako ne treba.

Postavlja se pitanje kako izać iz tog? Šta radit?

Po nama ili po meni, jedini je način uspostavljanje dijaloga i traženje rišenja za postizanje opšteg konsensusa oko utvrđivanja zajedničke politike i načina upravljanja savitom i preispitati kadrovska rešenja. Jer su sva ključna mesta odlučivanja i kreiranja programa u” rukama” većinskih lista, dok je ostalima bez obzira na njihove kadrovske resurse pridviđeno da daju svoje kadrove radi “popunjavanja rupa”. U jednoj takoj priči nismo želeli učestvovati, kao ni” Bunjevački kulturni centar” iz Subotice i UG “ Bunjevačko kolo” iz Sombora. Po nama, tako ne mož. Pogotovo ne izlaziti u javnost sa tvrdnjama da su najbolji kadrovi na pravim mistima. Tvrdimo da je taka kadrovska politika inspirisana sadašnjim modelom parlamentarnog funkcionisanja di su partijski, grupni i lični interesi na prvom mistu.

Di je tu nacionalni interes?

Mi imamo pravo da postavimo to pitanje jer je Matica od svog reosnivanja sve ove rezultate postigla sa pritežno volonterskim radom svoji članova i saradnika sa jednim zaposlenim na određeno vreme i kod pojedini stručni poslova po ugovoru o delu. I pored skomrni sridstava i minimalnog profesionalnog angažmana realizovali smo najviše programa. Iz svi ti razloga nije nam u interesu da stvari idu loše, jer ako u dogledno vreme ne rišimo standardizaciju jezika, ne razvijamo obrazovanje, ne usvojimo jedinstvenu kulturnu strategiju o kojoj govorimo, da ne kažem koliko vremena ne možemo se nadat nikim ozbiljnijim prosperitetom. Na žalost na tom polju nismo mnogo učinili. Brez strategije i kriterijuma po kojima se vridnuju programi i projekti, nuz

skroman budžet koji ima bunjevačka nacionalna manjina po svim nivoima vlasti, stvara probleme u našoj nacionalnoj zajednici. Da bi se ti problemi na neki način amortizovali, pribegava se uranilovki, na način da svako dobije približno jednako. Sa takim pragmatičnim pristupom svi gube, jer niko ne dobije dovoljno da bi mogao upotpunost realizovat svoj projekat. Tada dolazimo do toga da se projekat “ priskakanja vatre” isto vrednuje kao naprimer projekat “ Bunjevačka lipa rič “ koji je namenjen doci, koja pohađaju fakultativnu nastavu u predmetu” Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture”. To će biti tako, sve dok država posebno ne samo ričima već i novcima, podrži našu manjinu, koja nema drugu matičnu državu. Jedan od izlaza koji pridlažemo je bio i rešenje statusa Bunjevačke matice. U situaciji kad nemamo Zavod za kulturu, a neizvesno je kad ćemo ga dobiti, Matica jedino ima kadrovski kapacitet, tradiciju i projekte da se bavi sa svim tim pitanjima. Tribalo bi da bude u interesu svih nas da se status Matice reši na sličan način kao i Matice srpske, jer bi tada deo budžeta Nacionalnog savita bio slobodan za druge potrebe, kao i dio konkursnih sridstava. To bi bilo normalno da je kod svih nas na prvom mesto nacionalni interes. Nažalost umišala se politika i drugi interesi i odnosi koji pomućuju zdravi razum. Sve ove slabosti sa kojima se suočavamo su rezultat i nepostojanja jedne zajedničke strategije o pravcima daljeg razvoja naše manjine. Potribno je odbacit sve sujete i sist za jedan sto pridstavnici Nacionalnog savita, nacionalni politički stranaka, Bunjevačke matice i drugi naši udruženja, i otvoreno porazgovarat o svim problemima koji su prisutni u zajednici, utvrdit prioritete i način njihovog rišavanja. Potribno je zauzeti i jedinstveni stav u načinu realizacije naši prava prema svim nivoima vlasti, jer su nažalost još naša ključna prava u sferi moralne podrške, što nije dovoljno da bi se i realizovala. Na kraju, snaga svake zajednice se miri i stepenom ostvarenog jedinstva, čega moramo bit svesni, ako želimo da budemo ravnopravni sa već ostvarenim nacionalnim zajednicama po svim pitanjima.

* Ivan Sedlak, pridsidnik Bunjevačke matice.

NAPOMINA UREDNIŠTVA:

Pošto je Grad Subotica insistirao da radno mjesto koje je do prošle godine bilo plaćano Bunjevačkoj matici mora prijeći u BNS, odluka ovog tijela je bila da isto to radno mjesto, koje bi bilo plaćano njemu, ustupi Matici. Matica je ovu ponudu odbila. Statut BNS-a je usvojen i dobio Rišenje iz Ministarstva pravde, bez i jedne suštinske izmjene, onako kako je usvojen većinski na sjednici BNS-a. Poslije većeg dila završeni konkursi, na kojima su određivana sredstva za projekte i manifestacije, Bunjevačkoj matici je pripala jedna petina. Ako se ima na umu da ima 17 institucija, onda se može vidjeti važnost tretmana Matice u novom sazivu BNS-u. Nekoliko puta mesečno uže rukovodstvo BNS-a i BM ima radne sastanke oko rada ili rješavanja problema koji nastanu tokom rada.

Joso Poljaković

Bunjevci u istorijskim prominama i značaj Nacionalnog savita u naše vrime

Da bi divanili o razvoju bilo koje nacionalne zajednice moramo se vratiti unatrag i viditi kako je taj razvoj počeo i kako je išao. Kad je u pitanju bunjevačka nacionalna zajednica ja bi se vratio samo na ono vreme od kad Bunjevci žive na ovim prostorima. Ko što znamo u ove krajeve su došli ko graničari u službi Austrougarske monarhije i s civilnim životom su se više počeli zanimati u drugoj polovini 17. veka kad su Turci protirani iz Bačke, a Bunjevci razvojačeni i postali paori. Velik broj Bunjevaca je zbog zasluga u ratu dobio plemićke titule i uključio se u društveni život sredine u kojoj su živili, a to je bila Austrougarska monarhija. Dobro je poznato da je Beč samo povrimeno i zdravo malo polago na prava manjina pa se tako krem bunjevačke manjine polagano odnarodnjavo i zapostavlja svoj jezik, kulturu, običaje i tradiciju i bio sve dalji od velikog broja svog življa.

Ovaka situacija je potrajala sve do polovine 19. veka i pojave biskupa Ivana Antunovića i njegovi slidbenika Ambrozija Boze Šarčevića, Mije Mandića, Blaška Rajića, Lajče Budanovića, i puno drugi mladi i školovani ljudi koji nisu pristajali na ovako stanje. Koliko je stanje bilo opasno najbolje vidimo iz riječi biskupa Antunovića posli skupa sa viđenijim subotičkim Bunjencima 1869. godine u župnom uredu crkve sv. Terezije na kojem je bilo puno ugledni i školovani Bunjevaca. Antunović je prisutnim probio objasniti potrebu osnivanja bunjevački novina koje će buditi nacionalnu svist i naglasio da je dužnost školovanog svita da bude u službi svog naroda, ne samo perom neg i materijalnom pomoći. Na to mu je Vranje Zomborčević kazao:

“Kasno je za sve to, pričasnici, jel smo mi već pomađareni”.

Razočaran ovom izjavom i opštim utiskom sa skupa biskup je kazo Bozi Šarčeviću:

“Ajmo mi, Boza, odaleg. Mi smo svoje svršili i nemamo ode šta radit.”

Na sriću, ovaki stavovi nisu mogli slomit viru Ivana Antunovića u ono što je propovido i radio. Uporno je skupljo istomišljenike i radio na razvijanju bunjevačkog rodoljublja, oživljavanju nacionalne svisti, razvoju jezika, pisane riči i kulture – uopšte razvoju bunjevačkog nacionalnog bića.

Ovo je samo mali dio problema s kojima su se susrićali nosioci kulturnog razvoja Bunjevaca u to vrime. Usprkos svemu polagano dolazi do osnivanja kulturni institucija poput Pučke kasine, Bunjevačkog divojačkog kola, Bunjevačkog momačkog kola, Bunjevačke matice i sve većeg broja novina, časopisa i knjiga na bunjevačkom jeziku, a učitelj Mijo Mandić uspiva da u škole uvede bunjevački jezik. Nažalost, sve države u kojima su Bunjevci živili, a da se nisu maknili s ovi prostora, su se paštrile da im otežaju poso, tako je sve to bilo kratkog vika. Riči mudrog biskupa sam naveo samo zato što i danas važe jel se puno školovani Bunjevaca, pogotovo mlađi, ustežu da se izjasne ko Bunjevci i svoje znanje metnu u službu svog naroda.

Tračak nade da će bit bolje i da će Bunjevci imat pravo na svoj jezik i škole se pojavio posli Velikog rata kad su Bunjevci na Velikoj narodnoj skupštini Srba, Bunjevaca i ostali Slovina u Novom Sadu, 25. novembra 1918. godine dali velik doprinos da se severni krajovi Bačke priključe Kraljevini Srbiji i da s njom uđu u Kraljevinu Srba, Hrvata i Slovenaca. Po ko zna koji put njeve nade su iznevirene. Posli samo dvi godine bunjevački jezik je izbačen iz gimnazije, a njev identitet je posto predmet politički borbi srpski i hrvatski politički partija. Nije pomoglo ni upozorenje bunjevački poslanika u Narodnoj skupštini da se u Subotici vrši pohrvaćivanje Bunjevaca.

U takim uslovima je bilo vrlo teško razvijat kulturu, čuvat jezik, običaje i tradiciju. Najcrnji period nastupa 1945. godine kad 14. maja Odiljenje za unutrašnje poslove Glavnog narodnooslobodilačkog odbora Vojvodine donosi uredbu kojom naređuje da se svi Bunjevci i Šokci

imaje “pisat ko Hrvati”. Ovo vrime od pedeset godina je bilo pogubno za Bunjevce jel su se potpuno odnarodili. Velik broj se pomirio sa sudbinom i izjašnava se ko Hrvati, pojedini ko Jugosloveni, a jedan dio je osto neizjašnjen.

Novi tračak nade se pokazo početkom devedeseti godina kad je Bunjevcima ponovo dozvoljeno da se izjašnjavaju po svojoj volji. Posli tog dolazi do osnivanja bunjevački kulturni institucija, osnivaje se političke stranke, a pojedine stare kulturne institucije (Bunjevačko kolo u Somboru i Bunjevačka matica u Subotici) počinju borbu za reosnivanje. Rad ovi društava je, u to vrime, razjedinjen, a saradnja i zajednički rad se svodio na lično poznanstvo i odnos pojedinaca koji se nalaze na čelu ti institucija. U svakom slučaju, u to vrime, a i danas kulturna društva i centri su bila jedina mista di se održavala bunjevačka kultura, čuvo nacionalni identitet i ostvarivala manjinska prava u miri u kojoj je to bilo moguće.

Štograd uređeniji kulturni život započinje osnivanjem Bunjevačkog nacionalnog savita čija Elektorska skupština je održana 23. februara 2003. godine, a **konstitutivna sednica Nacionalnog savita bunjevačke nacionalne manjine 25. juna iste godine.**

Rad skoro svi institucija osnovani u to vrime se zasnivo na kvantitetu – svako društvo je nastojalo privući što više članova, dok se programu i kvalitetu rada nije posvićivala velika pažnja. U posljednji nekoliko godina počelo se sve više pažnje posvećivat kvalitetu, tako da danas imamo sve više dobro organizovani priredbi koje pokazivaje pravu vrednost bunjevačke kulturne baštine.

Zafaljujuć Nacionalnom savitu, bolje kazat Privremenom organu upravljanja, prija godinu dana je urađen svojevrsan “inventar” kulturni društava kojom prilikom su ljudi iz Savita i Odbora za kulturu sagledali uslove u kojim rade bunjevačka društva i s kakim kapacitetima raspolažu, kako prostornim, tako i kadrovskim. Ovim je započet velik poso odvajanja kvaliteta od nekvaliteta, kako bi kvalitet imo prioritet u finansiranju i bilo kojoj drugoj podrški. Isto tako je održano i nekoliko panel diskusija na kojima je pridstavljena nematerijalna kulturna baština

Bunjevaca, a nekoliko stvari – slamarstvo, groktalice i dužijaca – je ušlo u proces registracije kod državni i međunarodni institucija. Nastavak ovako započetog posla mož i mora dovesti do ozbiljne strategije razvoja kulture Bunjevaca što je jedan od značajni elemenata nacionalnog identiteta.

Kad se radi o panel diskusijama i simpozijumima o kulturi i tradiciji, mora se vodit računa da se ne ode daleko od korena. Sigurno je da kulturi i tradiciji treba popularizacija i naučni pristup, al se mora pazit da se ne ode u sferu teorije i stvori salonska, elitistička kultura koja neće imat oslonac u sopstvenom narodu.

Ovi nekoliko podataka kazivaje nam da se naša zajednica sve više aktivno odnosi spram svog položaja u društvu. To nam svidoče i udžbenici za dicu koja uče bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture za koje se Savit bori od svog osnivanja. U prilog ovom idu i već spomenute panel konferencije i uključivanje Bunjevačke matice u rad Slovinski matica čiji je inicijator i organizator Matica Slovačke. Porid tog velik broj stručni ljudi iz bunjevačkog korpusa se aktivno uključiva u rad državni i međunarodni konferencija o položaju manjina i ostvarivanju manjinski prava što doprinosi afirmaciji Bunjevaca u zemlji i inostranstvu i pomaže poboljšanju položaja Bunjevaca.

Rezultati bi bili i bolji da nije bilo problema u funkcionisanju Nacionalnog savita u obadva dosadašnja saziva. Kad savit nacionalne manjine, koja je tek u povoju razvoja sopstvenog identiteta i traženju svog položaja, ne funkcioniše više od godinu dana (dvaput po po godine blokade) i još više vrimena u sukobima i svađama, jasno je da se rad usporava i gubi dragocino vrime. U vrime sukoba teško je divanit o saradnji i solidarnosti, jel Savit čine ljudi iz ti institucija. Da se mož lipo i dobro radit i sarađivat svidoči nam rad u vrime poslidnjeg Privremenog organa upravljanja kad je urađen već spomenuti “inventar” kulturni društava i obilježavanje ovogodišnjeg nacionalnog praznika “Dan Dužijance” koje je trajalo od kraja juna do 15. avgusta, a u realizaciji je učestvovalo desetak bunjevački kulturni institucija. Ovo je putokaz da se zajedničkim radom mogu postignit bolji rezultati i na planu ostvarivanja drugi manjinski prava.

Nažalost, čini se da izbori za nacionalni savit negativno utiču na zajedništvo, al za to imamo malo elemenata za pravu ocinu. Naime, prvi izbori su bili po elektorskom principu i svaki elektor je, bez obzira na to što je iza njega stajala određena institucija, ipak bio samostalan. Kod drugog izbora svi sedam lista su bile stranačke pa je došlo do podjele po toj liniji što je na kraju dovelo do blokade rada i uvođenje Privremenog organa. Ovi posljednji izbori su karakteristični po tome što su većinu lista – šest – pridružila kulturna društva, a tri političke stranke od kojih jedna nije imala dosta glasova i nije ušla u sastav Savita. Od šest lista kulturni društava jednu je činila koalicija, dok su pristali pet izašle samostalno. Kad se daje ocina može se gledati s dvije strane – dobro je što su sve liste mogle vidjeti koliko povjerenje imaju kod Bunjevaca, a s druge strane, pokazalo se da je teško naći dogovor između toliko društava.

Već smo kazali da su na ovogodišnjim izborima učestvovali tri stranke – Savez bački Bunjevaca, Bunjevačka stranka i Liga socijaldemokrata Vojvodine. Od bunjevačkih stranaka samo za SBB možemo kazati da je aktivna stranka koja učestvuje u političkom životu Bunjevaca i šireg okruženja sa profilisanim programom i jasnim stavovima, dok se to ne može kazati za Bunjevačku stranku koja se oglašava od izbora do izbora.

Dosadašnje iskustvo nam kaže da nacionalni saviti, koji imaju stabilan sastav, puno doprinose ostvarivanju manjinskih prava, pa i sam naš savit, u periodima kad nije bilo sukoba, je dosta toga uradio, što nam kaziva da je za ostvarivanje prava potrebno više zajedništva i da se poslije izbora mora prikiniti sa pridizbornim aktivnostima i početi s poslom.

*Joso Poljaković, novinar u bunjevačkim medijima

Zvonko Stantić

Pravci depopulacije bunjevačkog naroda

Na temu današnjeg okruglog astala naši autori se uglavnom izjašnjavaju usko segmentarno, zapostavljajući elaboraciju svi ostali pojmovi iz naslova, sem posljednje riječi – stranke, što je svojevrsan konformizam, kako u radu tako i u razmišljanju i pisanju. To što priskaču, su zapravo teme koje trebamo razrađivati i razvijati. To su u isto vrijeme na svoj način nepoznanice, ne samo u našem narodnom korpusu, već i u vokabularu naših prvaka, a na žalost i intelektualaca, koji su aktivni u starijim formama aktivnosti poput KUD-ova, BKC-a, i stranaka. Svit ide drugim tokovima nego prije 20 godina, pa se moramo osvrnuti na promjene, pogotovo kad se legislativa tako brzo i po hitnom postupku mijenja, a često na zahtjev izvan integriteta našeg domaćinstva. Zato se mora o Bunjevcima razgovarati na jednoj drugoj ravni, koja nije još postavljena, koja predstavlja traženje budućih oslonaca. Zadatak intelektualaca je prije svega da dosignu ono što je logično da će se desiti, da predvide budućnost koliko je to moguće deduktivnim i induktivnim promišljanjima, analogijom s onim što se desilo drugima i kroz šta smo mi prošli. Biće od širine nepoznanica sadržanog u naslovu tribine, koje treba stalno iznova sagledati, većina autora je uglavnom do sada analizirala, po čemu zna koji put, rezultate prvorazrednih izbora, kojima su svi nezadovoljni, iako upravo rezultati koji su postignuti, pričaju o olaku majorizaciji od potencijalnog velikog pobidnika. Pošto niko nije osvojio „kontrolni paket“, ni izbliza, niko sebi ne može dozvoliti luksuz da gubi bez izgleda svoj mogući prigovarački kapacitet. U svakom trenutku moguća su pomiravanja, pa je svako, sem očajnika, spreman na novi oprizniji i umiveniji nastup, kako na sednicama Nacionalnog savjeta, tako i u nastupima pred javnim medijima. Jedno je sigurno da je razvoj naša zajednice, kao potisnutog naroda, ali ujedno društvenog bića specifični ljudi, dugotrajan proces. Mi smo sada na ovim izborima ušli u jedan proces, koji do sada nismo imali. To su ovaj put izbori u tipu stranački

klasični parlamentarni procesa izjašnjavanja građanstva, iako u njemu formalno stranke nisu smile učestvovati. Ja sam i tad kad su se vršile prve pripreme, ko će sa kime i kako, govorio da je dugoročno gledano dobro, da se grupe istomišljenika mogu samoorganizovati. Šta to znači? To znači da oni koji smatraju da imaju zajednički pogled na opšti interes, više shvatanje, grupa ljudi koji se međusobno uvažavaju, koji imaju slična mišljenja, šta je dobro za bunjevačku zajednicu, da mogu napraviti svoju listu, a da ji ne vuče kogod oma da se separatišu, da oće sebi štogod, ko da onaj ko poziva na ukрупnjavanje pod njegov barjak, mora imati pravi altruistički motiv, ko da praksa nije potvrdila da se na čelo takoj koalicija ne uspenju oprobane galamdžije, sa devizom: „Vaćajte lopova dok nije pobigo“! Ali i to je štogod sasvim legitimno, manje crn đavo od nepostojanja prilike, sasvim prirodno da svako ukрупnjavanje, pridstavlja kompromis, oko čegagod što će se isforsirati ko zajednički interes. Kad dođe pribrojavanje glasova, onda se vidi kako je ko prošoj, kako je oćinjen njegov rad, jel možda samo izborna kampanja. Ovo je sad odmiravanje, u kojem su mnogi bili iznenaćeni. Jedni su iznenaćeni bili totalno, i pored dobrog, vridnog i kvalitetnog rada, sa uglednim ljudima na vrhu liste, do iznenaćenja je ipak došlo, zato što su napravili proceduralne greške, taktičke itd., u samom izbornom procesu. Drugi su slabo prošoj zbog tog što nisu imali podršku onoga što je nelegalno, a znamo svi, jel pritpostavljamo da je podrške bilo i sa jedne i sa druge blokovske strane, što su pojedini u svojim izlaganjima apostrofirali, što jedino nije bilo iznenaćenje, znaći da je tu zapravo bilo pomoći pojedini veliki stranaka. Niki su i pored tog dobro prošoj, niki ne. Ako pogledamo oni koji su izašli na izbore, ko na klasićne političke izbore, znaći koji su podilili puno letaka, polipili plakata, pojavili na tribinama u medijima, u selima, koji su se pojavljivali svakodnevno na televiziji, te imali u svojim programima političke poruke, kako su oni u stanju da politički vode bunjevaćki narod, ti su postigli rezultat, bolji od oćekivanog. Oni koji su se bavili politički, ispostavilo se sterilnim temama, primerenim drugaćijim aktivnostima, ko što je kultura i literatura, na tom gradeć oćekivanja, nisu pripoznati ko moguće voće u borbi sa drugima, za državni komad kolaća, kojim će snabditi sve potrebe. Bilo je i znaćajni promašaja u kombinatoriki, ko će sa kime, pogotovo u pricinjivanju podrške veliki stranaka i njevom uticaju na Bunjevce. O aktivnostima

lokalnog nivoa, s obzirom na lokalne događaje, vrlo je vjerovatno da višlje strukture stranaka nisu imale upliv, inače bi manje megalomanski procinjivali šta njim od funkcija sve nakon izbora treba pripasti, a i neoprizno podcinjivanje protivkandidata, bilo bi svedeno na najmanju miru. Pokazalo se da na Bunjevce nije jednostavno ostavit utisak. Nije jednostavno pogodit profil koji narod traži, ali su to svakako, kako se ispostavilo, osobe u dobroj životnoj snagi, koje su aktivne u bunjevačkim krugovima. Glasačima se obraćaš ko svojem narodu, znači oni sa političkim porukama morali su bolje proći. To je poenta kako vodit narod. Koliko je to dobro, to je već teže procinit. Sama izlaznost je bila relativno mala. Međutim, ako analiziramo samu izlaznost u EU, ona se kreće oko 25%, a mi smo jedan od naroda koji je vrlo sličan EU, mi smo proživili EU u vidu Austro-Ugarske, naša izlaznost je realno očekivana. Jedno je sigurno, da nas ovaj proces tira da se učimo parlamentarizmu. To će tako biti i ne možemo da se vratimo, i ako bismo više volili da imamo taj jedan narodski pristup rišavanju naši egzistencijalni pitanja, da to bude ko na familijarnom nivou naši, ali to je vreme prošlo, jednostavno se zakonodavac neće vraćat na staro, jer je to štogod što bi sad moglo donetizloupotribu. Virujem da mi nismo napravili nikaku zloupotribu, mi Bunjevci, ali postoje segmenti zajednice koji bi to iskoristili, jel već otvoreno zloupotribljavaju ovu državu. Ta tradicija parlamentarizma, ako pogledamo unatrag dvadesetak godina u Srbiji, ako se sitimo svi oni gluposti, oni stupidnosti koje su se događale u našem državnom parlamentu, koji je bio čak SCG parlament, sa iznošenjem govornika iz skupštinske sale za noge i ruke, sa mlataranjem, sa pritnjama, polivanjima, gađanjima polovnom cipelom, vidimo da je srpski parlament nakon dvadeset godina, sasvim štogod drugo, jer funkcioniše ona najjača socijalna kočnica, a to je sramota, ona reguliše čitavu stvar, drugačije nego što je to bilo u niko prošlo vreme. Znači, ne trbia se čudi, ne treba biti previše razočaran time što se sad ovo, kod nas događa. Sasvim je to lipo odrađeno, bez ekscesa. U 20. viku svit se suočava sa pojavom „oživljavanja etniciteta“ i „eksplozije identiteta“, što se izražava ne samo u različitim zahtivima etničkih grupa, pa i onih koje mi nazivamo nacionalnim manjinama, nego i u zategnutosti i sukobima ovih grupa unutar pojedinih država, ali i izmed nji. To zahtiva ustavno i pravno regulisanje položaja i zaštite

„nacionalnih manjina“. Ulogu u određivanje pojma „nacionalne manjine“ ima i problem individualni i kolektivni prava. Međutim, pojam „nacionalna manjina“ nije korišćen u sistemu zaštite Društva naroda, nego su korišćeni drugi izrazi za subjekte zaštite. Takođe, duže vremena posli Drugog svetskog rata i u Ujedinjenim nacijama došo je do izraza individualistički pristup pravima i slobodama pojedinca.² U priduslove demokratije možemo ubrojat autonomno građansko društvo, demokratsku političku kulturu, vladavinu prava, ukidanje politički monopola, uvođenje demokratski ustanova i procedura, prominjen odnos društva i države, visok nivo zaštite čovikovi prava i sloboda i autonomnu ulogu svojine u ekonomskom životu. Ovi uslovi zahtivaju i povoljnu „društvenu strukturu“, prije svega, postojanje realno uticajne sridnje klase, više stabilnih i autonomnih društvenih ustanova i ekonomsku razvijenost, kao i znanje, odgovarajući obrazovni sistem, te postojanje upravljačkih i drugih stručnjaka, uključujući i pravne.³ Drugi pod demokratskim uslovima podrazumivaju: privatnu inicijativu i slobodno tržište, spremnost na nenasilno rišavanje unutar društveni sukoba, višepartijski sistem, slobodu i jednakost (ko temeljne vridnosti), demokratizaciju porodice (da bi bila izvorište demokratske političke kulture), ekonomski relativno razvijenu i stabilnu ekonomiju tj. društveno-ekonomski razvoj ,sa posebnim akcentom na urbanizaciju, obrazovanje, masovne medije i stalnom restrukturiranju društvenih grupa.⁴ Ono što je bitno, ako prihvatimo ko orijentire, iznete teorijske postavke, jeste da mi kroz jačanje nevladinih organizacija, koje na žalost imaju konotaciju čegagod što je bilo trojanski konj u prithodnom političkom periodu Srbije, što je prilično zloupotribljavano i čime se upravljalo na prostoru medija, na prostoru javnog mnjenja, da gradimo šire mogućnosti prosperitetnog razvoja zajednice. Take organizacije su

---

² Prof. dr Vojislav Stanovčić , Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka
POJAM NACIONALNE MANJINE I TRETIRANJE INDIVIDUALNIH I KOLEKTIVNIH PRAVA

³ Stanovčić, Vojislav. 1995. Civilno društvo i vladavina prava u višenacionalnim zajednicama. U Potisnuto civilno društvo (zbornik), Editor V. Pavlović. Beograd: Eko centar.

⁴ Božidar Tadić: Sociologija politike, Unireks, Podgorica, 1996, str. 317-330.

izrasle ko novija narodna, izvorno demokratska tekovina samoorganizovanja civilne Evrope, u nemogućnosti uslid ojačanih država, gdi je kapital postao toliko jak, da komanduje, da upravlja državama. Znači, parlamentarni sistem se sveo na jedan surogat, narod nije u prilici da zapravo odlučuje. I opozicije i pozicije, često su finansirane iz isti izvora, kako bi se iznenađenja koja je napravila na primer grčka Siriza, svele na najmanju moguću miru. Znači, ideja parlamentarizma je da narod vlada, kroz pridstavnike, ali je to značajno ogoljeno u ovoj savrimenoj situaciji koja priti Evropi, a to je osiromašenje razvijene Evrope, pogotovo ako se posmatra čitava stvar u kontekstu izuzetnog privrednog jačanja Rusije, Indije, Kine. Zavisnost Evrope, uslid dislokacije čitave industrije, odnosno onoga što je činilo pridnost Evrope, evropskih zemalja, u zemlje gdi je radna snaga bila jeftina, postaje latentna. Države su to znale da će se desit, ali je taki sistem, da one nisu mogle zabraniti svojim velikim multinacionalnim kompanijama, da izvezu znanje u vidu vrhunske tehnologije i oruđa kojim se te tehnologije služe u proizvodnji, vrhunske organizacije mnogih sistema, od lokalnih do regionalnih i državnih administracija i sad se to vraća ko bumerang. Zemlje EU koje su bile nosioci razvoja prinuđene su sada da se takmiče sa onima koji su do nedavno bili samo tržište, gladno dobrih proizvoda. Zahvaljujući mogućnosti dobijanja dvojnih pasoša, svidoci smo enormnog odlaska mladih, reproduktivno sposobnih bunjevačkih familija u inostranstvo. Do sada Bunjevci nisu u većem broju odlazili u pečalbu, ali bilo je to vrime jače lokalne privredne aktivnosti, pa i sa skromnim primanjima, na čega se oni nisu priviše žalili, uspivali su tu u svom kraju naći sebi sriću, egzistenciju, uz pomoć familije, kako je to već kod nas uobičajeno. Ako se odlazilo, familija je obično ostajala. Ovo što se sada dešava je alarmanтна situacija, jer se kao familije odlučuju prikiniti sa siromaštvom, koje procinjuju ko dugotrajan trend, kojeg ne žele čekati kod kuće. Dobri primeri, povuće druge familije za sobom, po prijateljskoj i rođačkoj osnovi pronalaziće se unaprid prvi poslovi, smištaj za početak...Toga tribaju biti svisni svi stari i mladi jarčevi na brvnu, koji su inicijativu pripuštili drugima, od kojih dobijaju svaki dan masne zemljičke, koje truju i umrtvljuju svaku autonomnu inicijativu. Znači, to je štogod na šta se, moramo navići, a ono što za čitavu zemlju, pa i za nas, pridstavlja

Evropska unija, uliva daleko manje nade, pogotovo s obzirom na stalnu zainteresovanost veliki za strateški položaj Srbije, što istina uz mudru i nezadrtu politiku, može biti izvor prosperiteta i stabilnosti. Ono što je u jednoj diskusiji spomenuto, praksa solidarnosti jevrejski opština ka svom pojedincu, je dobra ideja ko princip, ali taj narod broji 5775. godinu. Sam Marks je svoju ideju komunizma bazirao, ko Jevrej po nacionalnosti, upravo na jevrejskim opštinama, koje postoje hiljadama godina i sama njegova ideja komunizma, bez bilo kakve namire da je reafirmišem, postoji, istina ograničeno u praksi, u izraelskim kibucima, to je približno to što je on pisao, radiš koliko možeš (ne koliko očeš, kako se to kod nas tumačilo) dobiješ od zajednice kolko ti treba za običan život, a dica dok radiš iđu u zajednički boravak. Kakve veze sve to ima sa nama Bunjevcima? To je ideja svojevrzne samospoznaje i ideja u kojoj se građanstvo okreće ka svojoj naciji. To je jedan civilizovan način, koji je još uvik dio identiteta značajnog dila naše penzionerske populacije. Postoji istini za volju i manje civilizovani način, a to je rast nacionalizma, što je naš anspecifikum, jer mi ne možemo ko Bunjevci biti nacionalisti, pogotovo šovinisti, naprosto zato što nam je to nečasno, ali i zbog realne marginalnosti i opasnosti koje bi takvi izleti male zajednice povukli sa sobom. Znači, u svim ovim događanjima, da kažemo od Drugog svitskog rata na ovamo, Bunjevci su bili izloženi raznim nacionalizmima i uticajima razni pokreta i podpokreta, do pritisaka ekstrema iz većinski ili veći naroda, ali sa daleko manjim posledicama nego što su to pojedini politički suprotstavljeni „velikani“ nama zaplanirali. Najtragičnije je to što nam je u tom pomogo, da se plan ne sprovede u praksi, upravo jedan haški optuženik, rodod sa prostora odkale smo se 1687. doselili. Bila je to realna opasnost po gubitak sadašnjeg identiteta, koja je pritila ne zaboravimo upravo nedavno, prija dvadesetak godina, što ne znači da se ne može ista situacija ponovo namistit, ako se ne organizujemo čvršće. Sigurno da su ti pritisci, a naročito u vrime socijalističke vlasti Josipa Broza, u socijalističkoj Jugoslaviji i Janoša Kadara u socijalističkoj Mađarskoj, značajno uticali na nasilno gubljenje samospoznaje većine bunjevačkog naroda. Batinanje tim povodom je u seti, koja nas je mentalno okupirala, posli napritka u neizvesno, poslednjih dvadesetak godina, zaboravljeno i tu i priko granice. Jedan dio rukovodilaca „Bunjevačke matice“, i

Nacionalnog saveta jesu svojevrimeno bili članovi prohrvatskog „Bunjevačkog kola“. U to vreme to je bila sasvim druga konotacija, ali je vremenom došlo do ozbiljnog razdvajanja na dva narodna dila, na hrvatsko i bunjevačko usmirenje poimanja svog etniciteta, mada istini za volju, hrvatsko dobija značajno na zamahu posli I svitskog rata, jakim spoljnopolitičkim angažmanom, što ne bi dalo takog rezultata među Bunjevcima, da nije bilo vrlo grubi grešaka nove ovdašnje lokalne vlasti, od koje se daleko više očekivalo. Mora se priznati da je kraljevska kuća Karađorđevića imala pozitivan stav prema Bunjevcima (sitimo se samo fotografija kraljice Marije, kneginje Olge i princeze Jelisavete, u bunjevačkoj nošnji), što često nije bilo adekvatno ispraćeno u praksi niži nivoa vlasti. Jedno od veliki pitanja koje treba podvući, jeste pitanje podvojenosti izvan i unutar nacionalog savita, ali mi moramo analizirat ne samo taj nivo, nego i podvojenost i razdvojenost, na nivou čitavog naroda. U tom smislu se postavlja jedno krucijalno pitanje, ko kako shvata narod? Za nastanak i savrimeno značenje naroda, u teoriji se navode razni aspekti: jezik (Kallen, 1996; Benedikt, 1998), demografska eksplozija početkom XX veka, širenje čitalačke publike (Gellner, 1997; Molnar, 1995), velika društvena pokretljivost (Ilić, Cvejić, 1997), specifični društveni karakter (Golubović i sar., 1995), religijska pripadnost (Kallen, 1996), nacionalna muzika kao jedno od osnovni obilježja kulture (Wade, 2001). U raspravama o naciji pokadgod se govori o političkim odridnicama, pokadgod su odridnice objektivine (jezik, religija, poriklo), a pokadgod subjektivne (mitovi, arhetipovi, potrebe, osićanja, ...). Nike od ovi odrednica ujedno pridstavljaju i ključne indikatore prilikom definisanja nacionalnog identiteta. Tušta autora naciju i nacionalni identitet diferencira po tome što prvu definišu objektivnim političkim dimenzijama, a drugu subjektivnim dimenzijama⁵

Kako Bunjevci shvataju narod Bunjevaca? Mislim da smo mi među onima koji najraskomadanije shvatamo svoj narod, i da mnogi od oni koji razgovaraju na tu temu, polaze od sebe logikom „baš me briga za druge, tamo digod daleko, ni oni ne vode računa o meni..“. Zašto? Prvo

---

⁵ **Jasna Milošević Đorđević** JEDAN POKUŠAJ KLASIFIKACIJE TEORIJSKIH RAZMATRANJA NACIONALNOG IDENTITETA

zato što smo teritorijalno, a sad i državno razdvojeni, to su Bunjevci u Liki, Bunjevci u Dalmaciji, Bunjevci u Bosni, Bunjevci u Mađarskoj, Bunjevci u Slavoniji, Baranji, Bunjevci u Bačkoj, pa unutar Bačke postoji jedna podila i to velika podila, ozbiljna podila, na Somborce i na Subotičane. Veliko je pitanje, koliko je ko spreman da vidi i koliko jedno šire razmatranje pitanja identiteta, mož uticat na narod. Tako, svako ima svoje iskustvo u razgovorima sa narodom. Svi mi znamo da smo podiljeni u familijama, na one koji sebe pišu Bunjevcima Hrvatima, i to vrlo ubedeno i na one koji sebe pišu pravim Bunjevcima. Jedni su po drugima prodati Hrvatima, druge je po prvima stvorio Milošević. To sve naravno, ako sračunato ne konsultujemo popise pridtitoističkog perioda, Kraljevine SHS kao i Kraljevine Mađarske. U suprotnom, ostaje nemušto negiranje ti fakata, da „nisu znali sami popisivani, ono što sadašnji „znalci“ znaju o onima koji su svoju volju definisali prija više generacija. Ako pak analiziramo mogućnosti biološke reprodukcije Bunjevaca, koji se izjašnjavaju kao Bunjevci Hrvati, jel Hrvati Bunjevci (što još nije standardizovano, jer i tu postoji nesklad šta se prihvata za subjekt, a šta je samo pridev) imaju daleko veću mogućnost od pravh Bunjevaca, zato što se oni vinčavaje gotovo isključivo unutar lokalne Hrvatske zajednice, a ta Hrvatska zajednica u Subotici, podrazumiva gotovo isključivo, izvorno bunjevačku zajednicu, katoličku viroispovist, vinčanje po našim tradicionalnim običajima, dok pravi Bunjevci puno češće stupaje u multinacionalne i multikonfesionalne brakove, čime se u velikoj miri gubi bunjevački identitet u slidećim generacijama. Istu sudbinu doživljavaje i mladi iz korpusa koji se izjašnjava ko hrvatski, kad stupaje u brakove sa Hrvatima, koji nisu bunjevačkog genetskog porikla, vira ostaje katolička, al se opet nepovratno gubi bunjevački identitet, čega su oni polako, zahvaljujuć savrimenim primerima, vrlo svisni. Tom gubljenju bunjevačkog identiteta, naročito su izloženi Bunjevci u Dalmaciji i Liki, koji su predmet aktivni savrimeni proučavanja etnologa, ali i regeneraciji lokalni jezički i običajni relikata drugi hrvatski zajednica, koje sebi priuzimaje rezidentno pravo, dok su sa svojom ikavskom novoštokavštinom Bunjevci stanovništvo sa brda, pa su od toga na naše sunarodnike Bunjevce, drskog i destruktivnog uticaja, sačuvani samo pripadnici seoskih bunjevački zajednica. Tom svakako doprinosi nepostojanje demokratskog prava da se Bunjevci u

evropskoj Hrvatskoj, ali ne zaboravimo i u evropskoj Mađarskoj, izjasne onako kako žele, pa kako god oni to vidili sebe. Važan je taj demokratski ambijent slobode izbora, kojem narodu, naciji pripadaš. Intimno, diskretno i zasebno. Na Zapadu, u Evropskoj uniji, već odavno je na sceni neoliberalni kapitalizam, što god to značilo na domaćoj, nerazvijenoj političkoj sceni. Taj vid kapitalizma uzima za pravo glumit Privišnjeg, ko da je zemlja bina na kojoj veliki određuju uloge u toj pridstavi, koja izgleda ko mjuzikl, a zapravo spada za novopridošle, pritežno u tragediju. Mali broj ljudi se zelenaški bogati, sridnji stalež se upinje da se ne postidi, o radnicima i malim seljacima da ne divanimo. Za sobom, taj neoliberalni kapitalizam ostavlja naročito u bivšim socijalističkim zemljama, fabričku sirotinju kojoj niko ne staje u zaštitu. Ostaje ko u doba starog Rima: „Kruva i igara“ – „Panem et circenses“ i ono što obično mislimo da je original naše: „Vuk dlaku minja, al ćud nikad“ – „Vulpes pilum muta non mores“. To je viši kontekst, u kojem su se i Bunjevci i Bunjevci Hrvati, našli u novoj zajednici opasno načeti, što važi za sve naše širom bivše Jugoslavije. Jedni su za matičnu zemlju prihvatili jednu, drugi drugu, treći treću zemlju, četvrti četvrtu, al svima nam i pored antagonizama slidi formiranje novi identiteta, evropski, kako god to za sada neizvisno izgledalo. Onaj naš idiom salaša i naše privatne državice na njemu, di je tako kako gazda salaša zapovido, di možeš zapivat i opsovati kako se sićaš iz ditinjstva, taj bastion očuvanja identiteta, vrlo uskoro biće otuđen. Iako su u drugim krajevima parcele zapravo minijature, a ljudi biže sa sela, država i novinari ne bez sračunatosti nepristano drobe o potrebi ukрупnjavanja posida, misleć uvijek na ovu našu zemlju, koja je već dobro obrađena, ukрупnjena, sa dobrom mehanizacijom, dobrom tehnologijom obrade, dobrim rasnim sastavom stoke, a opet baš tu triba i baš tu svi oće da pokažu poznavanje velikog agrobiznisa, ne starajuć se da nas ostali dostignu prvo. Zašto je to opasnost za nas Bunjevce? Iza briga se veliki namišćaje da se domognu veliki parcela zemlje, brda njim izgleda ne odgovaraje njevoj mehanizaciji i ekstraprofitu, a onda postoji opasnost da će se poreskom politikom, manji zemljovlasnici destimulisati da se bave poljoprivredom. U našim rukama je u Somboru, a naročito u Subotici, pogotovo nakon povratka dila posli II svitskog rata oduzete zemlje, najveći dio kvalitetni

parcela, pa bi onim što je cilj veliki kompanija iz Evrope, ali i sa Bliskog Istoka, vlasništvo nad nekretninama “legalno” i “legitimno

” pokrenili, pa će se opet desiti ko u vreme inflacije devedeseti, da je kogod mogo prodat u Kelnu dvosoban stan i kupiti našu fabriku, jel poljoprivredno dobro za iste novce, od koji je kod kuće živio u bedi. Ko i u pravim ratovima, cilj je jeftina teritorija, pa onda iskorišćavanje tuđeg rada. Nama bi to posebno teško palo. I najveći bunjevački intelektualac voli teme iz poljoprivrede, svako voli da ima makar par motika zemlje, da ne bude brezemljaš, da ravnopravno mož divaniti sa ljudima. To je matrica na koju se nedovoljno ukazuje, a koja je identitetska najmanje toliko koliko i jezik, al u dubljem podsvisnom redu stavova. Gubitak zemlje kojikakim legalitetnim mirama nama nepoznati fiškalni postupaka bilog svita, za nas bi bio ko rušenje rodnog salaša, kad on ko mrtac, postaje zemlja, jer je od nje i posto. Di je bio nabijen, tu je osto, pa možeš u kadgodašnji zid posaditi šta ti je volja, a salaš se ruši kad se proda novom gazdi koji ima svoj, jel kad ga salašari napušte. Kako da ta slika ne baci sebe, ko senku na nas? Prija svega moramo se dogovoriti da je vreme za paniku i zavijati ko sirene Hitne pomoći, jel ko kurjakovi u zimu, da svi u tišini ćutenja, čuju. Vreme je da poradimo na poboljšanju uslova genetskog produženja naše žilave loze. Mladi moradu biti organizovani, što su Bunjevci u bunjevačko-hrvatskoj zajednici prija od nas pripoznali ko potribu, jel imali ranije materijalno-finansijske pridpostavke, zemlje koju i pridstavljaje i ne pridstavljaje ko svoju matičnu. Mora se organizovati grupna okupljanja mladi, putovanja, kulturna dešavanja, na kojima mladi uzimaju učešća, a sve u cilju da se uveća mogućnost međusobni upoznavanja i stvaranja novi bunjevački bračnih parova. Jednostavno, a još uvijek daleko. Mora se voditi računa da se na vlasti vrši određeni pritisak, da se nacionalna struktura koliko je moguće poštuje pri zapošljavanju u državnoj administraciji i opštinskim strukturama, jer i pojedine druge zajednice to rade, al na perfidniji način, a mi se držimo reda, ko pijanac za ogradu, pa i kad vidimo ostajemo “fini”, protiv svoje dice i njeve i naše budućnosti, dakle potriban je otrositiji angažman, a one naše koji su poslani da nas koče, tribamo već jedared javno osramotiti ko svoje sopstvene tuđine. Vreme je da se suprotstavljajemo, od nesuprotstavljajemo, drsko kaže da se sklone, ako

njim bunjevački narod ne treba u njevoj avliji, nek se to javno divani, da se zna da je kazano i kome je kazano. Istorijska istraživanja koja se baziraju na novim saznanjima, na osnovi artefakata i drugi izvora, moradu se bolje pratit, organizovanije, vridnovati u skladu sa doprinosom koji daju na korišćenje drugima, koji žele uzet aktivnog učešća u očuvanju i revitalizaciji Bunjevaca ko naroda i genetski vrlo jasno profilisane zajednice. U tom smislu finansiranje obimniji genetski istraživanja u skladu sa savremenim dostignućima nauke, dalo bi dosta odgovora prije svega na to šta nismo, a što je tako isforsirano bilo u prošlosti definisano “naučnim” dirigovanim radovima, kojima su izvori po pravilu prithodni štampani radovi, dok na početku toga lanca, po pravilu stoji visoka kontemplacija, do bezobraznosti drski hipoteza, možda misleć ono latinsko: „Historia loquitur lingua quam ratio humana non scit“ – „Istorija govori jezikom koji ljudski um ne razumi“.

*Zvonko Stantić pridsidnik Odbora za istoriju Bunjevačke matice.

Studije i istraživanja

Aleksandar Raič

Razvoj bunjevačke nacionalne zajednice, organizacije civilnog društva i stranke

Studija pripravljena za diskusiju na prvom okruglom sastavu Bunjevačkog kulturnog foruma u Bunjevačkoj matici 16. decembra 2014. godine.

Završeni izbori za Bunjevački nacionalni savit (BNS), održani 26. oktobra 2014. godine, očinjeni su ko uspili. Ipak, pažljivija analiza rezultata izbora otkriva odnose u strukturi novog BNS, koji reprodukuju probleme ispoljene u dilovanju prithodnog BNS. U ovoj studiji traži se, na osnovu zvanički podataka, objašnjenje politički odnosa u bunjevačkoj nacionalnoj zajednici, koje izražavaju rezultati izbora za BNS 2014. godine. Razmatranje problema, na koji pomenuti rezultati upućivaju, orijentisano je hipotezom: razvoj bunjevačkog naroda, od tradicionalne etničke zajednice u modernu nacionalnu zajednicu, pritpostavlja njegovu demokratsku konsolidaciju, putom sinergijske kooperacije organizacija bunjevačkog civilnog društva i bunjevačkih politički stranaka.

Rezultati izbora za Bunjevački nacionalni Savit 2014

Prema izvištaju Republičke izborne komisije Srbije, na izbore za BNS 2014. godine izašlo je 37,6% upisani u birački spisak bunjevačke nacionalne manjine. Prema izvištaju izlaznosti iz 2010. godine, na prithodnim izborima izašlo je 41,52% upisani u pomenuti birački

spisak¹. To je za 3,92% manja izlaznost birača ove godine u poređenju sa izlaznošću 2010. godine. (Prema podacima na koje se oslanja M. Bajić, Bunjevci su 2010. godine bili manje motivisani za izlazak na izbore BNS nego po podacima na koje se oslanja naša analiza. Ovogodišnja izlaznost Bunjevaca na izbore za BNS od 37,6%, relativno je značajnija kad se procinjiva prema izuzetno niskoj izlaznosti po Bajićevim podacima, al i u tom slučaju ovogodišnji nivo izlaznosti ne zadovoljava kriterijum 50% plus jedan ko minimum većinske podrške i praga legitimizacije izabrani članova BNS od ciline bunjevačkog nacionalnog korpusa.)

Iz doli prikazanih podataka zapaža se kako su Bunjevci 2010. godine bili na pridposlidnjem mistu po motivisanosti za izlazak na izbore i da su se ove godine oni približili prosiku izlaznosti pa su iza nji sad Bošnjaci, Slovaci i još četiri manjinske zajednice.

---

¹ U saopštenju na konferenciji za štampu, što je prinosi RTV2 – emisija SPEKTAR . novembra 2014. Mirko Bajić, pridsidnik Saveza bačkih Bunjevaca, izjavio je: “Na izbore je izašlo 37% od upisani u biračke spiskove što je za 10 ili više posto više nego što je bilo na prethodnim izborima što govori da izbori za Nacionalni savet postaju prihvaćeni i da su oni, koji su upisani u birački spisak bunjevačke nacionalne manjine, sve više svesni značaja postojanja izbora za Nacionalni savet.” Osnova ovake procine povećanja izlaznosti u 2014. godini mogo je bit podatak o izlaznosti u 2010. godini na nivou od 27% ili ispod tog nivoa. Ovde prikazani grafikon o izlasnosti za 2010. godinu priuzet je u junu pomenute godine sa sajta na kojem su saopšteni prvi rezultati izbora te godine. Konačni rezultati izbora za nacionalne savite u 2014. godini prikazani su, prvo, prema izvištaju RIK URL:

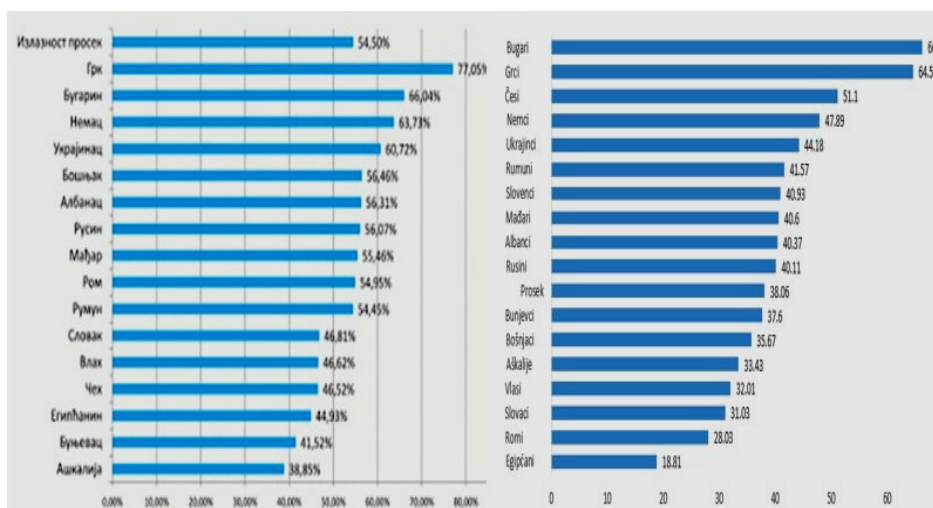
http://www.rik.parlament.gov.rs/cirilica/saopstenja_frames.htm, a potom u publikaciji: Република Србија Републички завод за статистику ИЗБОРИ ЗА ЧЛАНОВЕ НАЦИОНАЛНИХ САВЕТА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА 26. ОКТОБАР 2014. Redakcija: Зоран Јанчић, Биљана Илић и мр Звонко Штајнер. Овај извор је у даљем тексту цитран са ознаком RZS.

URL:

<http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/repository/documents/00/01/57/70/IzboriNM14web.pdf>

Nešto poboljššan rejting Bunjevaca ostvaren je u okolnostima opšteg splešnjavanja zainteresovanosti birača u Srbiji za izbore nacionalni savita (prosična izlaznost pridhodni izbora je iznosila 54,50% a ove godine 38,06%, odnosno, prema RZS 39,86%). Ovo poboljšanje rejtinga izlaznosti Bunjevaca na izbore za BNS mož se povezat sa povećanom kampanjom dvi stranke, Saveza bački Bunjevaca (SBB) i Bunjevačke stranke (BS). Zahvaljujuć širenju svoje stranačke mriže izvan Subotice (opštinski odbori u Somboru, Novom Sadu i Bečeju) SBB je uspio prikupit 322 glasa priko broja glasova iz Subotice (u 2014. godini u subotičkoj opštini ostvareno je povećanje glasova ove stranke sa 509 na 561 glasova ili za 10,22%).

Izlaznost na izborima za nacionalne savite nacionalni manjina u Srbiji 2010. i 2014. godine

Brez glasova SBB ostvareni izvan opštine Subotice ko staništa 81,13% svi Bunjevaca u Srbiji, izlaznost Bunjevaca bi bila 33,13 odsto. Kampanja Bunjevačke stranke u Subotici (ostvareni 436 glasova) doprinela je da se izlaznost Bunjevaca ne smanji na 31,8 odsto. Iz ovog se vidi kako je pojava dvi bunjevačke stranke u kampanji za izbore BNS

važan faktor poboljšanja rejtinga izlaznosti Bunjevaca na posljednjim izborima za BNS.

Grupisanja na izborima za BNS 2010 i 2014	Ostvareni glasovi, %	
	2010	2014
Koalicija oko Bunjevačke matice 2010	49,52	-
Sad i uvik – samo Bunjevci S. Kujundžić	34,18	-
Ostojić		
Bunj. lista za evropsku Srbiju Orčić	8,32	-
Koalicija oko SBB 2014		61,44
Bunjevci Kujundžić Ostojić, Babić	-	19,03
Savanov	-	6,93
Narodna koalicija 2010	42,14	-
Bajić	15,02	27,55
Pokornić	12,57	7,93
Babić	14,55	-
Bunjevačka liga - Bunjo, Tot	7,02	2,43
Jugosl. Bunjevci Gabrić	8,32	-
Koalicija oko Bunjevačke stranke 2014		36,13
Bunjevačka stranka Evetović, Vojnić, Orčić	-	13,60
Bunjevačko kolo Bošnjak	-	10,55
Jerinkić - Vojnić (Marača)	-	4,27
Bunjevačka matica Marjanušić	-	7,71

Kad nastojimo razumit razloge malog demokratskog elana bunjevačke zajednice pokazanog na posljednjim izborima za BNS, moramo imat u vidu politizaciju čitavog sistema nacionalni savita u Srbiji, na šta je ukazala ministarka Kori Udovički (vidit: <http://www.tanjug.rs/novosti/151316/udovicki--spreciti-politizaciju-saveta-nacionalnih-manjina.htm>). Konfrontacija izmed stranačko-političke i građanske struje med Bunjencima (grupacije nevladini organizacija, udruženja građana, KUD-ova itd.) stvarala je posledni deset godina političku klimu

u našoj zajednici koja je dezorijentisala naš narod, sve do opadanja zainteresovanosti za izlazak na posljednje izbore za BNS².

Na izborima za BNS 2010. godine jasno su bile formirane dve koalicije koje su artikulisale (pokazivale) postojanje ova dva pravca političkog dilovanja med Bunjevcima – koalicija oko Bunjevačke matice i Narodna koalicija pridvođena strankom SBB. Kad pogledamo rezultat posljednji izbora za BNS, vidimo da su obadve od ovi koalicija izgubile glasove (koalicija oko Bunjevačke matice izgubila je u posljednjim izborima za BNS u poređenju sa izborima u 2010. godini 5,73% glasova a Narodna koalicija iz 2010. godine izgubila je 5,67% glasova).

Građanska struja NVO podilila se, u odsustvu inicijative Matice za obnavljanje koalicije iz 2010. godine, što je jedan od razloga slabljenja uticaja ove struje u bunjevačkom biračkom tilu. Samostalni nastup na izborima SBB i njegovi koalicioni partnera, dakle, odsustvo Narodne koalicije iz 2010. godine, mož se povezat sa otvaranjem prostora za dalju politizaciju BNS nastupom BS na izborima. Umisto “jezička na vagi” Jugoslovenskih Bunjevaca Blaška Gabrića iz 2010. godine, sad ulogu dinamizujućeg faktora u budućem BNS priuzima BS s tim što izgleda da je njezin prigovarački kapacitet izraženiji od drugi stranački, a pogotovo nestranački učesnika u dilovanju BNS (jer se iza BS nazire današnja vladajuća stranka). U takim okolnostima ostaje otvoreno pitanje koliko će BNS bit u stanju da izađe iz okvira uspostavljene kulturne autonomije (četir oblasti delovanja) i da se suoči sa znatno širim procesom egzistencijalne i identitetske krize bunjevačke nacionalne zajednice (svake godine bunjevački nacionalni korpus se smanjiva za 366 osoba, depopulacija ovog korpusa je za 3,79 puta ubrzanija od prosječnog smanjivanja stanovništva Vojvodine u posljednjoj deceniji a bunjevački jezik deklarirše ko svoj maternji jezik samo 41,41% nacionalno izjašnjeni Bunjevaca).

---

² Blokada prithodnog saziva BNS, pri kraju njegovog delovanja, izazvana je istupanjem Saveza bačkih Bunjevaca iz sporazuma o saradnji civilnog i stranačkog bloka koji je izdejtstvovao tadašnji pridsidnik BNS Blaško Gabrić, a zbog ocine SBB da je sporazum prikršen od strane koalicije oko Bunjevačke matice uskraćivanjem podrške Savezu bačkih Bunjevaca na opštim izborima 2012. godine.

Opisana politizacija procesa izbora i konstituisanja BNS problematizuje očekivanje o jedinstvu, stručnosti i stabilnosti dilovanja ovog bunjevačkog “izvršnog vića”. Bunjevačko civilno društvo, postojeće nevladine organizacije - radi koji je BNS zakonom konstituisan - nisu konsolidovane ko bunjevački parlament, pa izabrana “vlada” ostaje bez demokratske kontrole svoje narodne baze³.

Već prva, konstitutivna sidnica BNS (17.11.2014), prithodeća rasprava oko legalnosti mandata novoizabrani članova ovog političkog tila bunjevačke zajednice, ko i glasanje za izbor pridsidnika i drugi Statutom predviđenh funkcionera BNS, pokazali su indikativna raslojavanja u ovom organu naše zajednice.

Gori pridstavljena tabela pokaziva da u sadašnjem BNS koalicija oko SBB uživa legitimitet na osnovu 61,44% glasova birača izašli na izbore dok druga grupacija oko BS, koja nije javno nastupila ko postizborna koalicija, uživa znatno užu legitimizacijsku podršku od 36,13% birača izašli na izbore za BNS. Takođe se mož konstatovat kako je legitimizacijska baza, motivisana kampanjom dvi bunjevačke stranke, uspila mobilisat 43,58% izborne baze a organizacije civilnog društva su uspile da zadrže podršku 56,42% pomenute baze. Kad se uzme u obzir povezanost nosilaca listi dve NVO (B.PokorniĆ i E.Jerinkić) sa

---

³ Poimanje BNS ko „krovne institucije“, „parlamenta“ bunjevačke nacionalne manjine u skladu je sa vizijom Bunjevaca ko nacionalne manjine u Srbiji. Status nacionalne manjine dobijaje dilovi nacionalnih zajednica koje uživaju pokroviteljstvo svoje nacionalne države-matice izvan Srbije ko domicilne, domaćinske države. Kod Bunjevaca, koji sebe smatraje autohtonom nacionalnom zajednicom (nastalom na prostoru Panonske nizije, posebno Bajskog trougla, di Bunjevci žive od 16. vika), tretiranje njegovog statusa ko nacionalne manjine, ne uzima u obzir njeve posebne potrebe (koje su obično domen matični država), koje privazilaze četiri područja kulturne autonomije o kojima odlučuju Nacionalni saieti nacionalni manjina. Otaleg krovnu instituciju bunjevačke nacionalne zajednice mož pridstavljati nika autohtono formirana demokratska organizacija koja mož nastat ko izraz formiranja i razvijanja bunjevačkog civilnog društva. Odsustvo take opšteg bunjevačke organizacije (koja obuhvata i Bunjevce u Mađarskoj) jedan je od razloga nekonsolidovanosti, odsustva integracije i solidarnosti Bunjevaca, što se izražava u teškoćama koje prate dilovanje BNS od njegovog osnivanja.

političkim strankama (prvi je odbornik u Gradskoj skupštini ko član grupe SPS a druga je gradski funkcioner Gradskom veću za kulturu pridložena isprid iste stranke), pa se po toj osnovi nominalne liste ove dvi NVO moraju posmatrat ko stranački podržane, onda se legitimitet stranačkog dila novoizabranog BNS oslanja na 45,78% glasova biračkog tila a legitimitet izvorno bunjevačkih NVO na 44,22% glasova.

Iz gornje analize proističe zaključak o jačanju stranačkog uticaja na BNS (politizacija) i slabljenju uticaja civilnog društva bunjevačke zajednice. Uzrok take promine je idejna nekonsolidovanost civilnog sektora, nerazvijenost prakse uzajamne solidarnosti vodeći ljudi tog sektora u situacijama koje zahtivaje donošenje rizični odluka i poštivanje usvojeni strategijski ciljova i vridnosni orijentacija. Brez opšteprihvaćenog referentnog okvira procinjivanja strategijski odluka od nacionalnog značaja, prilikom rišavanja problema svoji organizacija, svoji slidbenika i svoji sopstveni, nosiocima javni ovlašćenja u našoj zajednici priostaje alternativa donošenja odluka po pravilu manje štete.

Strančarenje med bunjevačkom elitom javnog dilovanja je uzelo danak: umisto jačanja civilnog društva, na koje računaje projekti evrointegracija, taj se sektor rasuo. Posli prvog koraka konstituisanja civilnog društva, načinjenog formiranjem koalicije oko Bunjevačke matice povodom izbora za BNS 2010. godine, poslidnji izbori su potisnili ovu našu nacionalnu instituciju na marginu političke arene na kojoj je borba politički stranaka za hegemoniju u BNS dospila u prvi plan. Jedan od važniji razloga takog obrta u demokratskoj konsolidaciji bunjevačkog civilnog društva su nastojanja rukovodstava NVO da uđu u koaliciju sa bunjevačkim stranaka, posebno sa onim koje uživaje podršku stranaka na vlasti.

Interesni i ideološki razlozi podila u BNS

Ovaj treći po redu izabrani BNS, kako gornja analiza pokaziva, nije izašo iz suprotnosti koje ga prate od početka. Kako možmo razumit problem ovog ponavljanog vraćanja na početak? Pođimo od tvrdnje da je

problem u parcijalnim interesima vodeći struktura, rukovodstava i lidera bunjevački stranaka i NVO. Ti interesi su višeslojni.

Prvi sloj je neposredni interes koji se veziva sa uspostavljanjem i učvršćivanjem položaja, uticaja politički aktivista u bunjevačkom korpusu. Bez takog uticaja i privaćanja, makar od malog broja Bunjevaca (izbori pokazuje da je dovoljno tristo i nešto glasača da se uđe u Savit a maksimum dostignuti je oko 600 glasača) nijedan aktivista ne može se predstaviti kao politički subjekt. Dostizanje formalnog, zakonom pridviđenog nominalnog povirenja Bunjevaca – ali i ne-Bunjevaca, koji su samo formalno upisani u posebni birački spisak - uslov je za dobijanje legitimacije narodnog, manjinskog predstavnika, političkog subjekta. U tom se koriste ne samo legalni putovi nego i mehanizmi koji se ne mogu podvest pod zakonska, a još manje priznat kao moralna sredstva.

Drugi sloj interesa se tiče političke podrške velikih nacionalnih stranaka, posebno oni na vlasti. Rič je o uzajamnoj podršci u izborima (kao višenacionalna sredina, posebno su manjinske stranke u Subotici važne većinskim strankama za dobijanje kontrole vlasti demokratskim mehanizmom izbora) i podili uticajni funkcija i finansijski i drugi resursa (funkcionerski i radni mesta u javnim službama, preduzećima i sl.). Nastup bunjevački funkcionera na areni političke borbe u Subotici i Somboru pokazuje njegov mali domet, skromno nagrađivanje koalicionih saradnje i ograničenu dostupnost uticajni funkcija i resursa.

Ova dva sloja, nivoa interesa se nastoje predstaviti kao nacionalni interes Bunjevaca i pored pokazane nemogućnosti bunjevački politički predstavnika da u lokalnim skupštinama, a pogotovo na višim nivoima zakonodavne, izvršne i sudske vlasti promovisu razmatranje i rješavanje nesumnjivi egzistencijalni problema bunjevačkog naroda. To se pokazuje u vidu dve koncepcije koje kolaju, manje ili više otvoreno i obrazloženo, u bunjevačkoj javnosti⁴. Ova dva pristupa društvenom

---

⁴ Ode ne spominjem ideologiju tradicionalne zatvorenosti, samoizolacije i marginalizacije koja odgovara stanju samomarginalizacije Bunjevaca kroz koje je naš narod prolazio tokom nekoliko poslednjih veka izloženosti asimilacionim strategijama.

životu i razvoju Bunjevaca se tiču gledanja na ocinjivanje dosadašnjeg stanja i na viziju i strategiju budućeg razvoja naše zajednice.

Jedni su zadovoljni i ne idu dalje od postignutog, dobijenog statusa *Bunjevaca ko nacionalne manjine*. Većina platformi predstavljani uoči izbora za BNS se kreću u okviru ovog viđenja. Kad govore o identitetu, pristalice ovog viđenja stanja i vizije naše budućnosti zadovoljavaje se tim da su Bunjevci nacionalna manjina, koja je priznata od strane srpske države. Zahvalni su na tom statusu i izvode ga iz dilovanja Bunjevačko-šokačke stranke koja se suprotstavila hrvatizaciji iz 1945. godine i koju nasliđivaje stranke koje nastavlja svoju ulogu isturenog ešalona veliki nacionalni stranaka⁵. Strankama se priključivaje prvaci bunjevački NVO koji viruju da brez učešća u političkim nadmetanjima oko uticaja na lokalnu vlast ni njevim NVO nema opstanka. Nikolko naši NVO su posljednji godina jasno pokazale ovu svoju sklonost učestvujući u izborima, ko koalicioni partneri stranaka, za odbornike skupština u Subotici i Somboru⁶.

Drugi pristup ide dalje od dodeljeni manjinski prava (najčešće nedovoljno iskorišćeni) nastojeći da svoju aktivnost proširi na uspostavljanje realne *nacionalne zajednice Bunjevaca* ko samostalnog nestranačkog društveno-političkog subjekta koji ima kapacitet korišćenja mogućnosti kulturne autonomije ko oslonca razvijanja nacionalnog identiteta Bunjevaca. Za ovaj pristup našem sadašnjem stanju i budućnosti, Bunjevci su nacionalna zajednica u nastajanju, koja ima autohtoni, etnički identitet i na putu je stvaranja elemenata samoodređenog nacionalnog identiteta (svisti o neophodnosti solidarnosti i

---

⁵ Prisustvo ideologije BŠS med savremenim Bunjevcima je evidentno. Bunjevačke stranke su ideološki eklektične, prihvataju koncepciju autohtonosti etničkog identiteta Bunjevaca, ispoljavaje protivljenje zbližavanju sa Bunjevcima-Hrvatima (sa znacima slabljenja tog izvornog antagonizma iz vrimena BŠS) i, u isto vrime, med svojim prvacima ostaju trpeljive naspram javnog zagovaranja ideologije „Velike Srbije“.

⁶ Odbornici u gradskoj skupštini Subotice podržani od SPS (B.Pokornić nosilac liste BKC iz Bajmoka), funkcioneri u sekretarijatima Grada (dr E. Jerinkić nosilac liste BKC Subotica). Ranije, na izborima za BNS 2010. godine, ko koalicioni partneri, Bunjevačka matica, KUD Bunjevka iz Subotice, Bunjevačko kolo iz Sombora... imali su B. Franciškovića, pridsidnika BSV, na odborničkoj i podpridsidničkoj funkciji u skupštini Subotice.

realnog viđenja svoje istorije, posebno prilomni događaja uspona i padova, neostvareni očekivanja), koja se razvija kroz suprotstavljanje faktorima koji vode njezinom nestajanju. Za taki prošireni pristup je neophodno da se stvori sistem organizacija civilnog društva (NVO), sposobni za uspostavljanje partnerskog odnosa sa državom (u Srbiji i Mađarskoj), sa drugim sektorima civilnog društva (virske zajednice, sindikati, i dr.) i sa međunarodnim organizacijama i agencijama EU.

Vidimo kako se u našem društvenom životu, u javnosti, dodiruju i sukobljavaju pristupi koji spadaju u razvojnu perspektivu *od etape etničke grupe, priko nacionalne manjine do nacionalne zajednice*. Ima oni med Bunjevcima koji ostaju izvan javnog dilovanja, koji se drže u samoizolaciji, eventualno se pokazivaju u lokalnim tradicionalnim običajima, na virskim obredima, prilikom krštenja, svatova el sarane. To je ponašanje koje ne izlazi iz okvira etničkog identiteta koji se čuva, ne minja, nastoji zatvorit prid dinamikom današnjeg života, kutri i ne miša se sa sukobljavanjima, potiskiva u zaborav, čak i kad ga zabolidu asimilaciona ograničavanja i globalizacijske standardizacije sopstvene kulture, obrazovanja, informisanja.

Za razumivanje zbivanja u javnom životu, u društvenim odnosima, u kojima se Bunjevci pokazivaju ko nacionalno samoidentifikovani korpus, moramo imat u vidu pomenute dvi razvojne etape – od nacionalne manjine do civilnog društva, a koje nastoji izgradit modernu nacionalnu zajednicu Bunjevaca. Brez tog razumivanja Bunjevci ostajedu pripušteni “spinovanju” (zavođenju, privođenju žedni priko vode) vešti divandžija, politički jel klerikalni agitatora nacionalni ideologija nenaklonjeni nacionalnom samooređivanju bunjevačke zajednice.

Analiza ključni riči iz platformi devet izborni listi (tabela u nastavku) upućiva na postojanje idejne diferencijacije izmed politički stranaka i većine bunjevački organizacija civilnog društva⁷.

---

⁷ Primenom AntConc alata dobijene su liste ključni riči (označene zvizdicama*) za devet učesnika na izborima za BNS. Statistička značajnost razlike izmed ključne riči utvrđene u analizirani devet korpusa teksta i iste riči u referentnom korpusu svi listi zajedno, pri pragu od 5%; ili pri virovatnoći greške zaključivanja od $p < 0.05$; kritička vrednost = 3.84 (primenom metoda LogLikelihood). U navedenoj tabeli prikazane su

Izborne liste	Glavne poruke, sastavljene na osnovu ključni riči	Karakteristike stranaka i OCD
Stranke		
1	Ustanove* osnovane od BNS* obezbeđuju ostvarivanje zakonski* prava* Bunjevaca kao manjine*. Matica* ko NVO triba da se transformiše u taku ustanovu. Maternji* jezik*, nauka*, istorija*, obrazovanje* i informisanje* ovom transformacijom mogu doprineti ostvarivanju manjinski prava Bu-njevaca.	Politička moć, oslonac hegemone stranke u BNS na državu (vladajuću partiju) radi kontrole OCD, svode-nje bu-njevačke zajednice u ovir manjinskih prava
7	Angažovanjem pravnika* (nosilac liste Tot*) stranka (Liga*) će Bunjevački* nacionalni savet izvest iz krize uslovljene dilovanjem NVO.	
9	Osloncem na političku moć, isticanjem zaktiva (da* se učini....) upućeni Gradu*, na teritoriji* koju mi* - stranka* kontrolišemo svojim intenzivnim političkim radom (mnogo* se angažujemo, radimo a ne raspravljamo) pokazaće svoju sposobnost za otklanjanje negativnog uticaja NVO u Savitu*, koju potvrđuje dolazak Predsednika* Republike (šta je njeva zasluga).	
OCD		
2	BNS* putom podrške saradnje* institucija* doprinosi razvoju identiteta* i uvažavanjem kodeksa* dobre prakse jača solidarnost naroda* u istorijski* kritičnim promenama.	Politički subjektivitet civilnog društva i nacionalno jedinstvo/ solidarnost u ostvarivanju autohtone kulturne autonomije.
3	Poziv narodu* Bajmoka* za poverenje ljudima sa sela koji obrađuju zemlju.	
4	Matica* doprinosi delovanju Savita* u uspostavljanju narodnog jedinstva* uz dijalog sa crkvom*	
5	Bunjevačka* zajednica* ima potrebu organizovanja* stvaralaštva* u čemu BNS* predstavlja oslonac institucija* koje putom seminara* neguju govor*, kulturno* nasleđe* i obezbeđuju informisanje*.	
6	Bunjevcima* je značajna nastava* o poreklu*.	
8	Položaj Bunjevaca* još iz vrimena Kraljevine* SHS, oslanja se na odnos Bunjevaca*, Srba* i Hrvata* u Somboru*, na zakon* i državu* i zajedničke interese* sa Bunjevcima iz Subotice*.	Realizacija manjinskih i staleških prava.

samo ključne riči sa vridnosti G veće od 3,84 koja upućiva na pouzdanost zaključka da su take riči za određeni analizirani korpus značajno različite od referentnog korpusa, tj. da su to riči ključne za pojedinu listu. Softver: AntConc 3.2.4w (Windows).

Tri liste bunjevački stranaka su usmirene na sopstvenu političku moć i eliminaciju konkurentnog sektora civilni organizacija. Stranke, u skladu sa svojom prirodom instrumenata borbe za vlast, teže kontroli BNS ko organa kulturne autonomije izvedene iz statusa Bunjevaca ko nacionalne manjine. Međusobno konfrontirane, stranke teže osvajanju statusa hegemonie stranke u BNS, koja se oslanja na državu (vladajuću partiju), radi kontrole OCD i svođenja bunjevačke zajednice u okvir normirani manjinskih prava.

Bunjevačke organizacije civilnog društva (NVO) nisu idejno konsolidovane, na šta upućiva široka lepeza ciljova kojima one teže. Zapažaje se dvi sklonosti u strategijskoj orijentaciji ovi organizacija.

Dvi trećine OCD okrenite su ostvarivanju političkog subjektiviteta civilnog društva i nacionalnog jedinstva/ solidarnosti u ostvarivanju autohtone kulturne autonomije. Politička konsolidacija ovi organizacija je naznačena ko odgovor promenama i disolucionom uticaju strančarenja. Idejne razlike ovi OCD su značajne a u strateškim ciljevima nije konkretizovan metod njegov usaglašavanja (pominje se kodeks dobrog ponašanja, dijalog ko postupak postizanja jedinstva; nije razvijen koncept konferencije sviju OCD). Naznačen je širi okvir kulturne autonomije izveden iz poimanja autohtonog nacionalnog samoidentifikovanja Bunjevaca (zajednica interesa somborski i subotički Bunjevaca, prikogranična komunikacija u bunjevačkom korpusu, dijalog sa crkvom).

Manjina bunjevački OCD ne izlazi iz okvira manjinski prava, ostaje u užem lokalnom horizontu aktivnosti.

OCD su još u procesu izgradnje idejnog okvira i političke prakse konkurencije, nastoje postić ograničenje konkurencije oko raspodile ograničeni resursa s kojima BNS raspolaže. U tom je pritisak stranaka još snažan (zapaža se sklonost manji OCD da se klijentelistički okrenu strankama a ne razvijanju partnetsva unutar civilnog sektora). Bunjevačka matica nastoji održat status kriptopolitičke organizacije iako njezina uloga demokratskog, javnog faktora konsolidacije bunjevačkog civilnog društva raste (deklarisana nastojanja stranaka da Maticu stave pod svoju kontrolu to dokazuju).

Ideološko razlikovanje unutar bunjevačke zajednice mož postat jasno i u svakodnevnoj praksi društvenog života ako se utvrdi *nacionalna strategija razvoja bunjevačke kulturne autonomije*. Izbegavanje donošenja take strategije – i pored obaveze koju Zakon u tom smislu nalaže BNS – signal je oportunitizma politički stranaka i odsustva inicijative NVO za izgrađivanje strukture bunjevačkog civilnog društva. Bunjevačke stranke se moradu okrenit realnim nacionalnim interesima Bunjevaca (depopulacija, gašenje govorne zajednice ikavaca i privatanje srpskog jezika ko materinskog, blokade obrazovanja na nivou zanatskog i administrativnog rada, zaostajanje Bunjevaca za zahtivima društva oslonjenog na naučno znanje). Prid našim NVO je obaveza i potreba povezivanja, dogradnje civilni institucija kulturnog stvaralaštva čiji razvoj je *raison d'être* (razlog postojanja) BNS. Bunjevački kulturni pokret, ko subjektivacija civilnog društva, mož bit odgovor na ovaj zahtiv: institucionalizovani pokret ko okvir solidarnosti NVO i partner političkom društvu, od bunjevački stranaka do institucija i državne vlasti Srbije i agencija međunarodne zajednice.

Izlazna strategija za BNS

Šta se mož očekivati od dilovanja BNS sa polarizovanim stranačkim rasporedima u njegovoj strukturi?

Već prvo iskustvo sa konstitutivnom sidnicom BNS pokaziva da se, o hegemoniji trenutno nadmoćni, ko „jedinstvu“ u tom organu kulturne autonomije Bunjevaca, ne mož govorit. Stranačke suprotnosti, uzajamne blokade il teško održive interesne ad hoc koalicije u BNS, ranije su dovodile do „raskola“ a i u budućnosti će otežavat svrsishodno, interesima nacionalne zajednice Bunjevaca, orijentisano odlučivanje. Izlazak iz take situacije, postavlja potrebu nigovanja korektnosti pozicije i konstitutivnosti opozicije, poštivanja sagovornika i vođenja argumentovanog dijaloga. Iskustvo prithodni saziva BNS ubedljivo opovrgavaje namećanje „jedinstva“ podizanjem glasa i pribegavanjom argumentu snage. Utvrđivanje i poštivanje etičkog kodeksa u budućem dilovanju BNS mož se postavit ko opšte pravilo dobre prakse u

dilovanju svi oblika društveno-političke aktivnosti u bunjevačkoj zajednici, kako u NVO tako i u strankama.

Kaki su izgledi da se sumorni scenario iz vremena „raskola“ prithodnog BNS, ne ponovi?

Postizborni koalicioni sporazum M. Bajića i S. Kujundžić Ostojić upućiva na jednu ohrabrujuću šansu i na jedan poželjan (koliko održiv?) eksperiment isključivanja stranačke hegemonije iz prakse BNS. Civilno-stranačka koalicija, zajedničko dilovanje dila sektora NVO i dila stranačko-političkog sektora (koalicije bunjevački udruženja okupljeni u listi „Bunjevci“ i jedne stranke SBB) postignuta je na liniji Gabrićevog koalicionog sporazuma Bunjevaca iz 21. juna 2011. godine i, na samom početku dilovanja (konstituisanja) BNS, uputila je ohrabrujući signal – iz sporazuma je izostavljen projekt transformacije Bunjevačke matice ko ustanove stavljene pod kontrolu BNS. Ovaj sporazum deklarativno sadrži i nastojanje stabilizacije dilovanja BNS na nestranačkoj osnovi. (Izjava SBB „Nacionalni savit ne mož bit pridstavničko tilo ni jedne političke stranke, u smislu vladavine i podile funkcija na bazi politički stavova. “<http://www.bunjevci.net/visti/saopstenja-i-konferencije/712-ostali-doslidni-principima>). To je odjek gori pomenute poruke ministarke Udovički, koja osporava hegemonu nastojanja stranaka, označavajuć taka nastojanja ko nedopustivu politizaciju nacionalni savita. Al, treba imati u vidu da je najavljena depolitizacija BNS deklarirana u asimetričnom odnosu snaga dva koaliciona bloka u strukturi BNS (med efektivno uticajnim funkcionerima nema stručnjaka iz „opozicionog bloka“ sadašnjeg BNS). Stranačka igra pozicije i opozicije je ugrađena u temelj BNS pa će njegova nepolitička, nestranačka stabilnost bit na stalnom ispituu.

Da bi se scenario „depolitizacije“ BNS ostvario, neophodno je da se postigne koalicija – savez bunjevačkih NVO koje, u sadašnjem BNS, kako smo gori konstatovali, imadu potencijalnu većinu. No, to se teško mož ostvarit, imajuć u vidu postojanje međusobne konkurencije NVO oko oskudni finansijski resursa i zainteresovanosti niki od nji da se stave pod pokroviteljstvo „stranaka u poziciji“ (u Gradskoj skupštini Subotice

i opštinskoj skupštini Sombora). Aktiviranje Bunjevačke matice, ko jedine nominalno opštebunjevačke civilne institucije, moglo bi postat faktor društveno-političke mobilizacije bunjevačke zajednice, koja se mož razumit ko izvorište autentičnog demokratskog monitoringa i usmiravanja stranački parcelisanog BNS. Ostvarenje takog nastupa Bunjevačke matice, tokom naredne četiri godine, pritpostavlja njezino akciono idejno profilisanje i razvoj njezini mobilizacioni kapaciteta na terenu.

Matica sama po sebi orijentisana je ka kulturnom kreativnom području aktivnosti pa je aktiviranje njezini odbora, pokrećanje međuodborskog diskusionog kulturnog foruma, njezin virovatni krajnji domet u demokratskoj konsolidaciji bunjevačke zajednice. Iz osmišljenog programa takog foruma, koji povezuje bunjevačke NVO, otvara krucijalna, identitetska i egzistencijalna pitanja bunjevačke zajednice, negujuć idejnu klimu koja podržava dijalog i argumentovano dokazivanje procena, stavova i zaključaka o neophodnim pravcima unapriđivanja društveni komunikacija i kulturno-političkog nastupanja u areni političkog aktivizma, mogo bi proizać politički orijentisani pokret bunjevački NVO. Taki pokret za bunjevačku slogu, danas, i unatrag od početka prošlog vika, nije dospio na dnevni red demokratskog konsolidovanja bunjevačke zajednice. Odsustvo takog pokreta, ko protivteže stranačkom organizovanju i strančarenju, ko faktorima ideološkog deformisanja i pristrasnog političkog „navijanja“ med Bunjevcima, razlog je ograničenog uticaja bunjevačke nacionalne zajednice u savrimenom političkom društvu Srbije.

Osnivanje takog pokreta, okrenutog u prvo vreme ostvarivanju zadataka BNS ko organa bunjevačke kulturne autonomije, a kasnije iskorišćavanju izgleda koje pružaje procesi evrointegracija, moglo bi se pokazat ko „svitlo na kraju tunela“ bunjevačkog demokratskog teturanja poslidnji deset godina. Uspostavljanje takog pokreta mož okupit postojeće NVO i doprinet razvoju novi organizacija bunjevačkog civilnog društva. Pokrećanje debate o nacionalnoj strategiji bunjevačke zajednice za period 2016-2025. godine, nuz oslonac na seriju diskusioni skupova Matičinog interodborskog kulturnog foruma, pod

pokroviteljstvom BNS, moglo bi BNS dovest u središte široke demokratske mobilizacije Bunjevaca, čije odsustvo protekli izbori za BNS pokazuju, otkrivajući problem legitimizacije tog važnog organa kulturne autonomije Bunjevaca u Srbiji.

* Aleksandar Raič je rođen u Somboru 1938. godine di je završio osnovno školovanje i gimnaziju. Osnovne i magistarske postdiplomske studije završio na Ekonomskom fakultetu u Beogradu. Doktorat iz oblasti političke ekonomije (Agrarno pitanje) steko na Poljoprivrednom fakultetu u Novom Sadu. Profesor na Univerzitetu u Novom Sadu od 1974. do 2004. godine i na Sportskoj Akademiji u Beogradu od 1993. do 2008. godine. Bio urednik omladinskog lista za književnost i društvena pitanja „Pokret“ u Somboru (1962) i časopisa „Privredna izgradnja“ (1973) i „Savremenost“ u Novom Sadu.

Aleksandar Raič

Neuspjeh hrvatizacije i nadmoć mađarizacije i srbizacije Bunjevaca u Mađarskoj i Srbiji

Saopštenje na tribini o Prvom svjetskom ratu

Naučni izveštaji Mađarske akademije nauka, DOBOS dr Balázs i TÓTH dr Ágnes, podneli su 2011. godine mađarskom Parlamentu, po drugi put, naučnu analizu bunjevačkog pitanja u Mađarskoj¹. Ponovili su svoje zaključke o neutemeljenosti zahtiva narodne inicijative organizovane od strane Udruženja priživili Bunjevaca pod vođstvom Mije Muića iz Baje, da se Bunjencima dodili status nacionalne manjine u Mađarskoj (prva inicijativa 2006, druga 2011 godine – detaljnije vidit A. Delvideki, Holokaust Bunjevaca, *Bunjevački prigled*, 2013/2, str. 73-104)². Svoju analizu oslonili su na podacima o Bunjencima u 16 naselja Bajskog trougla: Bácsalmás, Bácsbokod, Bácsborsód, Bácsszentgyörgy, Baja, Bajaszentistván, Csávoly, Csikéria, Dusk, Felsősztiván, Gara, Hercegszántó, Katymár, Mátételke, Tompa i Vaskút. Podaci sadrže ukupno stanovništvo po naseljima, popisano srpsko, hrvatsko, ostalo južnoslovensko stanovništvo i ostale nacionalno neidentifikovane građane u popisima stanovništva u Mađarskoj od 1880. do 2001. godine. Mađarski popisi stanovništva su uzimali maternji jezik i nacionalno izjašnjavanje ko etničke/nacionalne kriterijume.

Pomenuti podaci zaslužuju pažnju zbog nekoliko razloga. Prvo, makoliko korišćeni podaci bili nepotpuni, dilomično rekonstruisani na

---

¹ DOBOS Balázs – TÓTH Ágnes: A magyarországi bunyevácokról (Szakértői összefoglaló) - 2. sz. melléklet: a bunyevácok által lakott települések népszámlálási adatai 1880-2001 - 2. sz. melléklet: a bunyevácok által lakott települések népszámlálási adatai 1880-2001 <http://www.mtaki.hu/data/files/572.pdf>

² Dostupno na sajtu Bunjevačkog nacionalnog savita: <http://www.bunjevci.net/>

bazi procina³, oni dozvoljavaju izvođenje zaključaka (u najmanju ruku empirijski zasnovani hipoteza) o procesu asimilacije Bunjevaca tokom stvaranja mađarske nacije od kraja 19-tog do početka 21. veka⁴. Drugo, ovi podaci ukazuju na prirodu pristupa mađarski antropologa, etnologa i

---

³ IVÁNYOSI-SZABÓ Tibor (1996): Magyarország történeti statisztikai helységnevtára. 8. Bács-Kiskun megye. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia Történeti Demográfiai Albizottsága – Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálási Főosztály. Az 1941. évi népszámlálás. Demográfiai adatok községek szerint. Szerkeszti és kiadja a Központi Statisztikai Hivatal. Budapest, 1947. 2001. évi népszámlálás. 4. Nemzetiségi kötet. A nemzeti, etnikai kisebbségek adatai. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal, 2002. RÁCZ Alpárné – SZŰCS Zoltánné (1993): 1990. évi népszámlálás. Anyanyelv, nemzetiség településenként 1980, 1990. Budapest, Központi Statisztikai Hivatal. SZARKA László (2003): Etnikai változások a déli szláv kisebbségeknél. In: KOVÁCS Nóra – SZARKA László (szerk.): Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből II. Budapest, Akadémiai Kiadó. 285-311. p.

⁴ U naslovu ove analize korišćeni su pojmovi hrvatizacija, mađarizacija i srbizacija. U sva tri slučaja rič je o instancama opštijeg pojma *stvaranja (izgradnje) nacija* ko „zamišljeni zajednica“ (Andersonove „imagined communities“, Marksove „imaginarne zajednice“, biblijski „veštački plemena“). Nakon perioda nacionalizma prije nacija (nacionalnog romantizma) (M.Hroch), uspostavljena nacionalna država zatiče etnički i kulturno raznoliku, od državotvornog etniciteta često brojčano nadmoćniju populaciju, koju nastoji „homogenizovati“, stvarajući lojalni politički narod. Uspostavljanje demokratskog sistema na državnoj teritoriji na kojoj titularna nacija ne čini većinu, teško je ostvariti. Otaleg zahtiv Garibaldija „Stvorili smo Italiju, ostaje da stvorimo Italijane“, čini temelj nacionalni strategija etnički raznoliki nacionalni država, kake su evropske države krajem 19. i u 20. veku. Normalizacija (uvođenje jednog od dijalekata titularnog etniciteta ko državnog jezika) i stalni proces standardizacije javnog nacionalnog jezika čini glavni mehanizam homogenizacije nacije. (Takode, intelektualne tvorevine na standardizovanom jeziku: nacionalna književnost, istorija, religija, itd.) U tom procesu etničke manjine i transgranične manjinske zajednice drugi nacija, bivaju podređene, administrativnim pritiskom il metodima „meke strategije inkluzije nacionalni manjina“. Nakon odmaklog procesa akulturacije, relikti ovi zajednica dovršavaju svoju depopulaciju prolazeć kroz proces „prirodne“ asimilacije (I.Feher). Nestajanje jezički zajednica je ključni indikator ove posljednje etape nacionalne integracije i kulturne asimilacije manjina, o čemu je rič u našoj analizi procesa u bunjevačkim etničkim zajednicama u Mađarskoj i Srbiji.

sociologa bunjevačkom pitanju i uopšte, ocinjivanju položaja etnički grupa i nacionalni manjina u Mađarskoj.

Iz podataka proizilazi da su bački Bunjevci uoči Prvog svitskog rata dostigli vrhunac svoje dotadašnje etnokulturne istorijske inicijative. Popis 1910. godine u mađarskom dilu Bačke (posmatrani 16 bunjevački naselja) pokaziva da je govorna zajednica Bunjevaca-ikavaca u ukupnom stanovništvu obuhvatala (najmanje) 14582 osobe ili 24,1%. U isto vreme govorna zajednica Hrvata odnosila se na 55 osoba il 0,09% posmatranog ukupnog stanovništva. Takođe se zapaža da je 1910. godina bila završetak prithodnog ciklusa hrvatske nacionalne propagande med Bunjevcima u Austro- Ugarskoj. Hrvatska govorna zajednica se od 1880, godine, kad je popisano oko 1500 govornika hrvatskog jezika, u 1910. godini svela na pomenuti 55 osoba ili ispod 1% ukupnog stanovništva.

Pomenuta godina uoči Velikog rata, bila je jedna od niza godina sa usporavanjom rasta ukupnog stanovništva 16 bunjevački naselja, i u poređenju sa prithodnom popisnom 1890-tom godinom, ukupno stanovništvo ti naselja je opalo za 5841 osobu il za 8,8%. Ova depopulacija mož se dovest u vezu sa industrijalizacijom Austo - Ugarske, migracijom u druge gradove, i sa iseljavanjom u prikomorske zemlje. U tom procesu veća mobilnost stanovništva titularni nacija Austro - Ugarske – Nemaca i Mađara – doprinela je relativnom porastu udila manje mobilnog južnoslovenskog, posebno bunjevačkog, stanovništva posmatrani 16 naselja.

Prvi svitski rat dono je prilom u dotadašnjoj tendenciji porasta bunjevačke jezičke zajednice. Sudeć prema raspoloživim podacima iz samo dva od 16 posmatrani bunjevački naselja (Hercegszanto indeks 90,5 i Bajaszentistvan indeks 101), krećanje govorne zajednice Bunjevaca je zavisilo od lokalnih okolnosti. Uzimajuć za orijentaciju nesumnjivu opštu dugoročnu tendenciju opadanja ove zajednice u svi 16 naselja posli Prvog svitskog rata (1920. do 1960. godine), neposridno nakon rata, 1920. godine, ovaj trend je tek počo (državna granica još nije bila konsolidovana, priseljavanja stanovništva tzv. optanata još je bilo u toku), bunjevačka govorna zajednica se u toj godini mogla neznatno

smanjit (procina smanjenje od 14582 na 12045 osoba). Ove je važna činjenica pomenutog postojanog ubrzanog opadanja govorne zajednice Bunjevaca, koja se od 24% u 1910. godini, u strukturi ukupnog stanovništva posmatrani naselja, u 1920. godini smanjila na približno 16,8% da bi se u 1960. godini svela na 1,27% (stopa depopulacije ove zajednice u periodu 1910 do 1960 dostizala je 4,7% godišnje).

Nakon rata, 1920. godine zajednica hrvatskog govornog jezika u posmatranim naseljima nije pokazivala tendenciju porasta (broj govornika hrvatskog jezika se zadržo na 58 osoba). Značajni porast brojnosti hrvatske govorne zajednice zapaža se od 1930. godine a pogotovo u deceniji koja se završava 1941. godinom (povećanje na 2107 osoba). Posli Drugog svetskog rata, na popisu stanovništva 1949. godine broj govornika hrvatskog jezika ovde se opet smanjio na 159 osoba (ovo je odraz pritiska na južnoslovensku populaciju u vezi sa poremećajem odnosa vlasti Rakoši Maćaša sa Jugoslavijom povodom ekskomunikacije Komunističke partije Jugoslavije iz Informbiroa 1948. godine).

Savrimeni proces hrvatizacije stanovništva posmatrani naselja u Mađarskoj datira sa 1960-tim godinama kad se brojnost hrvatske govorne zajednice naglo povećala sa 159 u 1949. na 3609 osoba u 1960 godini a brojnost bunjevačke govorne zajednice naglo smanjila sa 4523 na 1030 osoba. Proces povećavanja hrvatske i smanjivanja bunjevačke govorne zajednice dobio je na zamahu pedeseti godina (vrime Informbiroa) al se nije održo istim intenzitetom u narednim decenijama. Hrvatska govorna zajednica se izmed 1980. i 2001. godine postepeno smanjivala (od 2423 na 1179 osoba) nuz pojavu hrvatskog nacionalnog izjašnjavanja počev od sedamdeseti godina (u 1980. godini bilo je 1504 a u 2001. godini 1431 osoba nacionalno izjašnjeni ko Hrvata). U ovom najnovijem periodu etnički promina u bunjevačkom stanovništvu posmatrani naselja u Mađarskoj bunjevačka govorna zajednica je skoro iščezla s tim što nacionalno izjašnjavanje Bunjevaca nije bilo omogućeno uslid njeve administrativne kategorizacije ko pripadnika hrvatske nacionalne manjine.

Kad se posmatraje promine ukupnog bunjevačkog etničkog stanovništva, koje biluže podaci na koje se Doboš-Tot oslanjaje, zapaža se da proces

hrvatizacije Bunjevaca (koji se u Mađarskoj odvija uporedo sa dominantnim procesom mađarizacije) tokom proteklog vika (1880-2001) nije uspio održat bunjevačku zajednicu. Prije Prvog svitskog rata (1880-1900) broj ukupno popisani govornika bunjevačkog i hrvatskog jezika u 16 bunjevački naselja u Mađarskoj nije prilazio 1600 osoba a nakon 1960-ti godina broj govornika hrvatskog jezika nije primašivo 2500 osoba s tendencijom ubrzanog opadanja (godišnje prosično opadanje za 8%). Impuls povećanja i održanja govorne zajednice bunjevačkog stanovništva, čije dejstvo se, iako sa jenjavanjom, zapaža izmed 1910. i 1941. godine, mož se zahvalit otpornosti bunjevačke govorne zajednice. Ova zajednica je izgradila otporni kapacitet naspram mađarizacije dok je intervencija hrvatizacije taj otporni kapacitet oslabila, što je ukupno bunjevačku zajednicu u posmatranim naseljima u Mađarskoj, uvelo u krizu opstanka, u proces „prirodne“ asimilacije (I.Feher). Nezadrživo gašenje bunjevačke govorne zajednice rezultiralo je svođenjom ukupne bunjevačke etničke zajednice na etnički recidiv sa učešćom u ukupnom stanovništvu ispod 1%. To je rezultat nacionalne strategije asimilacije nacionalni manjina u titularnu mađarsku naciju. Prigušivanjom i onemogućavanjom održanja i razvoja govorne bunjevačke zajednice, i sama nominalna zajednica hrvatske nacionalne manjine je dovedena u položaj marginalizovane, „igrajuće i pivajuće“ etničke grupe, čiji pridvodnici i aktivisti uživaje ugled i privilegije pridstavnika statusno priznate nacionalne manjine Hrvata. Oko 1500 nacionalno deklarirani Hrvata (bunjevačkog etničkog porikla) čini danas političku zajednicu bunjevački Hrvata u Mađarskoj s tim da 17,6% pripadnika ove zajednice ne vlada hrvatskim jezikom.

Sa stanovišta nacionalnog interesa održanja bunjevačke govorne zajednice i snaženja njezini otporni kapaciteta naspram asimilacije u većinsku nacionalnu zajednicu u Mađarskoj, intervencija hrvatizacije bunjevačku zajednicu ne spasava od gašenja.

To je proces koji zapažamo i u bunjevačkoj etničkoj zajednici (Bunjevci obe nacionalne orijentacije – hrvatske i bunjevačke *sensu proprio*) u vojvođanskom dilu Bačke.

Ne upuštajući se u detaljniju analizu ovog procesa kod nas, dovoljno je ukazati na podatak o savremenom stanju bunjevačke i hrvatske govorne zajednice, na koje ukazuju rezultati popisa stanovništva 2001. i 2011. godine u Vojvodini.

U 2011. godini bunjevački jezik ko maternji jezik deklariralo je 41,42% nacionalno izjašnjeni Bunjevaca s tim što se taj procent govornika ikavice u poređenju sa 2002. godinom smanjio za 25% (srpski jezik ko maternji deklariralo je blizu 60% građana bunjevačke nacionalnosti). Istovremeno se pokazalo da popisana populacija Bunjevaca u 2011. godini u Srbiji 3,57 puta brže nestaje od inače opšteg nestajanja stanovništva Srbije. U isto vreme, hrvatski jezik ko maternji, deklariralo je 30,99% nacionalno izjašnjeni Hrvata (uključujući bunjevačke Hrvate) s tim što se taj procent govornika hrvatske ijekavštine u poređenju sa 2002. godinom smanjio za 31% (srpski jezik ko maternji deklariralo je blizu 70% građana hrvatske nacionalnosti). Istovremeno se pokazalo da popisana populacija Hrvata u 2011. godini u Srbiji 1,4 puta brže nestaje od nestajanja stanovništva Srbije. Ova analiza navodi na konstataciju da je i u Srbiji hrvatizacija Bunjevaca ometajući proces opstanka bunjevačke govorne zajednice (obadve nacionalne orijentacije) u okruženju sa nadmoćnim uticajem kulturnog i političkog sistema većinske nacionalne zajednice.

Ovo su signali krize opstanka bunjevačke zajednice ode kod nas čiji krajnji rezultat, do kraja 21. vika, ne mož bit drugačiji od onog koji su priživeli Bunjevci u Mađarskoj.

Titularne nacije imaju tendenciju homogenizacije stanovništva obuhvaćenog kulturnim i političkim sistemom svoje države. Stoga je problem, na koji ova preliminarana analiza ukazuje, prvenstveno održanje i razvijanje stvaralački kapaciteta jezičke zajednice Bunjevaca. U tom se oni moradu oslonit na sopstvene potencijale a ne očekivat isključivo blagonaklonu intervenciju države čiji su građani. Sa gašenjem govorne zajednice, kako to pokazuje primer Bunjevaca u Mađarskoj, njeva etnička zajednica gubi tlo pod nogama i ostaje etnički relikv sa ili bez statusa nacionalne manjine. Dodiljivanjem tog statusa, demokratske elite većinske nacije potvrđuju, u sopstvenim očima i prid takim elitama međunarodne zajednice (prvenstveno Evropske Unije), svoju

demokratsku multikulturnu legitimaciju⁵. Dramatična perspektiva gašenja manjinski govorni zajednica Bunjevaca i drugi etniciteta u Mađarskoj, kod ovi elita ne izaziva nespokoj i osićanje odgovornosti. Nji obuzima patriotska briga za pripadnike sopstvene nacije ko manjinske zajednice izvan sopstvene nacionalne države. Bunjevcima su se gore pomenuti mađarski istraživači pozabavili kad je prid nji postavljen zadatak osporavanja prava Bunjevcima u Mađarskoj na status nacionalne manjine. Da nije istraživačkog doprinosa Ištvana Fehera (*Az utolso percben*) i Atila Delvidekija (*Holokaust Bunjevaca*), malo šta bismo znali o posliđnjim minutima išćezavanja Bunjevaca i drugi nacionalni manjina u susidnoj zemlji.

Ostavljam ovu tugaljivu temu za naknadna istraživanja. Ovom prilikom važan je zaključak, do kojeg je dovela ode saopštena analiza o prilomnom istorijskom znaćaju Prvog svitskog rata po govornu zajednicu Bunjevaca sa obadve strane državne granice povučene nakon Trijanonskog ugovora. Održanje i razvoj govorne zajednice je temelj opstanka bunjevaćke etnićke zajednice u Mađarskoj ko i kod nas ode u Srbiji.

---

⁵ Videti: E.B.Weaver (2011), *Hungarians Views of the Bunjevci in Habsburg Times and the Inter-war Period*. Prikaz u „Bunjevaćki prigled“, 2012/1 str.136-143. <http://www.bunjevci.net/>

Zvonko Stantić

Veliki rat ko međunarodna pritpostavka prisajedinjenja Bačke, Banata i Baranje Kraljevini Srbiji

Saopštenje na tribini o Prvom svitskom ratu

Uobičajeno je za nas, višegeneracijski vojvođane, čiji su prici bili državljani Austro - Ugarske, uglavnom brez obzira na nacionalnost, da zbog mobilizacije naši pridaka u državnu vojsku carevine, pišemo samo o aktivnostima oko prisajedinjenja Bačke, Banata i Baranje kraljevini Srbiji, te stvaranju druge Vojvodine, u čemu su Bunjevci odigrali značajnu ulogu, naročito kada je rič o Subotici i naravno Somboru, ali bi u sklopu teme iz naslova, to bilo priopširno i skrećanje od osnovne premise. Oni su svoj doprinos davali opstrukcijom i brzim prilaskom uglavnom ruskim jedinicama, s obzirom da je ruski front smatran kaznom, zbog čega su ji tamo i slali, ali je med subotičanima koji su bili na zapadnom evropskom frontu, bilo i pridavanja engleskim trupama, čiji su logori za ratne zarobljenike bili u severnoj Italiji.

Tema Velike narodne skupštine u Novom Sadu od 25. novembra 1919. godine, vezivana je od posli Prvog svitskog rata, ko i do devedeseti godina 20. vika, za ideju ujedinjenja južni Slovena. I pored veliki žrtava koje su plaćene, ova ideja, krajom prošlog vika u potpunosti je obesmišljena, Jugoslavija je razbijena, sa tendencijom da se ne ujedini više.

O okolnostima koje su nastale posli balkanski ratova, i ko međunarodna konstalacija državni odnosa i odnosa vojni sila, možda je u pravu A.J.P.Taylor kad konstatuje: „Sloveni Monarhije bili su pripušteni sami sebi, ko i prije izbivanja rata; jedini je saveznik bio sam rat, koji je iscrpljivo trošni habsburški stroj. Koliko god to bilo čudno, Jugoslavija,

država „Južnih Slovena“, dugovala je svoj postanak uspihu Nemačke. Da su 1915. pobedile Srbija i Italija, obadve bi se usprotivile njezinom stvaranju.“

Rat i to svitski razmira je dakle bio, surovi priduslov stvaranja države južnih Slovena, ali ne zaboravimo i prisajedinjenja Bačke, Baranje i Banata kraljevini Srbiji. Da ga nije bilo, svitski poredak, društveno uređenje pojedini bivši carevina, granice mnogi država, bile bi u nikim okvirima koje su prithodile Pariskoj mirovnoj konferenciji.

Kad je Petar, izabrani kralj Srbije, 1903. prolazio kroz Beč, vraćajući se iz Ženeve, na stanici ga je dočela masa svita, Srba i Hrvata, podanika Franc Jozefa, pivala himne i pozdravljala ga sa: „Živeo Kralj Srbije i Hrvatske, Živeo jugoslovenski kralj“. Austrougarska vlada, virovala je da će kralj Petar bit poslušni komšija, i zato je prilomila svoj štap nad kraljom Milanom Obrenovićom, dopuštivši ovakvu nečuvenu demonstraciju u srid Beča. I Goluhovski, zajednički ministar inostrani dela, i Kalaj zajednički ministar finansija, virovali su da su dolaskom kralja Petra u Beograd, dobili bitku sa Rusijom na Balkanu. Šef generalštaba nije tako mislio. On je smatro da je rat izmed Srbije i Austro-Ugarske, dolaskom Karađorđevića u Srbiju i neizbežan i neophodan. Godine 1904. bugarski kralj Ferdinand i srpski kralj Petar sklopili su sporazum u Nišu, kojim su postavljene osnove za carinsku uniju i za poštansku i novčanu konvenciju. Ovaj sporazum, Bugari su neoprizno, ko pitanje, postavili brez obavištavanja Srbije, na svoje sobranje i time obelodanili svitu. Naravno da trgovinski ugovor, izmed Srbije i Austro-Ugarske 1905.godine, Beč nije tio obnovit, poslavši notu Beogradu, u kojoj ga obavištavaje, da će zatvorit granicu za promet roba, ako se carinska unija sa Bugarskom provede u dilo. To je bio prvi blaži ultimatum. Zapravo Austro - Ugarska je želila vratit spoljnu politiku i privredne odnose sa Srbijom na one od prija 1903. godine. Zbog tog u februaru 1906. godine Austro-Ugarska zatvara svoje ogromno tržište, najveće za eksport Srbije, posebno za uvoz stoke i rane, prikidaje se svi trgovački prigovori. Srbija je bila prinuđena na ovaj carinski rat, koji je u narodnim masama imao velikog, negativnog odjeka. Očekivalo se u Austro-Ugarskoj kolaps srpske privrede, naročito poljoprivrede,

međutim to se nije dogodilo. Izvoz se nije značajno smanjio, već se priusmirio na Italiju, Bugarsku, čak i na Nemačku, ali se uvoz roba iz Austro-Ugarske, posebno industrijski proizvoda gotovo u potpunosti prikinio. Već za godinu dana pojavile su se ideje o vojnoj intervenciji na Srbiju, naročito je u tome pridnjačio kruni vrlo bliski načelnik komande Conrad, dok su mađarski političari, znajući da najveći dio privredni odnosa sa Austrijom, zapravo ide priko Ugarske, računali na elastičnije odnose. Već od 1903.godine po mišljenju tadašnji ugarskih historičara, Srbija pokazuje svim Srbima u dijaspori, da je došlo vreme da se triba povezivat. Svojom akcijom od 6. oktobra 1908.godine (Bosanska, jel aneksiona kriza), Austro-Ugarska daje do znanja da je u stanju razgovarat sa pozicijama sile i južnoslovensko pitanje rišavat u skladu samo sa sopstvenom voljom. U Srbiji je ova intervencija doživljena vrlo teško, ali je vlada bila prisiljena odustat od reakcije, čak je bila prisiljena smirivat gibanja u svojoj javnosti, pa i aktivnosti „Narodne odbrane“. Monarhija je naizgled odnela veliku pobedu, međutim jugoslovenski i nacionalni politički pokreti, nisu se smirili. „Narodna odbrana“ je nastavila da radi još intenzivnije, podstaknuta aneksijom.

Na vojnim manevrima 1908. u okolini Dubrovnika, prisustvovo je pristolonaslidnik Franjo Ferdinand. Narod je klico jedino Ferinandovom gostu, crnogorskom princu Danilu. Bečkim mirodavnim krugovima, jasno je bilo da triba što brže radit. Na traženje barona Erentala, 1907. sultan Abdul Hamid, daje austrijancima koncesiju za železnicu kroz Sandžak. Slideći korak, bila je mlado turska revolucija, a treći odlučni korak, bila je aneksija Bosne i Hercegovine 1908. godine. Te dvi provincije, tili su baron Erental i baron fon Hecendorf da podnesu caru na dar, na dan njegovog „dijamantskog jubileja“. Vojno zauzimanje Bosne i Hercegovine ko intencija Austro-Ugarske aktuelno je bilo još 1869. godine kad se raspravljalo o zauzimanju Bosne. Godine 1878. velike evropske sile su na Berlinskom kongresu nastojale izbegnit mogući veliki rat, izazvan nezadovoljstvom Velike Britanije zbog tog što je Rusija stekla velik uticaj na Balkanu. Sanstefanski ugovor je metnut van snage, Berlinski kongres je ostavio Bosnu i Hercegovinu formalno u sastavu Otomanske imperije, al je zato odlučeno da na teritoriju Bosne i Hercegovine i Sandžaka uđu trupe Austro-Ugarske, kako bi

uspostavile red i mir, odnosno spričile zločine nad kršćanskim stanovništvom, koji su bili povod Hercegovačkom ustanku i rusko-turskom ratu. Protiv ulaska su bili Đula Andraš, ministar spoljni poslova, i Benjamin Kalai, dobar poznavalac istorije Južni Slovena i austrijski konzul u Beogradu. Neizvesno je bilo bi li Bosnom, de fakto vladala Austrija jel Ugarska, jel bi se Hrvatska koja je od 1868. godine Hrvatsko-Ugarskom nagodbom stekla veći stepen samostalnosti od onog koji je vikovima imala u Ugarsko-Hrvatskom kraljevstvu, javila sa svojim teritorijalnim pridlozima. Veliki broj muslimana okrenio se protiv austro-ugarski okupacijskih snaga, a priključio im se i dio regularni turskih trupa. Ipak za dva meseca okupacija je završena. Tom operacijom komandovo je lički Bunjevac, austrijski general Joso Filipović, poznat po hrabrosti i ko dobar strateg za velike operacije, isti onaj koji je ko mladi kapetan „Pilipac“, po naredbi bunjevačkog generala Rukavine iz Graca, sa dva broda doplovio u Kotorski zaliv, donevši strmim starim putom priko Njeguša, savrimeno naoružanje i novčanu pomoć na Cetinje. Njegoš i pored pet posita kapetana Filipovića, u manastiru Stanjevići u blizini Budve, nije tio prihvatit saradnju sa katoličkom Austrijom. Kapelan ove jedinice, od oko 200 krajišnika, većinom lički Bunjevaca, Krpmotić, bio je začuđen velikim brojom isti prizimena kod Crnogoraca i Bunjevaca, a prijemom u Paštrovićima, Crmnici i okolini Cetinja, toliko je bio oduševljen, da je o tom napiso podužu pismu. Pojedini vojnici okupacione vojske bili su Bunjevci, koji u Bosni i Hercegovini nailaze na svoje prizimenjake katoličke i pravoslavne vire, a učestvovali su iste 1908. u junu, Austrija sklapa sporazum sa Bugarima o diobi Srbije. Najveće neslaganje bilo je oko Niša, jer je austrijska komanda, smatrala da je samo sa zaposidanjem Niša položaj siguran. Već u avgustu, dan po mladoturskoj revoluciji, bečka vlada pridviđa odlazak Turaka sa Balkana i ulazak svoji trupa u Srbiju. U martu 1909. rišavano je o vrhovnom komandantu za operacije protiv Srbije –Franji Ferdinandu, pojačavane su trupe u Bosni i Hercegovini, spremljena je mobilizacija za milion vojnika. Za rat se pridviđalo da će trajat tri meseca i koštati 800 miliona kruna. Savit veliki sila Srbiji, bio je da prizna aneksiju, što je ona i učinila 30. marta. Čekala se samo greška, pa da Srbija bude uzročnik napada. Računalo se da ni Rusija ni Srbija nisu kadre za veće sukobe. U martu mesecu 1909. spreman je u

Dubrovniku atentat na kralja Petra. Suvozemne i pomorske snage carske vojske su se ubrzano naoružavale, iz zajma dobijenog od Francuske. U Hrvatskoj i Slavoniji, suspendovana su sva osnovna ustavna prava za Srbe i Hrvate. Uticaj Franje Ferdinanda i vojničke partije, rasto je iz dana u dan. Austrija pogrišno procinjiva ishod balkanski ratova, smatrajuć da pobida Turske ne dolazi u pitanje 8. novembra 1912. šef generalštaba, tražio je da se Srbiji postavi ultimatum: ili carinska unija ili rat, a misec dana kasnije, piše Franji Ferdinandu „Sad je stvar u ovome, da li će se izvršit ujedinjenje jugoslovenske rase u okviru Austrije, dakle na štetu Srbije, ili pod zaštitom Srbije, na štetu Monarhije“. Naređena je dilomična mobilizacija u dilovima carevine: Vojvodini (uslovno kazano), Slavoniji i Bosni. Kad je stigla vist da je srpska vojska razbila Turke na Kumanovu, zauzela Skoplje, Bitolj, poslala vojsku na Jedrene, vojnička partija Austrije tražila je da se oma umaršira u Srbiju. Međutim, kretanje ruski trupa, nagli prikid italo-turskoga rata i obnova Trojnoga saveza, odložile su ovu stvar. Srpska vojska zauzela je Skadar maja 1913. što je natiralo Austro-Ugarsku da Srbiji postavi novi ultimatum, da će oružjom vratit Skadar Arbaniji. Austro-Ugarska je dobila „nezavisnu Arbaniju“, a Srbija izgubila izlazak na more. Pripremljeno je prinošenje teške artiljerije iz Osijeka i Petrovaradina za Zemun. Spremala se i Dunavska flotila. Po odobrenju cara Franje Josipa, šalje se februara 1913. u Arbaniju oružje i oprema. General Moltke, šef nemačkog generalštaba, piše 11. februara 1913. šefu vrhovnog štaba u Beču: -„Danas sutra, mora bit rata, rata izmed Slovenstva i Germanstva, samo triba manevrisat tako da povod dođe od Slovena. Čim dođe do zategnuti odnosa sa Srbijom, sve će sile, sem Rusije bit na strani Austro-Ugarske. Ako Srbija zadrži Sandžak, to je dovoljan razlog“. Te velike sile, omogućile su Austro-Ugarskoj da odredi granice grčke i srpske prema Arbaniji i da je organizuje sa knezom Vidom, ko vladaocem. Kad je Esad paša prido Skadar pristolonaslidniku Danilu 23. 4. 1913. Ministarski savit u Beču rišava da se okupira Cetinje ili da se objavi rat i umaršira u Srbiju, Crnu Goru i Sandžak. Ovaj put, čeko se ishod srpsko-bugarskog spora oko Jedrena. U sporazumu sa Bečom, 29. i 30. juna 1913. bugarski pukovi mučki napadaju na Bregalnici srpsku vojsku. Bio je to, zbog teškog poraza Bugara, i veliki poraz diplomatije Austro-Ugarske. Zahvaljajuć

rodbinskim vezama kraljeva rumunskog Karola i grčkog Konstantina sa nemačkim carom, zaključen je Bukureštanski mir, koji Beč doživljava ko uvridu, koju joj je nanela Srbija, jer je njoj dono teritorije ratom dobivene. Ideje o napadu na Srbiju bile su ozbiljno razmatrane više od deset puta u Šenbrunu, ali sve ostaje na planovima za manevre. Tako je bilo sve do sarajevskog atentata. Manevre 15. i 16. korpusa u Istočnoj Bosni, marta 1914. zamišljene ko kontraudar projektovanim, nadolazećim trupama iz Srbije, najavljuje zagrebački list „Srbobran“. Bio je to povod da se bosanska omladina počne ozbiljno baviti planovima za organizovanje atentata. Komandant na manevrima, tribo je bit general Poćorek, a Franjo Ferdinand sudija. Udešeno je bilo i da na manevre dođe njegova supruga, vojvotkinja Sofija od Hoenberga. Prema ričima Ota fon Habsburga od prija desetak godina, kazanim jednom našem uglednom, starijem savriminiku sa Palića, ovi manevri pridstavljeni su dvoru ko paradni, inače kazo je, prema vikovnim dvorskim pravilima, trudnica koja nosi pristolonaslidnika, ne smi ić nigdi, di po nju i njezin plod postoji bilo kakva opasnost.

Podatak koji je izno Oto fon Habsburg, da je vojvotkinja bila trudna, očigledno je dvor od sramote zadržo od javnosti ili nije tačan.

Za manevre, odabrani su 24. 25. i 26. jun, a svečani prijem, baš na Vidov dan. Za ovu positu Bosni, dao je odobrenje i sam car. Ovi manevri su bili u stvari, maska za pripremani upad u Sandžak. Povirljive informacije govornile su da je put izuzetno rizičan. Vojni manevri ocinjani su ko uspišni, ovako: „Neprijatelj priko Drine je pribaćen, pobiden i uništen“. Povorku sa Franjom Ferdinandom od četiri automobila duž dugog puta kroz Sarajevo, obizbiđivalo je stotinjak policajaca, a pištoljom i bombama naoružani atentatora, raspoređeni duž puta bilo je šestoro. Brzina krećanja u gradu je suprotno svim pravilima, bila znatno smanjena. Atentator Čubrinović upito je policajca u kojim kolima su Franjo Ferdinand i Sofija Hoenberg, na šta je dobio otvoren odgovor: „U drugim“. Greškom bombaša, ranjeni su grofica Lanjus, baron Rumerskih, a najteže potpukovnik Merici. Šofer drugog automobila dodo je gas, ali mu je pristolonaslidnik, krajnje naivno, naredio da stane, iako je gelerima bila okrzuta i vojvotkinja Sofija. Na povratku iz Opštine ruta je prominjena, a šofer je iz na insistiranje vojvotkinje Sofije

skrenio na sporedan put, na kojem ji je čeko sasvim slučajno, atentator - Princip. Poćorek je mogo postaviti sa svake strane dupli špalir vojnika na prolazu erhercoga, pozvat žandarmeriju, tražit policijsko pojaćanje, ali je on to sve propuštio. Reskiro je tućim životima, radi potrebnog povoda za rat. Lići li to na spinovanje javnosti, u slućaju Raćak? Sekretar Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, smatro je da su u sarajevskom atentatu ućestvovala dva grupe, lićni neprijatelji i politićki protivnici Franje Ferdinanda. U prve on ubraja kneza Montenuovo, prvog maršala bećkoga dvora, grofa Tisu, bivšeg zajednićkog ministra finansija barona Burijana, pa donekle i ministra Bilinskoga. U druge, ubraja je grupu ljudi oko sarajevskog lista „Narod“.

Car Franjo je vist o ubistvu prokomentarisao sa: „Bog je najzad, sve uputio na pravi put. Sad mogu na miru umrit“. Bila je ovo za Austro-Ugarsku dugo vrebana prilika. Srbija je optuženaa da se ne pridržava sporazuma od 31. marta 1909. o nigovanju dobrosusidski odnosa i da podstiće razne pokrete, usmirene na rušenje Austro-Ugarske monarhije. Srpskoj vladi, dat je rok od 48 sati da prihvati austrijske islidnike, u suprotnom austro-ugarsko poslanstvo povuće se iz Beograda. Prido ju je feldmaršal Gizl, ministru inostrani dela g. Paćuu, na nemaćkom jeziku. Pripremajuć se za odgovor, srpska vlada je u tajnosti otpočela već sutradan, hitne pripreme za prilazak vlade, dvora, diplomatskog kora, trezora narodne banke i vladine arhive u Niš. U diplomatskom maniru, ona u 10 taćaka odgovara, izmed ostalog da je: „...ubećena da će njezin odgovor otkloniti svaki nesporazum kojim priti da pomuti odnose dobroga susidstva izmed Austro-Ugarske monarhije i Kraljevine Srbije“. Odgovor je pridat u 17h i 45 minuta u subotu 25. jula. 1914. Baron Gizl je u roku od ćetvrt sata (što znaći da nije stigo izdaleka i da je bio unaprid poznat) u svojem pismu, obavistio srpsku vladu: „Konstatujem da se od trenutka kad primite ovo pismo, prikid diplomatski odnosa izmed Srbije i Austro-Ugarske smatra ko svršeni ćin“. Odgovor Srbije u Beću je prvi proćito car Franjo Josip I, nuz komentar : „Prikid diplomatski odnosa ne mora još znaćiti sukob...“. Nemaćka je oćekivala da će mobilizacija osam korpusa vojske 25. jula znaćiti brzu akciju protiv Srbije. Pridloge ser Edvarda Greja o posridovanju Engleske, Francuske, Italije i Nemaćke da do sukoba ne doće, Nemaćka je ko saviznik

Austro-Ugarske odbila. Grof Tisa, tražio je od Ministarskog savita, da donese odluku da se od Srbije neće nijedan komad zemlje anektirat posli rata, čak ni pri ispravki granica. Ovo je i ranije Tisa tražio od austrijske vlade, iz straha od pojačavanja nemađarskog i srpskog elementa, u Donjoj Monarhiji. Grof Bertold, u svojem odgovoru grofu Tisi, diplomatski kaže slideće: “Za slučaj da rat bude pobedonosno završen, ništa se neće anektirat od srpske teritorije, nego što je danas, ali treba tražit da se Srbija podili izmed Bugara, Grka i Arbanasa, pa možda i Rumuna, i na taj način treba umanjit Srbiju i učiniti je bezopasnom.” Grof Tisa je tražio, što je i prihvaćeno, da se silama izjavi, kako Austro-Ugarska nema namire da ma kaku teritoriju anektira. Saradnik Tisin, bio je Bunjevac, tajni kraljevski savitnik, grof Stipan Pišta Vojnić, koji je pomogo kasnije u oslobađanju srpski ugledni građana, uhapšeni za odmazdu u Subotici, posli jednog prodora srpske vojske u Srem 1914. 27. jula ministar inostrani dila, grof Bertold podnio je Franji Josifu pridlog za objavu rata. Car sprva, nije bio raspoložen za rat. Zato mu je servirana informacija iz štaba IV korpusa, da su srpske trupe kod Kovina pucale na austrijske, ko i vist od poglavara Bosne i Hercegovine, da su srpske čete pobile 400 žandarma, austrijski vojnika i oficira. Car je posli tog svojom rukom, ispod Bertoldovog pridloga za objavu rata, napiso svoje odobrenje. Tačno 28. jula u 11 sati poslata je objava rata u Niš, a prispila poslipodne u 1 sat i 20 minuta. Bio je to prvi primer u svitu, da se rat oglašava depešom. Faktor iznenađenja je zanemaren, u namiri da se odnos prema Srbiji učini transparentnim i da se u međunarodnom okruženju, ovo pitanje učini legalnim. Car piše u Pariz, London, Rim i Petrograd, izmed ostalog: „Težnja Srbije da odcipi nasilno, teritorije koje se ne mogu odvojiti od Austro-Ugarske sve je veća“. Već sutradan car je pito ministra Bilinskoga: “Mislite li da će Rusija trpiti naš rat sa Srbijom? To je nemoguće. Kud ovo idemo? Šta se još sprema?” Što se njega tiče, događaji koji su slidili, značili su kraj feudalnog sistema i mnogi evropski dinastija, kraljevina, carevina.

I pored pokušaja Nemačke da svede sukob na rat izmed Srbije i Austro-Ugarske, 4. avgusta u rat su ušle Rusija, Engleska, Francuska, Belgija, a onda je morala i Nemačka.

Krajom 1915. u želji da čuvaje „Bukureški ugovor“ saveznici šalju priko Soluna u Srbiju oko 25000 vojnika. I nemački Glavni štab i austrougarski, mišljenja su da Srbiju ne treba zbrisat za uvik, jer bi i velika Bugarska bila jednaka pritnja ko i velika Srbija. „Dopusti li se Bugarima da poklope sve, oni će pobugariti Srbe, a u interesu je našem da se Srbi i Bugari održe u stalnom sukobu“- završava svoje izlaganje Austro-Ugarski poslanik u Carigradu, baronu Burijanu, decembra 1915. Zanimljiv je plan grofa Tise, za koji je očekivo podršku Berlina, a značajno se razlikuje od onog, što je izjavljivo prija početka ratni dejstava. Tisa ga je u vidu pridloga uputio caru Franji Josifu I. U njemu pridlaže: „Srbija prvo treba da izgubi južne i istočne krajeve davši ji Bugarima; pa onda treba da izgubi sve krajeve pored Save i Dunava, ono što Ugarska ima da oduzme... bi se moglo ograničit samo na najplodnije ravnice. Najzad, od Srbije bi tribalo oduzet, pa dat Arbaniji, one krajeve koji su Londonskim protokolom (od 1913.) dati Srbiji i Crnoj Gori. Od Arbanije se mora napraviti jedna velika privredna i politička jedinica, ...ostatak Srba će se spojiti sa Crnom Gorom, od koje će se oduzeti Bar i Ulcinj i sa Srbijom, koja će ostati tako, sa najsiromašnijim krajevima bez komunikacija, u brdima. Ujedinjenje svih Srba je želja nacionalista Srba i posli sloma Srbije. Svi ti krugovi u Mađarskoj, žele aneksiju svih srbijanskih (ovo je možda nedosludnost u privodu, po svemu sudeći, radi se o okruzima u kojima Srbi čine većinu, jel znatan broj), kako bi se ujedinili svi Srbi na jugu Monarhije i na taj način postali važan činilac u njoj. Prema tome, na Ugarskoj je glavna zadaća da reši jugoslovensko pitanje. To je nesumnjivo veliki teret, koji bi odgovorni ugarski državnici podneli, u slučaju da Bosna i jedan mali severni dio Srbije pripadnu Ugarskoj. Aneksija Srbije ne bi ubila velikosrpsku ideju, naprotiv, pojačavanjem broja Srba u Monarhiji postaju novi činoci za veliku Srbiju. I zato ja pridlažem da se od ostatka Srbije stvori jedna naročita državnica, odsečena od sveta. Ovo osamljivanje Srba imalo bi se proširiti i na one okruge, koje bi prisajedinili Ugarskoj. Pored tog, izvela bi se kolonizacija na širokoj osnovi. Kolonizirani bi bili Mađari i Nemci koji bi bili neprikidno u većini. Ruku u ruku, sa dobro smišljenim ojačavanjem Mađara i Nemaca u Sremu, u Bačkoj i u Banatu, gvozdeni bedem, koji će čuvati južnu granicu od velikosrpske zaraze, naše Srbe domorodce, bivaće na ovaj način sve čvršći.“ Grof Tisa nije dakle, ovaj

put bio protiv rata, već da se spriči po svaku cinu, ujedinjenje Južni Slovena, u interesu Ugarske i njenog dotadašnjeg gospodstva nad Srbima i Hrvatima u Austro-Ugarskoj monarhiji.

U isto vreme, u Londonu i Parizu razmatra se dal da se proširiva solunska baza il da se Grčka prisili na bolje držanje. Grčka priti da će srpsku vojsku razoružat ako samo priđe granicu, iako je po ugovoru iz 1913. bila obavezna u slučaju da dođe do napada Bugarske na Srbiju da oma priđe na stranu Srbije. Posli objave rata Srbiji od strane Austro-Ugarske, pridsidnik grčke vlade Venizelos izjavljiva da će Grčka održavat prijateljsku neutralnost, uvik spremna da odbije svaku agresiju Bugarske na Srbiju. Neučestvovanje u ratu protiv Austro-Ugarske obrazložio je sotim što bi ona mogla napast Solun, koji je neophodan za snadbivanje Srbije, a priranim ulaskom u rat oslabila bi svoje snage koje bi eventualno tribale neutralizovati napad Bugarske. Rumunija je to i uradila jula 1913. kad je prilikom napada Bugarske na Srbiju intervenisala prilaskom priko Dunava i ofanzivnim nastupanjem prema Sofiji, čime je doprinela da se Drugi balkanski rat brzo završi na štetu Bugarske, ali je i dobila dio bugarske Dobrudže. Rumunija je već od 1883. godine vezana ugovorom sa Centralnim silama. Mađarski magnati nisu želili ni čut o ustupanju svoje teritorije radi niki politički interesa. Austro -Ugarska je već izgubila nadu u vojnu saradnju sa ovim formalnim saveznikom. Nemačka se do krajnosti naprizala, oslanjajuć se na rumunsku dinastiju, nemačkog porikla, ko i na rusko – rumunske anagonističke planove i teritorijalne aspiracije. Ipak, Rumunija sve do 1916. godine ostala je neutralna. Kad je izbio rat izmed Srbije i Austro -Ugarske, nemački princ Vid, koji je bio izabran na albanski pristo, napuštio je Albaniju, pa je u njoj zavladata anarhija. Muslimanski Albanac Esad paša, uspio je da se nametne za gospodara Albanije, iako ga Maća i Severna Albanija nisu tile priznat. On se držo nuz Sile sprazuma i u Srbiji je gledo prirodnog saveznika. Čim je u oktobru 1914. godine Turska stupila u rat, turski i austrougarski agenti su organizovali pobune u Albaniji, s namirom da dovedu novu vlast pomoću koje bi sprovodili napade na pozadinu Srbije i Crne Gore. Zbog tog su Srbija i Crna Gora, znajuć to, bile prinuđene izdvojiti jače snage prema albanskoj granici. Bugarska vlada je već 24. juna 1914. godine, na dan pridaje

austrougarskog ultimatumu Srbiji, izjavila u Berlinu želju da priđe Trojnom savezu. Boječ se da ovim Rumuniju i Grčku ne otira u suprotni savez, Nemačka se uzdržala da prihvati bugarske aspiracije, pa Bugarska za početak proglašava samo neutralnost. Počorek je upravo zbog mamljenja Bugarske pomiro vojne ciljeve od Save i Dunava ka Velikoj Moravi, sa krajnjim ciljom –pruga Beograd – Niš i dalje na jug. Ipak sjajne pobide 1914. godine, iz Balkanski ratova iskusne srpske vojske, porazi austrougarske vojske u Galiciji, upozorenje iz decembra 1914. godine Sila sporazuma da će štititi Srbiju i Grčku, ali i obećanja da će u slučaju neutralnosti dobiti kompenzacije u Makedoniji i turskoj Trakiji privolili su Bugarsku na dalju neutralnost. Stav Italije bio je neutralan, iako je bila u Trojnom savezu sa Nemačkom i Austro - Ugarskom, pravdajući to napadačkim karakterom rata sa Srbijom, dok je pakt imo izvorno odbambeni karakter. Zapravo Francuska i Engleska mornarica držala je Sridozemlje, pa je postojala opasnost pomorske blokade Italije, što nije odgovaralo ni Austro - Ugarskoj, u slučaju blokade njezinog snabdivanja. Za ovo nećkanje dobila je pricutnim pristankom obadvi strane već 30. oktobra 1914. ostrvo Saseno, a krajom iste godine i Valonu. Tako je Italija bila, ne ispaljujuć metka, med silama koje su prve osvojile tuđe teritorije. Ambicije da uzme ućešća na Balkanskom ratištu pokazivala je Turska. Austro-Ugarska nije imala povirenja u postupke Turske u anektiranoj Bosni, u slučaju zajedničkog vojnog nastupanja. Međutim, Sile sporazuma su zavedene imperijalističkim ambicijama na Balkanu napravile veliku grešku tim što su odbile tursku ponudu jel što ko i u slučaju Rumunije, Bugarske i Italije nisu pokušali obećanjima teritorija obezbediti tursku neutralnost. Prve teške posljedice ositili su Srbi i Crnogorci, ali i Rusi, jer je zatvarane Dardanela od strane turski jedinica, uskratilo dotur neophodne municije. Ulazak Turske u rat probudilo je ko Sila sporazuma stare imperijalističke ideje, a Veliki rat se činio ko prilika za komadanje Turske. Rusija je oma postavila svoje zahtive za Carigradom, Jermenijom i za povećanjem uticaja u Severnoj Persiji. Ruske ambicije Engleska je podržavala, ali je istakla svoje pretenzije na Mesopotamiju, luke Jafu u sadašnjem Izraelu i Aku, glavni uticaj u Južnoj Arabiji i Južnoj Persiji bogatoj naftom. Ubrzo je svoje aspiracije izrazila i Francuska na Siriju sve do Gornjeg Tigra. Veliki sukobi i dugotrajna borba bila je ovakvim planovima i dogovorima

zagarantovana već te 1914. godine, Srbija je bila tu kao fabula drame, kojoj se i tako krvavoj, ko nikad do tad, nije ni u najgorim planovima nado. Poćorekovo komandovanje pokazalo je da mu nedostaje ratnog iskustva, naspram srpskim komandanata i vojske, prikaljeni u Balkanskim ratovima. Austrougarska vojska odstupila je iza Save, Drine i Dunava, ko prirodni barijera, radi konsolidacije, a Poćorek i njegov načelnik štaba su sminjeni. Za novog komandanta Balkanske armije, ujedno i 5. armije imenovan je 23. decembra general nadvojvoda Eugen. Načelnik štaba posto je general Alfred Kraus, dotadašnji komanant Kombinovanog korpusa, koji se pokazo ko najsposobniji od svi austrougarski komandanata na Balkanskom vojištu. U toku 1914. godine, Austrougarska je angažovala 711.000 ljudi, od tog 447.000 naoružani puškom. Na kraju iste godine njevo brojno stanje smanjilo se na različite načine, na svega 176.000 vojnika. Komandantu Balkanske vojske bili su neposridno podćinjeni: 5. armija sa 8. 13. 15. 16. i Kombinovanim korpusom, sa ukupno 12 pišaćki divizija, Grupa generala Tamašija, komandant BHD, kojem su bili potćinjeni Grupa generala Šnjarića, utvrđenja Boka Kotorska, Trebinje, Bileća, Mostar, Kalinovik, Sarajevo i odbrambeni rejon Avtovac, zatim Grupa „Banat“, komande korpusa Temišvar i Zagreb, Tvrđava Petrovaradin, Rećna flotila i obalska zaštita. Sve ove jedinice tribalo je dobro popunit zbog veliki gubitaka, odmorit i povratit opali moral. Vrhovna komanda je Balkanskoj vojski postavila ko „minimalni“ operativni zadatak 23. decembra 1914. godine da sprići srpske upade na teritoriju austrougarske države, prija svega na pravcu Beća i Budimpešte. Posli popune jedinica i opskrbe, u Vrhovnoj komandi u Beću, razmišljalo se da se računajuć na umor brojćano manje srpske vojske, koju je nadvojvoda Eugen cinio na oko 140.000 vojnika, u januaru 2015. godine izvrši prisudna ofanziva u sadejstvu sa nemaćkim trupama, da se što prija priko Srbije i Bugarske dođe u vezu sa Turskom. Duž Dunava i Save bile su velike poplave, na osnovu čega se računalo da će se Srbija držat odbranbene strategije, ali se nije iskljućivala mogućnost da bi Rusija mogla natirat Srbiju ko 1914. na napad. Komandant Balkanske vojske general i nadvojvoda Eugen prikupio je 13. 15. 16. i Kombinovani korpus u kantonmane u Srimu, između Šida i Stare Pazove, a 8. korpus u Baćkoj severno od Novog Sada. Međutim, već 6. januara 1915. godine Vrhovna komanda je

zatražila od nadvojvode Eugena da 5. armija krene na Ruski front, di se kreće nakon pripreme već 10. januara. U Karpate krenio je i novoformirani Kombinovani korpus od 4. divizije, a ubrzo prema situaciji na tom ratištu još i 13. korpus.

I pored velikog ratnog iskustva srpske vojske, skoro trećina pridkumanovske Srbije bila je izložena agresiji. Najgori neprijatelj te godine, pojavio se med samim vojnicima, ali i u građanstvu, u obliku teški bolesti ko što su trbušni tifus, dizenterija, šarlah, boginje, kolera i pigavi tifus. Žarišta su bila zapravo u Istočnoj Bosni, naročito posli uspiha u Kolubarskoj bitki. Direktivom br. 8219 od 16. decembra 1914. godine Vrhovna komanda je odredila opšti raspored snaga. I armiju sa štabom u Valjevu činile su Drinska divizija, Dunavska divizija prvog poziva, Dunavska divizija drugog poziva i Moravska divizija drugog poziva. II armiju sa štabom u Mladenovcu činile su Timočka divizija prvog poziva, Moravska divizija prvog poziva i Šumadijska divizija prvog poziva. III armiju sa štabom u Sopotu, činile su Drinska divizija drugog poziva, Timočka divizija drugog poziva i Kombinovana divizija prvog poziva. Štab odbrane Beograda od 23 bataljona imo je štab u Torlaku. Šumadijska divizija prvog poziva bila je postavljena na liniji Mali Mokri Lug – selo Kneževac – Kumodraž. Braničevski odred sa štabom u Požarevcu, obezbeđivo je front na Dunavu od Golupca do Brestovika, Krajinski odred sa štabom u Petrovom selu, obezbeđivo je front na Dunavu od ušća Timoka do Donjeg Milanovca, Konjička divizija stacionirana kod Smederevske Palanke, bila je na raspolaganju Vrhovnoj komandi. Užička vojska, sa štabom u Užicu je sa Limskim odredom i crnogoskom Limskim divizijom držala front na Drini od rike Trešnice do utoka Lima u Drinu, obezbeđujuć pravac iz Istočne Bosne prema užičkom kraju, držeć u posidu i važan rejon Višegrada. Trupe Nove oblasti sa štabom u Skoplju, stacionirane su bile na rejonu Vardarske, Bregalničke i Bitoljske divizije, sa zadatkom obezbeđenja uticaja iz Albanije, ali i zaštite od diverzija, putnog i željezničkog pravca Đevđelija – Skoplje, koje su vršile diverzantske grupe pribaçene iz Bugarske. Bo je ovo skriveni rad na pripremi kasnijeg bugarskog odustajanja od proklamovane i iztrgovane neutralnosti i bočnog udara na srpsku vojsku, u trenutku kada se ona izvlaći ka jugu upravo tim

pravcom i dilom tom prugom. Od druge polovine 1914. godine, do oktobra 1915. trajalo je relativno borbena zatišje na Balkanskom vojištu. Posli kombinovane austro-nemačke ofanzive započete 6. oktobra 1915. i bugarskog udara sa boka, srpska vlada je odlučila da dok neprijateljski topovi ne stignu do određene kote, oстане u Nišu, nadajući se da će saveznicima poslati obećanu pomoć. Dalji put, po planu, vodio je preko Bitolja. Rišeno je bilo da se krene 14. oktobra, ali je prinos trupa to odložio do 16. oktobra, kada je već bilo kasno, pruga Niš-Vranje bila je prikinuta. Izveštaji vojvode Mišića o povlačenju kroz ibarsku dolinu, minjaje plan zadržavanja u reonu Raške. Tako 5. novembra svi idu za Mitrovicu. Nestaje hrane za ljude i stoku, nije jasno kud odstupit. Posli bugarskog zauzeća Giljana, novi pravac je Prizren. Kralj Petar, sastaje se u Prištini sa šefom vlade Nikolom Pašićom. Dilema je,ić na Bitolj ili Skadar. Nepovoljan ishod srpsko bugarski bitaka oko Uroševca i Skoplja, to je onemogućio. Prizren je poslednja zborna tačka, od njega pa na dalje prema Skadru je bespuće. Vojska uništava teško naoružanje, automobili se spaljavaju. Civili slide primer, nosi se najneophodnije. Skadar je pod vatrom sa mora i iz vazduha, jedina zaštita mu je Crna Gora. U srid zime, 15. decembra vojnički obrok smanjiva se na polovinu, a 18. na trećinu. Dnevno od gladi umire po 40 ljudi. Krajom decembra u Skadru su skupljeni svi ostaci srpske vojske, vojnika seljaka, dobrovoljaca. Dana 8. januara, austrijske trupe zauzele su Lovćen, crnogorska vojska više nije bila zaštitnica. Zbog straha da kralj Petar sa vojskom ne oстане u Albaniji, Italijani su evakuaciju vojske uslovljavali, preko 300 km udaljene Valone, umesto preko male luke Đovani di San Medua, pravdajući to blizinom Kotora i austrijske mornarice, što je dovelo do ogromnog broja nepotrebni srpski žrtava. Svi saveznici su znali da time šalju srpsku vojsku kroz zaleđene močvare i vrlati Albanije, u kojima će izvesno skončati ogroman broj vojnika. Ovo odstupanje trajalo je oko mesec dana. Vojska je privezena na Krf, a izbiglice i narodni poslanici preko Brindizija, u Francusku. Od 23. januara do 23. marta ostrva Krf, Vido, Dimotika, Hipsos i Govino bila su ostrva smrti preko 5000 vojnika. Reorganizacija i oporavak jedinica, trajale su od 19. ebruara do 26. aprila 1916. Počev od kraja aprila 1916. godine, za mesec i po dana, brez gubitaka od podmornica, pribaćeni su svi na solunski front. Vojska je popunjena dobrovoljcima i ruskim

zarobljenicima sa jugoslovenski prostora, koji su listom odbijali u pogodnom momentu poslušnost austrougarskoj komandi. Smrt Franje Josipa novembra 1916. donosi sa novim carom Karlom, i novi politički kurs. Od 5. decembra on daje svojim poslanicima instrukcije za zaseban mir sa Trojnim sporazumom. U februaru 1917. knez Sikst Burbonski, pridsidniku Francuske republike, prinosi carove riči: „Ja sam spreman da sa Srbijom izgladim sve nesporazume, da Srbiji dam ko izlaz na more, čitavu arbansku obalu“. Italijani sondiraju u Švajcarskoj spremnost Austro - Ugarske na mir. Bugari traže kontakte sa Rusima, a Rusi sa Austro-Ugarskom. Od 1. januara do 13. septembra, bio je na solunskom frontu zastoje, iskorišćen za pripreme i oporavak vojske. Plan je bio da se ofanzivom srpski trupa u planinskom prostoru izmed Sušice i Lešnice napravi klin od 30 km, a zatim zauzme linija Demir Kapija, Kavadarci. U Londonu 25. jula 1918. srpski poslanik britanskom ministru inostrani dila, a prid italijanskim poslanikom, objavljuje ratne uslove Srbije u četiri tačke: 1) nezavisnost i ujedinjenje svi Srba, Hrvata i Slovenaca u jednu državu, 2) balkan balkanskim narodima i obnova balkanskoga saveza; 3) reparacije za opustošene jugoslovenske pridile; 4) privredne i kulturne veze sa Antantom.

General Franše De Pere, 15. septembra 1918. u 5,30 sati izdaje komandu za napad srpski i francuski divizija, nuz učešće sad već i novog roda vojske -savezničke avijacije. Dana 23. septembra osvojeno je glavno bugarsko skladište na prugi Skoplje-Solun, 25. septembra srpska konjička divizija ulazi u Štip, 28. septembra obadvi srpske armije su na bugarskoj granici na liniji Kumanovo-Kriva Palanka-Đustendil. Bugarska 29. septembra u 23 sata potpisiva konvenciju primirja. Oko podna 30. septembra, obustavljena su sva neprijateljstva. U telegramu bugarskom kralju Ferdinandu, oktobra iste godine, nemački car Vilhelm II piše:“Šezdeset dvi hiljade srpski vojnika odlučilo je rat. Sramota.“

Srpska vojska 8. novembra 1918. ulazi u Pančevo, 9. u Novi Sad, 13. u Sombor i Suboticu, 17. u Veliki Bečkerek, 21. u Banja Luku. Ulazak u Sombor i Suboticu, od izuzetnog je značaja, jer sa ovim gradovima, najdublje se zahvata u teritoriju poražene, bivše Ugarske, odnosno Austro- Ugarske. Značaj leži i u pritežno slavenskom stanovništvu, od čega u Somboru, Srbi čine većinu, a u Subotici veliku većinu čine

Bunjevci, čiji je broj, s obzirom na proklamovani princip samoopridiljenja naroda, bio prisudan na mirovnoj konferenciji u Parizu, da Subotica uđe unutar novi granica kraljevine Srbije i Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca. Nedovoljnom zainteresovanošću i agilnošću delegata u Parizu, pitanje Bajskog trougla i Bunjevaca u njemu, postavljeno je prikasno. Trećina bački Bunjevaca (i Baja je u kadgodašnjoj Bačkoj), ostala je posli Trianona, u značajno umanjenoj Mađarskoj.

Okolnosti, metode i međunarodna saradnja na minimizaciji srpskog životnog prostora, jasno je vidljiva iz svega iznetog, a pridstojeći ulazak u ujedinjenu Evropu, u ovom ili ne daj Bože drugom obliku, ukazuje da su apetiti prema Kosovu, Sandžaku, Vojvodini, samo slid kojeg moramo bit svisni. I Srbi starosidioci i mi Bunjevci, bili smo već u ujedinjenoj Evropi, kadgod oličenoj u austrijskom, a kasnije u austrougarskom carstvu, odnosno starom mađarskom kraljevstvu. Jasno je da će se vremenom, na određenom nivou uticaja i komunikacije, težiti unifikaciji službenog jezika, pravni normi i postupaka.

Subotica 25.11.2010.

Literatura:

1. Milorad Botić: „Nacionalno-politički i državo-pravni karakter i značaj rada i odluka Srpskog narodnog odbora u Novom Sadu i Velike narodne skupštine Srba, Bunjevaca i ostalih Slovena 1918. godine“ Glasnik Advokatske komore u APV; broj 10, 11 i 12 za 1968.
2. Dr Saša Marković: „Politički život Bunjevaca Vojvodine u Kraljevini SHS-Jugoslaviji 1918-1941.godine“ ; Subotica 2010.
3. Marko Protić: „Zlatni dani Subotice“; Subotica 1930.
4. Dr Šandor Mesaroš: „Položaj Mađara u Vojvodini 1918-1929“; Novi Sad 1981.
5. Jovan M. Jovanović: „Stvaranje zajedničke države Srba, Hrvata i Slovenaca“; knjiga I II III; Beograd 1930.
6. Dr Drago Njegovan: „Prisajedinjenje Srema, Banata, Bačke i Baranje Srbiji 1918.“; Novi Sad 2001.

7. Dr Drago Njegovan: „Prisajedinjenje Vojvodine Srbiji“, Novi Sad 2004.
8. Vladimir Ćorović: „Istorija Srba“ knjiga III; Beograd 1989.
9. Dr Milenko Palić: „Srbi u Mađarskoj-Ugarskoj do 1918“; Novi Sad 1995.
10. Blaško H. Vojnić: „Moj grad u davni Subotica 1391 do 1941. Pet stotina pedeset godina grada“ Subotica 1971.
11. A.J.P. Taylor: „Habsburška monarhija 1809-1918“ Zagreb 1990.
12. Zbornik radova svečanog skupa posvećenog 75.godišnjici prisajedinjenja Vojvodine Srbiji, SANU ogranak u Novom Sadu, Matica srpska, Novi Sad 1993.
13. Mario Bara: „Somborska deklaracija i njezino značenje za bačke Hrvate“ Zagreb 2006.
14. Milenko Beljanski: „Sombor i bunjevački nacionalni preporod 1870-1945“ Sombor 1971.
15. Miroljub S. Vučinić: „Kazivanja o slobodi“ Subotica 2005.
16. Dr Lazo M. Kostić: „Sporne teritorije Srba & Hrvata“ Beograd 1990.
17. Joso Šokčić: „Subotica pre i posle oslobođenja : građa za istoriju Subotice „1934. Subotica : Štamparija Jugoslovenskog dnevnika
18. Mirko Grlica: „Blaško Rajić i stvaranje prve jugoslovenske države“ Subotica „Ex Panonija“ br.55
19. Stevan Vasiljević: „Znameniti somborci“ Novi Sad 1989.
20. Marica Žikić: „75.godišnjica prisajedinjenja Vojvodine Srbiji“ Istarski arhiv Sombor; Sombor 1993.
21. Milan Zelenika „Rat Srbije i Crne Gore 1915.“ Beograd 1954.
22. Galántai József „Szarajevótól a háborúig” Budapest 1975.

Zvonko Stantić

Sridnjevnikovno poriklo bunjevačke plemićke familije Antunović

Ove godine obilježavali smo 125 godina od smrti biskupa Ivana Antunovića. U Matici i u drugim bunjevačkim organizacijama, tim povodom održano je više skupova. Naravno da ovaj put nećemo divanit o biografiji biskupa Ivana Antunovića, ali istorijat njegove familije dotican je do sad vrlo malo, tek toliko koliko je davno napisano. Pokušo sam u skladu sa namirama i pojedinim činjenicama iz ove godine prikazanog istorijata, bunjevačke oficirske plemićke familije

Marković, da idući u istom pravcu, pokažem da su i pojedine druge bunjevačke plemićke familije, od značaja za Balkan još od vrlo davni vremena. Podrugljiv ton koji često prati naše plemstvo od tuđi autora, ko plemstvo “u papučama”, govori o našem i tuđem nepoznavanju stvarni relacija tog vremena. Srića je što ima država koje su uspiale sačuvat od plamena, istorijske dokumente, pa istraživanja imadu smisla, iako nastojanja da se maknemo od stari kalendara niko finansijski ne podržava, za razliku od aktivista drugi nacionalnih zajednica. Materijala za vridna istraživanja ima nevirovatno

puno, iako vreme prolazi u neaktivnostima i vrlo čestim prigodnim pripisivačkim radovima, osim par različiti. Istraživanje po sebi je neutrt put, koje podrazumiva mogućnost otvorene rezervisanosti prema implicitnim atributima, koji su u istraživanju daleki vrimenski perioda neminovni. To su područja u istoriji naroda uopšte, sa vrlo malo eksplicitnosti

bilo koje vrste. Sridnji vik kako stoji u naslovu teme, jedni vezuju za pad Carigrada 1453. godine, dok drugi za kraj istog razdoblja smatraju Kolumbovo otkriće Amerike 1492. Pitanja nacionalnog, u tako dalekoj prošlosti, daleko su manje definisana nego što je to iz perspektive današnjice, kakvu na žalost danas imamo. Zbog tog sa zaključcima na ovaku temu, ne treba bit aprioran i ne treba žurit. Pokušao sam iz dostupni izvora napraviti moguću konstrukciju za poznavanje davne prošlosti familije Antunović. Već i sam biskup Antunović u tekstu pod nazivom: „**Svitle i tamne slike na području pastoralnog dilovanja**“ daje nam dobar početak i kaže: “Tamo (u Subotici) su živili moji rođaci, koji su se doselili sa juga, nakon Mohačke bitke. Oni su od Turaka i drugih protivnika branili svojim životom i imetkom Suboticu, koja je pripadala Bunjevcima i Srbima.“ To sa juga, izmed ostali, Jovan Erdeljanović, Matija Evetović i dr Šovenj Mihalj definišu Dalmacijom, a još priciznije republikom, jel autonomnom sridnjovikovnom oblašću, kneževinom Poljica. Ko što znamo o Sučićima i oni su poriklom iz Poljica. Ova koincidencija ima svoje razloge u nikim indicijama da su Sučići mlađa grana Antunovića.

Kod ovog pitanja od izuzetnog je značaja sadržaj i tipologija Poljičkog statuta, koji je zapravo zbornik običajnog prava, o unutarnoj organizaciji i društvenim odnosima žitelja republike Poljica. Prva redakcija Statuta obavljena je oko 1440. godine, ali virovatno su postojale i starije redakcije, pošto je ugarsko-hrvatski kralj Karlo Robert odbio prihvatit jednu od prvi njegovih verzija. Poljički statut je do XIX stolića više puta noveliran, a najvažnije izmine unešene su 1485. godine. Najstariji sačuvan pripis potiče iz XV-XVI

stolića. Pisan je štokavski, zapadnom ćirilicom (poljićicom). Po humanističkom pristupu regulisanju društveni i vlasničko ekonomski

odnosa, Poljički statut se razlikuje od ostali sridnjovikovni ustava i zakona. U njemu je odnos izmed vlasnika zemlje (plemića) i neposridnog proizvođača (seljaka) znatno drugačije regulisan nego u graničnim gradskim i ostrvskim komunama. U dalmatinskom kolonatu bio je neposridan proizvođač (kolon) vezan sa svojim gospodarom podavanjima, utvrđenim običajnim pravom jel statutom, i privalno-pravnim ugovorom koji se mogo produživat i prinost na potomke. Zavisni seljak (kmet) u Poljicima nije vezan nikakim posebnim ugovorom za vlasnika zemlje, nego su svi njevi međusobni odnosi regulisani Statutom.

Status poljičkog seljaka, bitno se razlikuje i od zapadnog feudalizma. Plemić je na Zapadu imo potpunu vlast nad svojim kmetom, a u Poljicima vrlo ograničenu, jer nije mogo samostalno donosit posebne norme za svoje podložnike. Unikatnost Poljičkog statuta ogleda se i u zabrani zloupotribe subjektivnog prava (šikaniranja), a zatim u kolektivizmu iz kojeg se formirala poznata poljička solidarnost svih suplemenika. Ona je posebno izražena u humanom institutu

„više siromaško“, u kojem nije bila mirodavna staleška pripadnost (u ovu kategoriju ubrajo se i plemić po rođenju, ako je bio siromašan). Poljički statut je u 116 članova prikazo stanje u svim oblastima društvenog i privrednog života sridnjovikovni Poljica. Vridnovanje specifičnosti ovog statuta jeste i odnos prema bunjevačkoj sridnjevikovnoj prošlosti. Ko taki bio je predmet razni proučavanja. Ruski carski teoretičar Aleksejev uporedio Poljički statut s dilom „Utopija“ engleskog humanistae Thomasa Morea (1478-1535), u kojoj je prikazana vizija skladno uređene države brez siromašni i bogati. U svojoj raspravi Thomas More, i Poljički statut (Poljički zbornik, 1968) Aleksejev polazi od istraživanja ruski naučnika, koji su

tvrdili da je autoru „Utopije“, izmed ostali, i „Poljički kodeks“ poslužio kao izvor inspiracije. Naime, promine koje su zahvatile seljačke mase u njegovoj domovini, duboko su zabrinile Thomasa Morea i zainteresovala za traženje podataka o seljačkom životu u drugim zemljama. Tako je dobio informacije i o društvenom uređenju seljačke republike Poljica, od mletačkog poslanika u Londonu, s kojim je često razgovarao, dok je bio engleski kancelar. Ovaj Mlečanin bio je prije tog godinama venecijanski poslanik u Dubrovniku, pa je mogo dosta saznat o poljičkom društvenom uređenju. Thomas More se posebno zanimao za "priživile", arhaične oblike socijalnog života u zoni grčko-rimske, helenističke i vizantijske civilizacije, virovatno nigdi nije mogo naći toliko različiti, arhaični oblika socijalnog, komunitarnog i državnog života, ko u poljičkoj zajednici. Otuda potiču sličnosti izmed socijalne strukture Moreovog imaginarnog naroda Utopijaca i Poljičana, posebno u porodičnim seljački zadrugama, kake su kod Bunjevaca postojale još u prošlom viku. U nemirnim vremenima XIII i XIV vika Poljičani su bili pristaše feudalne porodice Šubića, u otporu centralističkim težnjama hrvatsko-ugarski vladara, Poljičani nisu priznavali bana kojeg su oni postavili ni mirodavnost kraljevskog suda. Zbog tog su došli u sukob s kraljicom Elizabetom, ženom Karla Roberta (1301-1342). To se vidi iz njezinog pisma iz Zadra 1333. godine, u kojem zapovida da se Poljičanima sudi za sve krivice po hrvatskim zakonima, a ne po njevim samoupravnim normama, od koji je prvi osamnaest bilo unešeno u Poljički statut iz 1322. godine, što ga je odbio Karlo Robert. Hrabrost Poljičana bila je legendarna, tako su oni 1686. godine oslobodili Sinj od turske okupacije. Iz ovog regiona je i posljednji dalmatinski hajduk Andrijica Šimić, po kojem je FK "Hajduk" dobio ime. Poljička kneževina ukinuta je 1805. godine, sa 6813 stanovnika, a 1902. godine imala je 1600 kuća sa oko 12000 stanovnika. Prostirala se na oko 225,5 km². U "Enciklopediji Jugoslavije" br. 6 izdanje 1962. godine stoji: "Važnije od plemenske pripadnosti bilo je društveno raslojavanje na povlašćeni sloj plemenitih ljudi, koji su se dalje dijelili na vlasteličice (vlastelu), didiće (baštenike) i na povlašćeni sloj kmetića i vlašića. Za didiće se vjerovalo da su potomci Miroslavljevih sinova, pa su ih zvali "bosanska gospoda". Ban Miroslav, ubijen je 945. godine. Za vlasteličice se vjerovalo da potiču

od pratilaca koji su došli u pratnji Bele IV kada je bježao 1241. godine od Tatara, a njihove potomke su zvali "ugarska gospoda". U početku dominaciju vlasti imali su didići, ali kasnije su priovladali vlasteličići, pa su za poljičke knezove birali iz roda Jurja Raičića i Jurja Draževića".

Ako se poslužimo Litopisom popa Dukljanina, koji je zapravo bio svećenik iz Barske nadbiskupije, u vrime nejasne razdvojenosti na pravoslavne, katolike i narodne popove, poljički didići, odnosno povlašćeni dio domaćeg plemstva, sa pravom nasliđivanja, vidimo da

vode poriklo od bosanski plemića, braće Tišemira, Krešimira i Elema.

Poljice su oblast u sridnjoj Dalmaciji, oko planine Mosora, duž rike Cetine, sve do Omiša, koji je bio na granici ove oblasti, ali ne i njezin dio. Obuhvatala je dvadesetak naselja zvani katuni, što je pojam koji susrićemo i daleko južnije, no to je u 13. viku autonomna hrvatska župa, iako je nakon prihvatanja 1102. godine „Pacta conventa“ i gubljenja samostalnosti Hrvatske, nejasno dal je u toj oblasti suprimat Ugarske bio određujuć.

U razmatranju daleke strukture naši naroda tribamo znat da je pleme skup manjeg, jel većeg broja bratstava, istog jel različitog porikla, sa različitim prizimenima, u kojem je dominantno najjače bratstvo. Tako dio bratstva Antunovića sa Grahova pripada plemenu Ozrinića. Za razliku od plemena, bratstvo je geneološka grupa čiji se članovi smatraju krvnim srođnicima, po tom što viruju da potiču od jednog pritka. Bratstvo, suprotno ustaljenom stavu kod nas, je institucija koja postoji

kod većine naroda, iako se spoznaja o tome uglavnom izgubljena u savremenim generacijama.

Antunovića ima katolika, ali i pravoslavaca. Antunovići u selu Veliki Stijenjani kod Kulen Vakufa slave Svetog Đurđa, u selu Maravići u Podromaniji i u selu Jabuka na putu Mesići-Goražde, slave sv. Luku, sv. Nikolu slave u selu Tušnjići, Kralupe i Jelaši kod Visokog, u selu Nudo kod Grahova, u selu Berkovići istočno od Stoca, sv. Iliju slave u selu Brnjica u dolini rike Prače, sv. Arhandela slave u selu Kazanci kod Gacka, u selu Rapčani kod Dervente i u selu Veljkovići istočno od Stoca. Antunovići na prostoru ričice Trstionice između Kaknja i Kraljeve Sutjeske, di je bila pristonica bosanski kraljova u utvrđenom Bobovcu, a znamo da je to bio region odkale su mnoge bunjevačke familije došle u Bačku, u familijarnoj pridaji znadu da su došli iz Dalmacije, a samo u selu Miljačići (bunjevačko prizime Miljački), ima ji 17 familija. Milan Antunović iz Bjelovara poriklom je iz Kulen Vakufa, odkale su se doselili u selo Veliki Bjelač kod Slavonske Požege. Tomo Antunović iz sela Živinice kod Tuzle zna da su po porodičnom pridanju došli sa Pelješca, di su došli iz Hercegovine, a da su starinom iz Crne Gore, di su bili pravoslavci, a na Pelješcu primili katoličanstvo. Vojislav Antunović iz Mostara, svidochi pridanje da su u davna vrimenta bili digod u Dalmaciji, na prostoru Livna i Duvna, da su bili velikaši, da su pojedini bili knezovi oko Dubrovnika (zapazimo da kaže oko, a ne u Dubrovniku, dakle virovatno Konavlje). Ljubo Antunović iz Beograda, čija se familija doselila posli I svitskog rata iz Zagreba, svidochio je da je po pridanju njegova familija iz sela Kazanci jugoistočno od Gacka, a još starije da su od Grahova u Crnoj Gori, a spominjalo se u familiji i Konavlje. Marko Antunović iz sela Maravići kod Han Stijenca na Romaniji zna da su njegovi starinom iz Crne Gore. I Vlado i Pero Antunović iz Bugojna znadu da su poriklom iz Crne Gore, al da su katolici. Živili su kod Sinja, pa kod Klisa, u Hercegovini, odkale su očli u Srbiju i prozvali se Cicvarići. Božo Antunović iz Postira na Braču slušo je od dide da su došli sa Karpata, da su jedni bili u Bosni, pa u Hercegovini, a drugi digod u Dalmaciji na moru, odkale su prišli na ostrvo Brač. Tvrdnju da su njevi rodovi Antunovića došli sa Karpata iznosi i Ljupko Antunović iz Sarajeva. Ne možemo iz ova dva pridanja

izvoditi zaključke, ali spomenimo ovom prilikom samo da je poznato da se u pojedinim dilovima Ukrajine starinski govori ikavica, te da je u Odesi živio grof Bogdan Antunović, ali da li su spominuti starinom iz Ukrajine, jel su tamo očli velikim iseljenjem Raca 1751. – 1752. nezadovoljni ukidanjem vojni povlastica u bivšoj Vojnoj krajini, ostaje da eventualno pokažu dalja istraživanja. Tu su zabilježena prizimena: Cvijanov, Čović, Jaramazov, Kolonić, Kavačević, Lebović, Lukačević, Meznerić, Mamužić, Orlović, Petraš, Rajčić, Stantić, Sudarević, Šarčević, Šinković, što prilično jasno ukazuje na njevo bunjevačko poriklo, ali ko je odkale potiko, to je za sad upitno.

Najzanimljivije je tvrđenje Tomislava Antunovića iz Splita, čiji su prici iz Kaštela, di ima zapisa o Antunovićima. Oni su kaže postali od plemena Dražojevića, po nikom Dragi, jel Draži. On je poginio u borbi sa Turcima 1508. godine i ko važna osoba, saranjen je u splitskoj katedrali. Jedan od tri sina zvaio se Antun, po njemu su oni Antunovići. Bili su veliko pleme, poriklom iz Bosne, bili su plemići lovačkog reda i imali su grb sa rogom i lisicom. Bili su Kliški knezovi u Poljicama kod Splita. Otale su prija dolaska Turaka odselili u Veneciju, di se prizivaje Antonini. Istina u splitskoj katedrali nije saranjen pridak Dražo, već Žarko Dražojević, što nije priveliko odstupanje, ali i ukazuje da i pored poznavanja pridanja, ljudi iako su u mogućnosti, ne vrše pricizna proveravanja. Miloš Antunović iz Gacka, zna da su mu prici došli iz sela Kazanci, a tamo iz Nudola kod Grahova. Pošto u večerašnjem izlaganju nema prostora za detaljnije izlaganje pridanja, koja mogu bit dobar putokaz za istraživanje, a često su i jedini u tako dubokoj prošlosti, kad se radi o važnim familijama, kažimo samo toliko da se statistički u većem broju iskaza mož zapazit selo Kazanci i Nudo kod Grahova za Antunoviće sa vrlo širokog prostora od Bosne do Dalmacije i jadranski ostrva. Dragan, Slavko i Veljko Antunović iz Splita kažu da su njevi iz sela Kozice na planini Biokovu i da su došli iz Crne Gore. „Mi smo katolici, a imena su nam srpska, koja se ponavljaju generacijama“. Jedno od najsadržajniji pridanja znao je starac Marko, koji je svidočio: „Od tog našeg pritka iz Crne Gore, ostalo nam je kazivanje da smo mi Antunovići velika i vrlo stara porodica, da smo davnih dana došli sa Karpata. Naši najstariji prici imali su imena Radoje, Markoje i Dražoje.

Bili su u Bosni, oko Livna. Tu oko Livna bila je velika familija, ali su se posvađali zbog vire i tu su se razišli. Jadni su krenili ovamo u Trebinjski i Konavljanski kraj, a drugi su sašli do mora. Kada su bili oko Livna, izgleda da su bili nika vlastela, ništo ko knezovi, pa su i kod mora bili. Pričalo se da su bili niki knezovi kod Dubrovnika, prija Turaka.“

Ako sve ovo sumiramo možemo vidit da su Antunovići bili u oblasti

Livno – Duvno – Sinj, da su se davno razdvojili, da su jedni očli u Hercegovinu, drugi ka moru. Isto tako vidi se da su Antunovići kod Grahova u Crnoj Gori došli iz Konavalja. U Konavljanskom ustanku 1430. godine barjaktar je Marko Antunović, a dilom vojske komanduje vojvoda Petar Antunović. Dubrovnik je do 1378. godine ležo na srpsko-bosanskoj granici. Bosanski su bili Zahumlje sa Slanim i Popovim poljem, a srpski Trebinje i Konavli.

Pošto se radi o starom rodu, iz vrimena kad hrišćanstvo još uvik u Bosni, a ona se naslanjala na Dalmaciju, istiskiva slavinsku crkvu, ko i bogumile, iz slave se ne može zaključit i nacionalna pripadnost, ko što se danas može za naše savremenike. Svi spomenuti rodovi Antunovića, i pored tog što se mnogi slažu da se po nasliđivanju slava mogu tražit i geneološki koreni, ukazuju na zajedničko teritorijalno poriklo, a to je okolina Trebinja i Konavlja, ali ni katoličanstvo po tom što danas imadu katolička imena i ispovidaje katoličku viru, sve dok se dublje ne uđe u trag familije. U prilog tog, ne zaboravimo veliku seobu Bunjevaca koja je izvedena 1620. godine u prostor Budimske županije „In Ragusa, et Ragusa stantum“, dakle iz Dubrovnika i okoline Dubrovnika, a to znači Konavala. Antunovići iz sela Veliki Stjenjani potiču od grane Radiča Antunovića iz Konavlja. Posli iseljenja u Pađene, severozapadno od Bileća, priuzeli su slavu sv. Đurđa, jer su Pađene imale crkvu sv. Đurđa, a dal su u Konavlju slavili slavu, nije do sad utvrđeno. Od značaja je

ovaj primer, jer ukaziva na posve drugačiji način prinošenja slave, u odnosu na to kako se prinosi kod Srba, već podsića na naša prošnja, di selo slavi seosku slavu, ali sad već iz katoličkog kalendara. Ovo je takođe bitno, jer carica Marija Terezija u jednom dokumentu, di navodi zasluge somborske bunjevačke familije Marković, navodi da ona zna da je otac Dujma Markovića bio pravoslavac, pa navedeni primer možda otvara vrata, otvorenosti u tretiranju starog religioznog određenja Bunjevaca. Inače prizimena se vrlo rano ustaljuju med vojničkim i imućnim familijima, dok se kod običnog svita, ustaljuje pravo stalno prizime tek početkom 19. stolića. Napravimo paralelu sa našim prizimenima, ne bi li se bolje pozicionirali u vrimenu i prostoru.

Koren prizimena Antunović je ime sveca sv. Antuna, koji je rascipom hrišćanstva 1054. godine pripo Katoličkoj crkvi. Ovo prizime javlja se u XII i XIII viku, na prostoru Livno – Duvno, na prostoru Rascijana pravoslavne i katoličke vire, te se prema tome što je sada sv. Antun u kalendaru katolika, ne mož zaključit da su svi Antunovići po dalekom poriklu Hrvati, jel Bunjevci, ali se ni po spomenutim slavama ne mož direktno zaključit da su Srbi.

Kad je rič o Antunovićima a Bačkoj, oni su austrijski plemići, ali se mož pridpostaviti da su svoje plemstvo duže dokazivali, pošto su ga dobili tek 11 godina po dolasku 1687. godine.

Car austrijski i kralj ugarski Leopold 27. novembra 1698. godine dodilio je u Beču plemićko pismo sa grbovnicom Antunović Stipanu, ženi mu Guganović Ani Petroneli i sinu njevom Antunu, ko i Petronelinom bratu Guganović Nikolin i njegovoj ženi Luciji Mandić sa familijom. Njevo plemstvo objavljeno je 18. novembra 1699. godine na sastanku županije u Baji, a zatim na zahtiv Šime i Matije Guganovića 23. januara 1797. godine. Ponovo je proglašeno u Somboru. Stipan Antunović je sa šogorom Nikolom Guganovićom zajedno od carske riznice kupio pustaru Kunbaju. Šime i Stipan Antunović su 22. septembra 1745. godine u Požunu (Bratislavi) od palatina Janoša Palfija, zajedno sa bunjevačkim familijama Guganović i Latinović dobili su donaciju na i do tad posidovanu Kun Baju, a 1751. godine i na dio Starog Bečeja. Na državnom

popisu plemića Bačko- Bodroške županije popisani su Šime, Stipan i Ivan Antunović. 1803. godine, Bartul i sinovi pokojnog Jakova Antunovića, Šime, Franjo, i Karlo, dobijaju donaciju na 2/9 dila Aljmaša, koji je misto veće od Bajmoka, a sada se zove Bačalmaš. Plemićki prefiks de Almaš, nose upravo po ovom mistu. Ivan Antunović je od županije dobio plemićku potvrdu 1807. godine. Albert Antunović je od 1830 -1832. godine podžupan Bač-Bodroške županije. Prema županijskom popisu iz 1841. godine, u Aljmašu je popisano 27, u Bikiću 1, u Leđenu 1, u Staroj Moravici 1 familija sa troje dice, u Subotici 2 sa po 4 sina, u Novom Sadu 1 i u Senti 1 familija, vjerovatno su tu popisani i članovi familije Antonović. Zanimljivo je da je na velikom mađarskom sajtu o dvorcima, kaštelima i kurijama Ugarske, odnosno kasnije Mađarske, kurija Antunovića iz biskupove familije, upisana ko kurija Antonovića. U našoj periodici i u mnogim autorskim tekstovima koji tretiraju zaštitu vridni građevina iz prošli vremena, mišaje se termini šta je dvorac, kaštel, kurija. Prema razgovoru sa g. Odom Latinovićom, potomkom bunjevačke familije koja je imala 45000 jutara zemlje, kaštel ne mož bit ako to nije spratna zgrada, već se taki objekat rangira ko kurija. O prizemnim dvorcima, kako to često autori samostalno generišu, da ne govorimo. Familija koja je imala nekoliko stotina jutara zemlje, naziva se sad veleposidničkom, iako je najdonji minimum 1000 jutara, ali su taki veleposidnici sebe nazivali samo posidnici, znajući da su pravi veleposidnici imali desetine hiljada jutara. U feudalno vreme, Bunjevci su u Ugarskoj posidovali nezamislivo velike poside, o čemu ćemo vremenom imat prilike čut pojedinosti.

Plemićki grb Antunovića iz 1698. godine ima zajedničku karakteristiku mnogi bunjevački grbova, a to je vitez odiven u husarsku uniformu, u žutim čizmama sa zlatnim žinorima na koporanu, sa krivom sabljom dimiškinjom, i sa karakterističnim husarskim kalpakom, iz čije sridine se spušta crveni dugi nabor, što u potpunosti možemo vidit na grbu više vrata Katedrale u Subotici, a što bi trebala bit uniforma graničara za svaku Dužijancu. Iznad štita je viteški pancir šlem, na njemu kruna sa dragim kamenjem, a na njoj je pelikan koji krvlju rani svoje ptiće, iako zapravo i na tom i na grbu srpske bačke porodice Zako, koji je vrlo

sličan, pelikan je obično pridstavljen tako da više liči na labuda rašireni krila. Na obadva grba livi plašt je zlatno plavi, a desni je srebrno crveni.

Familiju Antunović zbog njevi feudalni veleposida, te zbog biskupa Ivana Antunovića, smištam u prikogranične familije. Međutim, ogroman fundus familijarne istorije, desetine stranica velikog formata ispisane su geneologijom ove kadgod izuzetno moćne familije, pokaziva da su mnogi od nji rođeni ili živili u Subotici, koja je za čitav taj kadgod gornji dio Bačke, bila važan centar kako poslovni, tako i društveni aktivnosti gospode u puka. U Subotici postoje potomci ove plemićke familije, od koji je med nama gospođa Ildiko Kovač, čija je mater Margita bila iz familije Antunović de Almaši. U vitrini možemo vidit njevu sačuvanu zastavu sa grbom familije Vojnić i Antunović, među par koje su sačuvane, pa stoga neka vas ne buni njezin fragmentaran izgled. Član ove grane familije Antunović de Aljmaš, bio je dr Josip Antunović glavnik ličnik i upravnik subotičke bolnice, zastupnik na Ugarskom saboru, bio je na čelu Slobodounne stranke, a posli je vodio Katoličku pučku stranku.

Ko što smo kazali, 27. novembra 1698. godine Stipan Antunović je dobio plemstvo, sin Šime i njegovi potomci postaju veleposidnici sa pri-fiksom "de Almaši", dok su potomci Stipanovi osiromašili. U fondu Vojnić IAS moguće je pronaći pismo, istina u zvaničnom pripisu, kojim se plemeniti Antunović Gabor i Petar sa velikim poštivanjom obraćaje Karlu Antunoviću za materijalnu pomoć, kažu da odkako su ji izopštili iz posida graju, mole ga da njim obezbedi dovoljno zemlje za prikladan gospodski život. Obećavaje, da protiv njega nikad ništa hrđavo neće ni kazat ni učinit, ako se o obećanje ogriše neka ji oma pošalje digod u vojsku i u borbu. Iz kasniji popisa, vidi se da njim je rođak Karlo Antunović udovoljio i dao njim dosta zemlje, eto zašto su kadgod Bunjevci bili moćni, a sad su nemoćni da se izbore sa pritiscima priviše ambiciozni. Plemeniti Antunovići danas već ne žive u Aljmašu, jel Bačalmašu, dr Antunović Ivan (1938 -2009.) bio je veterinar u Erčiu, a sestra mu dr Antunović Eržika, bila je likar u Kiškunhalašu. Zbog spomenutog "plemići u papučama", u ovom i slidećim tekstovima biće prikazani imeci naši familija, sa kojima se u davna feudalna vrmena vrlo

malo nji u bivšoj Jugoslaviji moglo miriti, velik veleposidi bili su u vlasništvu stranaca, a Bunjevci su imali ne ritko na desetine hiljada jutara najbolje zemlje. Kako je to danas najbolje mirilo ko se koliko cini, ratne zasluge protiv Turaka su izgubile sjaj, ispod tužnog prava istorijskog zaborava, to ću i za Antunoviće iznet detaljnije kako su do imetaka došli. Stipan Antunović i Matija Guganović su pustaru Kunbaja, kadgod u blizini Subotice, sad je to inostranstvo, dobili sporazumom sa segedinskim kameralnim upravnikom Than Adam Janosom, 10. jula 1719. godine. U kraljevskoj potvrdi nikoliko dana posli stoji i ime Josipa Guganovića (sina dobitnika plemstva). Bili su obavezni uplatiti po 450. forinti za pustaru Kun Baja. Uskoro se na istoj pustari pojavljiva treća bunjevačka familija Latinovići, Latinović Dančo i Stipan ne spore Antovićeve i Guganovićeve poside, ali tvrde da su kupili dio od Antunovića. Od to doba kreću parnice izmed Latinovića I Antunovića, uprkos tom što se Šime, sin Stipana Antunovića oženio Marijom Latinović, ćerom Danče Latinovića. 22. novembra 1745. godine od grofa Palfi Janoša ko donaciju sin Antunović Stipana Šime, Josip Guganović, Petar i Stipan Đuro, Antun Jakov i Lerinc Latinović, sinovi Danče Latinovića, dobijaju pustaru Kun Baja. Isti Bunjevci 1751. dobijaje i to ko državnu donaciju za zasluge na dio Starog Bečeja. Nakon 46 godina uživanja posida, županija pokreće spor da svi svoju zemlju vrate županiji. Nakon dugotrajne grčevite borbe ove tri familije, županija je dobila spor, nakon čega istu prodaje. Oma se tu našu Mate Rudić, iz četvrte bunjevačke familije, koji kupuje cilu pustaru Kun Baja i tu uskoro formira naselje Kunbaja. I Antunovići i Guganovići i Latinovići smatrali su Matu Rudića krivcom za ovakvo razbaštinjenje čitavih familija, jer je ko siva eminencija iz pozadine upravljlo razvojem događaja. Početkom 19. vika kameralna uprava donosi odluku o dodili tadašnjeg sela Almaš. Tako 25. aprila 1803. Bolto Antunović dobija donaciju na 2/9 Aljmaša, kao i tri sina umrlog Jakova Antunovića, Šime, Franjo i Karlo. Tom prilikom dobijaje pravo na upotribu prifixsa "de Almaši". Antunović Bolto ubrzo prodaje svoj dio nećaku subotičkom nadsudiji Nađbudafalvi Vermeš Lajošu, od tog je dio imetka korišćen za finansiranje Palički olimpijskih igara. Prva žena Jakova Antunovića bila je Lucija, udovica Albe Kečenovića, druga žena mu je bila Marta Cernović, s kojom je imo šesnaestoro dice. U subotičkim dokumentima spominje se ko "civis elec-

tus”. Stariji sin Antunović Šime bio je sudija. Velik je broj značajni Antunovića, ali za jedno veće nije moguće sve navesti. Sve će biti detaljno objavljeno u trećem broju novosadskog “Bunjevačkog prigleda”. Priostaje još da kažemo par riči o vojnicima ove familije. Antunović Ivan bio je kapetan titelskog šanca, a njegova dica Dmitar i Marija su za te očeve zasluge 1751. godine dobile plemstvo od Marije Terezije. Iste godine plemstvo je objavljeno u Bač-Bodroškoj županiji. Već 1745. godine i ova familija je vlasnik dila Kunbaje. To je grana koja je sa starijom granom Antunovića, od koji se razlikuju i po grbu, vlasnik dila Starog Bečēja. Od ove grane u državnom Ugarskom popisu plemića 1754. – 1755. navedeni su Antunović Šime, Stipan i Ivan. Iz ove familije Stipan Antunović je u redovima plemića ustanika 1797. godine poručnik, Šime je u isto vrime vojni sudija. Franjo i Karlo su kao pomoć tad dali Ludovik akademiji po 1000 forinti, što je bio ogroman novac. Albert Antunović je od 1825 – do 1832. godine, u dva mandata prvi podžupan. Matija je u Košutovoj ustaničkoj vojsci oficir. Josip Antunović je od 1892. do 1896. godine član Ugarskog parlamenta.

Virujem da je dio onoga što nije bilo moguće zbog kratkoće vrimena za izlaganje, kazano kroz ovu videoprezentaciju. Najveće izložene vridnosti su osim sudilovanja mojih saradnika u večerašnjoj tribini, svakako originalne zastave sa originalnim grbovima na starim svilenim zastavama, koje su izložene u našoj vitrini.

9.12.2014. Subotica

*Zvonko Stantić rođen je u Subotici 1955. godine, di stiče osnovno i sridnje obrazovanje. Studiro je na Fakultetu političkih nauka u Beogradu. Radio kao profesionalni radio novinar i u privredi. Učestvovao je 2006. godine na naučnom simpozijumu "O Bunjevcima" sa radom "Bunjevci na zapadnom dilu Vojne krajine u Dalmaciji, Liki i Krbavi" i 2008. na simpozijumu "Etnolingvistička i istorijska istraživanja o Bunjevcima" sa radom "Bunjevci u Subotici tokom graničarskog i komorskog perioda". Pisao je u više listova, najviše u "Bunjevačkim novinama", iz oblasti vojne i religijske istorije Bunjevaca.

Memoari

Aleksandar Raič

Posli povratka iz zaborava: problem samoodređivanja bunjevačkog identiteta

Iz zaborava na vitrovitu poljanu bunjevačkog rašomona. Šta utiče na dinamiku bunjevačkog identiteta?

Japanski reditelj Akira Kurosawa snimio je 1950. godine sjajni film Rašomon. Posli nikog razbojništva, svidoci tog događaja divane o tom šta su vidili. Svaki je imo svoju pripovitku. Nijedan od nji nije mogo bit pouzdan svidok događaja. Samo sastavite u cilinu, pripovitke rašomona daje najvirovatniju, istini najbližu sliku stvarnog događaja. Po tom filmu rič "rašomon" ušla je u savrimene jezike kako bi označila nesaglasje subjektivni viđenja i razumivanja stvarnosti, svega onog u čemu učestvujemo. A sve to ulazi u proces oblikovanja našeg etničkog identiteta i nacionalnog samoodređivanja.

Svako od nas stvara svoj identitet šlifujuć iskustvo stečeno iz svojeg rašomona. Niki naš zajednički, bunjevački identitet izrasta/ rađa se i razvija kroz šlifovanje naši pojedinačni iskustava, razmenom izmed nas saznanja, svatanja, pamćenja, pridstava i uvirenja. Što više taki razmena, sa što razuđenijom socijalizacijom tekući-živi i secovani znanja, uvirenja, pamćenja, ubrzava i olakšava dospivanje do zajedničkog, kolektivnog identiteta, pouzdanog, virnog, stabilnog viđenja nas samih u ogledalu sviju oni naši drugi-Ja na koje se možemo oslonit, bit s njima solidarni.

Bunjevci naveliko divane o svojem identitetu misleć pritom na posljedice nesrićni okolnosti koje su jim osporavale pravo javnog pokazivanja njevog nacionalnog samoodređenja ko Bunjevaca. To samoodređenje tušta nji, i već duglje vrime, doživljava je ko niki dragi kamen uziđan u

njeva srca i duše, ko niku neprocinjivu vridnost koja nema cine na peci nacionalni identiteta. Al, kako se u našem životnom okruženju javlja pojedinci i grupe aktivni Bunjevaca, oni šta se ko taki pridstavljaje i, s više el manje uspiha, pružaje nam kulturne vridnosti, priko TV i radija, štampani novina i knjiga, priko pridstava, sigri i pisama šta gode našem čuvenju i viđenju, naše intimno identitetsko jezgro, duša naše bunjevštine, otvara se toj vitrovitoj poljani sve punijoj pravim al i falš kulturnim esapom. Ima na toj kulturnoj peci i kukavicini jaja i magle zapakovane u privlačne, blistave i zavodljive škatulje. A naiđemo tudan i na džambase šta se, vikom i maanjem batinom, trude utrapit ragu ko neprocinjivog arapskog ata.

Kad saslušamo sav taj bunjevački svit, šta konkuriše idejama i rukotvorinama, koncertima i folklornim manifestacijama, često se zabezknemo ne znajuć kome bismo se priklonili i otvorili dušu svojeg identiteta pružajuć u njoj misto za nove vridnosti, lipote i povirenje. Postaje nam sve jasnije kako smo se zatekli u rašomonu bunjevačke kulturne pece.

Kad sam se, posli tušta godina bunjevačkog etničkog i nacionalnog zaborava, prije nešto manje od jedne decenije, našo u društvu Bunjevaca, male grupe ljudi okupljeni oko Bunjevačke matice i sa bliskim članovima udruženja građana, šta smo ga osnovali prije pet godina u Novom Sadu, a i u virtuelnom okruženju sviju oni Bunjevaca, koje doživljavam ko narod kojem pripadam i s kojim dilim sudbinu, o kojima divane na radiju i prikazivaje slike i filmove na TV i u novinama, svatio sam kako sam se našo usrid bunjevačkog rašomona u kojem se ni lako snać.

U Kurosawinom rašomonu prid sudijom je problem kome od svidoka povirovat i kako od različiti prikazivanja razbojništva donet prisudu o krivici, o tom ko je kome učinio nepravdu i kaku je ko kaznu zaslužio. U savrimenom bunjevačkom rašomonu nema sudije. Svako od nas je i svidok i sudija, a borme i počinilac / vinovnik i žrtva. U bunjevačkoj narodnoj drami, rič je o našem identitetu, o čuvanju njegovog etničkog jezgra i njegovom razvoju ko sadržajnog i održivog nacionalnog identiteta šta komunicira sa savrimenim svitom. Kako se snać u tom

našem savremenom rašomonu? Imamol kompas i kako da ga koristimo u ideološkoj šumi sa zavodljivim cvitnim proplancima al i sa nepouzdanim svidocima i razbojnicima šta u šumskoj šikari vrebaje?

Imamol kompas za otkrivanje i razumivanje bunjevačkog identiteta?

Kad me pitaje šta sam, odgovaram: „Ja sam Bunjevac.“ Iza tog komplikovanog javnog identifikovanja početak je uvik u intimnom samosuočavanju sasobom, sa svojom slikom o sebi Ja=Ja, Ja sam ono što jesam, što sam naslidio i izgradio tokom života, od rođenja u roditeljskoj familiji, priko ditinjstva i mladosti, sa mukom i radošćom traganja za samim sobom, u okruženju u kojem sam rasto, obrazovo se, stvorio sopstvenu familiju, bio zaposlit i društveno aktivan.

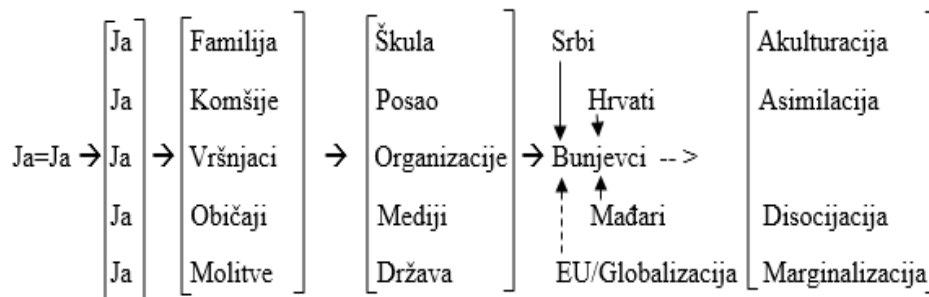
Nije, dakle, jednostavno sebi odgovorit na pitanje: Zašto sam se, nakon godina u kojima sam, po automatizmu administrativne nacionalne kategorizacije iz 1945. godine, privaćo da se izjasnim ko Hrvat i, po uvirenju poteklom iz potrebe otklanjanja bolni razdora među ljudima s kojima sam se zbližio i zavolio, ko Jugosloven, u poznim godinama života odredio ko Bunjevac? Zašto se u meni pokrenilo interesovanje za sopstveni bunjevački identitet, za otkrivanje potonili pamćenja, za oživljavanje kulturnog sadržaja svega onog šta sam u stanju vratit u sićanje? Zašto sam ositio tiskobu potisnutog identiteta, zakržljalog u onom prastanju čestice koja čuva enegiju stvaranja novog, živog, konkretnog identiteta sa bezbroj valensi, čijim zasićenjem veze etniciteta postaju živi proces stvaranja bunjevačke nacionalne zajednice?

Kako da razumim taj svoj razvojni put, kojim, kako nauka o dinamiki etničkog identiteta saopštava, svako od nas prolazi? To metodološko pitanje sam razjasnio čitajuć naučne studije (J.Phinney itd.) iz koji se dobija slideća shema nastajanja, razvoja, čuvanja i promina etničkog identiteta¹ svijju Bunjevaca u nacionalni identitet Bunjevaca sensu proprio.

---

¹ Etnički i nacionalni identitet viditi objašnjenje u A.Raič, S.Kujundžić Ostojić (2013), Bunjrvci izmed asimilacije i nacionlne zajednice, str. 58-64.

Nastajanje, čuvanje, promine i razvoj bunjevačkog identiteta

Akulturacija - Snažna identifikacija sa obadve grupe

Asimilacija - Identifikacija sa većinskom kulturom

Disocijacija – Identifikacija samo sa sopstvenom etničkom grupom

Marginalizacija - Identifikacija ni sa jednom grupom

Ja=Ja početak je svakog samoodređivanja. Al to je prazno stanje koje počinje da se lomi prid stvarnošću društveni odnosa brez koji niko ne mož opstat. Prid svakim se javlja potreba samoodređivanja kojom se prazno Ja ispunjava realnim kvalitetima, osobinama, vrednosnim orijentacijama, aktivnostima. Umisto apstraktne identitetske tautologije Ja=Ja, čovik koji se nastoji samoodredit suočava se sa stvarnošću koja ga okruživa, sa roditeljima, familijom, vršnjacima, ljudima sličnim jel različitim. Stvarnost je raznolika, minja se i sad se onaj drugi Ja, u kojem se nastojima ogledat i samorazumit, rastače na Ja=Tušta drugi Ja. Taj drugi korak samoodređivanja izaziva nemir, potrebu razlikovanja i svrstavanja drugi šta nas okuživaje i od koji smo manje el više zavisni. Ko su moji, bliski, dragi i voljeni a koji su drugačiji, udaljiti, teško svatljivi, ko su prijatelji a ko neprijatelji? Odgovor na ta pitanja zaktiva divan s drugima, saosićanje i traganje za svim šta nas može ispunit ponosom jel stidom, srićom jel nesrićom, utehom jel nemirom sićanja na muku šta je ostavila ožiljke koje nam prinosi tradicija.

U ditinjstvu se taj proces razlikovanja, samiravanja i svrstavanja odvija burno, osobito u vrime puberteta. Vridnovanje drugi, počam od najbliži roditelja, braće i sestara, drugara i dugarica u sigri, vršnjaka u škulskim

klupama.... komšija, sugrađana... naposlitku sviju zamišljeni slični nama, istog porikla, istog jezika, kulture i vire... pripadnika iste, moje etničke grupe. Čitav taj proces prolazi sa manje el više muke, sukobljavanja, zblizavanja el udaljavanja. To stanje samoodređivanja ispunjava čovika cili život al se u nikim slučajovima javlja ko potriba donošenja ključne odluke, privatanja pripadnosti nikoj najširoj društvenoj, etničkoj jel nacionalnoj grupi. Taj moment znači vrhunac krize, prilamanje na jednu od strana, izlazak iz duge etape odmiravanja, ispitivanja, divana sa bliskim jel drugačijim poznanicima, drugarima (to stanje odmiravanja... u nauki zovu moratorium).

Kod niki Bunjevaca ona prva faza samooređivanja (moratorium), relativno mirna i razborita, u kojoj se istraživa stvarnost nebil se zadovoljila potriba za oblikovanjem onog drugog Ja (self-koncept), traje dugo... Kod niki je ta etapa prikinita nasilno – drugi je dono odluku o hrvatstvu al je tom odlukom proces samoodređivanja zaleđen, za tušta Bunjevaca je ta tema postala mučna, ko rana koja je zafačlovana al nikad nije zarasla... Otud se takim Bunjevcima njev identitet svodi na apstraktnu tautologiju Ja sam Bunjevac, Ja=Ja, Oni se klone javnog samoodređivanja, ostaju zakovani za tradiciju i virske sadržaje svojeg etničkog identiteta.

Nije dovoljno nit moguće ostat na tautološkom identitetu Ja=Ja, Bunjevac=Bunjevac, nit na beskrajnom ispitivanju svog mogućeg identiteta u ogledalima identiteta drugi Bunjevaca. To postaje neodrživo kad se jedan od mogućí identiteta, pod naletom ideološki kampanja i političkog pritiska, postavi kao egzistencijalna potriba svrstavanja, pristajanja na administrativni kalup nacionalne pripadnosti.

Kriza izbora. Izmed tradicionalnog etničkog identiteta i nacionalnog samooređivanja

Šta čini sadržinu krize moratoriuma koja vodi aktivnom usvajanju i praktikovanju nacionalnog identiteta? Povod dolazi s polja, iz podila i grupisanja med ljudima od koji zavisimo egzistencijalno al se odluka pripravlja i rađa u mriži uticaja, razmišljanja i osićanja, sazrivanja u samoći el u društvu bližnjih.. U odnosima izmed saplemenika, ljudi s kojima smo bliski i kojima zahvaljivamo svoju dobrobit, osićanje

sigurnosti, dolazi do razlikovanja, pojave novih elemenata identiteta – zamisli kvaliteta, osobina, vrijednosti koje se ne poklapaju sa onim jezgrom našeg intimnog identiteta. Javlja se potreba čuvanja tog jezgra etničkog identiteta al istovremeno se postavlja potreba izbora med različitim, novim, prominjenim identitetima drugih Ja. Ta razlika, koja se u praksi produbljuje i, kako naš slučaj podile bunjevačkog etniciteta na dve nacionalne varijante – autohtonu bunjevštinu i hrvatstvo kao moćan talas konstruisanih elemenata nacionalnog identiteta – pokazuje se kao politička okolnost koja donosi promenu egzistencijalnog položaja i zahteva procinu koristi i štete, dobitka jel gubitka. To je kriza koja znači dilemu: sačuvati dušu (jezgro etničkog identiteta) jel prihvatit koristi koje donosi spoljašnje manifestovanje novi identitetski osobina! Tu su moguća četiri rješenja ove krize.

Akulturacija – sačuvati svoj bunjevački identitet i prihvatiti nacionalni identitet koji nije rezultat razvoja sopstvenog etničkog identiteta – hrvatski jel srpski jel mađarski nacionalni identitet? Na tom raskršću javlja se tušta pitanja: Kako se mož sačuvati sopstveni i usvojiti istovremeno drugi identitet? Kako održati dve kulture, dva/više jezika? Pod kojim društveno-kulturnim uslovima je to moguće?

Asimilacija – zaboraviti sopstveni identitet, zanemariti ga (puštiti ga da potone u mrtvo pamćenje, ne razvijati ga) i zameniti ga drugim identitetom – pod pritiskom okolnosti, radi očuvanja egzistencije nasuprot žrtvovanja esencije, onog bitnog što sadrži i čini identitet. Istraživanja pokazuju kako se prva generacija prinudno asimilovani ne mož sasvim utopiti u drugi identitet. Kod naredni generacija to postaje pravilo. Kod treće generacije, još dok majke i didovi prinose žive slike izvornog etničkog identiteta, javlja se labudova pisma interesovanja za skoro zaboravljeni identitet. Ako se u toj etapi ne stvore institucije negovanja didovskog etničkog identiteta, nastupa usov Feherove prirodne asimilacije.

Disocijacija – čuvanje samo svog originalnog identiteta odbacivanjem uticaja većinske kulture. To je moguće u izolovanim etničkim enklavama (nekadašnji salaši) al ne bez pogubni posljedica (samoizolacije, stanja unutrašnje emigracije). U naše vrijeme

sveobuhvatog uticaja medija ovako reagovanje mož bit samo ridak izuzetak.

Marginalizacija – odbacivanje i sopstvenog originalnog identiteta i kulturni uticaja većinske kulture – svođenje na tabula razu – praznu identitetsku-etničku-nacionalnu ploču/ prostor. Ovako odsustvo samo-identifikacije, neizjašnjavanje, donosi socio-kulturnu brezličnost, pripuštanje neizvesnosti i strepnji šta su osobine onog novog opasnog društvenog sloja kojeg danas zovu prekariat. Ostajanje na primitivnom stanju Ja=Ja apstraktnog, tautološkog identiteta – u stanju egzila, samoizolacije, bezosećajnosti, svođenje na čist utilitarizam (korist) ili virsko komuniciranje sa višljom silom (solipsizam etc.).

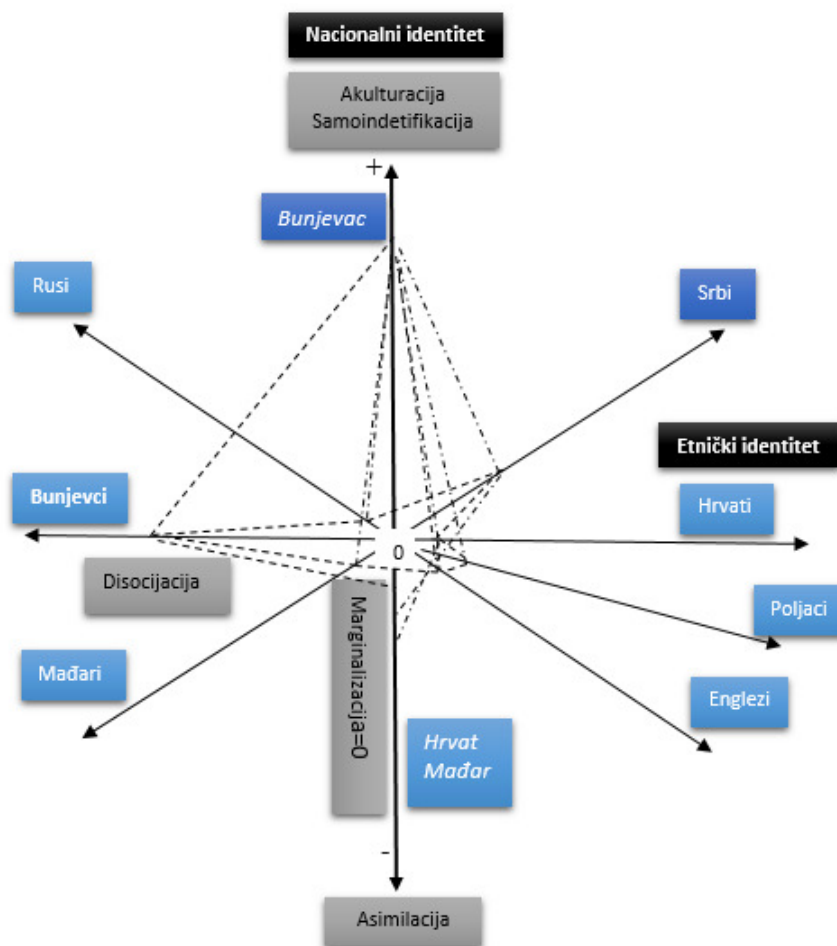
Faza moratorijuma sadrži sve pomenite promine, kolebanja, procinjivanja koja znače izbor održive, dugoročne nacionalne orijentacije. Koja će, naposlitku odnet privagu, odredit profil nacionalnog identiteta, zavisi od životnog, društvenog okruženja u kojem se kriza samoidentifikacije odvija. Kako sad živimo u svitu di se priplićedu uticaji više kultura (posebno kultura koje prinosi engleski jezik, internet, filmovi), naš osnovni, nasliđeni el dosad usvojeni nacionalni identitet minja se, mož oslabit primajuć elemente drugi identiteta. Bunjevački nacionalni identitet, koji se još nije iskristaliso, otvorit je uticaju većinski kultura (srpske u Srbiji, madžarske u Madžarskoj) u čemi je privatanje kultura na drugim jezicima važan faktor. Zaostajanje bunjevačkog nacionalnog identiteta (ostajanje na tradicionalnom etničkom identitetu), kad se upoređiva sa kulturama drugih nacija a naročito sa standardima koje kulturi postavlja globalizacija, virovatno je najtuicajniiji razlog kolebanja, okretanja drugim identitetima.

Kako se to samnom događalo i još se uvik zbiva? Koje okolnosti, koji ljudi i događaji su uticali da izadem iz moratorijuma i privatim aktivno svoj bunjevački identitet? Šta iz tog mog primera možemo zaključit o dinamiki identiteta?!

Kad sam počo pritresat sadržinu sopstvenog moratorijuma, svatio sam kako se u tom teško mogu orijentisat brez povezivanja svijiu važni kulturni okolnosti kroz koje sam dosad prolazio. Olakšo sam sebi to sastavljanjem dijagrama dinamike svog etničkog i nacionalnog

samoidentifikovanja. Tu prominljivu sliku svog traganja za identitetom mož svako sastavit. Za svaku vrimensku sekvencu mož se sastavit taka slika. Tim se dobiva povist sopstvenog etničkog i nacionalnog razvoja.

Dijagram etničkog i nacionalnog identifikovanja

Već kod prvog pogleda na sliku vidi se kako je nacionalno identifikovanje ispunjeno suprotnostima, konkurencijom sopstvenog nasliđenog etničkog identiteta (sa materinskim jezikom ko glavnim instrumentom samoidentifikacije) i sviju neposridni okolni kultura,

posebno dominantne kulture većinskog naroda, al i udaljeni kultura koje u svitskim razmirama odnose privagu svojim inovacijama, vrhunskim umitničkim, kulturnim, naučnim dostignućima.

Sve je u nacionalnom samoidentifikovanju u odnosima napetosti, konkurencije koja donosi promine. To je slika sasvim različita od pridstave o neprominljivosti, vičitosti nacionalnog identiteta². Ta slika okamenjenog identiteta mož se dovest u vezu sa ulogom vire u stvaranju etnički i nacionalni identiteta balkanski naroda (katolici=Hrvati, pravoslavni=Srbi). U toj slici sve je povezano: pomeranje jednog od etnički markera (faktora koji doprinose identitetu: kultura, jezik, svaćanje porikla) donosi jaćanje el slabljenje nacionalnog opridilenja. A temelj ovi promina je etnički identitet, ono jezgro identiteta koje nosimo iz ditiinjstva, koje ćuvamo ko najosetljiviju intimu, koja mož bit ranjena, saćuvana u zaboravu, al koju ne pripuštamo negiranju, omalovaćavanju. To jezgro može se minjat, razvijat bogaćenjom, popunjavanjom vridnostima koje nas ćine boljim i srićnijim, bolje svaćenim i cinjenim od ljudi do koji nam je stalo. Ugroćavanjom tog jezgra lićnog identiteta (psiholozi ga nazivaje i self-concept, slika o samom sebi) dolazi do otpora spoljašnjim pritiscima, asimilaciji, koji mož dovest do marginalizacije, odricanja od nacionalnog izjašnjavanja (pa i do danas riće disocijacije, zatvaranja u uzak porodićni krug brez javnog pokazivanja etnićke posebnosti, nacionalni sklonosti), el do mimikrije,

---

² Anonimni ućesnik u polemici na portalu SuboticaInfo u aprilu 2011. godine - polemićar zastupnik fundamentalistićkog stanovića med Hrvatima-Bunjevcima Maximus Confessor – izno je slideću tezu: „Nacionalna pripadnost nije voluntaristićka kategorja(kao n.pr.politićko opridjeljenje) nego povijesna i stoga se s njom ne može licitirati kroz neku formu politićkog izjašnjavanja, tj.nije pravilno govoriti o "nacionalnom opridjeljivanju" nego o "nacionalnom pripadanju".Nasuprot tomu, u politićkoj sferi ne može biti govora o "politićkom pripadanju" nego o "politićkom opridjeljivanju",dakle ne može biti pojedinaca ili skupina kojima se unaprijed predodrećuju i pripisuju bilo kakva politićka uvjerenja, nego ona moraju biti rezultat slobodnog individualnog izbora. Nacionalna pripadnost (dakle ne "nacionalno opridjeljenje") jest povijesna kategorija i ako bismo na nju primijenili politićki princip iskljućili bismo povijesni analitićki metod i izgubili elementarno razumijevanje pojma naciije.“ Vidit na sajtu <http://bunjevackirodoslov.blogspot.com/2011/04/napomene-uz-jedan-anonimni.html>

fingiranja nacionalne pripadnosti u okolnostima nacionalističkog pritiska i egzistencijalnog ugrožavanja manjina.

U gornjoj slici sam sebi nastojao prikazati najvažnije faktore koji su uticali na formiranje mog etničkog i nacionalnog identiteta. To je slika koju sam u stanju rekonstruirati u sadašnjosti. Slika bi bila drugačija kad bi se vratio u prošlost, izdigo iz potoniloga pamćenja u aktivno sjećanje okolnosti u djetinjstvu, tokom školovanja i „punjenja baterije“ znanjem iščitavanjem literature na svjetskim jezicima (na engleskom i ruskom), ali u vrijeme studijskog boravka u Varšavi (Poljskoj) kad sam naučio jezik tog nama malo poznatog, kulturom i naukom obdarenog slovenskog naroda.

Srbi imaju veliku ulogu u obrazovanju, školovanju i napredovanju u nauki i umjetnosti Bunjevaca, šta su imali priliku da se školuju u Srbiji. Zafaljujući jeziku, koji je nama Bunjevcima postao u posljednjem vijeku drugi maternji jezik (naše nane i dide poslije 1918. godine školovali su se bez dodira sa bunjevačkim govorom, po jedinstvenom programu srpske države), Bunjevci su se integrisali u kulturu srpskog okruženja ali bez minjanja svoga bunjevačkog identiteta. Srpski nacionalni identitet, čiji je marker pravoslavlje, za Bunjevce nije dostupan, osim kao osjećanje lojalnosti Srbiji kao njenoj građanima. Bunjevci s tugom mogu gledati na Srbiju kao željenu domovinu, kad se, prilikom obilježavanja za Srbiju važnih historijskih događaja, izostavlja pomen na njevo postojanje i učestće. U posljednje vrijeme, Bunjevci dobivaju očekivano mjesto u obilježavanju Velike narodne skupštine održane 25. novembra 1918. godine u Novom Sadu, ali se spominje njihov nastup kao historijskog subjekta u stvaranju moderne srpske države. U privatnim odnosima, Bunjevci se rijetko susreću sa prigovorima zbog nespremnosti na asimilaciju u srpsku nacionalnost. Zato sam u gornjoj slici, rijetko ali teško doživljena iskustva ove vrste, naznačio kao faktor formiranja sopstvenog nacionalnog identiteta. Taj faktor deluje kao difuzni odjek razvoja same srpske nacije, koji moramo pratiti, biti u stanju procinjivati moguće efekte pojedinih struja u tom razvoju, na formiranje bunjevačkog nacionalnog identiteta.

Posliratna kolonizacija, doseljavanje srpskog stanovništva iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine kao i Crnogoraca, pokazala je održivost lokalni govora-dijalekata doseljenika. I nakon sedam decenija od doseljavanja, u lokalnim zajednicama severne Bačke, posebno Crnogoraca, održavaju se dijalektalni govori. Ovo je važna činjenica koja otkriva važan dio procesa samoidentifikacije – čuvanja, konzervacije tradicionalnog jezgra etničkog identiteta. I unutar nacionalno samoidentifikovani zajednica održava se napetost, konkurencija etnički posebnosti naspram državnog jezika, standardizovanog modela govora, kojim se postiže kulturna homogenizacija naroda, države-nacije. To je dugoročni proces koji nije moguće dovest do uspiha jednokratnom administrativnom intervencijom (primer neuspilog uvođenja ekavskog umisto ijekavskog izražavanja u Republici Srpskoj za vreme Karadžića). Za Bunjevce su ova svidočanstva ograničenosti administrativnog ubrzavanja asimilacije važna jer otvaraje perspektivu održivog razvoja bunjevačkog govora u Srbiji.

Drugačije je kad je rič o uticaju hrvatstva na formiranje nacionalnog identiteta Bunjevaca. Hrvatski etnicitet, ko različit od bunjevaštva, teško mož bit identifikovan med bačkim Bunjencima. Zahvaljujuć katoličkoj virskoj tradiciji, koja je od početka hristijanizacije slovenski plemena na Balkanu, s neznatnim modifikacijama, integrisala elemente staro-slovenske paganske (vlaško-bunjevačke) kulture, svi elementi bunjevačkog etničkog identiteta integrisani su u hrvatski nacionalno-katolički identitet. Otaleg nerazlučivost bunjevačko-hrvatskog etničkog identiteta i teškoća razvijanja modernog bunjevačkog nacionalnog identiteta na toj tradicionalnoj, versko-kulturnoj osnovi. Razvijanje bunjevačkog nacionalnog ideniteta autohtone bunjevačke nacionalne zajednice moguće je na širokoj osnovi post-moderne evropske i svitske kulture, stvaralaštva, umitnosti i nauke, uključujuć tekovine ekumenskog hrišćanstva (govor pape Franje). Tradicionalni etnički identitet Bunjevaca zaktiva rekonstrukciju, nalaženje markera njegovog razlikovanja naspram hrvatskog nacionalnog identiteta.

Mađarska kultura je kod Bunjevaca takođe faktor akulturacije, makar se njeno usvajanje pripliće sa iskustvom raniji generacija o mađarizaciji (zabrana javnog pokazivanja bunjevaštva, divana, pisme, običaja i

oblačenja). Makako se mađarski jezik razlikovo od bunjevačkog divana, Bunjevci lako naučidu taj divan, a na njem je dostupna respektabilna literatura uključujuć onu privedenu sa sviju svitski jezika (ko što je to slučaj i sa literaturom na poljskom jeziku). Uvirio sam se kako se, s malim trudom, moje ditinjsko znanje mađarskog jezika brzo unapriđiva do sposobnosti čitanja mađarske literature. Sa živim divanom je drugačije. Brez više miseci neophodnosti divana na mađarskom, tečna komunikacija na ovom jeziku ne može se obnovit.

Ringišpil u ajzlogu. Šlifovanje identiteta

Opisana saznanja nastala su iz traganja za osloncima na kojima sam gradio sopstveni bunjevački nacionalni identitet. Bilo je to mučno i nespokojno iskustvo sa sudaranjom sa barijerama i donošenjem oni odluka od koji se ne odustaje kad se prikorači prag. Ti trenuci prilaska su posledica dugački promišljanja i koncentracije osićanja koja dovode do izlaska na put sa novom perspektivom traganja. Umisto spokoja i iluzije nedogledne budućnosti bunjevačkog etničkog identiteta, put bunjevačkog nacionalnog identiteta je plovidba između Scile i Haribde čiji kraj osvitljava vizija opstanka i razvoja bunjevačke zajednice, njenog izlaska iz stanja egzotičnog etničkog relikta.

Ova odiseja razvijanja bunjevačkog nacionalnog identiteta, koja ispunjava krizu moratoria nacionalnog samoidentifikovanja, u stvarnosti se pokaziva ko orijentisanje u rašomonu bunjevačke i njoj konkurentni kultura koje nas okruživaje i izazivaje na promišljanje, privatanje el kritičku eliminaciju njeni organizacioni oblika, artefakata i ideja.

Bunjevačku javnu kulturu možmo svatit ko ringišpil u ajzlogu, svima dostupan zafaljujuć medijima i kulturnim manifestacijama. Sva su mista na ringišpilu zauzeta a likovi šta side, svaki na svom drvenom konju, okreću se, ne minjaje svoj profil. Čini se ko i sami da su istesani od istog materijala ko i konjići na kojima side.

Samo gledanje TV emisija o Bunjencima, slušanje radija i čitanje novina, potreban je al ne i dovoljan uslov za izlazak iz moratoriuma. Taj ringišpil u ajzlogu je režirana, jedna od kratkotrajni verzija slike o Bunjencima. Vidimo tu ista lica bunjevački prvaka, kako se slikadu na

manifestacijama, ko narodski ljudi. Ponikad čujemo el pročítamo intervju niki od nji. Ritko pročítamo u novinama ili na internetu autorski članak sa dubljim tumačenjem ideja, argumentovanjem tvrđenja i logičnim izvođenjem zaključaka. Bunjevački prvaci radije se laćadu pera kako bi napisali koju stranicu za javnost u svojim ratovima saopštenjima i konferencijama za medije.

Malo šta sam iz taki saopštenja mogo razumit do kraja. Kad sam se bolje upuštio u arhivu portala SuboticaInfo našo sam sliku burnog sukobljavanja lica sa ringišpila. Nije lako bilo svatit o čemi se spore, zašto jedni drugima traže mane i grije. Al brez taki nedoumica i nastojanja razjašnjenja, udubljujuć se u ideje koje pokreću personae dramatis bunjevačke ringišpil-scene (arene borbe ideja i interesa), nije moguće izać mirne duše iz traganja, koje čini sadržinu moratorijuma. Mora se čovik sam odredit, identifikovat sa nikim od gledišta u disputu. Al to je teško postignit imajuć u vidu prominljivost gledišta, politički stavova i odnosa učesnika „rata saopštenjima“ (opanjani i kritikovani, postaju koalicioni partneri, brez objašnjenja idejni razlika i razloga interesni zaokreta). U svakom slučaju, izlazak iz moratorijuma, iz njegovog vrhunca krize samoidentifikacije, događa se tim brže i odlučnije ako se čovik udubi u praćenje društvenog, kulturnog i političkog života Bunjevaca.

U takim prilomnim trenucima dolazi do intelektualnog aktiviranja, pojave želje učestvovanja, davanja doprinosa razjašnjavanju al i uspostavljanju solidarnosti sa onima koji svoj identitet već imaju formiran, znaje se orijentisat u kritičnim zbivanjima. Kad se taki ljudi pokažedu u više kritični priloma, i kad njim vrime da za pravo, kad se njevi javni nastupi pokažedu opravdanim i potvrđenim priznanjima drugi Bunjevaca, dobijamo u izražavanju taki ljudi oslonac za sopstveno orijentisanje u vrevi društvenog, političkog života. Postaje nam jasno s kim smo i kaki smo i sami. Otud možmo svatit velik značaj dijaloga, kritički javni procinjivanja sviju ideja, tvrdnji o načinu rišavanja problema ko i osvitljavanja interesa koji se u praksi sukobljavaje (ne ostajanje na najavi koja više skriva, najavljuje pritnju i sudsko istirivanje „istine“, neg što pokreće dijalog kojim se ne prikida komunikacija i izlaženje u javnost sa argumetima).

Razumi se, to je živ, dinamičan proces, to traganje za vrednostima, uvirenjima, znanjima, povirenjom, što sve i čini nacionalni identitet ko živo orijentisanje pripadanja izgradnji bunjevačke nacionalne zajednice. I, u tom institucije dobivaje na značaju. Zato je za mene Bunjevačka matica bila i još jeste važan orijentir samoidentifikovanja. Zato je praćenje, kritičko procinjivanje njezine aktivnosti, njeni programa i ljudi koji se u njenom ringišpil-ajzlogu pojavljivaje, od tolikog značaja za stvaranje bunjevačkog nacionalnog identiteta. Zato se kroz praćenje Matice al i TV „Spektra“ i „Bunjevački novina“ i drugi medija bunjevačke kulture (na žalost nisam ostvario tišnji kontakt sa drugim bunjevačkim NVO, još manje sa strankama) stvara, izlaže kolebanju i ponovnom učvršćivanju bunjevački nacionalni identitet.

Nema drugi institucija koje tome procesu doprinosidu – muzej, pozorište, filmovi... Folklorne manifestacije imaje ograničen uticaj, kako zbog svoje tipizacije, ponavljanja programa igri i pisama, tako i zbog odsustva inovacija, kreiranja specifično bunjevački kulturni, moderni programa. Pogotovo kad se, osim tradicionalni institucija etničke i virske kulture, ne javljaje nove kulturne institucije sposobne za konkurenciju sa sličnim institucijama drugi nacionalni zajednica.

Puno tog u našoj javnoj kulturi, obrazovanju, informisanju nedostaje da bi se bunjevačka nacionalna zajednica mogla pridstaviti ne samo ko etnička, tradicijom određena i ograničena zajednica. Nacionalni identitet se razlikuje od etničkog, tradicionalnog, po komparaciji, poređenju, borbi i konkurenciji kulturni sadržaja. Pojavljivanje isti kulturni sadržaja, cikličnost virski kulturni obreda (Božić, Uskrs, Dužijanica, prela...) stvara privid stalnosti, pouzdanog oslonca tradicionalne kulture. Nacionalni identitet se, pak, razvija putom uspostavljanja živi, reflektivni, kritički odnosa sa prominama i raskršćima savremenosti (vridnovanja, izbora med realnim mogućnostima, prosijavanjem privatljivog i neprivatljivog...). Ova razlika tradicionalnog etničko-virskog i nacionalnog nalaže kreaciju drugačiji programa, novi kulturni institucija, kaka u našoj javnoj kulturi ima tek u začecima i brez podrške.

Kad nemamo kulturu koja reflektuje napridak drugi kultura, pogotovo oni iz kruga većinske kulture, na čijem stvaranju učestvuje armija pisaca,

režisera, dirigenata, operski pivača, glumaca i slikara, čija ostvarenja dobijaju međunarodna priznanja ko doprinosi opštečovičanskom kulturnom blagu, ne mož se izać iz lokalnog, tradicionalnog, tsnog kulturnog kruga, koji ne podnosi promine. Nacionalni identitet se šlifuje kroz stvaralačku konkurenciju, kroz borbu ideja, privatanje novosti i razgraničavanje sa zbunjujućim „kukavicinim jajima“ u bunjevačkom gnizdu. Izgradnja institucija sposobni za taki pristup kulturi je vitalni zadatak naše zajednice, pogotovo BNS.

Za Bunjevce je njeva borba sa asimilacionitičkim pritiscima bilo okruženje iz kojeg su dopirali otrežnjujući, podsticajni impulsi stvaralaštvu al i signali opasnosti od koji se treba zaštitit, branit uvlačenjem u tradiciju, u uzak krug bliski ljudi s kojima dilimo vridnosti koje su se potvrdile i pomogle očuvanju onog najužeg jezgra etničkog identiteta. Ovaj drugi impuls ima ograničavajuć, nepoželjan efekt, naročito kod mladi ljudi, otvoreni velikoj peci kulturni dobara, kako pravi vridnosti, tako i marketinški spinovane kulturne ponude, koja izaziva lažne potrebe. Ideje ideologije i nacionalističke konkurencije, omalovažavanja svega što se ne uklapa u stvaranje niki drugi nacionalni identiteta, zasluživaje posebni kritički refleks u bunjevačkoj kulturi. Ako nema bunjevački stvaralaca, ljudi šta otvoreno divane, kritikujedu, procinjivaje sve šta se nudi i nastoji privuć kupce ideološkog, nacionalnog espapa, onda razvoj bunjevačkog nacionalnog identiteta nužno dospiva u zastoj i krizu, jer mladi ljudi se nekritički okrećedu tim drugim kulturnim tržištima.

A.R.

Udžbenici na ćirilici za bunjevačku dicu : Hronika i komentari

Ne pada snig da pokrije brig...

Ćirilčni udžbenici za Bunjevce – poklon Tomislava Nikolića

Činjenice su jednostavne al ne i njevo objašnjenje, tolmačenje i odjeci. Činjenica-detonator gromoglasne kampanje a, pokazalo se, i harange protiv Bunjevaca (uključujuć autorke proskribovani udžbenika), bilo je darivanje Pridsidnika Republike Srbije, gospodina *Tomislava Nikolića*, đaka početni razreda osnovni škula, udžbenicima koji se koriste u nastavi Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture.

Taj prijateljski gest pridsidnika Republike primljen je, u bunjevačkoj zajednici, kao izraz njegove lične/privatne građanske naklonosti prema Bunjevcima kao nacionalnoj manjini, koja nije dosad imala sriće da joj posebnu pažnju pokloni nijedan raniji najviši republički državni funkcioner Srbije. Tom gestu, prithodila je njegova izjava na proslavi nacionalnog praznika „Dan Velike narodne skupštine Srba, Bunjevaca i ostali Slovena u Novom Sadu 1918. godine“, u Subotici 25. novembra 2013. godine, da „Srbija prepoznaje Bunjevce kao autohtoni

južnoslovenski narod. Niste ni Srbi ni Hrvati već autentična slovenska narodnost koja ima sve attribute posebnosti i jedinstvenosti: svoj kulturni identitet, folklor, istorijsko nasleđe.“ (*Bunjevački Prigled*, 2/2013. str. 12.)

Reagovanja – Bunjevaca, bunjevački Hrvata, hrvatski stranaka i države i HAZU

Med najranijim informacijama o udžbenicima za bunjevačku dicu (Gramatika „Klupče” i „Bunjevačka čitanka”) je ona koju je dao na konferenciji za štampu SBB 3. aprila 2013. *Dragan Kopunović*, član GO stranke i član BN Savita. On je tom prilikom istako da „bi trebalo po prvi put od osnivanja Savita da budu štampani udžbenici na bunjevačkom jeziku, koji predstavljaje zdravo važan segment rada Savita i koji su ujedno i zdravo važni za cio bunjevački narod“.

<http://www.bunjevci.net/visti/saopstenja-i-konferencije?start=15>

Na slici “Bunjevačke čitanke” vidilo se da je udžbenik štampan ćirilicom. Kopunović nije obraćo pažnju na tu činjenicu. Objašnjenje činjenice ćirilicnog pisma pridsidnica POUBNS mr Suzana Kujundžić

Ostojić je kazala: „Udžbenici su naminjani učenicima koji nastavu pohađaju na srpskom jeziku te da prvo uče ćirilčno pismo, a zbog olakšavanja nastave, neophodno je bilo da i udžbenici budu na ćirilici. Onog momenta kad đaci počnu s latinicom, po nastavnom planu i programu u drugom polugodištu drugog razreda, i udžbenici su pisani latiničnim pismom.“

(<http://bunjevci.net/visti/22-visti/672-udzbenici-na-bunjevackom-jeziku>).

Većina Bunjevaca je ositljiva na efekte akulturacije (gašenja govorne zajednice na bunjevačkoj ikavici), pa je s njeve strane postavljeno pitanje razloga štampanja udžbenika na ćirilici. Osim tog, autorke su ukazale i na ćirilčno izdanje katoličkog katehizisa „Hodite k meni maleni“ za učenike prvog razreda osnovne škole, koji je štampan na ćirilici pre dvanajst godina, a da to nikom nije smetalo niti izazvalo takve komentare. Dobijen je odgovor koji opravdava aktuelno stanje ali još više otvara pitanja koja se tiču ciline obrazovnog sistema u funkciji opstanka bunjevačkog naroda.

Iniciranje afere “ćirilica za Bunjevce” - Hrvatska stranka prava dr Ante Starčević i HDZ

Usov antibunjevačke kampanje u Hrvatskoj započet je izjavom poslanice Hrvatske u Evropskom parlamentu *Ruže Tomašić* koja je istakla da je Nikolić pokušao uništiti hrvatski jezik i kulturni identitet u Autonomnoj pokrajini Vojvodini donacijom ćirilčni udžbenika dicit koja uče i bunjevački govor. Prema njezinim riječima, službeni Beograd već godinama pokušava da "ode i korak dalje i obezbedi Bunjevcima nehrvatima status autohtonog južnoslovenskog naroda, iako je sasvim jasno da oni nemaju nikakvih posebnosti u odnosu na Hrvate Bunjevce". Tomašićeva je oštro kritikovala premijera Zorana Milanovića i njegove ministre zato što nisu reagovali na "akt tihog kulturocida", kao i pridsidnika Hrvatske Iva Josipovića. (Ruža Tomašić je pridsidnica desno orijentisane Hrvatske stranke prava dr Ante Starčević (HSP-AS),

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=01&dd=16&nav_id=800741)

HDZ je u Splitu pozvo državno vodstvo da se suprotstavi asimilaciji vojvođanski Hrvata, ističući kako tišina o ćirilćnim udŹbenicima za bunjevaćki govor "znaći prešutno odobravanje cijepanja hrvatskoga nacionalnog korpusa u Srbiji na Bunjevce i bunjevaćke Hrvate".

Izvorište afere "ćirilica za Bunjevce"

Podsticaj za svoje izjave, Tomašićeva je dobila iz pisanja tjednika „Hrvatska rijeć“ po kojem „Predsjednik Srbije Tomislav Nikolić donirao je ućenicima u Subotici na poćetku školske godine ćitanke i gramatiku za ućenje bunjevaćkog govora, ćije širenje u subotićkim školama potiće Bunjevaćko nacionalno vijeće, vodstvo zajednice Bunjevaca koji nijeću hrvatsku pripadnost. Predsjednik Hrvatskog nacionalnoga vijeća *Slaven Baćić* komentira kako je, s druge strane, hrvatskoj zajednici u Vojvodini trebalo više od desetljeća da dobije prve udŹbenike na hrvatskom, što potvrđuje postojanje dvojnih standarda vlasti prema manjinskim zajednicama.“

(<http://www.index.hr/vijesti/clanak/nikolic-bunjevcima-donirao-udzbenike-na-cirilici-unistava-hrvatski-jezik-i-kulturu-u-vojvodini/770056.aspx>).

"Predsjednik Nikolić je u susretu s predstavnicima naše zajednice u sijećnju ove godine odgovorio kako ne može pomoći tiskanje udŹbenika na hrvatskom jer je tadašnji ministar financija 'zatvorio sve slavine' proraćuna Srbije", naveo je Baćić.

Jedan od ćelnika vojvođanskih Hrvata *Tomislav Źigmanov* je ocijenio kako to pokazuje da država Srbija njeguje afirmativni, djelatni i izdašno financijski odnos prema Bunjevcima nehrvatima, a s druge strane diskriminira i onemogućava ostvarivanja prava Hrvata. "Zaokreta prema bunjevaćkom pitanju u Srbiji nema! Štoviše, jaćaju aktivnosti glede podjela na štetu Hrvata", zaključio je on.

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/kujundzic-ostojic-bunjevci-nehrvati-htjeli-su-udzbenike-na-cirilici/770528.aspx>

Vodstvo hrvatske manjine u Vojvodini godinama upozorava da pojedina državna tijela Srbije potiću umjetnu podjelu bunjevaćkih Hrvata na

Bunjevce i Hrvate, proglašavajući bunjevačku ikavicu govorom, odnosno jezikom Bunjevaca, ne-Hrvata.

Reagovanje državnih funkcionera Hrvatske

Reagujući na kritiku Tomašičeve, pridsidnik Hrvatske *dr Ivo Josipović* je o gestu pridsidnika Srbije T. Nikolića, izjavio da je: „zasigurno to jedan kontinuitet politike koja želi asimilirati Hrvate u Srbiji. Taj potez nije korektan i nadam se da će se ispraviti. S druge strane, mislim da se ne smemo zaustaviti samo na tome da kritikujemo šta je u drugoj državi napravljeno, nego šta smo mi propustili i gde je naš problem”.

"Mi smo nažalost kroz dugi niz godina imali jednu politiku koja je njih na neki način isključivala iz hrvatskog korpusa. Prema tome ne smemo samo kritikovati vladu i vlast u Srbiji. To treba učiniti, ali treba sagledati gde smo mi pogrešili". On je dodao da treba gledati "kako ljude koji se osećaju Bunjevcima dobiti da se osećaju i Hrvatima".

http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2014&mm=09&dd=08&nav_category=167&nav_id=897434

Premijer Hrvatske *Zoran Milanović* izjavio je povodom Nikolićevog donacije udžbenika bunjevačkim đacima: "Vi znate da sam ja u Hrvatskoj ozloglašeni prijatelj ćirilice. Prema tome, govorim vrlo, vrlo objektivno. Dakle, to je očit napravljeno s nekakvom namerom, ajmo reći da nije baš najkorektnije", rekao je Milanović tokom radne posete Makedoniji. "Ako su se Hrvati Vojvodine i Srbije izjasnili o tome, oni najbolje znaju smeta li im to i koliko. Ja znam da tako nešto ne bih napravio, a isto tako znate koliko sam se borio za ravnopravnost pisama u Hrvatskoj. Postoji, ipak, neka granica pristojnosti", rekao je Milanović.

Hrvatska ministarka spoljni i evropski poslova *Vesna Pusić* izjavila je: "Ja osobno smatram da su Bunjevci Hrvati, kao što su i Zagorci Hrvati. No ne pada mi na pamet da nekom diktiram ili namećem kako će se osjećati i izjašnjavati".

Hrvatski zastupnik u Evropskom parlamentu (EP) *Jozo Radoš* istako je u dopisu Evropskoj komisiji "Kako će Evropska komisija osigurati

ostvarivanje prava hrvatske manjine u Srbiji tijekom pregovora EU-a sa Srbijom?", napiso je Radoš u zastupničkom pitanju izvršnom tilu EU-a. Tvrdi da je posljedica srpske politike stalni pad broja Hrvata u Srbiji s više od 120 hiljada godine 1971. na oko 47 hiljada 2011., čemu je pridonelo i iseljavanje oko 30 hiljada Hrvata u vrime rata pod raznim vrstama pritisaka.

"Pogoršanju ovoga stanja dodatno pridonose provokacije srbijanskog predsjednika Tomislava Nikolića koji je darovao Bunjevcima udžbenike na ćirilici, tiskane iz 'vlastitih' donacija", upozorava Radoš. Oko 16.500 Bunjevaca u Srbiji, okupljenih oko Bunjevačkog nacionalnog vijeća, niječu hrvatsku pripadnost ističući kako su autohtona etnička skupina u Srbiji dok se većina Bunjevaca u Bačkoj deklariraju kao Hrvati. Po Radoševim riječima, u Srbiji nije donesen propis o zastupljenosti Hrvata u lokalnim, regionalnim i nacionalnim predstavničkim tijelima, potiče se podjela na Bunjevce i Šokce i favoriziranje onih Bunjevaca koji se ne izjašnjavaju Hrvatima.

„Jučer je i potpredsjednik Odbora za vanjske poslove Europskog parlamenta *Andrej Plenković* na sjednici EP-a u Strasbourgu zatražio zaštitu prava Hrvata u Srbiji. Za donaciju udžbenika na ćirilici rekao je kako je riječ o potezu koji predstavlja kontinuitet politike razvodnjavanja hrvatskog korpusa, odnosno hrvatske manjine na teritoriju Srbije kakvu srbijanska vlast provodi od početka devedesetih i naglasio da je takva politika neprihvatljiva. Plenković je apelirao da Europska komisija u procesu pregovora o pristupanju Srbije u EU, a osobito u okviru poglavlja 23. i 24., inzistira na poštivanju Sporazuma o zaštiti manjina između Hrvatske i Srbije iz 2004. te da to bude jedan od sastavnih elemenata za daljnji put Srbije prema Europskoj uniji.“

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/rados-i-plenkovic-osudili-srpsku-politiku-broj-hrvata-u-srbiji-kontinuirano-pada-ne-postuje-se-sporazum-o-zastiti-manjina/771961.aspx>

Reagovanje pridstavnika hrvatski Srba

„Predsjednik Srpskoga narodnog vijeća (SNV) i saborski zastupnik *Milorad Pupovac* ocijenio je danas da je potez srbijanskog predsjednika

Tomislava Nikolića, koji je Bunjevcima darovao udžbenike na ćirilici, "indikator nedovoljno dobre suradnje između Hrvatske i Srbije i nedovoljne brige obiju strana prema manjinama". "Ovo što se događa indikator je pogoršane percepcije i odnosa prema manjinama i s jedne i s druge strane", rekao je Pupovac gostujući u emisiji Intervju tjedna Hrvatskog radija. Uvjeren je da su Bunjevci žrtve takvih odnosa, u kojima jedna i druga strana negativno reagiraju na pojave poput slučaja s ćirilicnim udžbenicima za Bunjevce, ali i na žestoku kampanju protiv ćirilice u Hrvatskoj. Pupovac smatra i da bi nacionalna vijeća Hrvata i Bunjevaca u Srbiji morala surađivati, "umjesto da dopuštaju da se dvije države prepucavaju preko njih".

<http://www.index.hr/vijesti/clanak/pupovac-na-djelu-je-demonizacija-cirilice-i-srba-u-hrvatskoj/771162.aspx>

Reagovanje Predsedništva HAZU

„Zagreb, 12. rujna 2014. – Predsjedništvo Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, jedne od temeljnih institucija hrvatskog naroda i svih građana Republike Hrvatske, čija je uloga i čuvanje identiteta naroda, na sjednici održanoj 12. rujna 2014. godine, donijelo je slijedeću izjavu:

Hrvatska etnička skupina Bunjevaca dijeli se u tri ogranka: dalmatinsko-hercegovački, primorsko-lički i podunavski. Ne zadirući u pravo pojedinaca da se izjašnjavaju o svojoj nacionalnoj pripadnosti, po podrijetlu, povijesti, tradicijskoj kulturi, običajima i jeziku - zapadno novoštokavskom i ikavskom – Bunjevci pripadaju hrvatskom nacionalnom korpusu, osim dijela podunavskih Bunjevaca, koji ne priznaju nelegalnu zabranu svog autohtonog nacionalnog izražavanja iz 1945. godine.

Komentar 1 : Evropski proces i nacionalni fundamentalizam u okruženju Bunjevaca

Bunjevci su brojna etnička grupacija slovenske populacije zapadnog Balkana čiji se pretežni deo, nakon migracija krajem 17. veka, rasprostro po teritorijama na kojima se, u drugoj polovini 19-tog i tokom 20-tog veka, formirala hrvatska nacija (Hercegovina, Dalmacija, Hrvatska, Slavonija). Stvaranje savremene titularne hrvatske nacije našlo je u Bunjencima važan oslonac (D.Šokčević procenjuje da je 1 milion ili četvrtina korpusa savremenih nacionalno izjašnjenih Hrvata bunjevačkog porekla). Manji deo Bunjevaca, naseljen na teritoriji južne Ugarske, u Bačkoj, nije potpadao pod hrvatski državotvorni proces, nego je obuhvaćen procesom stvaranja mađarske nacije (posebno naglašen posle 1867. godine, do Prvog svetskog rata, kao i u potonjoj Mađarskoj, gde je podređen strategiji mađarizacije, sve do današnjih dana, kada je proces asimilacije svih manjinskih naroda u toj zemlji praktično završen - I. Feher).

Bunjevci, zatečeni posli 1921. godine na državnoj teritoriji Kraljevine SHS, nji oko 58 hiljada, zahvaćeni su konfrontiranim procesima stvaranja srpske i hrvatske nacije, što je izazvalo njihovo nacionalno diferenciranje na hrvatsku i srpsku političku orijentaciju, kao i nastojanje njihovog etničkog jezgra da očuva svoj bunjevački identitet i konsoliduje ga kao modernu manjinsku nacionalnu zajednicu u Srbiji/ Vojvodini. Ovo jezgo autentičnog nacionalnog razvoja bačkih Bunjevaca doživelo je, na izričiti zahtev generalnog sekretara Komunističke partije Jugoslavije J.B.Tita u maju 1945. godine, etnički udar, prognano je iz javnog života i nasilno je, zajedno sa bačkim Šokcima, administrativno kategorizovano kao pripadnik hrvatskog nacionalnog korpusa.

Traumatično stanje potpune marginalizacije i negiranja bački Bunjevaca trajalo je do demokratizacije društvenog sistema Srbije, podržavano od strane vlasti Srbije i Vojvodine i Rimokatoličke Crkve kao zaštitnice Hrvata-rimokatolika. Nakon konstituisanja demokratskog sistema u

Srbiji, posebno omogućavanja političkog organizovanja novih nacionalnih manjina, u tome manjinskih zajednica Bunjevaca i Hrvata, obnovljen je javni, kulturni i politički život bačkih Bunjevaca.

Marginalizovani i zaostali u nacionalnom razvoju, Bunjevci u Srbiji su, između 1995. godine (osnivanje prve političke organizacije Bunjevačko-šokačke stranke i obnove Bunjevačke matice kao organizacije civilnog društva-NVO) i savremenog, trećeg po redu, izbornog procesa za formiranje Bunjevačkog nacionalnog saveta (septembar-oktobar 2014), uspele formirati osnove sistema svog civilnog društva (14 OCD), začetak sistema politički stranaka i nacionalni ustanova, predviđenih zakonski utemeljenim pravima nacionalni manjina u Srbiji (Informativni centar sa štampanim medijima i radijem, izborna nastava za učenike osnovni škola iz predmeta Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture u 16 škola sa oko 400 polaznika).

Tako postignut nivo konzumacije prava nacionalni manjina u oblasti kulturne autonomije, kod Bunjevaca je još daleko ispod ostvarenja istih prava "starih" nacionalnih manjina u Vojvodini (Mađari, Slovaci, Rumuni, Rusini), ali je na putu, koji ovoj autohtono nastaloj nacionalnoj zajednici u Bačkoj, otvara perspektivu izlaska iz traume, koja joj je nanesa etničkim udarom iz 1945. godine. U tome, nažalost, naša nacionalna zajednica ne nailazi na razumivanje i podršku od strane nacionalne zajednice vojvođanskih Hrvata bunjevačkog porekla.

Ritki su izrazi empatije prema traumi poluvikovne zabrane nacionalnog samoodređenja Bunjevaca i Šokaca i pored buđenja, u poslednje vreme, bunjevačke savisti kod znatnog broja Hrvata bunjevačkog porikla. Na inicijativu njihovi vodeći politički funkcionera i nacionalni intelektualaca iz Srbije i Zagreba, dilovi hrvatske nacionalne inteligencije, istrajavaju, tokom poslednje decenije, u nastojanjima da ponovo izbrišu Bunjevce iz javnog života i administrativno ji kategorizuju, protiv njeve volje, kao pripadnike hrvatskog nacionalnog korpusa. U osnovi isti pristup ovom pitanju (obično se o tom piše, pod navodnicima, kao o „Bunjevačkom pitanju“ – stvaranju umjetne memorandumske nacije Bunjevaca u Srbiji) ima i najviša hrvatska

nacionalna naučna institucija HAZU. Ipak, u gore citiranoj deklaraciji Predsedništva HAZU, nazire se realističan pogled na ovo pitanje kao posljedice nelegalne zabrane nacionalnog samoodređivanja Bunjevaca („dijela podunavskih Bunjevaca, koji ne priznaju nelegalnu zabranu svog autohtonog nacionalnog izražavanja iz 1945. godine“). Ovim je postavljen oslonac naučno zasnovanog, nacionalističkom ideologijom nedeformisanog, dijaloga Bunjevaca obadve nacionalne orijentacije. Autohtono nacionalno izražavanje – samoodređenje Bunjevaca i sagledavanje uzroka i posljedica nelegalne zabrane tog procesa iz 1945. godine, prvi je korak svakog dijaloga med Bunjevcima.

Glavnu metu antibunjevačke kampanje hrvatske nacionalne inteligencije i političke elite hrvatske nacionalne manjine u Srbiji, pridstavljaje nastojanja Bunjevaca da standardizuju svoj govor kao jezik svoje nacionalne zajednice u Srbiji i nepriznate bunjevačke nacionalne manjine u Mađarskoj. Ta nastojanja bunjevačke zajednice traju poslednjih sedam godina, nuz angažovanje malobrojni naučno obrazovani bunjevački intelektualaca i nuz pomoć lingvista i etnologa nikoliko naučni institucija u Srbiji. Ovu stručnu i naučnu pomoć, hrvatski protagonisti antibunjevačke kampanje proglašavaju ko dio strategije srpski konzervativni nacionalista da stvore „umjetnu miloševićevsku naciju memorandumskih Bunjevaca“ (aludirajuć na memorandum SANU iz 1987. godine !?) i asimiluju hrvatsku nacionalnu manjinu u Srbiji u srpski nacionalnu korpus.

Taki pristup nastojanjima Bunjevaca da ostvare svoja ljudska prava na samoodređenje i na kolektivno pravo na ravnopravni razvoj putom kulturne autonomije kao legitimne nacionalne manjine i nacionalne zajednice, pokazuje da se iza negiranja rezultata autohtonog razvoja Bunjevaca u Srbiji (delimično u Mađarskoj) krije sukob hrvatskog sa srpskim nacionalizmom pri čemu se Bunjevci koriste kao korpus delikti i dovode u poziciju kolateralne žrtve.

Prijateljski gestovi pridsidnika Republike Srbije gospodina Tomislava Nikolića prema našoj, bunjevačkoj zajednici, njegova izjava da „Bunjevci nisu ni Srbi ni Hrvati nego samo Bunjevci, da su svoji“

(izlaganje na svečanoj sednici Nacionalnog saveta Bunjevaca u Subotici 25. novembra 2013. godine) i darivanje, kao građanina, đaka početni razreda osnovnih škola setom udžbenika, koji se koriste u nastavi Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture, naša nacionalna zajednica doživljava kao dugo očekivanu, ranije ritko pokazanu političku volju najviši državni organa Srbije za priznavanje i skidanje stigme negiranja i marginalizacije Bunjevaca i Šokaca u Srbiji, koja je, od 1945. godine, Bunjencima nanela duboku traumu i osiće istorijske nepravde.

Ljudski iskren i politički čvrst stav pridsidnika Nikolića prema Bunjencima, prilomni je moment delegitimizacije negacije perspektive naše zajednice u Srbiji, kao našoj matičnoj državi, kako sa strane hrvatskog tako i srpskog nacionalizma, koji podjednako osporavaje opravdanost standardizacije bunjevačkog jezika, koja je temelj take perspektive. Uvireni smo i nadamo se da će zajednički nastup Srbije i Hrvatske u pristupanju i realizaciji evropski integracija, uklonit nemile recidive nacionalni sukoba i instrumentalizacije nacionalni manjina ko žrtveni jagnjadi u tim sukobima. (A .R .)

19. septembar 2014.

Komentar 2 : Asimetrični sistem obrazovanja nacionalni manjina

Kritičari ćirilice za bunjevačke đake nemadu u vidu pravi problem Bunjevaca – asimetričnost njegov obrazovnog sistema, neravnopravnost u oblasti nigovanja i razvoja jezika, kulture, naučnog obrazovanja na sopstvenom maternjem jeziku. To pokaziva kako je rič o sukobljavanju hrvatskog sa srpskim nacionalizmom, a ne o brizi za održanje Bunjevaca kao malog naroda pritešnjenog sukobom ovi nacionalizama.

Bunjevci nemadu izgrađen obrazovni sistem. Primeri Rusina a još više, Mađara, Slovaka i Rumuna - stari nacionalni manjina u Vojvodini –

pokazivaje koliko taki manjinski obrazovni sistem mož bit izgrađen. Pomenute manjine imadu – osnovne škole, gimnazije - mogućnosti profesionalnog školovanja na univerzitetima u Srbiji (lektorati, katedre).

Za razliku od stari nacionalni manjina, nove manjine su, posebno Bunjevci, brez obrazovnog sistema ko kičme čuvanja etničkog i razvoja nacionalnog identiteta. Rič je o asimetričnim sistemima obrazovanja – neravnopravnosti u toj oblasti.

Koliko je tačna tvrdnja da svi imadu jednake mogućnosti ali nemadu svi jednake kapacitete za realizaciju ti mogućnosti? Država je stvorila pasivni okvir brez energije (finansiranja, kadrovskog ekipiranja itd.), potencijalnu mogućnost stvaranja sistema institucija, pokrećanja kulturni procesa u manjinskim populacijama, ali ne inicira, ne podstiče zainteresovane, agilne grupacije u manjinama da krenu u osvajanje-realizaciju prava. Primer Bunjevaca pokaziva kako država – posebno lokalna (grad Subotica) – koristi sve ograničavajuće instrumente (pad Bunjevaca ispod 10% u subotičkoj populaciji iskorišćen za uskraćivanje finansiranja BNS u iznosu od oko milion dinara godišnje, itd...). Takođe, zanemarivanje oblasti profesionalnog dilovanja, produkcije koja doprinosi kulturnom i nacionalnom aktiviranju manjinske populacije. Vladajuće administracije i stranačke strukture nalaze dodirne tačke i interesno se povezuju dajuć podršku manifestacionim-festivalskim- bezidejnim konformističkim programima. Sve to opisiva sadržinu asimetričnosti u položaju Bunjevaca naspram nekoliko navedeni stari nacionalni manjina.

Zašto Bunjevci nemadu taki obrazovni sistem? Odgovor daje uvid u odnos srpske države prema Bunjvcima-katolicima. Dvi godine posli 1918. godine (1920. kad je povučena državna granica koja dili Bajski trougao) ukinuto je školovanje Bunjevaca koje nikad nije obnovljeno. Nije bilo zahtiva – političke borbe med samim Bunjvcima za taki obrazovni sistem (razlog je - vezanost stranaka za srpske i hrvatske interese veliki stranaka, nepostojanje autentični bunjevački stranaka spremni da se bore za sopstveni nacionalni interes). Politika srpski vlada prema nacionalnim manjinama u slučaju Bunjevaca je bila - jezička asimilacija.

Šta znači prihvatanje dopunske-izborne nastave Bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture? Naizgled dovođenja Bunjevaca u odnos ravnopravnosti (imadu isto pravo na izbornu nastavu ko druge nacionalne manjine – ali se zanemarija realna neravnopravnost med malim i velikim, starim i novim, manjinama sa i brez matične nacionalne države). Izborna nastava bunjevačkog govora sa elementima nacionalne kulture je prvi korak na dugom putu borbe za opstanak i samoidentifikaciju Bunjevaca. Mnogo tog je još neophodno da bi maratonci na ovom putu doživili aplauz na željenom cilju trčanja.

Kako uvest doživotno obrazovanje za generacije Bunjevaca koji su utonili – asimilovani (u različitom stepenu), kako obnoviti ikavski govor ko medij socijalizacije etničkog – nacionalnog pamćenja, saopštavanja kulture, umitnosti, filozofije, nauke? Kako izać iz zakržljalog etničkog konzerviranja tradicije (uglavnom virski zasnovane kulture)? Šta od svega tog ima u izbornim platformama devet listi? Samo ponavljanje formule zadate od državne administracije - čime se blokira stvarni razvoj, stvaralačka inicijativa bunjevačke inteligencije! (AR)

29.12.2014

Bunjevačko-Hrvatski dijalog

Aleksandar Raič

Hrvatsko-Bunjevački suživot : Prijedlog platforme „Pučke kasine 1878“

Iz „Pučke kasine 1878“ bunjevačkoj javnosti je 22.03.2012 dostavljen predložak za otvaranje dijaloga Bunjevaca i bunjevačkih Hrvata. U javnosti je ova inicijativa ostala brez odjeka iako zasluživa pažnju, pogotovo nakon pokrećanja, u avgustu 2013. godine, nediljnika „Hrvatske novine“ u kojima su objavljena gledišta njegovi osnivača iz Pučke kasine 1878, med kojima i gospodina Zlatka Ifkovića, inicijatora „Prijedloga platforme“ (tekst označen sa PK - Pučka kasina). Komentari nuz ovu platformu u nastavku su označeni sa AR (pribiluzeni su 05.04.2014. i 28.12.2014. godine).

Pučka kasina 1878 (PK) nije zadovoljna stanjom u svojem korpusu, osiromašeni Hrvati – Bunjevci, kao i Bunjevci nehrvati, u svome gradu su jeftina radna snaga (sluge). Ne možemo biti zadovoljni ovakvim stanjem i moramo pokušati zajedničkim snagama nadvladati ovakvo stanje baš zbog stalne naglašenosti političke ili nacionalne opcije u svim sferama života, i pokušavati naći načine kako nadvladati razlike. U najmanju ruku je neodgovorno ne poduzimati ništa, ili što je gore činiti korake da se odbije preko 16.000 pripadnika našeg naroda bilo s jedne, bilo s druge strana.

AR: Ova platforma dolazi ko odjek inicijative pridsidnika Republike Hrvatske dr Ive Josipovića – razlike možda i nisu velike... Platforma je objavljena nepuna tri miseca nakon Josipovićeovog intervjua „Dnevniku“. Problem opstanka, uzroci depopulacije, a potom politički rasporedi i nacionalne strategije. Pristup koji otvara problem održivog razvoja bunjevačke zajednice (obadve nacionalne orijentacije). Na kojoj evidenciji se zasniva ocina o “osiromašenim Hrvatima – Bunjercima, ko

i Bunjevcima nehrvatima, (koji) su u svojem gradu jeftina radna snaga (sluge)”? Imal taki analiza društveno-ekonomskog položaja nacionalni kategorija stanovništva u Subotici?

PK: Pučka kasina 1878 predlažući prijedlog Platforme – pokušati će obnoviti dijalog i početak konstruktivnih razgovora, među ovdašnjim Hrvatima, Bunjevcima, ali ne dijalog o političkoj opciji, dnevno političkim razmiricama i razlikama, nego na posve demokratski pokušati razgovarati i pronaći prihvatljivu platformu za suživot.

AR: Ovo nije u skladu sa završnim stavom ove Platforme o borbi za vlast. Dijalog ne može izbeći SVA PITANJA o kojima se mora povest razgovor. Iz slideći komentara se vidi kaka gromada otvoreni pitanja stoji prid svakim pokušajom nalaženja platforme (onog što je zajednički prihvatljivo, na čemu se mož zasnovat vizija zajedničke budućnosti).

Imamo li nešto zajedničko ?

PK: Pučka kasina 1878 predlaže da se u prijedlogu Platforme utvrdi - što je ono što nas zbližava, što je ono među nama na čemu se može naći zajednička dobra volja za rad i unapređenje svog vlastitog korpusa, naći ono što nas može navesti na razgovor u cilju zbližavanja, zajedničkog djelovanja u unapređenju zajedničkog suživota u interesu bunjevački Hrvata i Bunjevaca, pa i tako same Subotice i Sombora - u konačnici.

AR: Ovo je pridlog intraetničkog dijaloga, ali s pitanjima koja se tiču međunacionalni odnosa dvi orijentacije Bunjevaca – Bunjevaca-Hrvata i Bunjevaca nehrvata. Dobra, ali naivna namira izbegavanja realnosti – dijaloga dvi različite nacionalne orijentacije med Bunjevcima. Jedne, hrvatske, koja je dobila podršku, integrisana od strane nacije-države Hrvatske (priznate kao hrvatske nacionalne manjine u Srbiji, ali nuz smetnje koje indukuje odnos dvi donedavno ratujuće nacije) i, druge, bunjevačke sui generis, samosvojne autohtone, koja se bori za opstanak ko manjina u Srbiji, osumnjičena od Hrvata kao “umjetna nacija” koja, instrumentalizovana od strane konzervativni srpski nacionalista, ugrožava prvu navedenu nacionalnu orijentaciju.

PK: Svačije je osobno zakonsko pravo kako će se izjašnjavati, kako će govoriti, kojoj će se stranci prikloniti.

AR: To je pravo nacionalnog izjašnjavanja, samoidentifikacije i svrstavanja. To je pravo koje garantuje mogućnost izjašnjavanja ili neizjašnjavanja i navodi tri kriterijuma deklarisanja identiteta: izbor među zakonski utvrđenim nacijama (Hrvati, Bunjevci itd.), govor jezikom kojim pojedinac vlada (maternji jezik uglavnom srpski kod 66% Bunjevaca i Hrvata, bunjevačka ikavica kod manjeg procenta Bunjevaca i Hrvata, itd.) i pravo političke pripadnosti, izbora političke stranke za koju glasa na izborima kao izraz građanske lojalnosti državi Srbiji). Glasanje za nacionalističke prikogranične stranke (na primer mađarske 64 županije) ne mož se svrstat u lojalistički odnos... primer Euskadi Batasuna u Španiji itd.

PK: Širok prostor za djelovanje daju nam točke koje nas spajaju, a to su:

AR: Šta znači „točke koje nas spajaju“? Poimanja bitni odrednica identiteta oko koji nema razlika – protivrečnosti koje izviru iz predatorske nacionalističke ideologije asimilacije Bunjevaca ... Sve navedene tačke spajanja su diskutabilne što se vidi iz komentara gledišta o njima izloženi il implicirani u tekstovima objavljenim u hrvatskim novinama.

PK: - podrijetlo - potječemo iz zajedničke pradomovine, iz južnog dijela Hercegovine.

AR: Ovako postavljena tvrdnja je parafraza mitskog sećanja Bunjevaca o “riki Buni” – otaleg da se mož govorit samo o mitskoj pradomovini – neophodno je naučno utvrđivanje etnogeneze Bunjevaca, seljenja koje niko vrime lokalizuje bunjevačke pretke u južnoj Hercegovini a otuda i fiksiranje sićanja na “riku Bunu”. Hrvatska nacionalna istorija polaže državno (pravaško)-istorijsko pravo na južnu Hercegovinu i otud izvodi hrvatsko poriklo Bunjevaca.

Ne mož se izostavit albanski faktor u definisanju pradomovine na riku Bunu-Bojanu! Tom se dodaje značaj transhumantnog stočarenja na Dinarskim Alpima (od severne Albanije do Istre) – Južni dio Hercegovine je pripado politički i crkveno različitim feudalnim strukturama. (Pitanje je kad je hrvatska vojno-feudalna struktura dobila uticaj na južnu Hercegovinu – i otaleg mogućnost hrvatizacije predaka Bunjevaca? Hrvatski politički uticaj na južnu Hercegovinu se dovodi u pitanje – sreinjovikovna Hrvatska dopire do ušća Cetine a južno počinje područje sklavinija-Paganije, Huma itd., potom uticaj Mađara, nemanjičke Srbije, Mlečana, Osmanlija). Mit o pradomovini Bunjevaca zahtiva historiografsko, etnološko itd. naučno razjašnjenje – dekonstrukciju nacionalni istorija svi provenijencija.

PK: - vjera - katolička vjera putem bosanskih fratara, koji su nas doveli u ove krajeve

AR: Katoličanstvo predaka svi Bunjevaca je upitno. Utvrđen je prozelitizam tokom poslednjeg velikog seljenja Bunjevaca – prikrštavanje dila potonji Bunjevaca iz pravoslavlja i muhamedanstva u katoličanstvo (zapisnik iz Dubice 1701). Šta znači katoličanstvo za nacionalno formiranje Bunjevaca, ako se u nauki etnicitet i viroispovid ne dovode u uslovnu povezanost? -- Franjevci ko narodni pastiri u Bosni Srebrenoj – svojoj redodržavi – kasnije njevo protirivanje iz Bačke – franjevci-salvatorijanci kao oslonac mađarizacije Bunjevaca !? – Kako su franjevci u Hercegovini postali vođe ustaštva? – Franjevci i srpstvo (Sarajevski nadbiskup?) ...Otvorena pitanja za dijalog.

Odbijanje RKC da prizna Bunjevce-ikavicu – Bunjevci ne mogu koristit verske artefakte – tradicionalna mista okupljanja prilikom virski praznika etc. – Primer hrvatizacije Dužijance, etc. Hrvatski ispadi prilikom zajedničkog korišćenja virski objekata-običaja („Djevo Marijo kraljice Hrvata“?) – Svetovno modifikovana religija postala sistem opresije, marginalizacije Bunjevaca – sridstvo hrvatizacije (politika hrvatizacije na sve načine koju formulišu i vode bunjevačko-hrvatski svećenici – Anišić u razgovoru sa Bajićem : najava moguće saradnje oko Dužijance a potom formiranje posebne hrvatske organizacije NVO za

projekt hrvatske Dužijance --- Unošenje konfuzije sa bunjevačkim osiđanjem Hrvata – individualno pravo izražavanja Hrvata ko etnički Bunjevaca, ko izraz etniciteta-povezanosti i bliskosti svi etnički Bunjevaca, - u hrvatskom propagandnom korišćenju se pokaziva da izražavanje bunjevaštva ove vrste ide nuz potiskivanje, osporavanje autohtonosti Bunjevaca i, posebno, radi spričavanja njevog nacionalnog identifikovanja (pridika u kojoj se kaže: Bunjevci su kao i Cigani – nemadu državu a Hrvati je imaju etc.). – Opet pitanja za dijalog.

PK: - običaji - Božić, Materice, Oci, Uskrs, polivači, Dužijanca, prelo, rakijare, kraljice, sigre, svatovski običaji, posmrtni običaji...

AR: Božić i Uskrs katolički-crkveno normirani običaji ali sa paganskim elementima, ostali običaji pridhrišćanski (kako su hrišćanske crkve-istočni i zapadni obred – prihvatale narodne-paganske običaje, davale hrišćansku nominaciju (vezivanje za svece etc). – Običaji su dokaz dalekog pridhrišćanskog porekla-kulture Bunjevaca – običaj “mirila” u Velebitu... Pitanja za naučno produbljeni pristup etnogenezi Bunjevaca.

PK: - kultura - zajednička od dolaska u ove krajeve (a i prije) pa sve do danas i to: Bračuljević, Pavić, Katančić, Vilov, biskup Ivan Antunović, Mijo Mandić, Modrošić, B. Šarčević, K. Milodanović, Ivan i Ante Evetović, Blaško Rajić, L. Budanović, Ilija, Nikola i Pajo Kujundžić, Ago i Lazo Mamužić i drugi

AR: Hrvatski propagandisti tvrde drugačije! Sve ove autore identifikuju kao hrvatske. – Ovo pitanje zahtiva razjašnjenje idejnog podsistema kulture – koji od navedeni bunjevački (hrvatski) intelektualaca su kreatori ideja orijentisani na opstanak i kulturni razvoj (sposobnost modernizacije kulture) Bunjevaca u okružujućoj javnoj kulturi – Priuzimanje elemenata kulture iz okružujući raskošniji etc. kultura – odića – čizme umisto opanka, priuzimanje vojničke odiće ko narodne odiće. Kad su Bunjevci prihvatli tamburu? – dal su prilikom doseljavanja sobom doneli gusle i gajde?) – Period prožimanja etničke kulture Bunjevaca sa zatečenim kulturama (arhitektura panonska umisto dinarsko-mediteranske?, ishrana, ravničarska sridina umisto planinske).

Način stočarenja – modifikacija transhumantnog načina – pustare umisto planinskih ispaša, dvojnost - selište u dolini postaje kuća u selu-varoši a katun postaje salaš (salaš u planini!-privremeni logor-boravište). Salaš privremeno boravište stočara-polunomada, postaje u Bačkoj prvo odma stalno selište (šorovi zemunica... Baštine...), tek kasnije kuće u selima i gradovima...

Navedeni ideolozi (tvorci nacionalne ideologije – identiteta Bunjevaca) koji su uključeni u proces hrvatizacije a koji nastoje invertirati formiranje nacionalnog identiteta Bunjevaca (svi smo mi Bunjevci - dakle Hrvati!!) – Dodirna tačka mož bit nova periodizacija etnogeneze Bunjevaca: Kriterijum podile na period 1-etnogeneza Bunjevaca i početak stvaranja njegov autohtonog nacionalnog identiteta, period 2-bifurkacija na hrvatski i bunjevački identitet – razjasnit kako je stvarana hrvatska nacija-hrvatizacija od katoličenja do priuzimanja štokavske jezičke varijante, period 3-period potiskivanja-negacije Bunjevaca (primena politike njihove planske hrvatizacije i “prirodne” mađarizacije i srbizacije) – Koji od navedeni autora-književnika-ideologa realno deluju kao činoci pomenuti politika denacionalizacije Bunjevaca...

PK: - folklor –

AR: Problem sociološkog-organizacionog sistema kulture – hrvatske ili bunjevačke iako su formalni-koreografski slični programi kulturni organizacija sa bunjevačkom i hrvatskom nominacijom – hrvatska etiketa bunjevačkih sadržaja – uvek se postavlja pitanje: Čija je folklorna družina? koja nastupa (festival bunjevački pisama koji organizuje Hrvatska organizacija HKUD), - prikrivena konkurencija, privlačenja hrvatstvu (HKUD “Matija Gubec” iz Sombora, Tavankuta, etc). – Pritpostavka dijaloga je jasno naznačavanje značenja hrvatske nominacije (uvođenje, približavanje i asimilacija Bunjevaca u hrvatsku javnu kulturu) oslonaca i orijentacija pod uticajem javne kulture u Hrvatskoj (anstisrpski-antipravoroslavni aspekt se podrazumiva – ispoljava se u zavisnosti od uticaja hrvatskog nacionalnog fundamentalizma u javnoj kulturi – državnoj politici).

PK: Ako se možemo složiti da je sve ovo zajedničko, onda je za nadat se, da se možemo složiti i o drugim pitanjima i pokrenit suživot iz mrtve točke.

AR: Nije rič o “slaganju” nego o razjašnjenju, formulaciji nacionalne istorije Bunjevaca i Hrvata – otklanjanje mitski, nacionalistički aspekata. Moramo povest (virovatno dugačku) debatu o stvarnoj istoriji nacionalnog razvoja Bunjevaca i okružujućih titularnih nacija (oni po kojima se zovu nacionalne države – Hrvatska, Srbija, Mađarska etc.).

Šta mož bit sadržina “suživota”? Prvi uslov je nekonfliktna koegzistenacija u političkoj sferi – brez “otvorenih pisama” i optuživanja Bunjevaca kao “umjetne memorandumske nacije formirane od konzervativnih srpskih nacionalista radi onemogućavanja Hrvata u Srbiji”. – Drugi korak, neprotivljenje hrvatskih političkih faktora u Srbiji razvoju institucija koje Bunjevce dovode u poziciju konkurentnog partnera (obadve orijentacije bunjevačkog etniciteta jedna drugu ne ometaje u kulturnom, naučnom, umitničkom, privrednom etc. razvoju kao konkurentni u sferi javne kulture većinske nacije ko i u međunarodnim kulturnim etc. odnosima).

Treći korak, rasprave, naučno formulisanje tačaka sporenja (oko identiteta, nacionalnog konsolidovanja Bunjevaca, etc.) u trouglu Bunjevci-Hrvati-Srbi (ili četverouglu uključujući Mađare) jer dobar dio sporova i traumatični istorijski uticaja na Bunjevce potiče od nacionalni odnosa titularni nacija. Uvik se postavlja pitanje: Kako su na Bunjevce uticale ideologije i politike okružujući nacija? Dok ove okružujuće nacije ne budu u stanju da svoje odnose sagledaju u realnoj istorijskoj perspektivi, Bunjevci teško mogu uspostaviti snošljive, održive odnose sa svojim okruženjom. Mogući su unutrašnji dijalozi med Bunjevcima (eventualno sa onim bunjevačkim Hrvatima koji imadu empatičan odnos prema svojem bunjevačkom etničkom poreklu...).

PK: Za početak, svako neka drži načela uvažavanja i poštivanja drugoga.

AR: Primeri (ne)uvažavanja i (ne)poštivanja drugoga su evidentni (uzeti samo otvorena pisma sa zahtivom anuliranja Bunjevaca) ... Ifković „kad utvrdimo kako su veliki intelektualci Hrvati, Bunjevcima istorija počinje sa 1990-tom“ (nema dvojbe o antibunjevačkom stavu iza ove tvrdnje) ...

Prijedlog Platforme bunjevačko – hrvatskog suživota:

PK: Pripadnici bunjevačkih Hrvata i Bunjevaca neće ulaziti u međusobne konfrontacije (prozivanja, optuživanja ili napadanja), niti će davati povoda za konfrontacije;

AR: Ovo mož važit ako se pokrenu dijalozi, istraživanja navedena u prithodnim tačkama. Ne mož se uspostaviti održiv dobronamiran fer konkurentni odnos ako se sve prithodno “pomete pod tepih” (posebno onaj tragični događaj zabrane Bunjevaca i Šokaca iz 1945. godine). (Suživot mož značit, u prvo vrijeme, odnos konkurencije – a ne konflikta, marginalizacije, ukidanja slabiji Bunjevaca “malog naroda bez države” – Suživot je teško ostvariti kao odnos saradnje, potpune uzajamne integracije... Projekt suživota mora dobiti jasnu eksplikaciju – tumačenje sa svim implikacijama, vidljivim i “podrazumevajucim”, prikrivenim poslasticama, etc.).

PK: - Da je svačije osobno zakonsko pravo kako će se iznjašnjavati, kako će govoriti;

AR: Zakonsko pravo se odnosi na nacionalno identifikovanje u javnoj sferi (kulture, politički odnosa, etc.). Nema zakonske osnove za korišćenje bunjevačkog nacionalnog imena za hrvatske organizacije (koje služe integraciji Bunjevaca u hrvatski nacionalni korpus – upisivanje u popisnice stanovništva ko Hrvata uz istovrimene javne proteste u ime subjektivno-privatnog osićanja Hrvata kao pripadnika bunjevačkog etnikuma). Ovo razgraničenje bunjevačkog i hrvatskog na osnovu zakonskog prava je jedan od načina pokazivanja poštivanja načela uvažavanja i poštivanja drugoga.

PK: - Da institucije i udruge u svom nazivu mogu koristiti imena bez ograničenja;

AR: Ovo protivriči prithodnom – poštivanju zakonskog prava na nacionalno identifikovanje – Bunjevac ili Hrvat. Ova jasna nacionalna podila omogućiva razvoj bunjevačke nacionalnosti – i doprinosi subjektivnom oprediljivanju Bunjevaca na putu ka hrvatskoj nacionalnosti. – Korišćenje bunjevačkog imena za hrvatske institucije i udruge konzervirše sadašnje stanje konfuzije etničkog i nacionalnog, a radi se o tom da se identifikovanje Bunjevaca i Hrvata izvede iz spazma psihološke podvojenosti, “raspolućenosti” (neki autori u vezi s tim govore o tom da u Hrvatskoj, u ratovima 20. vika, najveće sukobe i nesriće donosi sukob Srba (ko pokatoličeni) i Srba (pravoslavaca) – da nedovršeno identitetsko sazrivanje pohrvaćeni Srba pridstavlja najdublje izvorište mržnje etc.).

PK: - Da će prigodom organiziranja bilo kakih manifestacija, imati u vidu i drugu opciju i pozivati je i primati na dostojanstven način, čime bi se dalo svjedočanstvo cijeloj zajednici da je platforma hrvatsko - bunjevačkog suživota moguća, da takva suradnja može funkcionirati, kao i da je takva suradnja zapravo neophodna zbog opstojnosti na ovim prostorima;

AR: I ode važi pritpostavka o razjašnjenju izvora i posljedica podvajanja Bunjevaca i Hrvata. Zajednički nastup na manifestacijama ko građanski organizacija, ko konkurentski kvaliteta istog ili bliskog bunjevačkog kulturnog sadržaja – Izgleda da zajednički nastup na virski utemeljenim manifestacijama teško mož da se ostvari (Inicijativa monsinjora Anišića oko formiranja posebne hrvatske udruge za organizaciju Dužijance pokazuje nerealnost očekivanja bunjevački prvaka za zajedničku Dužijancu...).

PK: - Da će nastojati u medijima koristiti narodni govor – ikavicu, koja se iz svakidašnjeg govora polako gubi, a to je naše zajedničko blago;

AR: Ovo je područje na kojem je moguće usklađeno dilovanje. Ikavska govorna zajednica ubrzano nestaje (izgleda da je projekt hrvatskog jezika među Bunjevcima prid većim problemima od projekta održanja i standardizacije ikavice ko govora nacionalne zajednice Bunjevaca).

AR: Poštivanje ovog zahtiva – korišćenja ikavice kao narodnog/etničkog govora svi Bunjevaca bez obzira na nacionalnu orijentaciju – postavlja pitanje paralelizma učenja ikavice i hrvatskog nacionalnog jezika u bunjevačkim škulskim i drugim programima (ikavicu treba da nauče – nakon standardizacije – i učesnici u medijima etc). Ova dobra zamisao Pučke kasine (PK) sukobljava se sa naporima hrvatizacije – prihvatanja hrvatskog standardnog jezika – u javnoj kulturi, medijima, kao i u škulskom obrazovanju bunjevačke dice i omladine. Eksperiment ikavske konferanse na Dužijanci (na šta se poziva msn. Anišić u razgovoru na TV K23) može se razumit kao dio zasad mutne strategije odbrane privatnog prava na bunjevačko osićanje Hrvata – to nije dio sveobuhvatnog okrećanja Bunjevcima kao zakonski priznatoj nacionalnoj zajednici/manjini. Realizacija ovog zahtiva PK je glavni indikator iskrenosti poziva na suživot, uzajamno poštivanje itd.

PK: - Da će nastojati omogućiti da kulturno umjetnička društva budu otvorena za sve pripadnike našeg naroda – bez obzira na oprediljenje, a kao prvi primjer otvoriti recipročno HKC Bunjevačko kolo i Bunjevačku maticu;

AR: Sadašnji KUD-ovi imadu u svojim statutima klauzule o ciljevima koje članovi moradu poštivat. Uvik je rič o unapridenju etc. kulture, dobrobiti “našeg naroda” pod čime jedni podrazumivaje Bunjevce kao nacionalno opridiljene a drugi nacionalno opridiljene Hrvate. Dok je tako, ovaj zahtiv PK nije jasan. Etnički Bunjevci se okreću bunjevačkim ili hrvatskim KUD-ovi i tome te oganizacije u suštini služe. Taj cilj ove oganizacije nastoje obezbediti – možemo pritpostaviti šta bi se dogodilo HKC Bunjevačko kolo ako bi se oganizovala “invazija” nacionalno orijentisani Bunjevaca i ostvarila demokratska bunjevačka nacionalna većina u tom KUD-u! Još je čudniji zahtiv otvaranja Bunjevačke matice učlanjenju nacionalno uvirenih Hrvata bunjevačkog etničkog porikla. Otaleg, sve dok bude postojao sukob ili dok se odnos Bunjevaca i Hrvata bude odvio u situaciji konkurencije (što je realnost za narednih nekoliko decenija), princip otvoreni vrata za članstvo koje gaji bunjevački etnički sentiment (ali sa izgrađenim podvojenim nacionalnim identitetom – Bunjevaca ili Hrvata) u KUD i drugim oganizacijama u bunjevačkim

sridinama – ne izgleda opravdan (prije izaziva podozrenje ko mogući način promine nacionalne orijentacije članstva KUD).

AR: Uzajamno posjećivanje zainteresovani pripadnika bunjevačke odnosno hrvatske nacionalne zajednice na manifestacijama KUD-ova etc. druge nacionalne orijentacije mož se razumit kao izraz uzajamnog uvažavanja i zainteresovanosti za programe koji tangiraju bunjevačku kulturu i druge zajedničke etničke sadržaje.

PK: - Da se zajednički radi na decentralizaciji gradova Subotica i Sombor

AR: Znači li to zahtiv za formiranje gradski opština sa odgovarajućim etničkim većinama? To je komplikovano pitanje kad se uzme u obzir državni interes titularni nacija. Ali pitanje je značajno imajuć u vidu aspekt regionalizacije ko komponentu evrointegracija.

PK: Prostor za nalaženje zajedničkog djelovanja je opstojnost jednih i drugih na ovim prostorima. Sitnošičardžijska politika, osobni animoziteti, karijerizam - sve to treba jednostavno pokušati prevladati i raditi zajednički na onome što nas može zbližiti za dobrobit našeg naroda.

AR: Lipa zamisao ali teško ostvariva kad se ima u vidu strančarenje i odsustvo demokratske, kritičke kulture kod Bunjevaca (i Hrvata bunjevačkog porekla). Ko će tu s kim da se zbliži i privlada sitnošičardžijsku politiku (koje stranke se ovde prozivaju?), na koje političke aktiviste od uticaja se misli kad se upire prstom na osobne animozitete? O čijem karijerizmu je rič?

PK: Naša predpostavka da prijedlog Platforme može dovesti do boljitka u našem gradu, za sve nas, do nadvladavanja razmirica, jer 11 posto jednih, 11 posto drugih i 8-10 posto ostalih daju garanciju za odgovarajuće procentualno zajedničko sudjelovanje u pokušaju zauzimanja dijelova vlasti i budućnosti.

AR:Zauzimanje dilova vlasti srazmerno udilu nacionalni zajednica u stanovništvu Subotice! Mnogo tog, kako je gori naznačeno, prithodi osvajanju vlasti. Gasi se stanovništvo, nema znakova izlaska iz političke klime konfliktnog strančarenja. Na borbi za vlast se ne mož sagradit temelj održive bunjevačke (i hrvatske) budućnosti u Subotici (a ode se gubi iz vida da je cilina bunjevaštva od 1921. godine podiljena M-S granicom). Subotica je tisno polje za veliki zahtiv održivog razvoja Bunjevaca i Hrvata u prikograničnom regionu Bajskog trokuta.

PK: Neka nam svima bude na pameti da nas sloga jača, ozdravljuje i učvršćuje, nesloga slabi i upropaštava!

Pučka kasina 1878

AR: Sloga – neostvoreni politički cilj Bunjevaca. Sloga se može realizovat na poslovima od nesumnjivog obostranog interesa koji nije ideološki, politički ili verski upakovan. Bolje je težiti solidarnosti, okupljanju radi odupiranja prisiljavanju i podređivanju dogmama i nacionalističkim konstrukcijama. Demokratsko ime sloge je samoidentifikovanje, integracija u zajednicu koja ne nameće mitove nego otvara širi horizont istraživanja mogućnosti ostvarenja ljudskih prava i potencijala.

Aleksandar Raič

Otvoreno pismo bunjevački Hrvata : nulta tačka dijaloga

Med priduslove bunjevačko-hrvatskog dijaloga spada razjašnjenje argumenata koje su prid najviše političke i kulturne pridstavnike Srbije i Hrvatske, u nekoliko otvoreni pisama, iznosili pridvodnici Bunjevački Hrvata iz Vojvodine.

Poslidnje otvoreno pismo poslato je od 41 potpisnika 25. februara 2011. godine na 15 adresa u Srbiji i na 8 adresa u Hrvatskoj. Med potpisnicima ovog pisma su svi vodeći ljudi vojvođanski Hrvata. Izbori 2014. godine za Hrvatsko nacionalno vijeće otkrili su dvi struje med ovim ljudima. Bunjevački Hrvata, Hrvata-Bunjevaca je među izabranim članovima HNV 8 (27,6%) naspram 21 slidbenika stroge hrvatske orijentacije.

Te godine, kad je Otvoreno pismo napisano i razaslato, u oktobru misecu 2011., pripreman je popis stanovništva u Srbiji. Oko tog događaja uvik se med Bunjevcima stvarala klima konkurencije, nastojanja pridobijanja što većeg broja Bunjevaca na jednu od strana, med kojima se u poslidnje vrime nastoji pokrenit dijalog. Rezultati popisa stanovništva pokazali su kako obadvi strane demografski kopne sa nadprosičnom brzinom nestajanja³. Od ranije znamo da je uzdržavanje (apstinencija) od nacionalnog izjašnjavanja na obadvi strane glavni razlog ovog gašenja. Jedan od razloga take žalosne perspektive Bunjevaca u cilini, jeste i

---

³ U gradu Subotici, di je opadanje ukupnog stanovništva u periodu 2002-2011 godine dostizalo 1,9%, Bunjevci su opali za 17,54% a Hrvati za 10,39%, pri čemu je apstinencija od nacionalnog izjašnjavanja kod obadve grupacije doprinelo opadanju sa 50%. U seoskim naseljima opštine Subotica, di je opadanje ukupnog stanovništva iznosilo 11,81%, depopulacija Bunjevaca je dostigla 14,5% a Hrvata 24,08%. u čemu je apstinencija doprinosila kod Bunjevaca 51,7% a kod Hrvata 27,6%. A.Raič, S.Kujundžić Ostojić (2013), Bunjevci izmed asimilacije i nacionalne zajednice, Novi Sad : UG Bunjevci, str.104.

nastojanje bunjevački Hrvata, njeve političke elite, da spriče razvoj Bunjevaca ko samoidentifikovane nacionalne zajednice. Analizirano otvoreno pismo otkriva najvažnije razloge i glavne mehanizme tog nastojanja (pismo u cilini vidit na sajtu <http://www.hdzusa.com/2011/02/otvoreno-pismo-bunjevackih-hrvata-pripadnost-bunjevaca-cjelini-hrvatskoga-naroda-danas-se-osporava-samo-u-srbiji/>).

Prije neg navedemo i analiziramo najvažnije argumente Otvorenog pisma, možemo odgovorit na pitanje: imal značajne razlike izmed Otvorenog pisma iz 2011. godine i Platforme Pučke kasine iz 2012. godine? Sudeć prema testu povezanosti ključni riči ova dva dokumenta, možemo konstatovat da izmed nji nema take razlike.

Test povezanosti ključni riči Otvorenog pisma i Platforme Pučke kasine

Kasina				OP			
Keyword Types Before Cut: 766				Keyword Types Before Cut: 445			
Keyword Types After Cut: 126				Keyword Types After Cut: 79			
1	16	12.987	Srbiji	1	8	24.734	Srbiji
2	12	9.74	Da	2	4	12.367	Hrvata
3	12	9.74	Hrvata	3	4	12.367	Hrvatima
4	10	8.117	Bunjevaca	4	4	12.367	Republici
5	10	8.117	Hrvatima	5	4	12.367	Srbije
6	8	6.493	Ivan	6	4	12.367	Vojvodini
7	8	6.493	Platforme	7	3	9.275	Bunjevaca
8	8	6.493	Republici	8	3	9.275	Hrvatskoj
9	8	6.493	Srbije	9	3	9.275	Republike
10	8	6.493	Vojvodini	10	3	9.275	Sporazuma
11	6	4.87	Bunjevci	11	2	6.183	Bunjevcima
12	6	4.87	Bunjevcima	12	2	6.183	Hrvatske
13	6	4.87	Hrvatskoj	13	2	6.183	Ilija
14	6	4.87	Ilija	14	2	6.183	Ivan
15	6	4.87	Kujundžić	15	2	6.183	Josip
16	6	4.87	Pučka	16	2	6.183	Kujundžić
17	6	4.87	Republike	17	2	6.183	Matija
18	6	4.87	Sporazuma	18	2	6.183	Vidaković

Primenom Hikvadrat testa na rezultate analize ključni riči, konstatovano je da se Platforma Pučke kasine i Otvoreno pismo statistički značajno ne razlikuju. (Pearson hikv=47.520, df=12, p=0.000, Koef. kontingencije C=0.852, Pearson korelacija R=0.946).

Iz navedene tabele ključni riči (uzorak riči izdvojen primenom programa Antconc) za koje važi statistička pouzdanost zaključivanja (G veće od 3,083), ključna rič Hrvati se javlja u dokumentu Kasine sa 15,94% a u otvorenom pismu sa 15,38%, a ključna rič Bunjevci u dokumentu Kasine takođe sa 15,94% a u Otvorenom pismu sa 9,61 procenata. Ova pojedinost skreće pažnju na podjednaku orijentaciju Kasine prema Bunjevcima i Hrvatima dok je kod Otvorenog pisma zainteresovanost za Bunjevce manja od interesa za Hrvate. Ovaj detalj nema značajnijeg uticaja na procenu o istom idejnom polazištu obadva posmatrana dokumenta.

Analiza otvorenog pisma bunjevački Hrvata

OP: Mi dolje potpisani pripadnici bunjevačke subetničke skupine koji živimo na području Autonomne Pokrajine Vojvodine u Republici Srbiji,

AR: Kako razumit ovaku samoidentifikaciju? Pripadnost bunjevačkoj subetničkoj skupini a ne pripadnost hrvatskoj naciji – nacionalnoj manjini na području APV u Srbiji. Podskupini bunjevačke etnije! Ne govore o hrvatskoj etniji koja se dili na subetničke skupine u čemu i Bunjevci. Ovako se stvara zabuna, nejasno poimanje pripadanja. Prihvatanje-primena konstrukcije nacionalni ideologa-znanstvenika, književnika, političara. Govori se o hrvatskom narodu-etniji i njezinim subetnijama (Korunić). Različito etnija koje su politički integrisane – asimilovane u hrvatski narod – priciznije u hrvatsku naciju. Ovako postavljeno (pripadnost bunjevačkoj subetničkoj skupini) dobija se utisak o jedinstvu, integralnosti svi Bunjevaca 1) kao pripadnika bunjevačke etničke zajednice ali i 2) hrvatskom narodu-etniji čija su Bunjevci podskupina... Ovim putom maskirana je namira asimilacije Bunjevaca i svi drugi subetnički skupina (Dalmatinaca,... utopljeni u regionalne identitete – ostaje da se otkrije koje su etnije iz koji je stvorena hrvatska nacija nazivana i hrvatskim narodom-etnijom).

OP: ne dovodeći u pitanje civilizacijsko, međunarodno zajamčeno i ustavno pravo na slobodno izjašnjavanje nacionalne pripadnosti svakoga pojedinca u suvremenim društvima,

AR: Nacionalna i etnička pripadnost... Izjašnjavanje nacionalne pripadnosti se poima ko individualno pravo ali se dovodi u pitanje izpoljavanje, prirastanje od individualnog u kolektivno manjinsko pravo i na njemu zasnovanu kulturnu, demokratsku autonomiju. Ovo drugo izjašnjavanje se prihvata samo ko uključivanje u neku od jezgri, titularni nacija. Udruživanje, integracija individua koje nastoje koristiti svoje individualno pravo, nije prihvatljivo kao autohton, samonikao proces nacionalne samoidentifikacije. Tako okupljanje se razumi, objašnjava kao uticaj spolja, od konzervativni srpski institucija i elita. Isto to se ne podrazumiva za integraciju Bunjevaca u hrvatsku naciju. Integracija Bunjevaca, kao subetnije hrvatskog naroda-etnije, se poima primordijalistički, kao od Boga dato. Bunjevački etnicitet, bliskost Bunjevaca kao rasute skupine pojedinaca – subjekata individualnog prava slobodnog izjašnjavanja – je najviše što se prihvata ali se tumači, kvalifikuje kao anahronizam, zaostalost... Otuda se bunjevački govor u hrvatskoj nauci ne nastoji razvijati, standardizovat kao realan jezik nikoliko miliona “južnjaka” i “regionalaca” – Hercegovaca, Dalmatinaca, Primoraca, Slavonaca, naposlitku i podunavski Bunjevaca. Samo konstrukcija standardizovanog hrvatskog jezika ima misto kao zajednički jezik hrvatske nacije. Zašto hrvatski nacionalni fundamentalizam uporno spričava proces razvoja bunjevačkog etniciteta kao društvene intime Bunjevaca, Dalmatinaca etc. – u institucionalizovane oblike kulturne autonomije? Zašto u Hrvatskoj Bunjevcima (i drugim etničkim “lokalizmima”) nije data mogućnost samokategorizacije na popisima stanovništva?

OP: duboko svjesni mnogobrojnih aktivnosti vlasti i državnih ustanova u Republici Srbiji za režima Slobodana Miloševića, koje su obnovljene 2004. godine, a u posljednje se vrijeme intenziviraju, usmjerenih na denacionalizaciju dijela hrvatske nacionalne manjine u Vojvodini pružanjem pune stručne i logističke potpore sada već podmaklomu institucionalnom zaokruživanju samosvojne bunjevačke etničke skupine, stvaranju manjinske identitetske infrastrukture, medijskoj promidžbi, osiguranju prostora za nesmetani rad, toleriranju zlouporaba pri formiranju popisa birača te jezičnoj standardizaciji bunjevačkoga govora,

AR: Vlast i državne ustanove u Srbiji sprovode politiku (mnogobrojne aktivnosti) "denacionalizacije djela hrvatske nacionalne manjine u Vojvodini" podrazumevajući pod "djelom" Bunjevce kojima je srpska država priznala status nacionalne manjine. Ovde je važna kategorija "denacionalizacije" Bunjevaca. Pod nacionalizacijom Bunjevaca se mož razumit njeva prinudna kategorizacija 1945. godine kao Hrvata dekretom o nasilnoj zabrani javnog izjašnjavanja kao Bunjevaca. Sve što se navodi kao "mnogobrojne aktivnosti vlasti i državnih ustanova" izraz je stvaranja uslova samoidentifikovanja "djela podunavskih Bunjevaca, koji ne priznaju nelegalnu zabranu svog autohtonog nacionalnog izražavanja iz 1945. godine" (izjava Predsjedništva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, 12. rujna 2014. godine). Nacionalizacija se ode mož razumit kao nelegalna zabrana autohtonog nacionalnog izražavanja a denacionalizacija kao vraćanje legalnog statusa Bunjevaca kao nacionalne manjine. Nacionalizacija Bunjevaca izvedena je primenom državne represije, anuliranjem njihovog nacionalnog identiteta u javnim dokumentima, ukidanjem svi bunjevački nacionalni institucija (udruženja, medija, publicistike), bunjevačke identitetske infrastrukture, medijskih promocija, oduzimanjem prostora za rad i pridaja na raspolaganje hrvatskim nacionalnim institucijama, brisanjem Bunjevaca kao posebne kategorije u popisima stanovništva te marginalizacijom bunjevačkog govora kao zastarilog i nestandardizovanog. Cilokupni proces „denacionalizacije“ započet je nakon raspada Jugoslavije, na prihvaćanje zahtiva pridstavnika Bunjevaca (Sedlak, BP 2/2013.) od strane vlade Mirka Marjanovića 1995. godine. Taj proces teko je sporo i sa ispunjavanjem malog dila iz spiska zahtiva Bunjevaca. Nakon zastoja u tom procesu, i na uporno insistiranje bunjevački pridstavnika, pogotovo nakon pojave institucionalne infrastrukture (KUD, Centri, udruženja, vidit A.Raič Analiza kulturnog sistema Bunjevaca, Most, br.1, Novi Sad : ZKV), vlada V. Koštunice je, ko i drugim nacionalnim manjinama, Bunjencima omogućila aktivnost njevog demokratski izabranog Nacionalnog savita. Delatnost BNS od osnivanja je bila ograničena uslid konfrontacije stranačkog sistema i struje civilnog društva koje se konsoliduje. Ovaj proces demokratske konsolidacije bunjevačkog civilnog društva i institucionalne infrastrukture teži oslobađanju od stranačko-političke ingerencije (posredne kontrole veliki

nacionalni politički stranaka) i uspostavljanju autohtono samoidentifikovane nacionalne bunjevačke zajednice. Taj proces pisci OP ne zapažaje i ne vridnuju što se mož razumit na osnovu činjenice „raskola“ u HNV na poslednjim izborima 2014. godine, što je takođe proces koji karakteriše demokratsku konsolidaciju bunjevačke nacionalne zajednice.

OP: uz istodobno uskraćivanje slične potpore u zaštiti i jačanju manjinskoga identiteta Hrvatima u Vojvodini te sprječavanje ostvarivanja njihovih manjinskih prava, osobito u obrazovanju na hrvatskome jeziku, uskraćivanje prava kakva imaju druge manjinske zajednice u informiranju na pokrajinskome radijskom i televizijskom servisu i medijsku blokadu,

AR: Dovođenje u negativni korelativni odnos “denacionalizacije” Bunjevaca i “uskraćivanja potpore u zaštiti i jačanju manjinskog identiteta Hrvatima u Vojvodini te spričavanje ostvarivanja njihovi manjinski prava”, dubiozan je i nepravedno istaknut argument. Kad naglašavaje “uskraćivanje slične potpore u zaštiti i jačanju manjinskoga identiteta Hrvatima u Vojvodini” pisci OP prigovaraje srpskoj državi što uopšte podržava izlazak Bunjevaca iz poluvikovne nasilno izazvane akulturacije i njevo nastojanje autohtonog nacionalnog samoidentifikovanja. U tom bunjevačka zajednica napriduje sporo, s nesnalaženjom i opterećena “raskolom” stranačkog i civilnog sektora, brez potribnih kadrovski i menadžerijalni kapaciteta i sa skromnom finansijskom podrškom države. Samo poređenje finansijski dotacija Pokrajine bunjevačkim NVO, pokaziva nesumnjivu pridnost hrvatske zajednice nad bunjevačkom⁴. Uticaj političke elite Hrvata-Bunjevaca u Subotici, i brez saradnje bunjevačke zajednice, potvrđiva pridnost koja demantuje argument OP (uspišan rad Zavoda za kulturu Hrvata, znatno razuđenija institucionalna struktura hrvatskih NVO, uticaj DZVH u lokalnoj administraciji). Pisci OP možda imadu osnov za kritiku srpske države kad porede opšte stanje ostvarenja manjinski prava u četiri oblasti kulturne autonomije. Hrvatska

---

⁴ Organizacija kulturnog sistema manjinskih zajednica u Vojvodini, Most, br. 2 Str., Novi Sad : ZKV.

nacionalna manjina je jedna od novi manjina suočena sa recidivima ratnog sukoba država nastali nakon raspada Jugoslavije. Optuživanje srpske države zbog podrške Bunjevcima, mož se razumeti kao rezultat osujećene hrvatske političke elite u Vojvodini koja “denacionalizaciju” Bunjevaca na severu Bačke doživljava kao gubitak političkog kapaciteta (upola manje glasačko tilo u Subotici), na šta skreće pažnju Platforma Pučke kasine 1878.

Dijeljenje Bunjevaca dovodi do straha

OP: što u posljednje vrijeme kulminira čak i javnim nastupima i sudskim procesima u kojima se traži zabrana korištenja bunjevačkoga imena onim pripadnicima bunjevačke subetničke skupine koji se smatraju integralnim dijelom hrvatskoga naroda, iako čine više od polovice ukupnoga broja vojvođanskih Bunjevaca, te njihovim kulturnim udrugama,

AR: Korišćenje etnonima Bunjevci od strane nacionalno identifikovani Hrvata-Bunjevaca. Pravni aspekt (ne)opravdanosti takog korišćenja. Pitanje je 1) zakonski osnov korišćenja bunjevačkog etnonima od strane nacionalne manjine priznate u Srbiji pod imenom Bunjevci. To je pitanje koje se mož uputiti državi koja dodijeljuje-priznaje etničkoj grupi Bunjevaca status nacionalne manjine. 2) Pitanje je zašto dio Hrvata bunjevačkog porikla, nastoji zdržati svoj subetnički etnonim Bunjevci? Jel nisu izašli iz moratorijuma svojeg nacionalnog samoidentifikovanja, el su taj proces završili ali svojim javnim korišćenjem bunjevačkog subetnonima nastoje uneti zabunu med Bunjevce koji još nisu izašli iz moratorijuma? Nastoje privući na stranu hrvatske nacionalnosti taj dio Bunjevaca (virovatno i bunjevački Hrvata koji se kolebaju). Kod Bunjevaca šta su se nacionalno identifikovali, zadržavanje ove zbrke i dvojnosti je nepravda i ometanje, ignorisanje samopoštovanja Bunjevaca od strane političke elite Hrvata bunjevačkog porikla. Oko ovog pitanja se mož učiniti prvi korak dijaloga usmirenog na suživot dvi nacionalne zajednice – Bunjevaca i Hrvata, jasno razgraničeni i uzajamno priznati i prihvaćeni. Očekivanje da država – sudovi – riješi ovo pitanje, proveravanje je politike građenja nacije srpske države. Ishod tog pravnog spora nije prvenstveno pitanje odnosa unutar Srbije, stvar međunarodni odnosa u

kojima Srbija i Hrvatska postavljaju svoje politike građenja nacija. Ovo je i pitanje unutarnji odnosa sami Bunjevaca. Ukoliko političke elite obadve orijentacije med Bunjercima žele uzajamnu kooperaciju, čime njev dijalog mož bit opravdan, jasno razgraničenje Bunjevaca i Hrvata mož se razumit ko interes sviju Bunjevaca.

OP: čime se uvelike pridonosi učvršćivanju predodžbe o Hrvatima kao negativnom činitelju u društvenim odnosima u Srbiji,

AR: Borba Hrvata u Vojvodini za ravnopravnost kao nacionalne manjine ne može se okvalifikovat “negativnim činiteljem u društvenim odnosima u Srbiji”. Od 47 hiljade Hrvata u Vojvodini, barem 28 hiljada su Hrvati nebunjevačkog porikla. Pritirano favorizovanje Hrvata-Bunjevaca, pritiranim negativnim isticanjem uloge Bunjevaca kao “umjetne nacije” stvorene od “Miloševićeve memorandumske konzervativne vlade”, politička elita Hrvata u Vojvodini izaziva antihrvatski refleks koji pogađa cilokupnu hrvatsku nacionalnu zajednicu u Srbiji. Nastojanjem ove elite da pokori, utiša glas bunjevačke manjine u Srbiji, mož izazvat podozrenje većinskog stanovništva u postojanje aspiracija Hrvatske prema “hrvatskom etničkom prostoru Bačke”. Racionalan uzajamno kooperativan dijalog o bunjevačko-hrvatskom suživotu i zajedničkom dilovanju obadve nacionalne zajednice u demokratskim procesima u Srbiji, mož doprinesisrpsko-hrvatskom povirenju i izlasku iz senke konfrontacija i viševikovni sićanja na tragične podele.

OP: što uz stalan afirmativni odnos prema Bunjercima nehrvatima u javnosti i promotivnu potporu dijela srpske političke elite, može imati za posledicu daljnje jaćanje straha u Hrvata te utjecati na njihovo nacionalno izjašnjavanje na predstojećem popisu stanovništva,

AR: Argument o bauku Bunjevaca nehrvata kojima dio srpske političke elite daje stalnu afirmativnu potporu i time jaća strah u Hrvata, posridno je konfrontacija pisaca OP srpskoj eliti. Srpski elita ima različiti: od one koja Bunjercima pristupa ko predmetu naučnog izučavanja i time doprinosi njevom samoidentifikovanju (pruža saznanja važna za demistifikaciju prošlosti koju su izazvala tumaćenja identiteta, prošlosti, kulture

Bunjevaca sa parcijalni nacionalni stanovništa), priko one koja kulturnim, ideološkim uticajom i finansijskom potporom nastoji Bunjevce održat u okruženju većinske kulture, brez sukoba i otvoreni pritisaka, računajući na dugoročne efekte prirodne asimilacije, do one koja otvorenim ideološkim i političkim suprotstavljanjem nastoji blokirati proces nacionalnog samoidentifikovanja Bunjevaca (kvalifikovanje standardizacije bunjevačkog jezika ko rasrbljavanja ikavice). Ovi različiti pristupi Bunjevcima sa strane srpske političke i kulturne elite imaju kontrapunkt u odgovarajućim hrvatskim elitama. Med samim Bunjevcima postoje refleksi ovi različiti idejni uticaja. U takoj složenoj igri ideologija i politički interesa pogrišno je govorit o “bauku Bunjevaca nehrvata”. Stra med Hrvatima mož bit refleks sukoba ekstremni srpski i hrvatski elita zainteresovani za patronat nad Bunjevcima koji uspijave da se pridstave ao reprezentanti politički aktivni Bunjevaca. Dijalog izmed postojeći idejni i nacionalni bunjevački struja i, potom, uključivanje i srpski i hrvatski odgovarajući struja, mož doprinet otklanjanju pomenutog bauka. Ovako, kako ga pisci OP ko-riste, argument bauka Bunjevaca nehrvata prije je izraz njeve nespremnosti za dijalog sa srpskom elitom o problemima koji podjednako tište i Bunjevce i Hrvate u Vojvodini.

OP: upozoravajući da se institucionalizacija bunjevačke nacije temelji na grubim povijesnim neistinama i falsificiranju povijesti, a osobito imajući u vidu da su se najznamenitiji vojvođanski Bunjevci od kraja XIX. stoljeća do danas smatrali pripadnicima hrvatskoga naroda (svećenici Pajo i Ilija Kujundžić, Aleksa Kokić, Blaško Rajić, Albe Vidaković, Lajčo Budanović, Ivan Kujundžić i Tomo Vereš, književnici, kulturni i znanstveni djelatnici Antun Gustav Matoš, Matija Evetović, Petar Pekić, Ive Prčić, Josip Vuković Đido, Balint Vujkov, Ilija Džinić, akademik Gaja Alaga, Matija Poljaković, Geza Kikić, Ivan Pančić, akademik Mirko Vidaković, Bela Gabrić, Vinko Perčić, Josip Buljovčić, Ante Sekulić, Lazar Merković i mnogi drugi) i isticali to svoje uvjerenje, zbog čega su bili izloženi progonima državnih vlasti, utamničenju, pa i fizičkoj likvidaciji,

AR: Opovrgavanje opravdanosti institucionalizacije bunjevačke nacije pisci OP zasnivaju na argumentu: Institucionalizacija bunjevačke nacije

bila bi moguća da su najznamenitiji vojvođanski Bunjevci, od kraja XIX. vika do danas, isticali uvirenje da pripadaje bunjevačkom a ne hrvatskom narodu. Tvrdnje da su ovi najznamenitiji Bunjevci isticali uvirenje da su pripadnici bunjevačkog a ne hrvatskog naroda, grube su istorijske neistine i falsifikovanje istorije. Ergo, bunjevačka nacija je “umjetna tvorevina čija institucionalizacija, ustavno priznanje, nema povijesno utemeljenje”. Ona je tvorevina Miloševićevog režima namenjena negaciji hrvatske manjine u Srbiji.

Institucionalizacija bunjevačke nacije, u obliku nacionalne manjine Bunjevaca u Srbiji, rezultat je politike građenja srpske nacije nakon raspada Jugoslavije. Isto je tako institucionalizacija hrvatske nacije rezultat politike građenja hrvatske nacije nakon raspada Jugoslavije. Obadve ove nacije u okviru SFR Jugoslavije građene su pod pritiskom politike izgradnje jugoslovenske zajednice naroda, ko kriptonacionalni proces. Istorija je u tom procesu počinjala sa KPJ i KP Hrvatske i KP Srbije. Nacionalne istorije i Srbije i Hrvatske bile su proskribovane kao kontrarevolucionarne, nenarodne, buržoaske i nepoželjne kao konstituente nacionalne identifikacije Srba i Hrvata. Sa raspadom Jugoslavije počinje nova nacionalna istorija obadve države sa revizionističkim pogledima na obadva nacionalizma ali sa recipročnim osporavanjem autentičnosti, krađe jezika, falsifikatima itd. U takim okolnostima dolazi pod lupu istoriografske kritike cilokupna povist Bunjevaca, njeve obadve nacionalne struje (svojatanje svega od strane učesnika građenja nove, savrimene hrvatske nacije, kao i kontrarevizija te istorije od strane učesnika građenja nove, savrimene srpske nacije). Hrvatska i srpska strategija gradnje nacija, od kraja XIX vika do danas, prolazila je kroz varijacije što je imalo uticaja na samoidentifikovanje plejade Bunjevaca koje pisci OP navode kao argument hrvatstva Bunjevaca. Takođe se može kazat da je nehrvatski, bunjevački nacionalni identitet Bunjevaca u ovom istorijskom procesu bio uplivisan različitim strategijama gradnje srpske nacije što je rezultiralo antihrvatskom sklonošću znatnog dila političke elite Bunjevaca, sve do današnjeg dana. Autohtono samoidentifikovanje Bunjevaca je izraz kritičkog odnosa prema obadve pomenute, dominirajuće i uzajamno konfliktne nacionalne orijentacije. U pravom smislu autohtono samoidentifikovanje Bunjevaca rezultat je okolnosti koje su

Bunjevcima pružile šansu nacionalnog razvoja početkom XXI vika. Otaleg se na uvirenju “najznamenitiji” vojvođanski Bunjevaca da pripadaje hrvatskom narodu ne mož gradit savremeni nacionalni identitet Bunjevaca.

Institucionalizacija bunjevačke nacionalne zajednice je istorijska činjenica koja, u početnoj etapi, prolazi kroz razvojne oblike politički stranaka (Bunjevačko-šokačka stranka), organizacija civilnog društva (KUD, Centri, udruženja građana), potom dobija politički jasniji oblik u Bunjevačkom nacionalnom savitu i jačanju svisti o bunjevačkom civilnom društvu kao partneru države i međunarodni organizacija i agencija. Ovaj potonji razvoj se ne mož vezat isključivo s politikom gradnje srpske nacije, kako je to bio slučaj u prvoj etapi, jer proces gradnje bunjevačke nacije, njezine demokratske institucionalizacije na osnovi stišnjeni manjinski prava kulturne autonomije, demokratski se konsoliduje kako bi autohtoni nacionalni razvoj Bunjevaca bio održiv u narednim decenijama.

Argument pisaca OP o neodrživosti bunjevačke nacionalne zajednice, institucionalizacije bunjevačke nacije, pripada primordijalističkom poimanju nacija, po kojem su nacije jednom nastale, i ko take ostaju trajan, nepromenljivi oblik društvene organizacije nikle na temelju etniciteta i istorijskog državnog prava (državnosti 12 starohrvatskih plemena sa Heraklijevom tapijom o vlasti nad hrvatskim zemljama). Koliko je to anahrono gledište o nacijama kao imperijalnom pravu etničkog jezgra nad svim enicitetima zatečenim na državnom teritoriju tutularne nacije, pokaziva rađanje novi nacija na Balkanu (Bošnjaci) i nacionalna revitalizacija stari etnički zajednica u EU (Škoti, Velšani, Katalonci, Baskijci, Korzikanci, i niz mali autohtoni naroda širom Evrope (Kašubi, Lužički Srbi, Sami, i dr.). Razvoj nacionalni zajednica, ovi ranije nevidljivi mali naroda, ne mož se opisivat i tumačit primenom modela nasilne kategorizacije i asimilacije, kojima su građene tradicionalne nacije na Balkanu, nego se mogu obuhvatit modelima regionalizacije, kulturne autonomije kao produžetkom prava samoidentifikacije etnjički grupa.

Kršenje Sporazuma o očuvanju identiteta

OP: posebno ističući da se pripadnost Bunjevaca, koji, osim u Srbiji, žive i u Hrvatskoj, u Bosni i Hercegovini te u Mađarskoj, cjelini hrvatskoga naroda

AR: Pripadnost Bunjevaca koji žive u Hrvatskoj, u Bosni i Hercegovini i u Mađarskoj, mogla bi se empirijski izraziti ako bi se u svim pomenutim državama omogućilo etničko samokategorizovanje, upisivanje prilikom popisa stanovništva, kao pripadnika ove etničke grupe. To se ne omogućiva, osim u Srbiji. Istraživači etnografi mogu itentifikovat Bunjevce kao forenzičke kategorije (čuvanje individualne etničke pripadnosti bez prava javnog, posebno ne institucionalnog samoidentifikovanja). Isticaje transdržavnog postojanja Bunjevaca na Zapadnom Balkanu, svodi se na etnički nedefinisano regionalnu kategorizaciju. Skoro da nema nijedne institucije sa bunjevačkim imenom (izuzetak je NK "Bunjevac" u Krivom Putu na Primorskom delu Velebita). Pripadnost Bunjevaca cilini hrvatskog naroda mož se realno utvrdit pod pritpostavkom institucionalizacije njevog etničkog identiteta. Piscima OP je poznata u dva maha neuspila građanska inicijativa Bunjevaca iz Bajskog trougla (2006. i 2011. godine), čijem neuspihu su se neki od potpisnika OP javno obradovali. Bunjevci kao transgranični etnicitet na Baklanu dobijaje misto u argumentaciji osporavanja institucionalizacije njevog nacionalnog samoodređenja ali ne u prihvatanju dijaloga o podršci procesu ostvarivanja manjinski prava Bunjevaca u Srbiji, koja, paralelno sa manjinskom zajednicom Hrvata na severu Bačke, egzistiraju već dvi decenije. Bunjevačko-hrvatski dijalog ne mož početi bez priznanja ovog paralelizma i na njemu zasnovane koegzistencije dvi nacionalne zajednice zasnovane na istom, bunjevačkom etnicitetu.

OP: danas osporava samo u Srbiji, a sve radi podjele ovdašnje hrvatske zajednice, radi njezine lakše asimilacije,

AR: Rič da je o podili hrvatske zajednice (na Hrvate i Bunjevce) radi njezine lakše asimilacije samo u Srbiji, koja je jedina od zemalja sa stanovništvom bunjevačkog porikla, di je izvršeno nasilno kategori-

zovanje Bunjevaca u hrvatsku naciju (koristi se izraz “hrvatski narod” kojim se kategorizacija, formalno pripisivanje jedne etničke grupe u naciju, čini razumljivijim za većinu građana). U drugim zemljama proces asimilacije Bunjevaca u titularne nacije teko je “prirodnijim načinom”, sa manje uočljivom administrativnom represijom, u okviru asimilacije svi manjina, sve do posljednji godina “prirodne asimilacije”, o kojoj piše Ištvan Feher objašnjavajući šta se sa manjinama događalo u Mađarskoj izmed 1945. i 1990. godine. Pisci OP ne prihvataje realnost samodisolucije 1945. godine nasilno stvorene hrvatske zajednice na severu Bačke. Taj proces je teko od samog događaja nasilne zabrane nacionalne samoidentifikacije Bunjevaca i postepeno je, uporedo sa slabljenjem klime represije prema Bunjevcima (kasnije i prema Hrvatima sa nasilno integrisanim Bunjevcima), poprilo javne oblike, sve do zahtiva grupe Bunjevaca za priznavanje kategorije Bunjevaca prilikom popisa stanovništva (Intervju, BP 2/2013.).

Ono što u gornjoj formulaciji pisaca OP zasluživa pažnju jeste tvrdnja o podili hrvatske zajednice radi njezine lakše asimilacije. Argument je da podila na Bunjevce i Hrvate omogućiva lakšu asimilaciju cilokupne ove zajednice. S podilom, pripadnici jedne ili obadvi posebne zajednice, lakše prihvaćaje kulturu i identitet većinske nacije. Taki vid asimilacije je teško očekivati (srbizacija) ali se mož očekivat apstinencija od nacionalnog izjašnjavanja i integracija u kulturne oblike izražavanja i u politički sistem građanske aktivnosti. Iz raspoloživi podataka mož se očekivat da, u seoskim sridinama, podila na bunjevačku posebnu zajednicu rezultira većom apstinencijom od nacionalnog izjašnjavanja nego u posebnim hrvatskim zajednicama. U gradskoj sridini podila na dvije pomenute nacionalne zajednice ne razlikuje se i dostiže visoku proporciju apstinencije (50%). Ovi podaci čine slabim argument podile kao olakšavajućeg faktora asimilacije.

OP: podsjećajući na odredbe Sporazuma o zaštiti hrvatske manjine u Republici Srbiji i srpske manjine u Republici Hrvatskoj, upozoravamo da su ovakvi postupci ovdašnjih vlasti ne samo suprotni duhu Sporazuma nego i da predstavljaju njegovo otvoreno kršenje, osobito članaka 1. i 2., kojima se Srbija obvezala da će osigurati pripadnicima hrvatske ma-

njine pravo na očuvanje njihova nacionalnoga identiteta te zaštitu od svake djelatnosti koja ugrožava ili bi mogla ugroziti njihov opstanak,

AR: Sporazum o reciprocitetu zaštite nacionalni manjina u Hrvatskoj i Srbiji, s bunjevačkog stanovišta, ima dva važna aspekta. Pod hrvatskom manjinom u Srbiji podrazumiva se jedinstvena hrvatska nacionalna zajednica, isključujući “otpadničke” Bunjevce. Stoga je, shodno gledištu pisaca OP, disolucija na Bunjevce i Hrvate jedno od glavni narušavanja manjinski prava i položaja hrvatske zajednice u Srbiji. Otaleg slidi drugi važan moment koji mož pogodit “otpadničku” bunjevačku nacionalnu zajednicu (nacionalnu manjinu u Srbiji). Iz osnovne intonacije OP proizlazi da gušenje, “anšlus” Bunjevaca, kao posebne nacionalne manjine u Srbiji, čini jedno od glavni očekivanja bunjevački Hrvata kojima ide u susrit pomenuti Sporazum. U više javni sapštenja pripadnika političke elite bunjevački Hrvata, jasno je postaljen ovaj zahtiv. Bunjevačko-hrvatski dijalog pritpostavlja odustajanje hrvatski sagovornika od ovake interpretacije manjinskog interesa Hrvata u odnosu na bunjevačke “disidente”.

OP: uvjereni da srpsko-hrvatski sukobi pripadaju prošlosti i da su hrvatska manjina u Srbiji i srpska manjina u Hrvatskoj integralni dijelovi domicilnih društava i država, koji obogaćuju materijalnu i duhovnu kulturu kako domicilnih tako i matičnih zemalja, i da zaštita hrvatske manjine u Srbiji pridonosi ne samo političkoj i društvenoj stabilnosti Srbije nego i razvitku dobrosusjedskih odnosa između Hrvatske i Srbije,

AR: Prošlost srpsko-hrvatski sukoba je dobra želja čija relizacija, nažalost, nailazi na uspone i padove zbog koji položaj obadve manjine mož takođe da bude povrimeno nestabilan i podložan kolebanima politike građenja obadve nacije. To je perspektiva s kojom bunjevačko-hrvatski dijalog mora računat. Kad je rič o hrvatskoj manjini ko integralnom dilu srpskog društva i države, interpelacije pisaca OP srpskim vlastima i međunarodnim institucijama, otkrivaje mnoštvo otvoreni pitanja koja očekivaje odgovore kako bi hrvatska zajednica zaista postala faktor demokratske konsolidacije srpskog društva. Naglašavanje “bunjevačkog pitanja”, kao remetećeg faktora opstanka i jedinstva hrvatske zajednice u

Srbiji, ne mož se razumit kao doprinos demokratskoj konsolidaciji srpskog društva. Bunjevačko-hrvatski dijalog mož bit korak u tom pravcu. Relaksacija i normalizacija bunjevačko-hrvatski odnosa, kao interni proces u bunjevačkoj zajednici, mož doprinet skidanju s agende međudržavni odnosa Srbije i Hrvatske, u demokratskim zemljama teško ostvarivog zahtiva likvidacije jedne priznate manjinske nacionalne zajednice kaki su Bunjevci u Srbiji.

ISTIČEMO

OP: - da mi dolje potpisani pripadnici bunjevačke subetničke skupine i predstavnici hrvatskih institucija u Vojvodini jesmo baštinici bunjevačke kulturne tradicije od XVIII stoljeća do suvremenosti i da je se ne možemo i ne želimo odreći,

AR: Potpisnici OP, kao grupa funkcionera hrvatski institucija u Vojvodini proglašava se za “baštinike bunjevačke kulturne tradicije od XVIII stoljeća do suvremenosti i (od toga) se ne može i ne želi odreći”. U ovom rezolutnom zahtevu pisci OP pružaju dokaz o svojoj isključivosti i odsustvu želje za dijalogom sa bunjevačkim “otpadnicima”. Bunjevci su ovim zahtivom eksproprisani od svi artefakata kulture i idejni-duhovni vridnosti koje su njihovi preci stvorili od svojeg doseljenja na tlo Bačke. Tvrd stav pisaca OP (ne mogu se i ne žele odreći) je signal srpskoj i hrvatskoj državi da se imadu pridržavat njevi zahtiva i ekskomunicirati Bunjevce-disidente iz svi prava, koja bunjevački Hrvati smatraje svojim isključivim domenom. Taki diktatorski stav mogu sebi priuštiti ljudi koji računaje sa nadmoći svoji pokrovitelja iz Hrvatske matične države u međunarodnim odnosima, u EU i, posebno, u odnosima sa Srbijom. Oprez s kojim su obadvi države dosad tretirale ovake ekstremne zahtiva političke elite vojvođanski bunjevački Hrvata ohrabruju očekivanja Bunjevaca u pogledu budućeg otopljanja bunjevačko-hrvatski odnosa i započinjanja poželjnog ali ne lakog i ne uvik racionalno zasnovanog dijaloga sa piscima OP kao mogućim partnerima u doglednoj budućnosti. Poruka koju je prithodni pridsidnik Republike Hrvatske dr I. Josipović upitio piscima OP opomina je i njima i Bunjevcima koja olakšava pristup njihovom dijalogu. Za Bunjevce kao i za

bunjevačke Hrvate važan orijentir u njihovom budućem dijalogu predstavljaju i poruka pridsidnika Republike Srbije T. Nikolića o tom da “Bunjevci nisu ni Srbi ni Hrvati, nego su svoji”.

OP: - da svoju materinsku bunjevačku novoštokavsku ikavicu, kojom smo prvo progovorili, smatramo ne samo jednim nego upravo najraširenijim od hrvatskih dijalekata i da se odlučno protivimo njezinu razbaštinjenju, koje je na djelu,

AR: Ikavica je baština, nasliđe sviju Bunjevaca i ne samo nji (ikavica Azbukovački Srba zapadno od Beograda, vidit D. Petrović (2011), “Zaperci srpskoga jezika”). Proglašavanje ikavice kao hrvatskog dijalekata mož se razumit kao razbaštinjenje Bunjevaca od njegov jezika. Ikavica je onoga ko njome govori, komunicira održavajuć svoju zajednicu, bilužec i stvarajuć kulturu, i promovišuć na njoj kao svom etničkom markeru, političku egzistenciju svoje nacionalne zajednice. Nažalost, ikavica ko živi govor u bunjevačkoj i u bunjevačko-hrvatskoj zajednici sve se manje koristi. Na popisu stanovništva 2011. godine 41% Bunjevaca ikavicu je deklariralo kao svoj maternji jezik (pitanje je koliko taj jezik koristi u svakodnevnoj komunikaciji) a kod nacionalno izjašnjeni Hrvata 31% je deklariralo hrvatski jezik kao svoj maternji jezik. Prema podacima popisa stanovništva 2002. godine 58% Bunjevaca i Hrvata deklariralo je srpski jezik kao svoj maternji jezik. Iz ovi podataka možemo procinit da je oko 10% bunjevački Hrvata deklariralo ikavicu kao svoj maternji jezik⁵. Ovi podaci pokazuju kako bunjevačka novoštokavska ikavica ne mož da se svojata kao baština isključivo bunjevački Hrvata. Takav zahtiv je politički argument koji ne nalazi uporište u realnom odnosu bunjevački Hrvata prema ikavici. Gašenje ikavice ne izaziva kod pisaca OP zabrinutost i nastojanje njezinog održavanja i osavremenjivanja (putom standardizacije ko književnog jezika bunjevačke nacionalne zajednice). Naprotiv, zabrinutost političke elite bunjevački Hrvata izaziva nastojanje Bunjevaca da očuvaje, mo-

---

⁵ Podaci za 2002. godinu navedeni u A.Raič i S.Kujundžić Ostojić (2013), Bunjevci izmed asimilacije i nacionalne zajednice, str.120.

dernizuju i standardizuju svoj jezik kao uslov ostvarivanja manjinskog prava na korišćenje sopstvenog jezika u javnoj komunikaciji.

OP: - da imamo puno civilizacijsko, međunarodno zajamčeno i ustavno pravo koristiti se svojim subetničkim bunjevačkim imenom kao jednim od regionalnih hrvatskih etnonima i da nitko nema pravo uskratiti nam da se slobodno nazivamo bunjevačkim Hrvatima i Hrvatima Bunjevcima te

AR: Četri su aspekta samooznačavanja Bunjevaca koji su prihvatili hrvatski nacionalni identitet. Prvi se odnosi na pravni aspekt korišćenja nacionalnog imena Bunjevci, koje je država dodelila Bunjevcima nehrvatima. Na državi, na Ustavnom sudu Srbije, je obaveza obezbeđivanja nedvosmislene upotrebe nacionalni obiluzja svi manjinski zajednica pa i Bunjevaca. Drugi je aspekt subjektivnog samoidentifikovanja bunjevački Hrvata. Dvojni identitet, nedovršeni proces moratorijuma, rađa kod dvoidentitetski bunjevački Hrvata potrebu na javno izražavanje bunjevačke strane njevog identiteta. Treći je aspekt utvrđivanje i čuvanje etničke granice bunjevačke zajednice, kojoj pripadaje svi građani Srbije, Hrvatske, Mađarske koji u sebi čuvaje subjektivni identitet Bunjevaca i nastoje da ga potvrde prihvatanjem od strane su-etnika. Nije kod Bunjevaca jasno (makar običajno) regulisano pravilo pripadanja bunjevačkoj etničkoj zajednici, nezavisno od mogućih promina nacionalnog izjašnjavanja. Uzimajuć pravilo koje u tom pogledu važi kod Jevreja, svaki pojedinac koji dokaže da najmanje jedan od roditelja (dide i majke) ima potvrđeno bunjevačko poriklo, uključujuć biografiju koja pokazuje njev doprinos dobrobiti bunjevačke zajednice, smatra se Bunjevcom. Naposlitku, četvrti aspekt je pridržavanje etičkog kodeksa uvažavanja i poštivanja svoje izvorne bunjevačke etničke zajednice, njezinog čuvanja od prominljivi ideološki, politički i nacionalistički vridanja, sve do negacije i nasilne asimilacije. Pisci OP do ovog posljednjeg aspekta pripadanja bunjevačkoj zajednici, najmanje drže.

POZIVAMO

OP: Vas, najviše političke i kulturne predstavnike Republike Srbije, domicilne države bačkih bunjevačkih Hrvata, i Republike Hrvatske, matične države bunjevačkih i svih drugih Hrvata, da poduzmete sve potrebne mjere za zaštitu integriteta hrvatske zajednice u Vojvodini i

AR: Prema ideologiji pisaca OP integritet hrvatske zajednice u Vojvodini narušen je pristankom države da se sa Bunjevaca skine anatema koja ji je eskomunicirala iz javnosti još 8. maja 1945. godine. Taj proces povratka Bunjevaca iz zaborava zapaža se od pristanka države da se u Statistički bilten APV br. 7, 1971. godine unese nacionalna kategorija Bunjevci. Nakon toga od 1990. godine bunjevačka nacionalna zajednica prolazi spor i ograničavan proces sve do 2003. godine kad je demokratskom procedurom na izborima konstituisan prvi saziv Bunjevačkog nacionalnog savita. Tek 2009. godine Bunjevci su pravno potvrđeni u Statutu APV kao ravnopravna nacionalna zajednica. Prvi udžbenici na ikavici dospili su do učenika Bunjevaca 2014. godine. Konsolidacija bunjevačkog civilnog društva, zasnovanog na 17 NVO, odvija se paralelno sa razrešavanjem "raskola" u BNS koji označava demokratsko sazrivanje bunjevačke zajednice. Poziv pisaca OP da država priduzme mire za zaštitu integriteta hrvatske zajednice znači nastojanje povratka na stanje Bunjevaca prije 1990. godine, na anuliranje rezultata demokratskog, nacionalnog sazrivanja bunjevačke zajednice tokom posljednje dvi ipo decenije. To je zahtiv anahron i neostvariv u demokratskoj državi koja nastoji da se integriše u EU. Ideološka asanacija osnova sa koji pisci OP pristupaju problemu demografskog kopnjenja hrvatske zajednice u Vojvodini je uslov za otvaranje procesa demokratskog intrabunjevačkog dijaloga kojim se mož tragat za nalaženjom odnosa u bunjevačkoj etničkoj zajednici koji istovrimeno mogu obezbedit integraciju različiti nacionalni orijentacija med srpskim-vojvođanskim, hrvatskim i mađarskim Bunjevcima.

OP: za prestanak logističke potpore državnih tijela i ustanova kvaziznanstvenim, politički anakronim i protucivilizacijskim nastojanjima konzervativnih struktura u vlastima i ustanovama Republike Srbije kojima se stvara umjetna podjela hrvatskoga autohtonoga stanovništva na sjeveru Bačke radi lakše asimilacije vojvođanskih Hrvata.

AR: Zahtiv pisaca OP za pristanak logističke potpore nastojanjima konzervativni struktura u vlastima i ustanovama Republike Srbije odnosi se na nekoliko naučnih institucija koje su pokazale interes za istraživanje bački Bunjevaca (etnološko odeljenje Srpske akademije nauka i umetnosti, Odbor za jezik i književnost Matice srpske, Pedagoški fakultet u Somboru). Zahvaljujuć njima BNS je organizovao dva simpozijuma o Bunjercima, izveo etnolingvističko istraživanje u funkciji standardizacije bunjevačke ikavice i pripremu novog kritičkog izdanja "Ričnika bački Bunjevaca". Osim ovi institucija priznati u međunarodnoj naučnoj zajednici, mala grupa akademski obrazovani Bunjevaca, u okviru Odbora Bunjevačke matice za nauku, istoriju i jezik, nastoji izvesti istraživačke projekte o istorijskim, sociološkim, sociolingvističkim i etnološkim aspektima bunjevačke zajednice važnim za nacionalnu samoidentifikaciju Bunjevaca. Pisci OP, ne pozivajuć se ni na jednu kompetentnu naučnu instituciju ni u Srbiji ni u Hrvatskoj, ocinjavaju pomenuta nastojanja "kvaziznanstvenim, politički anakronim i protucivilizacijskim". Taki paušalni pristup nastojanjima Bunjevaca da svoje nacionalno samoidentifikovanje postave na naučni temelj, je njevo ponižavanje, koje Bunjevce odbija od elite vojvođanski bunjevački Hrvata. Taki bahat pristup protivriči formalnom cilju koji su pisci OP naznačili – na ovaj način se etnički korpus nacionalno samoidentifikovanih Bunjevaca i bunjevačkih Hrvata udaljava i dalje dezintegriše.

Zaključna napomina

Pisci OP ignorišu, ne prihvaćaju „samosvojnu bunjevačku etničku skupinu” (Bunjevce) ko stranu u dijalogu i rišavanju problema integriteta hrvatske zajednice u Vojvodini, koji je motiv njevog adresiranja OP. Ideološko stanovište i politički odnos prema Bunjercima pisaca OP je nulta tačka dijaloga, ne samo sa strukturama u vlastima i ustanovama Republike Srbije, nego i sa Bunjercima. Dijalog mora sačekat sazrevanje za sad neartikulisane razlike izmed konzervativni struktura u organizacijama i ustanovama vojvođanski Hrvata i bunjevački Hrvata koji su se, na izborima 2014. godine, pojavili kao neautistička struja u nacionalnom korpusu vojvođanski Hrvata.

Aleksandar Raič

Priskočena tema bunjevačko-hrvatskog dijaloga: Dugotrajni moratorium nacionalne identifikacije Bunjevaca

Tokom posljednjih nekoliko godina u široj bunjevačkoj zajednici učinjeni su prvi koraci u susret dijalogu o odnosima dva nacionalno različito orijentisana korpusa te zajednice⁶. Ove prve laste unutarbunjevačkog dijaloga doletile su u našu javnost a da se visibabe još nisu promolile ispod sniga. Ovaj dijalog mož dat željeni rezultat tek nakon istraživanja tragova šta otkriva prvine na snigu koji je bunjevačku zajednicu zavijio još 8. maja 1945. godine. Razjašnjenje progona Bunjevaca iz javnosti Vojvodine-Srbije, pa i iz pamćenja građana nekadašnje Jugoslavije, nezaobilazna je ishodna tema svakog dijaloga Bunjevaca sa bilokim zainteresovanim za nigovanje ravnopravnih međunacionalni odnosa u Srbiji el u dolazećim odnosima evrointegracija.

Šta je izazvalo i kaka je bila uloga administrativnog udara na Bunjevce i Šokce šta ga je obznanio Josip Broz Tito, generalni sekretar Komunističke Partije Jugoslavije (KPJ), na osnivačkom kongresu KP Srbije 8. maja 1945. godine?

Tito je u svojem govoru, nuz druga pitanja, o Bunjencima izno slideću političku ocinu i uputio hitnu instrukciju vojvođanskim komunistima:

“Uzimamo na primjer Vojvodinu. Mi gradimo jedinstvo i bratstvo, ali srpski šovinisti u Vojvodini neće da priznaju Hrvatima da je Hrvat, već ga

---

⁶ Tekst Z.Ifkovića u glasilu Pučke kasine 1878, dijalog A.Anišića i M.Bajića na TV K23, učešće predstavnika Bunjevačke matice u debati Pučke kasine 1878...

zovu Bunjevac. On traži propusnicu za Beograd, a ovaj mu piše: narodnost Bunjevac... Iz temelja treba iskorijeniti lokalni šovinizam... Razni elementi, bivši pisari, bilježnici, govore da su Tito i komunisti rascijepali Srbiju. Srbija je u Jugoslaviji, a mi ne mislimo da unutar Jugoslavije stvaramo države koje će ratovati međusobno... Radi se samo o administrativnim granicama.“

Iz ovog izvoda iz Titovog govora važne su četiri tvrdnje koje treba svatit ko argumente šire strategije izgradnje nacija u Jugoslaviji, posebno hrvatske nacije, čiji interes ode Tito zastupa.

Prvo, Tito ima u vidu izgradnju nove jugoslovenske zajednice naroda na principu jedinstva i bratstva titularni nacija – oni koje su tokom NOB, posebno u Jajcu 29. novembra 1943. godine, nastupile ko državotvorni subjekti. Med njima su Hrvati ko priznata integrisana nacija, brez lokalni etnički grupacija, čiji nacionalni proces samoidentifikacije je započet u pridratnoj Jugoslaviji ali nije dovršen. Iza Titovog zahtiva priznavanja Hrvatima da je Hrvat a ne Bunjevac, nalazi se gledište da je politički proces nacionalne integracije svi „subetniciteta“ na području „hrvatskih zemalja“ završen i da se dovršavanjem političkog državnog naciotvorstva na tim prostorima ljudsko i manjinsko pravo samoidentifikacije gasi. Tito je, u momentu svojeg govora, gajio uvirenje da je proces izgradnje jugoslovenstva nadmoćniji od naciokreacije titularni nacija. Istovrimeno, zalaganje za hrvatstvo Bunjevaca otkriva ambivalentnost njegovog uvirenja o nadmoći građenja titularni nacija nad ideologijom jugoslovenstva brez unutrašnji državni granica. U tom njegova kritika srpskog šovinizma nema protivrežu u kritiki hrvatskog nacionalizma, koji je prisutan u strategiji zaokruživanja hrvatski zemalja integracijom hrvatske Bačke.

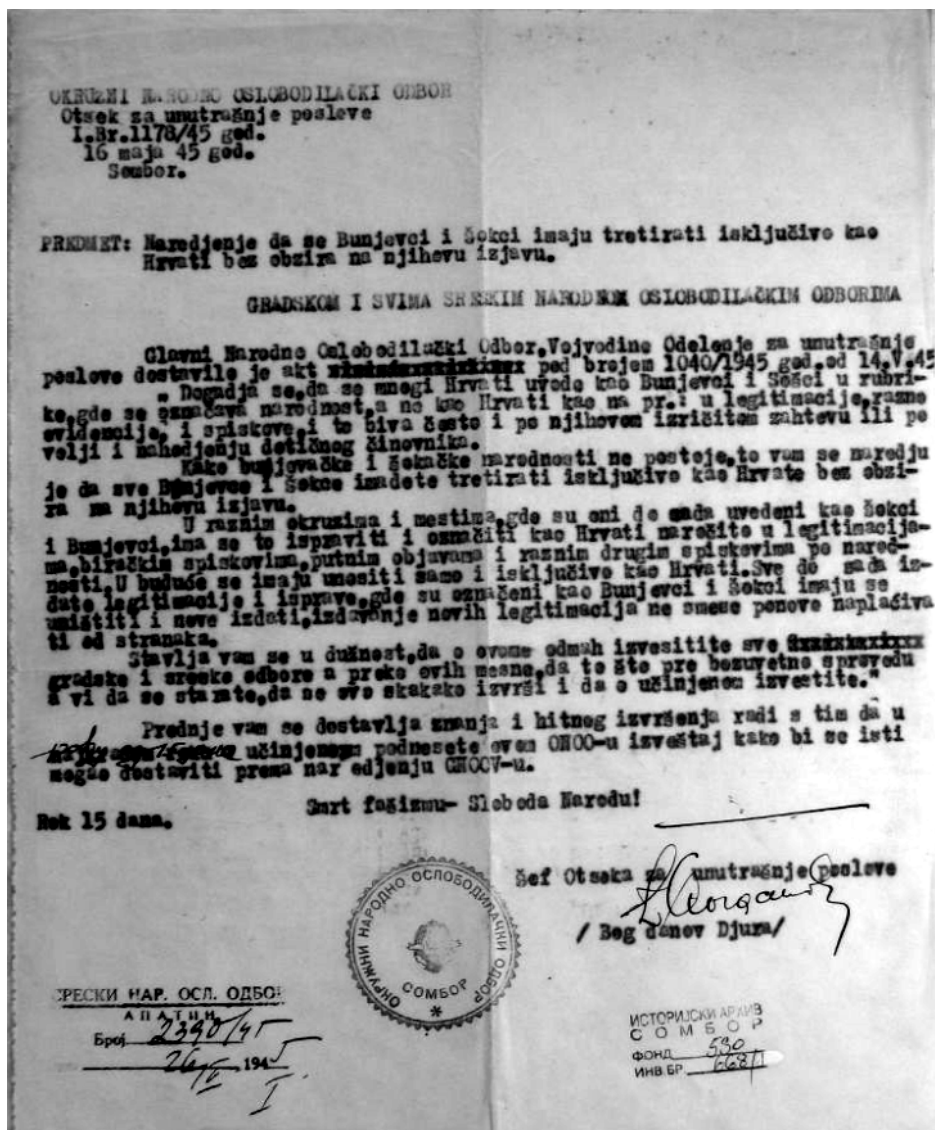
Drugo, u zahtivu brisanja Bunjevaca i njeve kategorizacije ko Hrvata, prisutna je Titova prohrvatska sklonost. Svojom tvrdnjom kako srpski (lokalni) šoviniisti u Vojvodini ne priznaju Hrvatima da je Hrvat, već zovu Hrvate Bunjevcima, on brani hrvatstvo Bunjevaca, uzimajući u datom trenutku kao argument antihrvatstvo srpski šovinista⁷. Njima pripisuje

---

⁷ Argumenti antibunjevačkih aktivista je da se Hrvati, pod pritiskom srpskih nacionalista, izjašnjavaju ko Bunjevci. Samidentifikaciju Bunjevaca ignorišu.

nehrvatsko nacionalno izjašnjavanje Bunjevaca ne uvažavajuć njevo samoodređivanje ko Bunjevaca a ne ko Hrvata. Ne brine ga hrvatski nacionalizam koji je, za trajanja NDH, prema Bunjevcima gajio nepovirenje rođeno u pridratnom sukobljavanju sa srpskim nacionalizmom (dug i konfliktan proces konstituisanja banovine Hrvatske koja obuhvata skoro sve hrvatske zemlje, pa i „etnički prostor hrvatske Bačke“).

Treće, Tito poveziva kategorizaciju sviju Bunjevaca ko Hrvata sa povlačenjem granica posli rata izmed Srbije-Vojvodine i Hrvatske. Triba imat u vidu da Tito govori o administrativnim granicama poslidnjeg dana uoči zvaničnog završetka Drugog svitskog rata (Dan pobide 9. maj 1945.) prije planski migracija, koje su, naredne dvi godine, izminile etničku sliku severne Bačke. Sa iseljavanjom dila Mađara i Nemaca krajom rata, izgledalo je da je obezbiđena neprikidnost hrvatskog većinskog stanovništva u „hrvatskom etničkom prostoru Bačke“ (linija Senta-Bačka Palanka) za šta je kategorizacija sviju Bunjevaca ko Hrvata bio važan uslov. S tim uslovom administrativna granica Republike Hrvatske mogla se povuć posrid Bačke, što je bila pritnja srpskom nacionalnom interesu na području Vojvodine pripojenom Srbiji odlukom Velike narodne skupštine u Novom Sadu 25. novembra 1918. godine zafaljujuć i Bunjevcima. Tito je, kritikujuć „srpske šoviniste (koji) govore da su Tito i komunisti rascepili Srbiju povlačenjem administrativnih granica“ nastojo ograničit srpski nacionalni interes i opravdat hrvatski nacionalni interes za kontrolom Subotice ko srpske kapije u Evropu. Koliko je povlačenje „administrativnih granica“ važno međudržavno i nacionalno pitanje za Srbiju i Hrvatsku, pokazalo se devedeseti godina prošlog vika kad je oko ti granica vođen krvav rat.

Faksimil originalnog naređenja Okružnog Narodnooslobodilačkog odbora za Sombor iz maja 1945. godine da se Bunjevci i Šokci imaju tretirati isključivo kao Hrvati brez obzira na njevu izjavu

Četvrto, Tito je glavni svoj cilj – povlačenje granice u interesu strategije okupljanja sviju projektovani hrvatski zemalja u jedinstvenom državno-nacionalnom prostoru buduće hrvatske republike – stavio u drugi plan, dovodeć u prvi plan zahtiv „iskorenjivanja lokalnog (vojvođanskog srpskog) šovinizma“. Jedan egzistencijalno važan, praktično politički cilj, zaminjen je ideološkim ciljom, koji se ostvariva administrativnom intervencijom. Pod ideološki reflektor dospili su „srpski šovinisti“, „bivši pisari, bilježnici“, koji su se raspoznavali po „sprečavanju hrvatskog nacionalnog izražavanja vojvođanski Hrvata“, bilo da su zaista, mimo saglasnosti građana, u njeva dokumenta unosili etnonim Bunjevac, bilo da su taj etnonim upisivali na osnovu zahtiva potražilaca lični dokumenata. Ideološki marker „srpski šovinisti“ natkrilio je svako javno izjašnjavanje Bunjevaca, učinio ga je društveno nepodobnim, čak opasnim. Takom formulacijom anatemisano je nacionalno izjašnjavanje Bunjevaca (i Šokaca) kao ne-Hrvata. Tito je potpuno ignoriso onaj dio Bunjevaca koji su se samoidentifikovali ko Bunjevci, sa težnjom da se u javnosti društveno-političkog života Subotice i Sombora, izraze ko demokratski subjekti. Titov stav prema Bunjevcima kao „nepostojećoj narodnosti“, veštački stvorenoj od strane srpski šovinista, u ideologizovanom obliku, uveo je politiku zabrane nacionalne samoidentifikacije prema etničkom jezgru Bunjevaca. Na osnovu tog je, nakon dekreta o zamini legitimacija od 14. maja 1945. godine, izvršena hitna administrativna nasilna kategorizacija Bunjevaca kao Hrvata. Bunjevci su stavljeni van zakona ko tvorevina „srpskih šovinista“ i oduzeto njim je pravo na nacionalno samoidentifikovanje.

Šta je značila ova politička odluka iz 1945. godine? Ona je, po svojoj opštoj orijentaciji, bila izraz represivne etničke politike⁸, potpune negacije nacionalni težnji i samog etniciteta Bunjevaca, njihov “anšlus” kao posebne etničke grupe. Prisilna kategorizacija Bunjevaca i Šokaca kao Hrvata bila je dio šire hrvatske naciotvorne strategije, koja je sadržavala integraciju bački Bunjevaca – kao podunavskih Hrvata – i njihovog etničkog prostora Bačke, u Republiku Hrvatsku kao ostvarenje “tisućljet-

---

⁸ Politika nasilne nacionalne kategorizacije ko represija naspram etnički grupa koje su pružale otpor reformama posli 1944. godine (plan uključivanja dela Bačke u Hrvatsku, pripreme agrarne reforme i kolektivizacije)

nih povjesnih težnji Hrvata” ka obuhvatanju svi hrvatski zemalja pod jedinstvenu nacionalno-političku državnu upravu. Rad tokom 1945. godine tzv. Đilasove komisije za razgraničenje Srbije (Vojvodine) i Hrvatske u budućoj Federativnoj Jugoslaviji, pokazu je 1945. godine kako postojanje projekta hrvatske Bačke, tako i konfrontaciju srpski i hrvatski nacionalni interesa, koja je, u punoj miri istorijski ispoljena tek u balkanskim ratovima krajom 20. veka. Strategija hrvatske Bačke nije uspila ali su posljedice te strategije na bačke Bunjevce imale dubok, tragičan i ireverzibilan (nepovratan) uticaj.

Za Bunjevce ovaj istorijski prilomni događaj značio je, prvo, tragično, traumatično *osićanje progona iz javnog života* i *razočarenje* u pogledu njevi očekivanja za stvaranje uslova nacionalnog samoodređivanja, prvenstveno kroz sistem školovanja i kulturnog izražavanja, stupanje u red ustavno-pravno priznati nacionalni zajednica u Jugoslaviji/Srbiji, ravnopravni sa Srbima i Hrvatima kao državotvornim nacijama.

Drugo, šok zabrane nacionalne samoidentifikacije izazvao je kod Bunjevaca *produženi moratorium nacionalnog samoodređivanja*⁹, čija je osnovna komponenta bila, i do danas ostala, trauma zabrane, negacije viševikovno izgrađivanog etničkog identiteta (mi smo Bunjevci). Ideološko subsumiranje bu-njevačkog etničkog identiteta pod hrvatski nacionalni identitet, dodatno je opteretilo samosvist Bunjevaca, pogotovo zbog grubog, trenutnog i nenajavljenog nametanja hrvatskog državno-političkog (pravaškog) identitetskog koda (mitovi nacionalne istorije u kojoj su Bunjevci izbrisani, nazivi ulica utvrđeni po hrvatskim nacionalnim ideolozima brez spominjanja Bunjevaca, degradacija bunjevačke ikavice na “salašarski divan” i namećanje hrvatske ijekavice i vokabulara u školovanju tokom prvih posliiratni godina i sl.).

Proces identitetskog moratorijuma kod Bunjevaca dodatno je traumatizovan dilovanjom institucionalizovane hrvatske kulturno-nacionalne ideološke propagande oslonjene na pridratnu koloniju hrvatskih i, u međuratnom periodu u Hrvatskoj obrazovani, bunjevačko-hrvatski intelektualaca. No, zabrana pokazivanja etniciteta Bunjevaca u javnosti i

---

⁹ Moratorium je etapa usvajanja etničkog identiteta u kojoj traje istraživanje, procinjivanje sopstvenog identiteta (Jean Phinney).

njeva upućenost na angažovanje u nacionalno preimenovanim hrvatskim, ranije bunjevačkim, kulturnim institucijama, nije dovela do zaborava i otuđivanja Bunjevaca od svojeg etniciteta. Mehanizam odbrane i čuvanja bunjevačkog etniciteta (kulturne, sudbinske povezanosti) doprino je njevom povlačenju iz javnosti, konzervaciji tradicionalizma i načinu komuniciranja na kojima su Bunjevci uspijivali društveno opstat u ranijim okolnostima prisilne asimilacije. Ova etnička samomarginalizacija bila je dublja nego ranije zahvaljujuć odsustvu integracione uloge Rimokatoličke crkve (RKC) zbog njezine okrenutosti projektu hrvatizacije Bunjevaca. Tom je doprinelo i odsustvo javne podrške sa strane srpskog kulturnog i društvenog okruženja. Ovo okruženje, zahvaljujuć Titovoj kvalifikaciji take eventualne podrške kao “delovanja srpskih šovinista...”, bilo je prisutno u jugoslovenstvu kao obliku denacionalizacije srpstva (tzv. velikosrpskog hegemonizma, i sl.).

Iz prithodno konstatovanog proizlazi da dugo etničko odsustvo Bunjevaca iz javnosti Vojvodine (Subotice i Sombora) ima karakter moratorijuma nacionalnog samoodređivanja. Titova anatema iz 1945. se odnosila na taku evoluciju nacionalnog identiteta Bunjevaca i Šokaca iako je ona u praksi proširena i na etničko izražavanje Bunjevaca u javnosti. Ta ekstrapolacija nacionalnog na etničko identifikovanje odgovarala je interesu realizacije strategije hrvatske Bačke i njezinim protagonistima med hrvatizovanim Bunjevcima (*). Njev uticaj bio je srazmiran političkoj podrški hrvatski orijentisanim učesnicima NOR med Bunjevcima i njevoj zastupljenosti u strukturama vlasti u sridinama sa bunjevačkom populacijom. No, zahvaljujuć hrvatskoj nominaciji svi Bunjevaca nakon 1945. godine, represije kojima su bili podvrgnuti hrvatski politički aktivisti, posebno intelektualci (Bara) u nekoliko navrata (proces križarima, čistke nakon hrvatskog proljeća 1973. godine), doprinele su naprid konstatovnom povlačenju iz javnog života i etničkom izolacionizmu Bunjevaca.

Višedecinijski etnički moratorijum Bunjevaca nije bio brez političke energije otpora o čemu svidoeče bar dvi činjenice. Nakon dvi decenije, 1968. godine u Subotici je organizovana prva posliratna Dužijanica koja je predstavljala manifestaciju bunjevačkog etniciteta (nominalno manifestacija Hrvata, zbog još važeće zabrane bunjevačkog etnonima). U isto

vrime, na traženje grupe Bunjevaca, u Statističkom biltenu AP Vojvodine br. 7, 1971. iskazan je broj Bunjevaca i Šokaca koji su se, mimo važeće kategorizacije nacionalnosti, prilikom popisa stanovništva 1971. godine izjasnili kao Bunjevci i Šokci¹⁰.

Složen i višeznačan sindrom bunjevačkog etničkog i nacionalnog samoodređivanja, koji pridstavlja faktor produženog moratorijuma, etničko-nacionalne ambivalentnosti dila bunjevačke populacije u Bačkoj, ima ishodište u Titovoj ideološkoj i političko-administrativnoj (policijskoj) intervenciji od 8. maja 1945. godine. Taka ishitrena, jednokratna i pricizna administrativna intervencija razlog je teškoće “raspakiva-nja” smisla i razumivanja njegovog značaja za nacionalno samoodređivanje Bunjevaca. Čini se da je za približno misec dana bunjevački etnicitet izbrisan iz pamćenja Bunjevaca time što je bunjevaštvo kategorizovano kao opasan, antinarodni prosrpski nacionalistički stav, istovrimeno zaminjen kategorizacijom Bunjevaca kao Hrvata, kao prazne, administrativne odrednice nacionalnosti prikladne ideologiji nove, narodne jugoslovenske države. Bunjevaštvo je eliminisano kao proskribovani srpski kripto-nacionalizam, nasuprot hrvatstvu, koje je, bar nekoliko godina nakod Titove anateme Bunjevaca, oslobođeno nacionalističkog odijuma.

Izlazak iz sindroma Titove anateme Bunjevaca ključni je korak u njegovom nacionalnom samoodređenju, posebno važan za uspostavljanje intrabunjevačkog dijaloga o kojem se kod nas u posljednje vrime divani. U tom sindromu je zamršeno klupče problema koji obuvataju ne samo nastojanje Bunjevaca da se nacionalno samoodrede, nego i pitanja nacionalnog samoodređenja i međunacionalni odnosa Srba i Hrvata (u nikoj miri i Mađara). To znači da se o etničkom udaru na Bunjevce iz 1945. godine mož raspravljat, tražit odgovore na pitanja od koji zavisi razumivanje bifurkacije etničkog identiteta na dva pravca nacionalne samoidentif-

---

¹⁰ Popisom 1971. godine je u APV utvrđeno 18258 (Subotica 14892, Sombor 2696) nacionalno iskazani Bunjevaca (izjasnili se kao Bunjevci a u tabelama za Pokrajinu, opštine i naselja svrstani u Hrvate). Pokrajinski Zavod za statistiku, Popis stanovništva i Stanova 1971, Prethodni rezultati o nacionalnom sastavu stanovništva 31.marta 1971 god., Novi Sads, jula 1971, Statistički bilten broj 7. str.50-51.

ikacije Bunjevaca – ko Bunjevaca sensu proprio i Hrvata bu-njevačkog porikla¹¹. Brez taki dijaloga očekivanja bunjevačko-bunjevačkog (hrvatskog) zbližavanja i suživota ostaje lipa želja sa mutnom pozadinom. Prihvatanje takog dijaloga se mož postaviti ko jedan od *markera samoodređenja bunjevačkog nacionalnog identiteta*. Institucionalizacija dijaloga, multinacionalni rasprava, ko manifestacije *Dana sićanja* na dan 8. maja svake godine, za Bunjevce mož bit iskorak na put suočavanja sa prošlošću i početak ličenja od traume izazvane istorijskom nepravdom čije posljedice trpimo do današnjeg dana.

(*)

Grubo negiranje bunjevačkog etniciteta imalo je dubok, tragičan uticaj na većinu Bunjevaca, nezavisno od njevog kasnijeg nacionalnog samoodređivanja. O tom svedoče izjave mons A. Anišića u doli navedenom transkriptu kao i svedočenje S. Mesića potonjeg pridsidnika Republike Hrvatske (izvod iz intervjuja sa RSE dat u nastavku). I nakon sedam decenija od ovog tragičnog događaja, hrvatski nacionalno opridiljeni Bunjevci čuvaje svoj bunjevački etnički identitet. To je izraz dugotrajnog identitetskog moratorijuma kod stariji generacija Bunjevaca. Saznanja o instrumentalističkom pristupu politike hrvatizacije Bunjevaca, spremnost vodeći državnika Hrvatske na „humano preseljenje“ bunjevačke populacije sa severa Bačke u dubinu državne teritorije Hrvatske, u najnovije vrime, dodatno opterećiva

---

¹¹ Pridistoriju procesa nacionalne diferencijacije Bunjevaca obuhvaća pridnacionalni period etničke integracije Bunjevaca (od migracija iz Hercegovine, priko Dalmacije do južne Ugarske-Bačke zaključno sa vremenom početka stvaranja nacija u sridnjoj i jugozapadnoj Evropi - početak 19. vika) i period stvaranja država-nacija od polovine 19. do polovine 20-tog vika (kod balkanski naroda taj proces traje do naši dana). Iako su Bunjevci ispoljili zapaženu naciotvornu inicijativu do Prvog svitskog rata taj proces nije rezultiro njevom nacionalnom integracijom nego je dovo do nacionalnog raslojavanja na hrvatsku i srpsku orijentaciju kao i autentičan bunjevački nacionalni pravac koji nije uspio da se konsoliduje ostajuć, sve do najnovijeg vrimena, reziduom asimilacioni procesa kojima su Bunjevci bili izloženi posli Prvog svitskog rata u Kraljevini SHS/Jugoslaviji i Mađarskoj.

nacionalnu samoidentifikaciju Bunjevaca. Znači diferenciranje Hrvata bunjevačkog porikla (dvi struje na izborima 2014. godine za Hrvatsko nacionalno vijeće), mož se dovest u vezu sa procesom moratorijuma samoidentifikacije u bunjevačkoj populaciji administrativno nacionalno kategorisanoj ko Hrvata.

Omer Karabeg RSE

27.02.2008

Intervju sa Stjepanom Mesićem : Svedoci raspada – Radio Slobodna Evropa

<http://www.slobodnaevropa.org/content/article/1045335.html>

RSE: Vi ste rekli da ste prvi put čuli za izraz "humano preseljenje" na jednom ručku kod Tuđmana, kome su prisustvovali i predstavnici HDZ-a Bosne i Hercegovine, Mate Boban i Dario Kordić. U kom smislu se na tom ručku govorilo o "humanom preseljenju"?

Mesić: *Tu se govorilo o tome kako već ima ljudskih žrtava, kako je veliki problem što ljudi stradaju i da na ovom prostoru nikad neće biti mira dok se ne ostvari ideja "svaka ptica svome jat". Govorilo se da treba izbjeći ljudske žrtve i onda je spomenuto "humano preseljenje", koje bi se moglo obaviti tako da ljudi mijenjaju svoja imanja - vojvođanski Hrvati sa Srbima iz Hrvatske, Srbi iz Bosne i Hercegovine sa Hrvatima iz Bosne i Hercegovine i tako dalje. To nije bilo puno detaljizirano, ali je rečeno da bi politika trebala pomoći da se to ostvari. U tom smislu su bili i razgovori sa Belom Tonkovićem, predsjednikom Demokratskog saveza Hrvata iz Vojvodine, kojima sam i ja prisustvovao, a vodio ih je Franjo Tuđman. Kada mu je Tuđman rekao da bi se u jednom kratkom vremenu Hrvati iz Vojvodine mogli preseliti u Slavoniju, Bela Tonković se s tim nije složio. "Ne znam", rekao je Tuđman, "šta vas drži u Vojvodini." Bela Tonković mu je odgovorio: "Gledajte, predsjedniče, Vojvodina je moja domovina, moji preci su u njoj rođeni, mi smo za Vojvodinu vezani i mi ne možemo pristati da napustimo svoj zavičaj i svoju domovinu. Problemi se moraju na drugi način rješavati, ne preseljenjem ljudi." Nakon toga prestao je svaki razgovor s Belom Tonkovićem.*

Izvod iz transkripta divana monsinjora dr Andrije Anišića i gospodina Mirka Bajića o Dužijanci i bunjevačkom pitanju u emisiji Periskop subotičke kablovske televizije K23 23. avgusta 2013. godine. Izvor: http://www.k23tv.com/index.php?lg=2&c=view_videomusor&slider_none=true&videomusor_szam=1774&musornev=7 (pristup: 11.9.2013)

Voditelj: Samo jedno pitanje, molim vas lepo. Samo momenat. Da li je tačna informacija da je Bela Tonković smenjen sa te funkcije jer je od njega traženo od predsednika tadašnje Hrvatske Franje Tuđmana, da pristane na humanitarnu migraciju?

AA: Neee, Bela se posle toga održao još puno, puno godina..

Voditelj: Ali bio je jedan od zahteva da se ..

AA: Jeste... Ali je Bela odbio.

Voditelj: .. znači, odbio saradnju.

AA: ... humano preseljenje, znači, da Bunjevci odu, evo, rekao je Tuđman konkretno, na otoke naše, ima mesta na otocima, neka odu Bunjevci tamo i neka Srbi dođu ovamo i amen.

Voditelj: To nije prihvatio Tonković.

AA: Naravno da nije. Nije on zbog toga smenjen. On je smenjen puno kasnije, već zbog toga je bio velik, što to nije prihvatio ..

Voditelj: Ovde kod nas.

AA: Naravno. On je bio, poslije, očito tu i tamo jer je dospio i u ambasadu, gdje je bio, u konzulatu u Beču, ili negde ... i tako da, znači, to su bile konkretne ponude, gde sigurno, znači, nije htio... želio je ostati ovdje. Ostali smo ovdje, hvala bogu.

Projekti

A.R.

Nepopunjena polja u matrici institucionalizacije bunjevačke nacionalne zajednice

Opstanak i razvoj Bunjevaca kao nacionalne zajednice zahtiva organizovanost u svim područjima života Bunjevaca. Organizovanje kulturnog razvoja, sve do uspostavljanja profesionalni ustanova kulture, zavisi od razvoja bunjevački NVO (organizacija civilnog društva) koje imaju izgleda za uspišno konkurisanje projektima priznatim od strane međunarodni fondatora, posebno u EU.

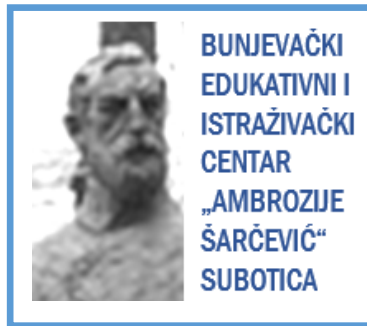
Kad se osvrnemo na stanje bunjevačke zajednice zapažamo praznine u organizovanosti kao i konfuziju u postavljanju prioriteta – naglasak je na reproductivnim oblicima kulture, manifestacijama koje privlače medije i interesente za reklamiranje a vidno je zapostavljanje produktivni, kreativni oblika kulture, posebno razvijanje umitnički i naučni ideja i njeve kritičke recepcije.

Većina bunjevački nacionalni institucija (posebno stranke) već dulje vrime ističu zahtiv osnivanja Zavoda za kulturu Bunjevaca, kao ostvarivanja važnog manjinskog prava. To ufanje osnažilo je pogotovo nakon posite pridsidnika Tomislava Nikolića i premijera Srbije Aleksandra Vučića Bunjevačkoj matici. Dobila je jasnije obrise nada za zakonsko rišavanje statusa Matice na način sličan uspostavljanju položaja Matice srpske. U isto vrime položaj Bunjevačke matice, kao tradicionalne institucije kulturnog razvoja civilnog društva bunjevačke zajednice, nailazi na osporavanja i kritiku njezinog komuniciranja pretežno sa užom publikom recipijenata kulture, brez organizovanja kulturni događaja širokog manifestacionog karaktera. Druge bunjevačke

NVO imaju, svaka sa nekom programskom posebnosti, zajedničku karakteristiku reprodukcije programa ciklični (ponavljajući), virski i etnički tradicionalno oblikovani sadržaja. Taka programska orijentacija čini bunjevačke NVO stagnantnim, okrenitim prošlosti, bez kritičkog odnosa spram živi problema bunjevačke zajednice. Ritko se u našim NVO pokreću pitanja zaostajanja Bunjevaca u pogledu obrazovanja i na tržištu rada, zanemarivanja maternjeg jezika, o uzrocima i poslasticama nasilne asimilacije Bunjevaca iz 1945. godine i gašenju pamćenja o tom traumatičnom događaju kod savrimeni generacija Bunjevaca, i sl.

Izlazak iz takog stanja zahtiva napor jačanja postojeći i stvaranja nepostojeći sektora organizovanog života Bunjevaca. Ovaj zaokret je teško postignit imajuć u vidu ograničeni ukupni fond finansiranja manjinski zajednica kod nas. A priraspodila fondova na nove, nedostajuće, a za razvoj i opstanak bunjevačke zajednice vitalni NVO, mož se ostvarit pod dva uslova: nuz utvrđivanje stratreški programski prioriteta i uslova neophodni za njevo postizanje (u nacionalnoj strategiji kulturnog razvoja Bunjevaca) i, drugo, priuzimanje odgovornosti za početak dilovanja novi, programski savrimeni NVO od strane kvalifikovanih aktivista-donatora spremnih na dobrovoljno angažovanje.

Na narednim stranicama naveden je katalog projekata koji idu u susrit potrebama bunjevake nacionalne zajednice koje postojeće NVO dosad nisu uspivale obuvatit svojim programskim orijentacijama. Ovo je dio projekata koji su nailazili na podršku na konkursima ili su formulisani kao pilot-projekti čija realizacija se mož uključit u programe postojeći NVO ko niskotroškovna aktivnost. Uspih taki projekata mož ji priporučit izdašnjim fondatorima, domaćim jel inostranim.

A.R., S.K.O.

Bunjevački edukativni i istraživački centar “Ambrozije Šarčević”

Projekt osnivanja Nevladine organizacije *Bunjevačkog edukativnog i istraživačkog centra „Ambrozije Šarčević“* u Subotici rezultat je saznanja o izazovima prid kojima se danas nalazi bunjevačka nacionalna zajednica u Srbiji i Mađarskoj. U susret tim izazovima, malo koja od postojeći bunjevački organizacija – bilo one pripadale sektoru NVO ili sektoru stranačko-politički organizacija, koje se bore za vlast u državi – uspijeva razraditi strategiju sposobnu za dugoročno demokratsko mobilisanje bunjevačke zajednice.

U našoj zajednici već postoji i od 1995. godine uspišno diluje Bunjevačka matica u Subotici, kao NVO. Njezin rad je orijentisan na čuvanje etničkog identiteta i okrenit je prvenstveno tradiciji. Taka je i većina ostali bunjevački NVO (KUD, BKC, udruženja građana).

Nakon pristanka Bunjevačko-Šokačke stranke osnovane 1990. godine (od 1995. godine Bunjevačke stranke), prve političke stranke sa bunjevačkim pridznakom i sa opštegibunjevačkim programom, kasnije osnovane take stranke, saobražene su savremenom političko-stranačkom sistemu u Srbiji (liderske, klijentelističke stranke), ostajuć vezane sa lokalnom političkom arenom (pritežno Subotica) i sa uskim krugom stranačke klijentele. Njevo realno dilovanje koncentrisano je na postizanje kontrole nad resursima koje distribuira BNS i na afirmaciju stranački lidera u političkim rasporedima gradski-opštinski vlasti. Osim politizacije i izazivanja dvi krize u radu BNS, doprinos politički stranaka

demokratskom razvoju nacionalne zajednice Bunjevaca u posljednjoj deceniji nije dovoljno zapažen.

Još od osnivanja zavoda za kulturu nekoliko manjinski nacionalni zajednica u Vojvodini (Mađara, Hrvata, Slovaka, Rumuna i Rusina) osnovani od strane Skupštine AP Vojvodine 2009. godine, traje nastojanje bunjevački aktera – prvenstveno BNS kao i stranaka sa bunjevačkim pridznakom (SBB, BSV), da se osnuje i odgovarajuć Zavod za kulturu Bunjevaca. U tom se nije odmaklo dalje od zamisli bez formulisanja cilovitog projekta sa podrškom čitave naše nacionalne zajednice i aktera koji u ovoj ustanovi treba da nađu oslonac svojem kulturnom i umetničkom stvaralaštvu.

U oblasti obrazovanja Bunjevci su uspili ostvarit pravo na izborni predmet „Bunjevački govor sa elementima nacionalne kulture“ u osnovnim školama kojim nastoje nigovat nacionalni-etnički identitet kod dice i mlađeg naraštaja omladine. U tom su postignuti elementarni rezultati al je osto nedirnut problem uspostavljanja sistema obrazovanja Bunjevaca – od dičijeg uzrasta do odrasli osoba zrilog doba. Posebno nema gimnazijskog obrazovanja i mogućnosti studija bunjevistike na Univerzitetu. Početni korak u ovom pravcu je uvođenje predmeta Etno-kulturna istorija Bunjevaca na Pedagoškom fakultetu u Somboru od školske 2014-2015 godine, zahvaljujuć inicijativi pridsidnice Privremenog organa upravljanja BNS mr S. Kujundžić Ostojić.

U oblasti specifičnog obrazovanja nacionalni manjina, Bunjevci zaostaju za manjinskim zajednicama u Vojvodini (Mađara, Slovaka, Rumuna, Rusina). Ove zajednice već nekoliko decenija imadu sisteme obrazovanja od osnovne škole do fakulteta, kojim uspijave reprodukovat sopstvenu inteligenciju. Tom doprinosi podrška njevi matični država, uključujuć stipendiranje studenata na univerzitetima u ovim državama. Ovi pogodnosti Bunjevci nemadu, što se izražava u velikom zaostajanju u pogledu razvoja kreativne bunjevačke inteligencije.

Obrazovanje pripadnika nacionalne zajednice Bunjevaca uslovljeno je razvojom sopstveni istraživački, kompetentni stvaralački kapaciteta,

posebno u oblasti humanistički i društveni nauka. Brez istraživanja jezika i njegovog književnog modernog oblikovanja, gubi se prostor žive komunikacije u kojem se kultura Bunjevaca mož razvijat. Ova istraživanja se mogu razvijat kao bazični okvir drugi naučno-istraživački projekata ako uspiju obuhvatit sociolingvistički problem održivog razvoja govorne zajednice Bunjevaca, kao interdisciplinarna naučna oblast *bunjevistike*. Brez istorijski istraživanja, sićanje i jasan pogled na prošlost ostaju magloviti i obojeni ideologijama i mitskim konstukcijama koje obezvređivaje i marginalizuju male narode, sužavaje njev pogled na neograničenu perspektivu sopstvene prošlosti i budućnosti. Brez savrimeni empirijski društveno-naučni istraživanja, bunjevačka zajednica ostaje nevidljiva, brez realni uvida u faktore svojeg opstanka i razvoja, svedena na vridnosni okvir tradicionalne folklorno-religijske kulture i na potcinjivačku, spolja sugerisanu, sliku o sebi kao „egzotičnom etničkom reliktu“. Uspostavljanje kreativnog, kompetentnog jezgra istraživača identiteta i egzistencije bunjevačke nacionalne zajednice je *conditio sine qua non* inkluzije Bunjevaca u okružujuća društva (Srbije i Mađarske) i njevog potvrđivanja kao samoodržive nacionalne zajednice, sposobne za uspostavljanje modernog sistema obrazovanja svi kategorija svoje populacije kao samosvesni pripadnika bunjevačke nacionalne zajednice u okruženju EU.

Očekivanje uspostavljanja cilovitog obrazovnog i istraživačkog sistema od strane države, kojim bi se bunjevačka nacionalna zajednica uzdigla na nivo koji u ovom pogledu imadu gori pominjane tzv. stare manjinske nacionalne zajednice u Vojvodini, nema pouzdanu i održivu osnovu. Pripreke i otpori konstituisanju ove nacionalne zajednice kao zaista ravnopravne, napridne zajednice sa razvojnim kapacitetima, kojim bi je dovele na konkurentni nivo sa drugim manjinskim zajednicama, pa i većinskim zajednicama, u Srbiji i Mađarskoj, mogu se savladat konsolidacijom, postavljanjom društvenog statusa i uticaja ove zajednice na snažne i samoodržive osnove bunjevačkog civilnog društva. Konsolidovano civilno društvo (ukupnost bunjevački NVO) potvrđivaje se putom mobilisanja većine bunjevačke populacije kao političkog subjekta u procesima važnim za međunarodnu zajednicu, EU, i za

društveno-političke faktore koji oblikuju položaj manjinski naroda u razvoju većinski nacija u Srbiji i Mađarskoj. Projekt Bunjevačkog edukativnog i istraživačkog centra ide ususrit reivanju ovog problema.

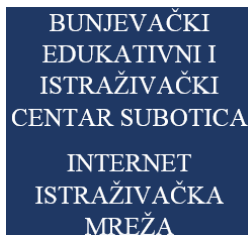
Bunjevačka zajednica u obadvi susidne države – jedne, koja je članica EU i jedne, koja se ubrzano priprema za pridruživanje EU - nema vremena za gubljenje. Demografski proces ubrzano gasi našu zajednicu. Popisana populacija Bunjevaca u 2011. godini u Srbiji 3,59 puta brže nestaje od inače opšteg nestajanja stanovništva Srbije. Govornu zajednicu bunjevačke ikavice napuštaje pripadnici mlađi generacija Bunjevaca. Ikavicu je u 2011. godini u Vojvodini deklariralo kao svoj maternji jezik 41,42% Bunjevaca s tim što se taj procent govornika ikavice u poređenju sa 2002. godinom smanjio za jednu črtvrtinu (srpski jezik kao maternji deklariralo je blizu 60% građana bunjevačke nacionalnosti). Bunjevačke kulturne organizacije i institucije, ne uspijave okupit oko svoji programa pripadnike omladinski naraštaja kao ni radnog, najkreativnijeg kontingenta bunjevačkog stanovništva. Čitav društveno-politički i kulturni sistem bunjevačke zajednice je stagnantan i trom, podložen uticaju mali grupa aktivista sa uzanim interesnim vidikom. Posli decenije postojanja BNS, ovaj organ kulturne autonomije Bunjevaca parcelisan je suprotstavljenim interesima i ne uspijeva artikulirati na demokratski način, nuz učešće većine bunjevačke populacije, realni nacionalni interes. Izostaje demokratska mobilizacija bunjevačke zajednice oko zajedničke vizije budućnosti, sa osloncom na realnu, demokratski utvrđenu i obavezujuću strategiju razvoja.

Imajuć u vidu prilomna, neizvesna zbivanja u razvoju širi nacionalni zajednica, od koji opstanak Bunjevaca zavisi, stanje bunjevačke zajednice opominje i nalaže aktiviranje sviju njezini pojedinaca i organizacija prvenstveno na intenziviranju demokratskog, građanskog obrazovanja i stvaranju kapaciteta neophodni za uspišan nastup u konkurenciji kreativnosti, u globalizovanom društvu znanja, koje uslovljava održanje svakog pojedinca, svake organizacije i ciline bunjevačke zajednice u obadve susidne države u kojima naš narod živi. Na suočavanju sa realnim, nepovoljnim i kritičnim položajem Bunjevaca i na istraživačkom sagledavanju njevi razvojni perspektiva je zasnovana,

i rišavanju tog problema je posvećena, ideja osnivanja Bunjevačkog edukativnog i istraživačkog centra.

Narod koji je u stanju da se osloni na sopstvene snage, razvijajuć stvaralačke kapacitete važne za društvo znanja, čineć kreativni iskorak iz tradicije u savrimenost, negujuć vrednosti aktivnog demokratskog evropskog građanstva, usridsređujuć svoje kritičke napore na sopstvene slabosti i na opasnosti iz okruženja, otvarajuć se i tražeć saradnju sa svim ljudima i okružujućim narodima sa napridnom vizijom budućnosti, mož se nadat opstanku i učestvovanju u izgradnji evropske zajednice kao ravnopravna i poštovana zajednica. S tom misijom i takom vizijom budućnosti Bunjevaca, prihvaćamo se zadatka osnivanja Bunjevačkog edukativnog i istraživačkog centra, čiji idejni projekt pridlažemo pažnji prijatelja i kolega, njegovi potencijalni osnivača.

10. februar 2015.

Internet istraživačka mreža Bunjevačkog edukativnog i istraživačkog centra Subotica

Projekt seminara : Uvod u društveno istraživanje bunjevačke zajednice

O studijskom programu IIM

IIM je oblik aktivnosti istraživačkog odijeljenja Bunjevačkog edukativnog i istraživačkog centra „Ambrozije Šarčević“ iz Subotice. Mreža je orijentisana na istraživanja društveni procesa značajni za savremenu nacionalnu zajednicu Bunjevaca i šire društveno okruženje u kojem oni žive. Studijski program IIM namijenjen je svima zainteresovanim za sticanje naučno-istraživačkog znanja i razvijanje sposobnosti za savremena društvena istraživanja. Inicijator i voditelj programa je dr Aleksandar Raič, redovni profesor Univerziteta u Novom Sadu (u penziji). Naša misija je pobuđivanje interesovanja za društvena istraživanja i osposobljavanje zainteresovani za usvajanje znanja i korišćenje metoda savremene društvene nauke primenljivi u praksi.

IIM počinje sa radom u jesen izvođenjem programa seminara koji odgovarajuću klasu polaznika uvodi u osnove projektovanja istraživanja, prikupljanja i analize podataka, tumačenja i promocije rezultata istraživanja savremene bunjevačke zajednice. Rad klase polaznika oslanja se na kombinaciju seminarski pridavanja, radionica i konferencija-tribina i on-lajn studijski komunikacija članova umrižene internet istraživačke zajednice.

Studijska područja, program i plan seminara

Seminar sadrži slideća studijska područja (kombinovanje neposredni i onlajn - časova):

- Savrimeni problemi bunjevačke zajednice i projektovanje njezinog društvenog istraživanja (2 +1 čas)
- Kvantitativno istraživanje : metodi i tehnike obrade i analize podataka (2 + 2 časa)
- Kvalitativno istraživanje : sistematski prigled literature, metodi i tehnike obrade i analize tekstualni, audio i video podataka (2 + 2 časa)
- Pisanje studije, tumačenje i javno prezentovanje rezultata istraživanja (2 + 1 čas)

Savrimeni problemi bunjevačke zajednice i projektovanje društvenog istraživanja

Juli/ avgust

Obuka u ovoj oblasti obuhvata: osnovna znanja o istraživačkim tehnikama društveni nauka, projektovanje i sprovođenje mišovite metode istraživanja; razmatranja metode istraživanja; razumivanje uloge istraživanja i analize u procesu politike; istraživačka etika; projektovanje socijalnog istraživanja sa dicom i mladima; Tehnike evaluacije; komunikacija istraživanja u politici i praksi, formulisanje političke priporuke; tumačenje i razumivanje rezultata istraživanja, i, razumivanje kvaliteta u društvenom istraživanju.

Kvantitativno i kvalitativno istraživanje : metodi i tehnike obrade i analize podataka

Septembar/novembar

Voditelj istraživačkog programa izvodi niz vežbi-radionica uključujući: Dizajn anketnog istraživanja; uzorkovanje za istraživanja; razumivanje kvaliteta istraživanja i nalaza ankete; kognitivno intervjuisanje; dizajn upitnika; sprovođenje samostalnog popunjavanja ankete (poštanska, veb anketa); statističke analize za društvena istraživanja (uvod u korišćenje Excela, SPSS i Aquad programa).

Osnove statističke analize za društveno istraživanje : kvantitativna istraživanja

Upoznavanje učesnika kako da koriste osnovne statističke metode i razumidu principe statističkog mišljenja i prakse. Kurs obuhvata: Osnovni pojmovi analize podataka; Prigled deskriptivne statistike: aritmetička sredina, proporcija/procent, mediana, varijansa, standardna devijacija; Normalni raspored; Sumiranje i pridstavljanje podataka u deskriptivnim tabelama; Priciznost anketni procina i intervala povirenja; Testovi hipoteza/značajnosti: nulta/alternatine hipoteze, p-vridnost, vrste grešaka; Poređenje razlika sredina i proporcija: hi-kvadrat test, t-test, analiza varijanse. Osnove analize i tehnike regresije. Uvod u Path-analizu.

Kvalitativna istraživanja

Obuka za kvalitativno istraživanje obuhvata: modeli kvalitativnog istraživanja; dizajn kvalitativnog istraživanja (uzorkovanje, regrutovanje i dizajn); kvalitativni alati i tehnike za prikupljanje podataka (uključujuć: sistematski prigled literature, Vištine dubinskog intervjuisanja, moderiranje fokus grupe, tehnike posmatranja, telefonski razgovori, deliberativne tehnike, transverzalno istraživanje itd), kvalitativna analiza podataka; FrameVork i Aquad softver za analizu podataka, izvištavanje pitanja u kvalitativnom istraživanju, kvalitativno istraživanje sa ugroženim učesnicima, i kvalitativne tehnike za vridnovanje uticaja i studija.

Tumačenje i javno prezentovanje rezultata istraživanja

Novembar/ decembar

Plan seminara IIM

Seminar se održava u prostorijama Centra subotom od 12:00 sati počev od ove godine.

Uvodna pridavanja

Radionice-vižbe (razmatranje projekata i uvođenje u korišćenje računara)

Diskusija završeni studija (tribine u Centru, BM i dr.)

Prijavljivanja i kotizacija

Studijska klasa omogućiva prijavljivanje 10 do 15 polaznika (srednjoškolci i studenti). Kotizacija pokriva putne troškove voditelja seminara i pripremu studijski materijala (ukupni troškovi podijeljeni po broju polaznika). Polaznici dobijaju studijski materijal i softver. Pritpostavlja se da polaznici raspolažu ličnim računarom sa internet vezom.

Bunjevački kulturni forum

Na sidnici Glavnog odbora Bunjevačke matice, 26. novembra 2014. godine, usvojen je projekt Bunjevačkog kulturnog foruma koji su podneli dr A. Raič pridsidnik Odbora za nauku i Z. Stantić, pridsidnik Odbora za istoriju Bunjevačke matice.

Bunjevački kulturni forum je oblik dilovanja Bunjevačke matice namijenjen afirmaciji njezini odbora ko inicijatora izučavanja, raspravljanja i promocije znanja o realnim, vitalnim egzistencijalnim i identitetskim problemima bunjevačke nacionalne zajednice.

Problemska područja i strategijski ciljevi Foruma

A) Egzistencijalna i identitetska kriza bunjevačke zajednice – nalaženje izlazne strategije njezinog održivog nacionalnog razvoja: 1) Demografsko gašenje i problem nacionalnog samoodređenja i održivog razvoja Bu-njevaca, 2) Akulturacija i problem gašenje govorne zajednice Bu-njevaca-ikavaca, 3) Etnički tradicionalizam, anomija bunjevačkog civilnog društva i problem demokratskog organizovanja Bunjevaca.

B) Kriza angažovanog stvaralaštva i javnog delovanja bunjevačke inteligencije – afirmacija Bunjevačke matice kao matične institucije (umbrella organization) društveno-kulturno angažovane inteligencije. - Okupljanje intelektualaca spremni za javni nastup – istraživanje, pisanje, diskusiju, predavanja. Matica ko “košnica” bunjevačkog civilnog društva, okosnica solidarnosti i referentni okvir za kulturno-identitetsko samoodređivanje i realizaciju kulturne autonomije Bunjevaca. Forum kao misto di se iznose ideje koje podležu argumentovanju i kritiki, di se problemi otvaraje prid

javnosti putom dijaloga i udublivanja u podatke i kritički procinjene dokumente, di se odgovorno i jasno iznose pridlozi, tvrdnje i zaključci sa svišćom o njevim poslasticama, uticajom na misli, osićanja i umove Bunjevaca, di se stranćarenje svaća, prati i ocinjiva po miri štete jel doprinsa dobrobiti bunjevaćke zajednice.

Teme za sesije Foruma na kraju 2014. i tokom 2015. godine

- 1- *Razvoj bunjevaćke nacionalne zajednice, organizacije civilnog društva i stranke.* – Forum je orijentisan na analizu rezultata izbora za BNS 2014. godine, na procinu idejni osnova izloćeni u pridizbornim programskim platformama devet listi, koje su učestvovala na izborima, a s ciljom nalaćenja izlazne strategije bunjevaćki NVO primerene rišavanju problema s kojima se suoćava razvoj bunjevaćke nacionalne zajednice uslid podile BNS na dvi stranaćki orijentisane koalacije. Uvodno izlaganje i moderiranje panel diskusije dr A. Raić.
- 2- *Bunjevci i politike građenja nacija u državama Jugoistoćne Evrope.* – Teorija građenja nacija je posli 1950-ti godina napridovala i omogućiva sistematsko izućavanje odnosa Bunjevaca kao nejezgrene etnićke grupe u Srbiji (takoće Maćarskoj) u domicilne srpske države koji uslovlja njen opstanak i razvoj. Upoznavanje zainteresovane publike sa politikama gradnje nacija u Maćarskoj i Hrvatskoj sa stanovišta razvojni problema, posebno nacionalne samoidentifikacije Bunjevaca, doprineće razjašnjavanje pitanja oko koji dolazi do nerazumivanje i mistifikacija. Uvodno izlaganje dr A. Raić.
- 3- *70 godina od zabrane nacionalnog samoodrećivanja Bunjevaca : uzroci, poslidice i izgledi bunjevaćkog etniciteta.* – Pritpostavke, uzroci i povod dekreta o zabrani nacionalnog samoodrećenja Bunjevaca. Socio-kulturne, idejne i politićke poslidice etnićkog udara nad Bunjevcima - vododelnica med Bunjevcima i izgledi obnove etnićke bunjevštine (Bunjevci i bunjevaćki Hrvati). Uvodno izlaganje i moderiranje panel diskusije dr Z. Stantić.
- 4- *Antunović, Kujundzić i Mandić : Rodonaćelnici nacionalnog identiteta Bunjevaca.* - Okolnosti u kojima su se formirali kao intel-

ektualci i bunjevački nacionalni tribuni. Savrimeni pogledi na njeve ideje i doprinos formiranju nacionalnog identiteta Bunjevaca. Uvodno izlaganje i moderiranje panel diskusije dr A. Raič.

- 5- *Bunjevačka govorna zajednica i standardizacija bunjevačkog jezika.* – Socio-lingvistički pogled na gašenje bunjevačke govorne zajednice. Problem standardizacije bunjevačkog jezika i njena uloga u obnovi i održivom razvoju bunjevačke govorne zajednice. Uvodno izlaganje i moderiranje panel diskusije mr Suzana Kujundžić Ostojić.
- 6- *Naučno-kritički pristup u bunjevačkoj publicistici, edukativnoj literaturi i medijskoj produkciji : put do unapređenja nacionalne kulture i odgovorne javne riči.* – Recenzije naučno-stručne, literarne i medijske produkcije namenjene bunjevačkoj zajednici. Komparacije sa odgovarajućom produkcijom nacionalnih zajednica značajnih za Bunjevce (ukršteni uticaji). Programi kojima se može unaprediti kulturna, edukativna i medijska produkcija bunjevačke zajednice. Uvodna izlaganja dr A.Raič, mr S. Kujundžić Ostojić i Z. Stantić, moderiranje panel diskusije dr A. Raič

Način delovanja Foruma

Program Foruma za narednu godinu formuliše i realizuje kolegijum predsednika Odbora Matice (kolegijum Foruma) koji preuzimaju obavezu programiranja i realizacije utvrđenih tema usvojenih na GO Matice. Planirane teme se vode kao posebni projekti BM – pozvani učesnici panela, sa prihvaćenim abstraktima, deluju kao umreženi (na internetu) istraživački tim.

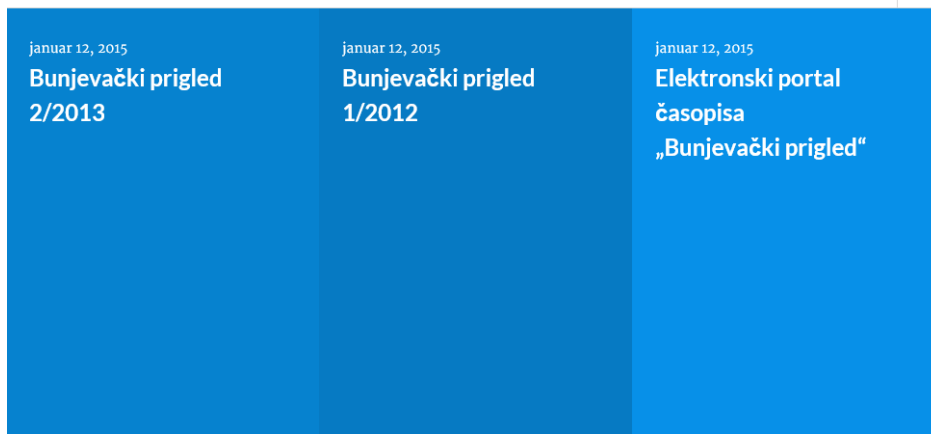
U radu Foruma učestvuju pozvani predavači i prijavljeni učesnici sa prihvaćenim temama-apstraktima. Poziv za podnošenje abstrakta za predviđene teme Foruma objavljuje se na sajtu Foruma (Matice) i šalje na adrese potencijalni učesnika sa javnim nastupima u odgovarajućoj tematiki (publikovanim radovima, javljanjima u diskusijama na internetu ili javnim medijima, koji se mogu citirati). Prijavljeni učesnici dostavljaju pisana saopštenja u pridviđenom roku, kolegijum Foruma prihvata

recenzije prispeli saopštenja, čime se utvrđiva status učesnika odgovarajuće sesije Foruma.

Format panela (okruglog astala) je slideći: Voditelj panela (okruglog astala) otvara i usmirava tok Foruma prema usvojenoj agendi i daje završnu rič. Podnosioci izlažu svoja saopštenja u pridviđenom trajanju. Učesnici panela razminjuju uzajamno pitanja i dopunske intervencije. Programom određeni komentator daje osvrt na saopštenja i diskusiju. Voditelj panela daje završnu rič i zaključiva rad sesije. Po potrebi, sesija Foruma mož da radi u plenumu i u sekcijama kad za svaku sekciju važi isti format kao i za plenum.

Sesiji Foruma mogu prisustvovat prijavljeni učesnici-pratioci panela (novinari, studenti, zainteresovani članovi bunjevački i drugi institucija i sl.). Po odobrenju voditelja panela, oni mogu postavljat pitanja ili komentare, sa jasnim obrazloženjom povoda-reference, u pridviđenom trajanju (do tri minuta); svoje intervencije mogu nastavit na sajtu Foruma.

Tok panela se snima i snimljeni materijal sa panela se autorizuje i publikuje na sajtu Foruma (di se mož nastavit diskusija o temi panela). Izabran i recenziran materijal se štampa u BKF zborniku.

Elektronski portal časopisa „Bunjevački prigled“

<https://bunjevackeperspektive.wordpress.com/>

„Bunjevački prigled“ je publikacija za naučni, društveno angažovani pristup stvaralaštvu, edukaciji i kulturi nacionalne manjine Bunjevaca u Srbiji. Elektronski portal „Bunjevačkog prigloda“ (EPBP) namijenjen je edukaciji, snaženju naučne utemeljenosti publicističkog stvaralaštva i širenju i umrižavanju oko ovog časopisa okupljeni autora i čitalaca iz bunjevačke zajednice u Srbiji i inostranstvu.

Etapa 1 – Postavljanje elektronskog portala na sajt i unos sadržaja dva objavljena broja „Bunjevačkog prigloda“ (BP) - popunjavanje e-biblioteke referentnim resursima nuz teme pokrenute u objavljenim sveskama BP (sveska 2 je u štampi); formiranje baza podataka - direktorijuma organizacija, autora i studijski resursa na internetu iz oblasti obrazovanja i nauke značajni za bunjevačku zajednicu; pokrećanje diskusionog foruma (listserva) radi podrške obrazovanja i učenja u bunjevačkoj zajednici.

Etapa 2 – produkcija i stavljanje na sajt EPBP vodiča (studijski programa za predmete/teme, anotirane literature, audio-vizuelni prezentacija, i sl.) za izučavanje tema relevantni za saradnike BP i pridavače u okviru programa „Osnova bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture“.

Etapa 3 – pokrećanje istraživačke radionice za obuku istraživača u oblasti sociologije i etnologije bunjevačke zajednice (u saradnji sa Odborom za nauku Bunjevačke Matice) i postavljanje na sajt EPBP platforme studija standardizacije bunjevačkog jezika i izučavanja nacionalne kulture - programa učenja na daljinu (u saradnji sa Odborom za književnost i jezik Bunjevačke Matice).

Cilj: Afirmacija „Bunjevačkog priglada“ kao institucije podrške visokog obrazovanja i stvaranja umrižene zajednice društveno aktivni stvaraoca u bunjevačkoj zajednici u Srbiji i svitu. Popunjavanje sadašnje praznine u sistemu obrazovanja aktivista i profesionalaca angažovani na ostvarivanju strategije razvoja bunjevačke nacionalne zajednice. Formiranje (virtuelne) zajednice stvaraoca u bunjevačkoj zajednici otvoreni prema društveno-kulturnom okruženju i prema evaluaciji stvaralaštva primenom kriterija važeći u međunarodnoj književnoj i naučnoj publicistici.

Aktivisti bunjevački društveno-kulturni organizacija i profesionalci angažovani na realizaciji programa obrazovanja svi nivoa i kulturnog razvoja nacionalne zajednice Bunjevaca. Širi auditorijum u zemlji i inostranstvu zainteresovan za razvoj bunjevačke nacionalne zajednice.

Elektronski portal „Bunjevačkog priglada“ (EPBP)

EPBP je posvećen kvalitetnom obrazovanju i obučavanju za promociju razumivanja, sklonosti i javne kulturne stvaralačke aktivnosti društveno angažovani pripadnika bunjevačke zajednice.

Elektronski portal „Bunjevačkog priglada“ (EPBP) namijenjen je

edukaciji, snaženju naučne utemeljenosti publicističkog stvaralaštva i širenju i umrižavanju oko ovojeg časopisa okupljeni autora i čitalaca iz bunjevačke zajednice u Srbiji i inostranstvu.

EPBP ima za cilj afirmaciju „Bunjevačkog prigleda“ ko institucije podrške visokog obrazovanja i stvaranja umrižene zajednice društveno aktivni stvaraoca u bunjevačkoj zajednici u Srbiji i svitu. Popunjavanje sadašnje praznine u sistemu obrazovanja aktivista i profesionalaca angažovani na ostvarivanju strategije razvoja bunjevačke nacionalne zajednice. Formiranje (virtuelne) zajednice stvaraoca u bunjevačkoj zajednici otvoreni prema društveno-kulturnom okruženju i prema evaluaciji stvaralaštva primenom kriterija važeći u međunarodnoj književnoj i naučnoj publicistici.

EPBP radi sa individuama i nevladinim organizacijama zainteresovanim za implementaciju obrazovni, kulturni i istraživački programa. EPBP pruža usluge:

- pomoć u izradi obrazovni programa/kurikuluma i materijala;
- osposobljavanje profesionalni grupa;
- istraživanje i vridnovanje (evaluacija);
- prikupljanje i stavljanje na slobodno raspolaganje obrazovni i trenažni materijala;
- umrižavanje aktivista, edukatora i istraživača.

EPBP radi kolaborativno sa različitim nevladinim i obrazovnim institucijama i vladinim agencijama. U osnivačkom periodu EPBP saraduje sa Bunjevačkom Maticom – odborima za nauku, istoriju i za književnost i jezik.

EPBP je strukturisan nuz oslonac na tri centra:

1. Centar za studije i istraživanja

Ovaj centar sadrži:

-Kalendar-hronologija događaja u domaćoj i svitskoj zajednici publicista, istraživača u oblastima relevantnim za unapriđenje bunjevačke zajednice.

-Vodiči za izučavanje na teme od značaja za podizanje obrazovnog, naučnog, kulturnog nivoa aktivista, profesionalaca i opšte publike zainteresovane za razvoj Bunjevaca. Ovi studijski materijali-vodiči nude uvođenje u različite teme. Takođe, nude linkove za cilovite tekstove međunarodni izvora relevantne za pojedine teme i za druge korisne resurse na EPBP (ovom) sajtu.

-Istraživačka radionica - uvođenje, obučavanje za izradu i realizaciju manji istraživački projekata.

2.Elektronska biblioteka (resursi)

Oslanja se na onlajn repozitorijum (odlagalište) obrazovni i trenažni materijala, onlajn foruma, baza podataka i linkova prema drugim organizacijam a i resursima. Besplatno na uslugi.

-Biblioteka -- Obrazovna politika, nastavni programi, metodologija, istraživanje: Bibliografije, izrada i metodologija kurikuluma, elektronska pisma (newsletters) i periodika, Istraživanja i evaluacija, politike i regulativni okviri.

--U razvijenoj etapi EPBP na edukativnoj platformi omogućavanje obuke profesionalni grupa (nastavnika Bunjevačkog jezika sa elementima nacionalne kulture, novinara, studenata)

-Forumi - EPBP će pružat hosting za onlajn diskusione forume (ili listserve) radi podrške obrazovanja i učenja u zajednici Bunjevaca. Članstvo u forumima je otvoreno. Svi forumi su moderirani; poruke se ne publikuju odma i nike poruke ne moradu bit publikovane.

--Globalni obrazovni i istraživački listserv će imat karakter foruma u kojem aktivisti i pridavači razmenjivaje informacije o budućim događajima i konferencijama; studije i "naučene lekcije"; obrazovne i

studijske resurse; i nove projekte iz čitavog sveta. Učešće u ovom forumu je na osnovu učlanjenja.

3. Baze podataka

-Direktorijum organizacija iz oblasti obrazovanja značajni za bunjevačku zajednicu

-Opširna anotirana bibliografija materijala publikovani na internetu od značaja za bunjevačku zajednicu

-Globalni direktorijum stručnjaka i autora radova značajni za obrazovanje i istraživanje u bunjevačkoj zajednici.

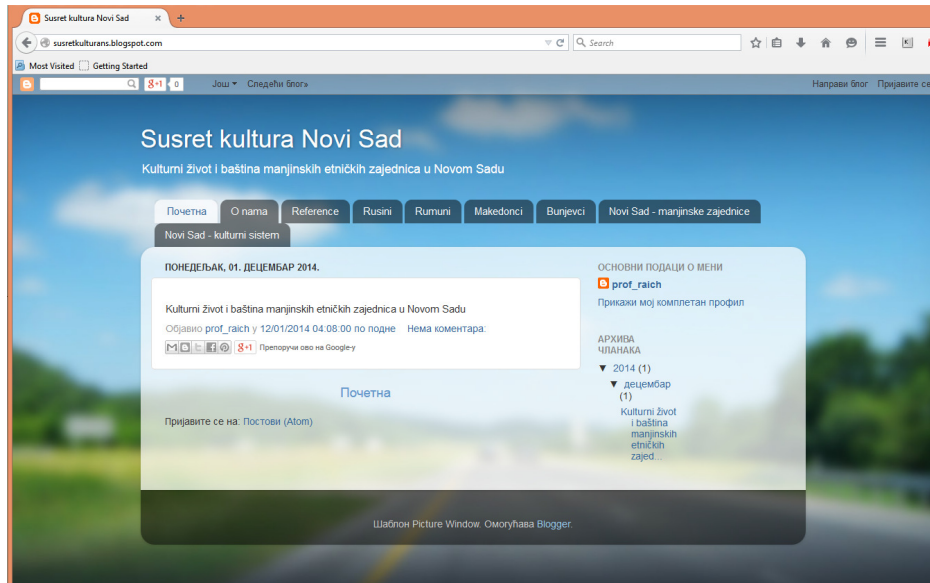
U kasnijoj etapi razvoja EPBP će uključiti platformu za učenje na daljinu koja će pružat mogućnost:

-Rapidni samousmiravani e-primadavanja (kombinovanje tekstova sa multimejskim - video i podkast sadržajima).

-E-primadavanja sa tutorima (6 nedilja, usmiravanje i evaluacija napridovanja u izučavanju od strane kvalifikovanog-akreditovanog tutora-autora programa, onlajn i živi kontakti - i završni seminar - sa nadoknadom-škularinom)

Novi Sad, 21.1.2014.

A.R.

Susret kultura: Interkulturalna tribina nacionalnih manjina Grada Novog Sada

<http://susretkulturans.blogspot.com/p/o-nama.html>

Ovaj projekt zasnovan je na iskustvu interkulturalne tribine „Kulturni vidici nacionalnih zajednica u Vojvodini – Bunjevaca, Rusina i Makedonaca“ održane 24. decembra 2013. godine u Zavodu za kulturu Vojvodine, koje opravdava unapriđenje saradnje i promovisanja kulturni inicijativa manjinski nacionalni zajednica u Novom Sadu.

Potriba i cilj projekta

Potriba: U Gradu Novom Sadu žive populacije skoro svi nacionalni manjina Vojvodine, a većina od nji ima svoje nevladine organizacije koje niguju kulturu ovi zajednica. Izmed ti organizacija postoje sporadični kontakti a ritki su slučajovi saradnje u zajedničkom nastupu na kulturnim manifestacijama i drugim kulturnim događajima u Gradu.

Populacije manjinski zajednica u Gradu su nejednake brojnosti, počev od zajednica sa desetak hiljada pripadnika do zajednica sa nekoliko stotina il desetak pripadnika.

Etnički/nacionalni sastav stanovništva Grada Novog Sada (područje Novog Sada i Petrovaradina uključujući gradska i ostala naselja), popis stanovništva 2011. godine

Ukupno	341625	Rusi	329
Srbi	269117	Rusini	2160
Albanci	356	Slovaci	6596
Bošnjaci	149	Slovenci	412
Bugari	155	Ukrajinci	484
Bunjevci	287	Hrvati	5335
Vlasi	13	Crnogorci	3444
Goranci	709	Ostali	1821
Jugosloveni	2355	(Aškalije...)	
Mađari	13272	Nisu se	
Makedonci	1111	izjasnili	15923
Muslimani	1138	Regionalna	
Nemci	429	pripadnost	9781
Romi	3636	Nepoznato	1722
Rumuni	891		

Nike od etnički zajednica imaju dugo postojanje kao institucionalizovane nacionalne manjine, nike su taj status ostvarile nedavno (tzv. nove nacionalne manjine nastale nakon disolucije Jugoslavije). Nikoliko etnički grupa se tek etabliraju kao posebne nacionalne zajednice. Osim nacionalni manjina sa dugom kulturnom tradicijom u Novom Sadu (sa kulturnim institucijama i javnim kulturnim manifestacijama) većina mali etnički zajednica postoji, ima svoje kulturne organizacije, ali su, za većinu građana Novog Sada, nevidljive. U značajnom broju nacionalno neizjašnjeni građana Novog Sada obuhvaćeni su pripadnici nacionalni zajednica čiji status nije konsolidovan, koji sadrži intraetničke i nacionalne tenzije, koji su važan

izvor neopridiljivanja i samoasimilacionističkog defetizma ove kategorije građana.

Za sve nacionalne/etničke zajednice u Gradu kulturni subsistem zasnovan na NVO je značajan jer predstavlja sferu u kojoj se aktivnosti mogu odvijati u odnosima multikulturnog samiravanja i interferencije. Za socio-kulturno nepotpuno konsolidovane nacionalne zajednice, sa oskudnom profesionalizovanom stvaralačkom inteligencijom i sa neizgrađenim institucijama javne kulture (pozorišta, mediji, i sl.), taj subsistem predstavlja oslonac održanja etničke kulture i njenog razvoja u pravcu moderne javne nacionalne kulture. Taki razvoj, pak, omogućava konkurenciju stvaralački kvaliteta, susret i dodir etnički kultura, kojim male zajednice dospivaju u prostor javne kulture, izlaze iz privatnosti i marginalizacije. Sve ovde naznačeno, projekt „Susreta kultura“ stavlja u fokus razmatranja, uzima za predmet dijaloga i za oslonac projiciranja razvoja NVO koje će učestvovati u pripremanju ovde planirane tribine.

Cilj: Imamo u vidu potrebu uspostavljanja saradnje manjinski NVO u oblasti kulture u Novom Sadu, putom razmine iskustava o razvoju kulturnog sistema manjinski zajednica u Gradu i putom koordinirane promocije ostvarenja manjinski kulturni NVO naminjene auditorijumu Grada. Iz ove saradnje očekujemo stvaranje održivog institucionalnog okvira za trajnu saradnju zainteresovanih manjinskih kulturnih NVO u Gradu.

Očekivamo da će iniciranje procesa saradnje NVO u oblasti kulture etnički/nacionalni zajednica u Novom Sadu mobilisati manjinske kulturne NVO u Novom Sadu, kao i manjinsku i ukupnu populaciju Grada, kao recipijenta kulturni ostvarenja i inicijativa manjinski kulturni NVO, a, zahvaljujuć pokretanju internet portala „Susret kultura“ privući pažnju međunarodni korisnika Interneta zainteresovani za kulturu Grada kao višenacionalne evropske sridine.

Rezultati, održivost i doprinos projekta kulturi Grada

Rezultati: Glavni rezultat Tribine treba da predstavlja konsolidacija saradnje kulturni NVO nacionalni manjina Grada (iskustvo dilovanja Organizacionog odbora interkulturne tribine - u perspektivi festivala - „Novosadski susret kultura“, konstituisanje Redakcije Zbornika saopštenja i internet portala „Susret kultura: Novi Sad 2014“). – Prva sveska multijezičkog Zbornika saopštenja-prezentacija kulturni dostignuća okupljeni nacionalni manjina. – Postavljanje internet portala „Novosadski susret kultura“. -- Audio-vizuelni materijali za medijsku produkciju.

Održivost: Iskustvo stečeno realizacijom ovog projekta omogućava stvaranje trajnog institucionalnog okvira koji ovu tribinu, u perspektivi razvijenu u Festival, uvršćiva u mapu kulturni zbivanja Grada. Ovo iskustvo otvara Grad kulturnoj saradnji sa zemljama-maticama nacionalni manjina (putom internacionalnog susreta kultura sa učešćom odgovarajući NVO iz zemalja-matica nacionalni zajednica uključeni u ovaj projekt).

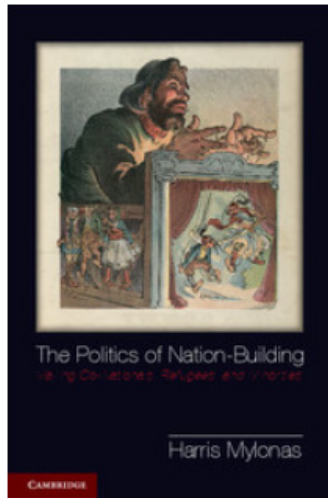
Doprinos: Obogaćivanje repertoara kulturni manifestacija Grada – diverzifikacija kulturnog sistema manjinski zajednica u Gradu – međunarodna promocija Grada.

A.R.

Recenzije knjiga i članaka

Aleksandar Raič

Politike građenja nacija i etničke manjine

Harris Mylonas (2013), *The Politics of Nation Building: Making Co-nationals, Refugees, and Minorities*, Cambridge: Cambridge University Press*

Harris Mylonas je docent politički nauka i međunarodni odnosa na Univerzitetu Džordža Vašingtona. Doktorat politički nauka je stekao na Univerzitetu Jejl i istraživač je na Harvard Akademiji za međunarodne i regionalne studije. Njegovo istraživanje se usredsređiva na procese izgradnje nacije i države, politizaciju kulturni razlika i na politiku menadžmenta dijaspore¹.

---

¹ Izgradnja nacije (Nation-building) se odnosi na proces izgradnje ili strukturiranja nacionalnog identiteta koristeći moć države. Ovaj proces ima za cilj unifikaciju jednog naroda ili više naroda u državi, tako da postane politički stabilan i održiv na duži rok. Izgrađivanje nacije može da upotrebi propagandu ili značajniji razvoj infrastrukture za podsticanje društvene harmonije i ekonomskog rasta. Definicija: Razvoj ponašanja, vrednosti, jezika, institucija i fizički struktura koje objašnjavaju istoriju i kulturu, konkretizuju i štite sadašnjost i osiguravaju budući identitet i nezavisnost jednog naroda. <http://www.definitions.net/definition/nation-building>

*Prikaz knjige pripremljen je na osnovu recenzije Kendrick Kuo-a sa sajta: <http://www.e-ir.info/2013/06/08/reviews-the-politics-of-nation-building/>

Ova knjiga Harrisa Mylonasa zasluživa pažnju istraživača ko i praktičara šta se bave politikom nacionalnog razvoja. Njezin teorijski i metodološki okvir daje oslonac i za razumivanje položaja i istorijski promina kroz koje su prošli i još prolaze Bunjevci.

Knjiga je organizovana u dva dila: teoriju i empirijsku evidenciju na primerima Grčke i Srbije. Poglavlja su slideća: 1. Uvod; Dio I. Teorija: 2. Međunarodna politika asimilacije, prilagođavanja i isključivanja; Dio II. Empirijska evidencija, 3. Zašto Balkan? 4. Međunacionalne varijacije: izgradnja nacija na Balkanu posli I svetskog rata, 5. Neparni slučajevi: analiza izuzetaka, 6. Subnacionalna varijacija: grčka izgradnja nacije u zapadnoj Makedoniji, 1916-20, 7. Vrimenska varijacija: srpska izgradnja nacije prema Albancima, 1878-1941, 8. Primena teorije dalje od Balkana, 9. Zaključak.

Pojmovni okvir Milonasove teorije izgradnje nacija

Šta uslovljava izbor neke države da asimiluje, prihvati ili isključi manjinske/nejezgrene etničke grupe na svojoj teritoriji? To je pitanje dio formulisanja strategije izgradnje nacije jezgrene (titularne) etničke grupe u čije ime država diluje. Odgovor na to pitanje mož da dovede do trojakog izbora: do asimilacije, prihvaćanja (integracije) ili isključivanja nejezgreni etnički grupa. Milonas do svoji zaključaka o ovom političkom izboru dolazi na osnovu empirijske analize iskustava balkanski država, prvenstveno na tlu grčke Makedonije.

Naučni je doprinos H. Milonasa argumentovanje hipoteze prema kojoj izbor strategije izgrađivanja nacije zavisi od ciljova državne spoljne politike i od njezinog odnosa prema spoljašnjem pokrovitelju (matici) manjinski etnički grupa. U velikoj miri država tretira nejezgrenu etničku grupu u zavisnosti od tog dal je spoljna politika države revizionistička ili se oslanja na međunarodni status quo, i dal je u savezu ili je u rivalstvu sa spoljnim pokroviteljom nejezgrene etničke grupe. Haris Milonas tvrdi da su varijacije u politici izgradnje nacije "rezultat interakcije izmed države-domaćina i spoljni sila, a ne ne-jezgrenih grupa i države-domaćina".

Milonasova knjiga nastoji utvrditi dejstvo uključivanja kulturni razlika u planiranje politike izgradnje nacije i povezanost ove izgradnje sa politikom uspostavljanja međunarodni odnosa i politike nacionalnosti i nacionalizma.

Milonas oslanja svoj istraživački model izgradnje nacije na tri subjekta:

1. Država-domaćin (Host state) - političke vlasti države-domaćina žele ostati na vlasti i održat državni suverenitet;
2. Nebazna (nejezgrena) grupa – dopunska etnička grupa koja mož imat širok spektar ciljova, bilo da su to osnovna prava, autonomija, ili čak nezavisnost;
3. Spoljna snaga (matična država) – eksterni uticaj koji mož poremetit odnos sa ne-jezgrenom grupom izazivajuć destabilizaciju domicilne države-domaćina.

Ova tri aktera uključeni su u politički proces čija je logika slideća: "spoljna umešanost, dal tajna ili otvorena, oblikuje ne samo mobilizaciju i politizaciju identiteta dopunske grupe, već i percepciju nejezgrene grupe od strane države-domaćina i njezinu politiku građenja nacije prema toj grupi. Dakle, spoljnopolitički ciljevi države-domaćina i njezini međudržavni odnosi sa spoljnim silama uslovljavaju u zemlji-domaćinu izbor državne politike izgradnje nacije prema sporednim grupama"(5). Eksterna podrška može bit ili saveznička ili neprijateljska, a spoljna politika države-domaćina može bit ili revizionistička (revizija statusa nejezgrene grupe) ili status quo.

Iz ovi odnosa između države-domaćina, ne-jezgrene grupe i eksterni snaga rezultira etnička politika. Za razliku od raniji pristupa etnopolitici, čiji model je uključivo samo opcije uključivanja i isključivanja, Milonas definiše tri opcije: asimilaciju, uključivanje i isključivanje, koje rezultiraju stvaranjem sunarodnika (co-nationals), manjina i izbeglica. Polazeć od ovog konceptualnog okvira, Milonas definiše četri logičke konfiguracije politika prema nejezgrenim, manjinskim etničkim grupama:

- Asimilacija je virovatna kad nema spoljne podrške nejezgrenoj etničkoj grupi.
- Asimilacija kroz interne kolonizacije je virovatna kad država-domaćin želi status kvo a spoljašnji neprijatelj podržava ne-jezgrenu etničku grupu
- Prihvaćanje (Accomodation) je virovatno kad spoljašnji saveznik podržava ne-jezgrenu etničku grupu.
- Isključenje je virovatno kad država-domaćin želi reviziju statusa nejezgrene grupe a spoljašnji neprijatelj podržava ne-jezgrenu etničku grupu.

Objašnjavajuć (explanatory) model politike izgradnje nacije Milonas definiše kao "obrnuti-neoklasični realizam, di ciljovi spoljne politike u interakciji sa prirodom međudržavni odnosa sa spoljnim pokroviteljom nejezgrene grupe uslovljavaje politiku izgradnje nacije" za razliku od modela standardnog neoklasičnog realizma "di domaći podsticaji utiču na spoljno političko ponašanje jedne države" (6).

Milonas pokaziva priciznost u načinu na koji definiše svoje varijable i parametre. On ograničava svoj argument na zemlje koje 1) imadu režim koji pridstavlja glavnu etničku grupu sa jasnim granicama ("nacionalni" tip), 2) imadu neasimilirane segmente stanovništva bez sistema kasti, i 3) država direktno upravlja stanovništvom.

Da bi proverio ovaj model, Milonas posvećuje najveći dio svoje knjige istraživanju mogućnosti njegove primene na Balkanu. Dok to čini, Milonas upoređiva uspih svojeg modela sa drugim teorijama kao što su teorija modernizacije, varijeteti teorije modernizacije primenjivani na ograničene (mikro) slučajove, teorija domaći dinamika, primordialističke argumente, i druge. Najizrazitije, Milonas naglašava kulturnu distancu, domovinu, priokrećanje statusa i demografske argumente.

U razmatranju empirijski dokaza u vezi izgradnje nacija u periodu posli Prvog svetskog rata na Balkanu, Milonas ubedljivo pokaziva snagu svojeg prediktivnog modela. S druge strane, veličina grupe jednog naroda, razlike u jeziku i religiji, i dal je nejezgrene grupa nekad imala domi-

naciju, sve ove varijable ne uspijave da precizno predvide prominu u politici izgradnje nacija. Postoje, međutim, izuzeci (ouliers) u njegovom testu. Milonasov argument pogrišno je pridvidio 19 odsto balkanski slučajeva.

Empirijska verifikacija Milonasove teorije

Da bi istaklo ove izuzetke, Milonas dodaje važna razmatranja koja utiču na analizu. Prvo, uloga vrimenskog horizonta studije slučaja. Nezavisne varijable mogu se prominit različitim tempom za različite narode u transnacionalnoj analizi, kaka je ona koju Milonas vrši na Balkanu. Drugo, komplikovano prisustvo mišoviti politika di niki članovi ne-jezgrene grupe mogu bit tretirani drugačije od ostali, što otežava da se politika u cilini klasifikuje kao akomodaciona (accommodationist), asimilaciona (assimilationist) ili isključujuća. Procentni prag (procent nekog parametra priko kojeg posmatrani slučaj se više ne svrstava u datu kategoriju) mora bit utvrđen, ali ovo je izvan metodološke rasprave. Treće, neke politike su samo prilazne, dok krajnji cilj je drugačiji. Internacionalni standardi manjinski prava minjaje se u zavisnosti od istorijskog perioda. Režimi mogu izabrat da se privremeno prilagode, ali nameravajuć da na kraju eventualno asimiluju ne-jezgrenu grupu u povoljnim uslovima. Četvrto, asimetrična priroda saveza mož dat domicilnim zemljama slobodu u njevim političkim odlukama. Domicilna država mož izabrat da asimiluje ne-jezgrenu grupu, čak i kad je podržava spoljni saveznik ako saveznik nije vrlo jak ili je signalizovao politiku nemišanja u to kako će domicilna država odlučit da tretira ne-jezgrenu grupu.

Milonas izvodi svoju analizu na još dubljem nivou kad razmatra podnacionalne varijacije u politici izgradnje nacije; to jest, ono što izaziva varijacije u politici prema različitim sporednim grupama u istoj domicilnoj državi. On koristi grčku nacionalnu situaciju u zapadnoj Makedoniji izmed 1916. i 1920. godine kao svoju studiju slučaja. Ovo je idealni probni slučaj jer u grčkoj Makedoniji postoji veliki broj sporedni grupa ("grčki orijentisani" Sloveni, "grčki orijentisani" Vlasi, Sarakatsani, Valaadesi, Albanci, Koniareoi, "rumunski orijentisani" Vlasi, "bugarski orijentisani" Sloveni, itd), sa priplitanjom virskih razdora. Od

1916. do 1920. godine, Grčka se pomerila sa revizionističke spoljne politike na podržavanje status quo-a u odnosima sa Makedonijom. Milonas ispitiva sve ne-jezgrene grupe i politike izgradnje nacije usmirene prema njima, onda upoređuje moć objašnjenja svog argumenta nasuprot oni koji se tiču kulturne distance, priokrećanja statusa i domovine (matične države). Milonas pokazuje da vladajuće političke elite političke odluke zasnivaje privashodno na geopolitičkim i sigurnosnim aspektima. Ove odluke, štaviše, usaglašavaju se sa njegove četiri pridiktivne konfiguracije.

Nakon razmatranja klasičnog slučaja Balkana posli Prvog svitskog rata, potom ispitujuć subnacionalne varijacije, Milonas završava svoju raspravu sa vrimenskim varijacijama. Ovaj finalni taktički zaokret, on fokusira na srpsku izgradnju nacije u odnosu prema Albancima od 1878. do 1941. godine. Glavni akcent srpsko-albanski odnosa tokom ovog vrimena je konzistentna politika represije, brez ikakvi oscilacija, ali Milonas pokazuje da je došlo do pomiranja sa isključivanja Albanaca (1878-1915) na asimilaciju (1918-1923), zatim kratak period uključivanja (oko 1924) i ponovo nazad na asimilaciju (1925-1941). Virska uvičenja bila su sekundarna za slovenski-govoreće Muslimane i albanski govoreće Muslimane, pa su bili predmet isti politika. Etnicitet, takođe, bio je sekundaran - i za albanske muslimane koji su dominirali na Kosovu i slovenske pravoslavne hrišćane koji su dominirali Vardarskom Makedonijom - i jedni i drugi su bili predmet kolonizacije. Najbolje objašnjenje je da je "izbor politika izgradnje nacije ... bio zasnovan na interakciji percepcije opasnosti od secesionistički potraživanja od strane eksterno potpomognuti elita kosovski Albanaca i državnihodnosa izmed Albanije i Srbije" (169).

Konačno, Milonasova teorija je primenjena na ostatak svita, dalje od Balkana. Naravno on nije mogo da preiduzme detaljnu analizu svake zemlje, nit su odgovarajući podaci za ovu analizu dostupni za svaki region ili zemlju. Sa istim gori pridstavljenim metodičkim pristupom, on se najpre bavi istim regionom, ali u različitim periodima. Milonas pokriva izgradnju nacija na Balkanu, kako u devetnaestom viku i posli Drugog svitskog rata. Onda se obraća zajedno različitim regionima, ispitujuć

težnje izgradnje nacije Kine u Tibetu i Hsinkjangu tokom ladanog rata, i na kraju izgradnjom nacije u Estoniji posle ladanog rata.

Milonas nije stidljiv kad su u pitanju raskrinkavanja tvrdnji drugi teo-rija izgradnje nacija. On tvrdi da sva ostala objašnjenja varijacija u politikama izgradnje nacija "ne mogu objasniti varijacije u politikama izgradnje nacija širom prostora i tokom vremena bez uzimanja u obzir međunarodnog bezbednosnog okruženja" (187). Ova tvrdnja se odnosi na domaće faktore (npr, rasa, religija, jezik, političke ideologije, tip režima, poslednje interakcije), strukturne međunarodne faktore (nejezgrene grupe sa nacionalnom domovinom), i Majkl Manovu "tamnu stranu demokratije." Ili je eksplanatorna promisljiva prispora da objasni brže smine u politikama izgradnje nacija, ili se one ne mogu uopšte menjati.

Istovremeno, ovi i drugi faktori nisu trivijalni. Milonas se slaže da je "etnička pripadnost važna, ali samo kad se aktivira u međunarodnoj areni" (188). Kulturna distanca može biti važna, ali više u determinisanju da li će neka politika uspiti ili ne, a ne u samom procesu odlučivanja. Mnogi od ovi faktora igraju komplementarne uloge, ali Milonas rezervišu kategoriju odlučujuće promenljive za međudržavne odnose i za ciljeve spoljne politike domicilne države.

Ovo akademsko istraživanje ima političke implikacije. Kad zemlje razmatraje davanje podrške pokretima samoopredeljenja u drugim državama, "većina razumnih planova akcije deluju u postojećim granicama, a ne u željenim granica" (196). Kao odgovor na podsticanje takih pokreta, domicilne države će virovnatnije primeniti ekskluzivističke mire. Takođe, "dok postoje eksterne sile koje imaju neki interes da destabilizuju ili rascepkaju druge države ... održaće se asimilacionističke i ekskluzionističke politike" (197). Treće, regionalne integracije podstiču status quo spoljne politike i osnažuju saveze, dakle povećavaju virovnatnoću akomodacionistički politika prema nejezgrenim grupama.

Teorija ponuđena u Milonasovoj knjigi ima nika jasna ograničenja, koja on priznaje. Svaka njezina primena mora razlikovati između namira, poli-

tika, sprovođenja i ishoda. Ove četiri nisu uvek usklađene (ako ikad), zbog prirode problema glavni (principal) agenata politike i "problema otkrivenih preferencija" di ono šta je proklamovano ne mora bit stvarna preferencija vladajući politički elita. Primena teorije je takođe ograničena u obimu u zemljama di postoji imperativ homogenizacije i di nema dovoljno podataka na raspolaganju da se dokučite preferencije vladajuće političke elite. Milonas se snažno oslanja na arhivske podatke u nikim od svoji studija slučaja, što nije opcija za režime koji mogu aktivno uništiti dokaze ili blokirati pristup arhivima.

Postoje dve dodatne metodološke teškoće koje Milonas ne ističe eksplicitno ili naširoko u svojoj knjigi. Prvo, on na nezadovoljavajuć način brani koncept političke vladajuće elite ili elita. U studijama slučaja, Milonas fokusira obično na jednu ili dve osobe koje posiduju vrhunska ovlašćenja u zemlji, ali zbrka unutrašnje politike mož ponekad proširiti kategoriju kreatora politike. Ako postoji nekoliko ljudi koji zajedno donose odluke, kako će izgledati kolektivna pridnost (preferencija)? Ili ako politike izgrađivanja nacije moraju bit dostavljene na odobravanje zakonodavnom tilu, čije preferencije su u igri? Ovaj problem ne negira korisnost Milonasove teorije, ali najmanje traži razjašnjenje parametara i definicija. Drugo, Milonas se ne bavi scenarijem dei je nejezgreni grupa eksterno u isto vreme podržana i od strane saveznika i neprijatelja domicilne države. ... Milonas uzima u obzir ideju asimetrije i različiti nivoa uticaja koji slabe i jake države mogu imati... ali koncept nivoa snage ne razrađiva. Kao u domaćoj politici, praćenje konkurentni međudržavni odnosa mož bit turbulentno i pomišano stvarajući konceptualne teškoće. (Kendrick)

Primena Milonasove teorije izgradnje nacija na Bunjevce

Kendrick-ov prikaz Milonasove teorije i njezine empirijske primene opravdava korišćenje ove teorije na slučaj Bunjevaca jer se njihova istorijska geneza i aktuelni položaj nalaze u tesnoj vezi sa Balkanom i politikama građenja tri nacije jugoistočne Evrope: Mađarske, Hrvatske i Srbije. U ovim napominama zadržavamo se prvenstveno na pitanjima povodom politike izgradnje nacije u Srbiji u vezi sa Bunjevcima.

U skladu sa Milonasovim ključnim argumentom, razumivanje politike izgradnje srpske nacije i nalaženju mesta Bunjevaca u toj politici, moralo bi prvo sagledat istorijski priseg spoljnopolitički, sigurnosni aspekata odnosa tri države koje čine aktere u tretiranju Bunjevaca kao nejezgrene, sporedne etničke grupe u sve tri pomenute države kroz čitavu eru građenja nacija i nacionalni država u jugoistočnoj Evropi (19. vek do prvi decenija 21. veka).

Teritorija Bačke, posebno Bajskog trougla (područje izmed gradova Baja, Sombor, Subotica) minjala je državnu pripadnost od Austro-Ugarske (do kraja Prvog svitskog rata), potom Kraljevine SHS/Jugoslavije i Mađarske (međuratni period sa podilom Bajskog trougla izmed ove dvi države), obuhvatanjem ciline Bajskog trougla pod ingerenciju Mađarske uključene u savez Osovinski država tokom Drugog svitskog rata, potom povratak na međuratno stanje razgraničenja u okviru socijalističke Jugoslavije i Mađarske pod kontrolom Sovjetskog saveza, naposlitku posli pada Berlinskog zida 1989. godine, dospivanje u savrimeno stanje državni granica Srbije i Mađarske. U ovim prominama, na položaj Bunjevaca u državnim politikama građenja nacija Srbije i Mađarske, privlačivo je odnos konfrontacije i otvorenog ili prikrivenog nastojanja obadve države da sačuvaje svoju sigurnost i suverenitet nad Bačkom.

Sve do najnovijeg vrimena evrointegracija, odnos dvi države bio je obiluzen revizionističkom politikom u pogledu teritorije Bačke. Mađarske revandikacije izazvane osićanjem nepravednosti razgraničenja sa susednim državama nakon trianonskog ugovora, dilom se odnose na Bačku. Sigurnost je bila stalno prisutan aspekt međunarodni odnosa Srbije u pogledu suvereniteta na teritoriji Bačke, kao refleks naspram pomenuti revandikacija Mađarske.

Izmed dva svitska rata, nakon uspostavljanja suvereniteta Kraljevine SHS nad ranijom južnom Ugarskom, potonjom Vojvodinom, na tlu Bačke ostala je značajna mađarska etnička manjina (takođe nemačka) koja je u Mađarskoj državi imala zainteresovanog pokrovitelja (matičnu državu). Ovaj odnos Mađarske i Kraljevine Jugoslavije imo je uticaj na građenje srpske nacije na tlu Bačke i politiku srpski politički elita prema

Bunjevcima kao sporednoj etničkoj grupi. Jačanje jezgrene etničke grupe u Bačkoj, kao oslonca sigurnosti i suvereniteta, oslanjalo se na asimilacionističku politiku naspram Bunjevaca u obadve njezine varijante: 1) ignorisanje očekivanja Bunjevaca u pogledu školstva i kulturni insitucija na bunjevačkom jeziku kao oslonac asimilacije i 2) kolonizacija jezgrene etničke grupe u pograničnom području Bačke radi stvaranja kulturnog ambijenta za ubrzavanje prirodne asimilacije Bunjevaca.

Jezgrenu etničku grupu u Bačkoj između dva svitska rata, činila je, shodno proklamovanoj jugoslovenskoj nacionalnoj ideologiji, dualna srpsko-hrvatska populacija. Realna, vrimenom sve jače ispoljavana nacionalna strategija građenja hrvatske nacije, u konfrontaciji sa strategijom građenja srpske nacije na tlu Bačke, pokazala je rivalstvo u asimilacionim politikama obadve nacije spram Bunjevaca. Snaženje hrvatskog državotvornog impulsa u Kraljevini Jugoslaviji (sve do prihvaćanja srpske političke elite uspostavljanja Banovine Hrvatske sa obuhvatanjem dila Bačke u tu državnu strukturu) doprinelo je jačanju uticaja hrvatske asimilacionističke politike med Bunjevcima.

Doživljavanje Vojvodine od strane srpske političke elite kao u Prvom svitskom ratu oslobođene teritorije i de facto srpska kontrola Bačke na osnovu srpskog stanovništva kao većinskog u poređenju sa hrvatskim stanovništvom (uključujuć Bunjevce izložene uticaju snažne hrvatske nacionalne i komplementarne katoličke crkvene propagande), doprineli su izrastanju Hrvatske kao spoljašnjeg faktora čija politika modifikuje građenje srpske nacije u Bačkoj. Od momenta uspostavljanja hrvatske države (NDH tokom Drugog svetskog rata, Hrvatske kao federativne republike u DFJ i SFRJ i aktuelne Republike Hrvatske), Milonasov argument o ulozi međunarodni odnosa, domicilne i spoljašnje matične države, mož se uzet kao okvir praćenja i objašnjavanja, takođe i predikcije, politika građenja nacija koje određuju položaj i razvoj Bunjevaca kao sporedne, nejezgrene etničke grupe u sve tri posmatrane države.

U naznačenom istorijskom okviru moguće je uključit subetničke varijable u analizu varijacija etničke politike Srbije prema nejezgrenim

grupama, posebno prema Bunjercima. Primena Milonasovog modela analize zahtiva oslonac na varijable statusa: kulturne distance jezgrene i sporedni etnički grupa, karakteristika društava domovine manjinski grupa, promina statusa posmatrani grupa, demografskih argumenata, kao i na varijable predikcije promina politike izgradnje nacije u domicilnim državama: veličine etnički grupa, razlika u jeziku i religiji, ranijeg dominantnog položaja niki od posmatrani etnički grupa. Ovaj nivo analize vodi takođe do potrebe identifikovanja ideološki razlika i razvojni aspiracija u pojedinim subetničkim grupacijama na osnovu koji se mogu razumit subnacionalne varijacije u politici izgradnje nacija. Kad je rič o Bunjercima, u ovom pogledu mogu se naznačit: 1) prema prihvaćenim matičnim nacijama orijentisani Bunjevci (hrvatski, mađarski, srpski), 2) autohtono orijentisani Bunjevci i 3) nacionalno neorijentisani Bunjevci.

Ovlašan osvrt na nedavne i aktuelne modele politike građenja nacije u Srbiji, dilom u Hrvatskoj i Mađarskoj, i njev uticaj na status i mogući razvoj nacionalne zajednice Bunjevaca, osvetljava nike od aktuelni pitanja ove zajednice.

1- *Politika asimilacije* - stvaranje sunarodnika Srba, Hrvata, Mađara. To je bazična komponenta mišoviti politika izgradnje nacije u ovim zemljama, pri čemu su neke etničke grupe tretirane različito od ostali. U Jugoslaviji Bunjevci su poslei 1945. godine podvrgnuti prisilnoj asimilaciji putom kategorizacije u nacionalnost Hrvata. U Srbiji nakon 1989. godine iz dila nacionalističke političke elite plasirane su ideje tretiranja Bunjevaca kao Srba-katolika ali brez odjeka zbog bazične uloge pravoslavlja kao markera srpske nacionalne identifikacije. Ovaj tip asimilacije realizuje se u okviru stvaranja mišoviti porodica pristupanjem (uglavnom žena) u pravoslavlje kao uslov crkvenog vinčanja i tradicije nasliđivanja viroispovesti ergo nacionalnosti dice po ocu. Na dugi rok, asimilacija Bunjevaca u kulturu i društveno-političke odnose većinski nacija ostvariva se slabljenjem odnosa sa bunjevačkom etničkom zajednicom, zanemarivanjem (apstinencijom) svake nacionalne identifikacije (produžavanjem moratorija nacionalne samoidentifikacije). Primer politike građenja mađarske nacije posli

1990. godine (do kad je politikom nasilne asimilacije brojnost nejezgreni etnički grupa svedena na zanemarivu proporciju), od kad je u toku proces prirodne asimilacije (I. Feher), pokazuje uspišnost politike asimilacije.

U Mađarskoj je politika nasilne asimilacije intenzivirana nakon 1945. godine, pod vlašću komunistički režima (Rakoši, Kadar). Posebno su asimilaciji podvrgnute jugoslovenske manjine koje nisu imale spoljašnju podršku Jugoslavije. (Delegaciji Hrvata – Bunjevaca iz Bajskog trokuta 1944. godine, koja je tražila uključivanje u Jugoslaviju, Tito je odgovorio da taka korekcija granice nije prihvatljiva SSSR-u.)

2- Modalitet politike asimilacije putem interne kolonizacije primenjivan je u Bačkoj od svi država koje su imale suverenitet nad njezinom teritorijom. U Kraljevini SHS/Jugoslaviji priduzeta je značajna kolonizacija srpskog stanovništva kao i kolonizacija manje obimna ali za hrvatski uticaj u bunjevačkoj sridini uticajnog obrazovanog hrvatskog stanovništva. U periodu 1941-1944. godine priduzeta je kolonizacija mađarskog stanovništva. Posli 1944. godine izvedena je masovna kolonizacija pritežno srpskog stanovništva, koja je – umisto iseljenog nemačkog i dilom mađarskog stanovništva – izminila etnički sastav stanovništva severne Bačke.

3-Politika uključivanja, akomodacije, integracije - status quo politika usmirena na stvaranje nacionalni manjina proklamovana je u sve tri države značajne za razumivanje statusa i razvoja Bunjevaca. Ovo je u Jugoslaviji/Srbiji od 1945. godine proklamovana etnička politika. Status nacionalni manjina u Bačkoj dobijale su dovoljno brojne etničke nejezgrene grupe sa matičnim državama. Izuzetak su bili Rusini, etnička grupa brez matične države, ali sa podrškom međunarodno priznati virskih organizacija, čije učešće u NOR je bilo priznato i čiji kulturno-nacionalni razvoj je na tlu Vojvodine posle Prvog svitskog rata dostigo zapažen nivo.

Ovaj model politike građenja nacije na tlu Vojvodine posto je značajan za srpsku državu od momenta postizanja demografske većine srpske

jezgrene grupe što je postignuto nakon 1945. godine. Na području Subotice taj uslov nije ostvaren do najnovijeg vremena što model politike nacionalni manjina čini prilaznim, podložnim varijacijama.

Odnosi u mišovitoj etničkoj populaciji severne Bačke postali su ositljivi i podložni varijacijama nakon raspada Jugoslavije i sticanja državnog suvereniteta Hrvatske. Politička elita Hrvatske podržava nejezgrene grupu Hrvata bunjevačkog porikla i nastoji ograničiti razvoj grupe autohtoni Bunjevaca kao nacionalne manjine bez matične države. Održivost ove posljednje grupe Bunjevaca uslovljava podrška srpske države Bunjevcima kao nacionalnoj manjini u Srbiji ali i ukrštanje njenih interesa oko podrške sopstvene, srpske manjine u Hrvatskoj. Ova politika naspram Bunjevaca ostaje varijabilna u okolnostima srpsko-hrvatske mirne koegzistencije dok u okolnostima napetosti i sukobljavanja srpska podrška Bunjevcima kao nacionalnoj manjini konkurentnoj Hrvatima, dobija na značaju.

Tokom posljednji godina normalizacije, uspostavljanja savezništva Srbije i Hrvatske, politika građenja ovi nacija i odnos prema Bunjevcima pokazuje zavisnost od asimetrične prirode srpsko-hrvatski spoljopolitički odnosa. U okolnostima kad jedna od država (Srbija) pokazuje slabost u odnosu na drugu (ranija prednost Hrvatske u evrointegracijama, i sl.), dolazi do izražaja politika asimilacije Bunjevaca u hrvatski nacionalni korpus. Signali nemišanja Srbije u asimilacionističko tretiranje Bunjevaca od strane Hrvatske (izjava ranijeg srpskog predsjednika o politički beznačajnim Bunjevcima) podstiče bilo ekskluzivističke reakcije političke elite hrvatske nacionalne manjine u Srbiji prema autohtonim Bunjevcima, bilo nastojanja zbližavanja Bunjevaca i Hrvata sa zanemarivanjem nacionalni ideološki razlika i favorizovanjom političke integracije (angažovanje katoličkog klera). U obadva slučaja asimilacionizam teži odustajanju Srbije od podrške statusu i razvoju Bunjevaca kao nacionalne manjine.

4-Politika isključivanja, egzodusa - stvaranja izbeglica postaje radije prikriiveni nego otvoreno deklarisan model gradnje nacije u situaciji kad domicilna država želi reviziju statusa nejezgrene grupe a matična država

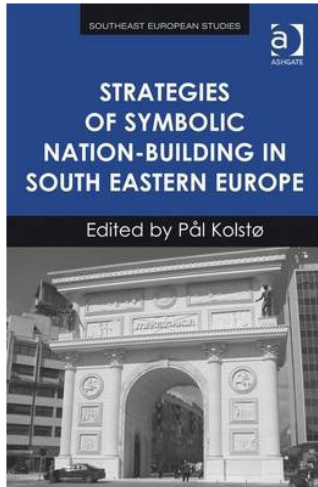
te grupe podržava njezin separatizam i ima neprijateljsku politiku prema domicilnoj državi. Politika egzodusa i etničkog čišćenja na tlu Bačke može se identifikovati putem činjenica: o deportacijama srpskog stanovništva u Srbiju od strane mađarske države od 1941. do 1944. godine i njezine saradnje sa NDH u projektu etničkog čišćenja (evidentne su deportacije u logor Jasenovac nepoželjni osoba sa severa Bačke, u tom i Bunjevaca); o masovnim deportacijama nemačkog stanovništva iz Bačke nakon 1944. godine (što je podatak koji se odnosi i na aktivnosti mađarske države tog vremena); o podsticanju iseljavanja hrvatski intelektualaca iz Bačke u Hrvatsku (uglavnom Zagreb) u periodu politički procesa protiv križara, hrvatskog proljeća; naposlitku o masovnom „humanom preseljenju“ (etničkom čišćenju) hrvatskog stanovništva početkom hrvatsko-srpskog ratnog sukoba devedeseti godina prošlog vika i masovnog egzodusa srpskog stanovništva iz Hrvatske 1992. i 1995. godine.

Politika isključivanja se potencijalno odnosila na Bunjevce (svi ideološko-nacionalni orijentacija) tokom posljednjeg ratnog sukoba Hrvatske i Srbije. Prema svjedočenjima S. Mesića, politika „humanog preseljenja“ bila je dio građenja hrvatske nacije koju je formulisala politička elita Tuđmanove HDZ i mogla se realizovati njezinim prihvatanjem i sporovođenjem od strane politike elite bački Bunjevaca (Bela Tonković). Srpska politička elita nije pokazivala sklonost ovoj politici s obzorom da je među Bunjevcima pro-srpske nacionalne orijentacije imala podršku (Bunjevačko-Šokačka stranka).

Milonasova teorija građenja nacija i determinisanja odnosa politički elita jezgri etnički grupa pruža okvir za empirijski zasnovanu predikciju (pridviđanje) virovnatne dinamike ovi procesa u budućnosti koja se može opisati varijablama sa relativno stabilnim i pridvidivim trendovima. Takvo istraživanje bi bilo poželjno za sagledavanje budućih etničkih politika tri države ključne za opstanak Bunjevaca. Za tako istraživanje sad nedostaje empirijska evidencija. Projekcija budućih etničkih politika relevantni za Bunjevce mogla bi dati vrijedna saznanja za procjenu aktuelnog odnosa u bunjevačkoj nacionalnoj zajednici.

***

Izvori značajni za dalje izučavanje građenja nacija i položaja Bunjevaca u tom procesu:

Pal Kolsto ed. (2014), *Strategies of symbolic nation-building in South Eastern Europe*, Aldershot : Ashgate Publishing Limited

Uvod se mož priuzet sa:

http://postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/texts_display.php?id=188

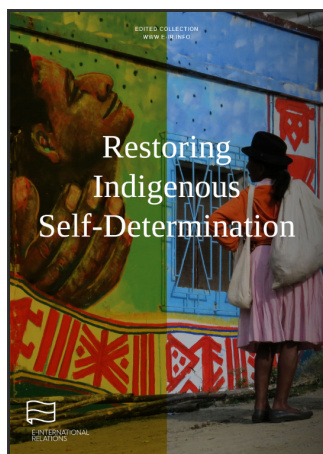
<http://www.ashgatepublishing.com/pdf/SamplePages/Strategies-of-Symbolic-Nation-building-in-South-Eastern-Europe-Intro.pdf>

Pal Kolsto je profesor ruski i istočno-evropski studija na Univerzitetu u Oslu i pisao je opširno o izgradnji nacija i o etničkim pitanjima u Rusiji i Istočnoj Evropi.

Nakon raspada Jugoslavije, niki od novonastali država su se uspiale priključit Evropskoj uniji dok niki još tragaju za svojim nacionalnim granicama, simbolima i normalizovanim odnosima sa svojim susidima. Studije sabrane u ovoj knjigi pod edicijom P. Kolstoa nastoje istražiti koliko su uspišne nacionalne strategije ovi država tokom poslednje dvi decenije. Na osnovu rezultata istraživanja u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Kosovu, Makedoniji, Crnoj Gori i Srbiji, autori nastoje razjasnit uspih građana niki od posmatrani država u postizanju konsenzusa o izgradnji nacija nasuprot država koje ostaju fragmentizovane, brez izvesnosti o završavanju procesa izgradnje nacija.

Sadržaj ove knjige obuhvata: Predgovor; Uvod, Pal Kolsto; Ispunjanje hiljadu-godišnjeg sna: strategije simboličke izgradnje države u Hrvatskoj, Vjeran Pavlaković; Čeljusti naroda i slabi zagrljaji države: linije podjele, ravnodušnosti i lojalnosti u Bosni i Hercegovini, Ana

Dević; Srbija i simbolička (re)konstrukcija nacije, Vladan Jovanović; Kada dve ruke ljuljaju kolecu: simboličke dimenzije podele preko državnosti i identiteta u Crnoj Gori, Jelena Džankić; Kosovo: topografija izgradnje nacije, Vjollca Krasnići; Strategije za stvaranje makedonske države i nacije i rivalski projekti između 1991. i 2012. godine, Ljupčo Risteski i Armanda Kodra Hisa; Statusni izveštaj Albanije za 100 godina: simbolično državotvorstvo završeno?, Cecilia Endresen; Zaključci: uspeh i neuspeh izgradnje nacije, strukturni vs. politički faktori, Pal Kolsto i Vatroslav Jelovica; Index.

Marc Woons (ed.) (2014), *Restoring Indigenous Self-Determination: Theoretical and Practical Approaches*, Bristol, UK : E-International Relations

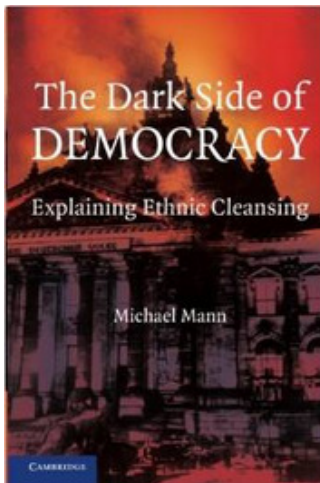
Knjiga se u cilini mož priuzet sa:

<http://www.e-ir.info/wp-content/uploads/2014/05/Restoring-Indigenous-Self-Determination-E-IR.pdf>

Bunjevci, njihova jezgrena grupa, nastoji orijentisati svoj razvoj na osnovu koncepcije autohtonog naroda. Knjiga studija pod redakcijom M.Woonsa osvetljava ovu temu značajnu za Bunjevce.

Sadržaj knjige: Uvod: O značenju obnavljanja samo-određivanja starosidilaca Marc Woons; Samo-određivanje i državne definicije autohtonoh naroda Ravi de Costa; Samo-određivanje kao anti-ekstraktivizam : Kako starosede-lački otpor izaziva svitske politike Manuela L. Picq; Samo-određivanje: Dostoji li tu povezanost? Mishael Murphy; Samo-određivanje kao samo-priobražavanje Tim Rowse; Znanje, ehnologija i pragmatske dimenzije samo-određivanja Marisa Elena Duarte; Samoodređivanje Maora i liberalna teorija autohtonosti

Dominic O'Sullivan; Obnavljanje starosidilačkog samoodređivanja putom relacionalne autonomije i transnacionalnog posredovanja Roderick Pitty; Uvođenje starosidilačkog samoodređivanja: Slučaj Samija u Norveškoj Else Grete Broderstad; Revitalizacija afričkih starosedelačkih putova saznanja i znanja proizvodnje Hassan O. Kaya; Kina i deklaracija OUN o pravima starosedelačkih naroda: Slučaj Tibeta Michael Davis; Tibetansko samoodređenje: stark izbor za jedan poništeni narod Rob Dickinson; Samoodređenje: Perspektiva iz Abya Yala Emilio del Valle Escalante; Napomene o saradnicima.

Michael Mann (2000), *The Dark Side of Democracy: Explaining Ethnic Cleansing*

Uvodna studija se mož preuzet sa:

<http://www.sscnet.ucla.edu/soc/faculty/mann/ETHNIC.pdf>

Ova sveobuhvatna studija međunarodnog etničkog čišćenja pruža dubinsku pokrivenost svoji pojava u Jermeniji, nacističkoj Nemačkoj, Kambodža, Jugoslaviji i Ruandi, kao i slučajove manjeg nasilja u rane moderne Evrope i u savrimenoj Indiji i Indoneziji. Nakon pridstavljanja opšte teorije zašto se ozbiljan sukob pojavljiva i kako to eskalira u masovna ubistva, Majkl Man nudi pridloge kako da se izbegne taka eskalacija u budućnosti. Michael Mann je autor *Fašisti* (Cambridge, 2004) i *Izvori društvene moći* (Cambridge 1986) .

Članci i knjige

MONTSERRAT GUIBERNAU (2004), Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment, *Nations and Nationalism* 244

10(1/2), 2004, 125–141. ASEN 2004

http://homepage.univie.ac.at/herbert.preiss/files/Guibernau_Smith_on_nations_and_national_identity.pdf

Andreas Wimmer and Yuval Feinstein (2010), The Rise of the Nation-State across the World, 1816 to 2001, *American Sociological Review* 75(5) 764–790 American Sociological Association 2010

<http://www.princeton.edu/~awimmer/WimmerFeinstein.pdf>

TINA FREYBURG, SOLVEIG RICHT (2008), National Identity Matters: The Limited Impact of EU Political Conditionality in the Western Balkans

<http://www.nccr-democracy.uzh.ch/publications/workingpaper/pdf/WP19.pdf>

R. Craig Nation (2003), WAR IN THE BALKANS, 1991-2002

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/00117.pdf>

Anthony C. Pick (2011), The Nation State An Essay

<http://www.thenationstate.co.uk/TheNationState.pdf>

Nation and Identity

https://www.mheducation.ca/web_resources/sch/mhr_exploration_sample_ch01.pdf

Shlomo Sand (2009), Invention of the Jewish People

<http://www.rafapal.com/wp-content/uploads/2012/01/Shlomo-Sand-The-Invention-of-the-Jewish-People-2009.pdf>

Tekstovi o jeziku, narodu, mitovima i religiji jugoslovenskih naroda

<http://postjugo.filg.uj.edu.pl/baza/>

Društveni i kulturni život Bunjevaca

A.R.

Pet godina od osnivanja UG Bunjevci

Udruženje građana „Bunjevci“ Novi Sad (UGB) je dobrovoljno, nevladino i neprofitno udruženje, osnovano radi ostvarenja ciljeva u oblasti zaštite i promicanja kulturne i manjinskih prava, i uspostavljanja obrazovne, kulturne i informacione pripadnosti nacionalne zajednice Bunjevaca. Udruženje je osnovano u Novom Sadu 12. januara 2010. godine.
Kontakt: Tel./fax: 024 523-505
E-mail: unibun@tiscali.com Internet: <http://bunjevci.com/index>

VISTI I JANUAR-FEBRUAR 2010.

Sadržaj: Prvi skup osnivača (05.01.2010.) - Osnivačka skupština (12.01.2010.) - Nastavak skupštine. Prva mala bunjevačka zima (2.02.2010.) - "Viklo preko UG „Bunjevački kolo“ Šombor (02.2010.) - Rastanje APR o registruju Udruženja (17.02.2010.) - Februarski broj „Bunjevački glasnik“, Članak predsjednika IO UGB. (20.02.2010.) - Dan Nacionalnog savjeta nacionalne manjine Bunjevaca, ušestvovanje predsjednika i podpredsjednice IO UGB (23.02.2010.) - - Stanisci Udruženja - - Budućnost Udruženja - - Novi članovi Udruženja.

JANUAR 5. 2010.

Prvi sastanak osnivača Udruženja održan je 5. januara 2010. godine (Zguzni dvor ul. Cara Dušana 4 u Novom Sadu i početkom u 17. sati). Osnivački skup su: dr. Aleksandar Raič, Ivan Vojnić Kormiš, mr Suzana Kujundžić - Ostojić, Tonka Ninković, Milan Ninković, prof. Bala Polžak, Marija Begušić, Kata Miroš, Jelavica Baljavić - Vukelić, Zorica Štibić. Na skupu su utvrđeni osnovni profil i ciljevi budućeg Udruženja i dogovoreno da se do 12. januara priprema dokumenta neopodno za osnivanje Udruženja.

JANUAR 12. 2010.

Osnivačka skupština je usvojila dokumenta neopodna za prijavu i registrowanje Udruženja - Stanici Udruženja i Osnivački akt. Izabrao je za stalnog predsjednika Skupštine Ivan Vojnić Kormiš, za predsjednika Izvršnog odbora Udruženja izabrao je dr. Aleksandar Raič a za podpredsjednike mr Suzana Kujundžić-Ostojić i Ivan Bašija. Za članove Izvršnog odbora Udruženja izabrali su dr. Bala Polžak i Zorica Štibić. U radu Osnivačke skupštine su učestvovali i potpisali se kao osnivači u osnivačkom aktu Udruženja, pred ušestvima prvog sastanka osnivača, takođe dr. Jelavica Kalajdžić i Zorica Radoman.

FEBRUAR 2. 2010.

Skupština UGB je obavila o primedbama APR na podnetu prijavi. Osnivački akt je pripremljen kako je zaključeno (sa potpunom svjuz osnivača). U nastavku ovog sastanka održana je prva Mala bunjevačka zima - oblik diskusione komunikacije članova Udruženja, na kojoj su Ivan Vojnić Kormiš i dr. Aleksandar Raič, bili besudnici na temu „Poljska i kulturni život Bunjevaca“.

Od osnivačke skupštine Udruženja građana Bunjevci, 12. januara 2010. godine, početkom januara ove, 2014. godine, navršava se pet godina poleta i osiđanja drage zajednice sa sunarodnicima al i brige za budući razvoj ove male organizacije, pa i ciline naše bunjevačke zajednice.

Od dvanajst članova-osnivača, zauvik smo se oprostili od dvoje. Jednog novog člana smo primili. Četri su pasivni članovi, pa na današnji dan nas ima sedam aktivni članova. Trudili smo se privuć u

naše malo bunjevačko gnizdo novi članova, al je to težak naum. Nemamo mogućnost organizovanja manifestacija sa igračkima i pivačkim programom, oko koji većina bunjevački organizacija uspija okupit mlađe članstvo i masovnijiu i viđenu publiku. Nemamo radne prostorije u kojima bi mogli ponudit programe obuke el redovnog druženja. U posljednje vrime smo se dositili pa se okupljamo jedni kod drugi, pogotovo na „prelu“ kod Jele (Kalajdžičke). To su prava, bliska druženja u kojima se duša otvori i čovik se sa nji vraća sa radošćom, puna srca.

Već prve godine aktivnosti, svatili smo da nam je „komparativna pridnost“ i kapacitet na koji se možemo oslonit - dosadašnje profesionalno iskustvo, znanje i vičnost peru većine naši članova. Otud je nikla ideja o izdavanju periodične publikacije „Bunjevački prigled“

koju smo počeli pripravljati tokom 2011. godine. Preteča tog pregnuća bio je informativni bilten „Visti“ čiji prvi broj, na dvi strane A4 formata s tiražom od 20-30 primeraka, se pojavio već 19. marta 2010. godine (slika na prithodnoj strani). Pripremili smo ukupno pet brojeva namijenjeni članovima i svim Bunjevcima i prijateljima našeg Udruženja. Sadržinu Visti činile su priuzete informacije i dikoji napis sa osvrtom na događaje u bunjevačkoj zajednici. Taj poso je bio priprema i učenje značajno za kasnije uređivanje Bunjevačkog prigleda.

BUNJEVAČKI PRIGLED 2012/1 • BUNJEVAČKI PRIGLED 2013/2

O blogu

Lip pozdrav svima

Ovaj blog je web-stranica zbornika za kulturu i društvena pitanja bačkih Bunjevaca „Bunjevački prigled“. Zbornik publikuje Udruženje građana „Bunjevci“ iz Novog Sada u štampanom i elektronskom izdanju. Elektronsko izdanje možete pratiti registriranjem adrese svoje e-pošte (na dnu desne kolone ove stranice).

Blog je namenjen podsticanju modernog stvaralaštva bunjevačkih autora, otvaranju i valorizaciji kulture Bunjevaca prema širem referentnom okviru, praćenju i kritičkom vrednovanju društveno-kulturnih pojava i procesa u okruženju. Blog doprinosi uzajamnom otvaranju i prožimanju književnosti i umetnosti Bunjevaca sa multikulturnim okruženjem Autonomne Pokrajine Vojvodine, Republike Srbije i zemljama u kojima živi stanovništvo bunjevačkog porekla.

Na stranicama ovog bloga možete pratiti pripravljanje novog broja Zbornika, aktualizacije tema i komentare odjeka gledišta, iznetih u već objavljenim zbornicima.

<https://bunjevackiprigled.wordpress.com/>

Dosad smo pripravili tri broja Bunjevačkog prigleda (zajedno sa sveskom 3/2014). Prvi broj Bunjevačkog prigleda završen je početkom oktobra 2012. godine i obuvatio je materijal koji se pretežno tico 2011. i 2012. godine, a drugi broj za 2013. godinu završen je polovinom 2014. godine. Sa završetkom drugog broja, pripravljen je blog Bunjevačkog prigleda priko kojeg se sadržaji ovog Zbornika za kulturu i društvena pitanja Bunjevaca meću na uvid najširoj, i međunarodnoj čitalaškoj publiku (prva stranica bloga prikazana gori).

MISEČNI BUNJEVAČKI PRIGLED

#01 / 31 JANUAR 2014 / WWW.MONITOR / DIALOGI / RECENZIJE

Šta je Bunjevački prigled? - Zadatak mesečnog izdanja - www.monitor, dijalogi, recenzije

30-Jan-14 12:54:23 PM

Poštivani bunjevački prijatelji i svi naši prijatelji, prvi puta je stigao broj "Bunjevačkog prigleda", našeg periodičnog zbornika za kulturu i društvena pitanja Bunjevaca. U ovogovakoj verziji je kraj našeg prvog i prvog, veća je raznolikost obradanih tema i predloženi je kritički i analitički paketi pisanja, važni za razumijevanje naše istorije i za sagledavanje pobudne i ostvarene budućnosti našeg naroda. To su dobre poruke za ostvarenje budućnosti našeg naroda, ove više angažovane publicističke u našoj nacionalnoj zajednici.

Prvi više od devedeset godina, nakon posle subotičkim Bunjevcima regenta Aleksandra Kanderovca 1919. godine, imali smo čast da se savremenim Bunjevcima obrati rđima podrške i ohrabrenja, članovima pred-sobika Republike Srbije, gospođi Tomislar Nikolić. Bili su izvanje odnosa taj svetac dijalogi kod nas Bunjevaca, u prisustvu Predsništva Republike, kopiri obilazavano svog nacionalni pristup. Dan Velike narodne skupštine Srba, Bunjevaca i drugi slovenski naroda Bačke, Banata i Baranje održane 25. novembra 1914. godine u Novom Sadu. Otkriva ovaj događaj na me Bunjevce Srbija avazara ne samo ko je žena, već ko naša domovina našeg naroda.

U ovogovakoj "Bunjevačkog prigleda" pristupamo razmatranju prvog desetice dionjaja Bunjevačkog nacionalnog saveta (BNS), ustanove pravnog sistema Srbije, preko koje Bunjevci ostvaruju svoje kulturne autonomije i uključuju se u pravedni i razvijajući razvoj Republike Srbije, posebno u oblasti Nacionalne Pukovine, Vojvodine, razvoja na nacionalna zajednica. Posredno, našim značajnim analizama i preporukama iz oblasti znanja i dionjaja BNS, koji se već odavno i čini našim povodom desetice BNS posvećene su

Bunjevački Prigled - Zbornik za kulturu i društvena pitanja Bunjevaca. U ovom broju su objavljene teme: "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled".

U ovom broju su objavljene teme: "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled".

U ovom broju su objavljene teme: "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled".

MIP je mjesto elektronskog izdanja Zbornika za kulturu i društvena pitanja "Bunjevački prigled". Uredništvo grada "Banjovci" Novi Sad, uređnik Aleksandar Raić, Novi Sad, Frobergova 29, tel: 011 278911, e-mail: Urednistvo@bunjevaci.com. Ova publikacija se šalje zainteresovanim čitaocima putem e-maila. Sveopće zainteresovani za MIP moguće pristupiti i odmah slanjem poruke na navedenu email adresu.

Dalji razvoj Bunjevačkog prigleda ide u susret potrebama čitalačke publike zainteresovane za aktuelnu domaću i međunarodnu publicistiku šta obrađiva teme od značaja za razumijevanje okolnosti koje utiču na stanje i promine bunjevačke nacionalne zajednice. U zavisnosti od broja analitičara – štioća pominite literatura (u tome i na engleskom jeziku) med Bunjevcima – bio bi pripreman kvartalni (poželjno mesečni) Bunjevački prigled ko e-mail publikacija (po potrebi i štampana verzija).

BUNJEVAČKI PRIGLED POSEBNO E-MAIL IZDANJE

Bunjevački prigled posebno e-mail izdanje

Broj 1
12 Oktobar 2014

www.bunjevac.net

DOBRODOŠLI
NASTUJIMO BITI JASNI NA BUNJEVAČKE TEME NE OSTAJEMO DUŠNO ODOGOVRA.

NIJEDNO BUNJEVAČKI NIJE KOJE OTVARA OČI I JASNO SAGLEDAVA OVA O ČEMU DVAJAMU OBRABAVAMO NA JAVNI GOVOR I DIALOG, PODUPRIMO OSTRANOST ARGUMENTOVANJA I RASPIRANU KOJA POŠTIVA I UVAŽAVA SAGOVORNIKA.

POKRIĆEMO TEME O STAVNOSTI KOJA NAS TIŠTI EL SOKOLI, KOJE DOSTILJAVAJI SADAŠNOST I POSIDJEKU NA SOLIDARNI NAKOR ZA OSTVARENJE ZAJEDNIČKE BUDUĆNOSTI BUNJEVACA.

TRUDIMO SE GOVORITI I PISATI BUNJEVAČKI, TAKO DA BIČI ZALUČE SMIŠLOMI DUBINOM PORUKE, USUSRET STANDARDIZOVANOM BUNJEVAČKOM JEZIKU.

STRANICE OVOG E-MAIL LISTA OTVORENE SU ZA KOMENTARE I ČLANKE NEKOGU ŠOKA, ŠALITE PORUKU NA NAVEDENU EMAIL ADRESU.

**UREDNIK "BUNJEVAČKOG PRIGLEDA" DR ALEKSANDAR RAIĆ
E-MAIL: UREDNISTVO@BUNJEVACI.COM**

U OVIM BROJU
Tema broja - Rađanje Bunjevačkog crnog parlamentarnog

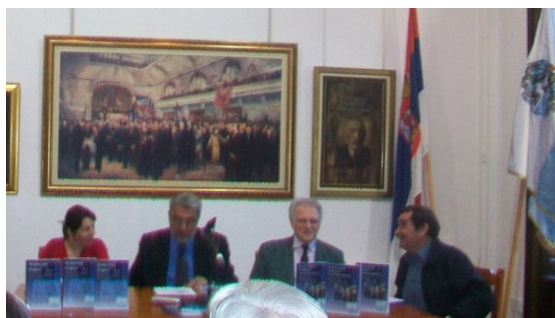
Broj 1
12 Oktobar 2014

U ovom broju su objavljene teme:
"Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled", "Bunjevački prigled".

Povrimeno, sa studijskom obradom izabrani aktuelni tema od važnosti za bunjevačku zajednicu, planirano je pripremanje posebnog e-mail izdanja Bunjevačkog prigleda. Ova verzija Bunjevačkog prigleda objavljivala bi tekstove posebno angažovani autora šta se bave Bunjevcima, bilo da je rič o produbljenim studijama jel intervjuima i transkriptima sa panel diskusija (okrugli astala, tribina). Jedna od pridviđeni ovaki tema je posvećena uzrocima i posledicama zabrane nacionalnog samo-identifikovanja Bunjevaca i Šokaca iz maja 1945. godine. Ovaka izdanja

Bunjevačkog prigleda bila bi paralelno publikovana na bunjevačkom i engleskom jeziku. Iskustvo sa postavljanjom tekstova o Bunjevcima na platformu academia.edu opravdava tako bilingvalno publikovanje Bunjevačkog prigleda. Udruženje građana Bunjevci u takoj, dosad jedinstvenoj istraživačkoj i publicističkoj dilatnosti u bunjevačkoj zajednici, nalazi opravdanje svog postojanja.

Aktivnost Udruženja građana „Bunjevci“ Novi Sad

Subotica 11. April 2014. - Prezentacija “Bunjevačkog prigleda” sveska 2/2013. Bunjevačka matica, 11.april 2014 godine. U prikazivanju su učestvovali Ivan Sedlak, mr Suzana Kujundžić Ostojić, Zvonko Stantić i Joso Poljaković.

Novi Sad, 23. juni 2014. Manifestacija „Pečat vrimena 2014 - Smotra programa bunjevačkih organizacija“ održana je u Zavodu za kulturu Vojvodine u Novom Sadu u organizaciji UG „Bunjevci“ Novi Sad, 23. juna 2014. godine. Osim uvodnog pridstavljanja programa, učesnici su izložili četiri saopštenja, a tokom rasprave dati su komentari na pojedina gledišta i činjenice navedene u saopštenjima.

Saopštenja su podneli dr A.Raič, mr S.Kujundžić Ostojić, Z. Stantić, A.Savanov a u diskusiji su učestvovali M.Bajić i K.Kuntić.

Novi Sad, 24. juli 2014. - Povodom obilježavanja početka Prvog svitskog rata, u Zavodu za kulturu Vojvodine u Novom Sadu, Udruženje građana „Bunjevci“ Novi Sad organizovalo je 24. jula 2014. godine tribinu na temu "Prvi svitski rat i Bunjevci". Nakon uvodnog izlaganja pridsidnice POUBNS mr Suzane

Kujundžić Ostojić, pridavanje o Velikom ratu 1914-1918. godine održo je dr Saša Marković, vanredni profesor Pedagoškog fakulteta u Somboru. Saopštenje na temu "Svetski rat kao međunarodna pritpostavka prisajedinjenja Bačke, Banata i Baranje Kraljevini Srbiji" imo je Zvonko Stantić, pridsidnik Odbora za istoriju Bunjevačke Matice i saopštenje na temu "Posledice Prvog svetskog rata – ishodište gašenja govorne zajednice i depopulacije bačkih Bunjevaca" dr A. Raič pridsidnik IO UG Bunjevci.

Novi Sad, 27. novembar 2014. - Na inicijativu UG Bunjevci iz Novog

Sada, Koordinacioni odbor društava za jezike, književost i kulturu Vojvodine, Udruženje građana „Bunjevci“ Novi Sad i Zavod za kulturu Vojvodine Odeljenje za NVO, organizovali su 27. novembra 2014. na osnovu studije dr. A. Raiča „Organizovanje građana u kulturi, manjinske

jezičke zajednice i sistem nacionalni savita nacionalni manjina u Srbiji“, panel diskusiju pridstavnika rumunske, rusinske i bunjevačke nacionalne zajednice. Učesnici su bili mr Miroslav Keveždi, dr A. Raič, dr Lucijan Marina i prof. Irina Papuga. Prikaz tribine emitovan je na srpskom i rumunskom jeziku na RTV 2. 28. i 30. novembra 2014. godine.

Novi Sad 25. novembar 2014. – Polaganje vinca na zgradu u kojoj je održana Velika skupština Srba, Bunjevaca i ostali slovenskih naroda u 1918. godini. Vinac Bunjevačkog nacionalnog savita položili su Branko Pokornić ispred BNS, dr Aleksandar Raič ispred Udruženja građana Bunjevci iz Novog Sada i Svetlana Babić ispred Bunjevačkog kulturnog Centra iz Novog Sada.

Subotica 16. decembar 2014. - Na inicijativu redakcije “Bunjevačkog priglada” održana je prva sesija Bunjevačkog kulturnog foruma –

okruglog astala na temu „Razvoj bunjevačke nacionalne zajednice, organizacije civilnog društva i stranke“ u Bunjevačkoj matici 16. decembra 2014. godine. Na ovom skupu ispred Udruženja građana “Bunjevci” saopštenja su imali dr A.Raič, mr S. Kujundžić Ostojić i dr J.Kalajdžić. Prikaz ovog skupa

dat je na RTV2 emisija “Spektar” i u štampanim medijima (“Bunjevačke novine” i “Rič” Bunjevačke matice). Saopštenja sa ovog skupa publikovana su u “Bunjevačkom prigledu” sveska 3/2014.

Naziv: Udruženje građana "Bunjevci" Novi Sad
Pošanski broj i sedište: 21102 Novi Sad
Ulica i broj: Fruškogorska 29/1
Broj telefona: 061 2785911
E-mail adresa: UGBunjevci@gmail.com
Broj računa, naziv i sedište banke: 340-0000011005416 57
Erste Bank, a.d., Novi Sad, Bulevar oslobođenja 5
PIB: 106478997
Matični broj: 28006608
Motto
Nek se znade da Bunjevac živi!

Bunjevci na Internetu

Nacionalni savit bunjevačke nacionalne manjine

<http://bunjevci.net/>

Bunjevačka matica

<http://www.bunjevacka-matica.org>

Bunjevački prigled PORTAL

<https://bunjevackeperspektive.wordpress.com/>

Prvi bunjevački sajt

<http://www.bunjevci.com/>

Lektura

Mr Suzana Kujundžić Ostojić

Štampa

KriMel, Budisava

Tiraž

200

Rukopis Zbornika je zaključen 25.01.2015.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

008(=163.42)(497.11)

BUNJEVAČKI prigled : zbornik za kulturu i društvena
pitanja Bunjevaca / glavni i odgovorni urednik Aleksandar
Raič. - God. 3, sv. 3 (2014)-. - Novi Sad : Udruženje
građana "Bunjevci", 2014- . - 30 cm

Jednom godišnje.
ISSN 2334-6124

COBISS.SR-ID 274199047